

UJFALUSSYAK ÉS RUDNAYAK

PEREI

A PETRÖCZYEK ELLEN

1543—1591

TÖRTÉNELMI TANULMÁNY

IRTA

RUDNAY BÉLA



BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA

1910

A periratok tanulmányozásának célja.

A családi és közlevéltárainkban fennmaradt oklevelek túlnyomóan birtokjogokra és az azok miatt indított perekre vonatkozván, így birtokjogi és jogszolgáltatási adatok bőven állanak rendelkezésünkre; ellenben az ország politikai, közművelődési és közgazdasági történetét, valamint a néposztályok fejlődését, sőt a családtant érdeklő vonatkozásokat is csak bizonyos gonddal tudjuk azokból kihámozni.

Kétségtelen, hogy a birtokjogokra és a perekre vonatkozó nagyszámú és terjedelmes okiratok alapos áttanulmányozása hosszadalmas és fárasztó, sőt terhes feladat, ámde nem hálátlan; mert eddig a régi magyar jogszolgáltatás minden részletét, annak változatait és gyakorlati érvényesülését nem ismerjük alaposan, holott több kevesebb joggal, szeretjük magunkat jogász nemzetnek mondani.

Ezen munkám a XVI. századbéli jogszolgáltatásunk gyakorlati érvényesülésének bemutatását célozza.

De miként említettem, a felhasznált okiratokból nem csak birtok és jogtörténelmi adatokat fogunk nyerni, hanem megfelelő óvatosság mellett nagyértékű forrásai azok a multunk megismerésére vezető egyéb tudásnak is. Nyujtanak azok köztörténelmi részleteket; a különböző néprétegek életét és szellemi műveltségét gyakran igen élénken tárják elénk; azok buvárlása közben felelevenedni látjuk magunk előtt a társadalmi rétegek létküzdelmét és megbecsülni tanuljuk azt a munkát, mely a sors különböző csapásai és a hatalmasok dúlásai által elpusztított falvakból ismét virágzó telepeket teremtet.

A perekből az azokat vivő és azokra okot adó emberek lelkiületébe és jellemébe sokszor érdekes bepillantást nyerünk ; mert semmi sem jellemzi úgy az egyéni jellemet, mint az a viselkedés, melyet ki-ki ügyes bajos dolgaiban, az azok során őt ért kudarcokban, az élet nehéz pillanataiban tanúsít ; vannak, kiket az ily pillanatok ellankasztanak, sőt megsemmisítenek ; de látunk olyanokat is, kik erős akarattal, ujult erővel tovább küzdenek.

Ugyancsak a periratok adnak alapot arra, hogy a perekre okot adó cselekmények, a gyakran kegyetlen és durva hatalmaskodások, valamint a bírói eljárás és ítélkezés fölött, történelmi és jogi bírálatot gyakorolhassunk ; ámde ezen bírálatot az azon idők valóságának megfelelően kell alkalmaznunk, mely időkben a cselekmények és hatalmaskodások el lettek követve, és melyekben a bíróság eljárta és ítélkezett.

Mert habár az emberi társadalom fennállása óta bizonyos jogi meggyőződések, tételek és intézmények, mindenkor fennállottaknak és létezetteknek tekinthetők, mégis azok eredetileg nagyon kezdetlegesek voltak és csak évszázadok, mondhatjuk évezredek folyamán fejlődtek arra a magaslatra, ahol ma állanak.

De ezek mellett és ezekből folyólag, minden társadalomban és államban, a különleges életérdekeknek, feladatoknak és szükségleteknek megfelelően, különleges jogi meggyőződések, tételek és intézmények is nagy számban alakultak és alakulnak, melyek szintén fejlődésnek voltak és vannak alávetve.

Ha tehát mi a perekre okot adó cselekmények, a hatalmaskodások, továbbá a bírói eljárás és ítélkezés fölött akarunk bírálatot mondani, úgy azt csak az azon idők jogi meggyőződésének, tételeinek és intézményeinek figyelembevételével, tehát az akkori idők valóságának alapján gyakorolhatjuk ; mert amiként nem követelhetjük, hogy a még meg nem nemesített növény épen olyan virágot és gyümölcsöt adjon, minőt a hosszú időközön át történt műveléssel meg nemesített ad, épen úgy nem követelhető az sem, hogy a XVI század-

ban élt embertársak és bíróságok eljárása ugyanaz legyen, melyet a XX-ik század embereitől és bíróságaitól megkövetelhetünk.

Gyakorlati példaképen felhozom, hogy a társadalom jogi meggyőződése a régi időkben a rabszolgaság intézményét fogadta emberi munkaerőnek el és annak viszonyait jogi tételek állapították meg; idővel a jobbágyság fejlődött abból és újabb századok elmúltával a jobbágyság is megszűnván, szabadmunkások foglalták el annak helyét; mindez a jogi meggyőződés és intézmények fejlődésével történt és ezen fejlődés ma sem állt meg, mert egyesek részéről a szabad munkások kizsákmányolására és az embertársak semmibebevételére való törekvés a legszabadelvűbb intézményű államokban épen úgy fennáll, mint a rabszolgaság és a jobbágyság idejében szintén fennállott; ezen kizsákmányolás észlelésének hatása alatt, a munkásosztály védelmére újabb jogi meggyőzések és tételek vannak folytonosan keletkezőben.

Ha már most például a jobbágyság fölött annak idején ítélkező uriszékek ítélkezését akarjuk tárgyilagos bírálat tárgyává tenni, úgy ezt csakis az intézményre vonatkozó azon időkbeli jogi meggyőződés és tételek szerint jelentkező való állapotnak figyelembe vételével tehetjük és nem térhetünk ki az elől, hogy a gyakran kegyetlen szabályok és ítéletek az akkori meggyőződésnek megfelelő államrend és ezzel az állam fenntartása érdekében lettek alkotva és hozva.

A XV. században az érsekek és püspökök egyházi átokkal, kiközösítéssel sújtották azokat, kik a papi tizedet nem olyan pénznemben fizették, minőt a papság igényelhetni gondolt; ¹ ugyanazzal sújtották a tized beszolgáltatását megtagadókát és megakadályozókat, ² sőt alkalmazták azt egyéb magánviszályból folyólag is. ³ A világi hatóságok pedig kötelesek voltak az átokkal sújtottakat elfogni. ⁴

¹ Gróf Teleky József. Hunyadyak kora. X. kötet, 4. lap.

² Gróf Zichy cs. Oklevéltár. a. IX. 373–375. lapok.

³ Gróf Teleky id. műve XII. 6. l.

⁴ U. o. XI. 523–531. l.

Luther Márton, a nagyeszű hitújító az egyházi tized fizetésének megtagadását és a jobbágyság megszüntetésére való törekvést elítélte.¹

Mindez megfelelt az azon korbeli jogi meggyőződésnek.

Hogy még mondjak példát, ma súlyos erkölcsi hibának és törvénnyel is üldözött cselekménynek tartjuk a 14, illetve 16 éven aluli nőszemélynek házastársul való vételét; holott a XVI—XVII. századokban még 12 éves, sőt fiatalabb leányokat is vettek törvényesen feleségül. Viszont azonban az ágyasság akkor inkább üldöztetett, semmint az ma történik.

A bírálat gyakorlásánál nagy tere van az összehasonlító jogtörténelemnek, mely abból áll, hogy a mult századokbeli magyar jogi meggyőződést, tételeket és intézményeket szembe állítjuk a többi európai művelt államokéival és úgy hiszem, hogy ez az összehasonlítás nem volna kedvezőtlenebb, mint ha a mai állapotainkat vetjük össze a nyugati államok mai állapotaival; sajnos, de el kell ismernünk, hogy miként a multban hátramaradtunk a nyugattal szemben, úgy bizonyos fokig ma sem tagadható elmaradottságunk; a nyugaton a magánjog kodifikálása befejezett dolog, nálunk pedig még csak óhaj.

A XVI. századbeli jogszolgáltatás jellemzése.

Áttérve az ismertetendő perekből folyólag a XVI. század jogszolgáltatásának rövid jellemzésére, több jelenség köti le figyelmünket; különösen általános jellemvonásként az alakiságokhoz való merev ragaszkodást kell kiemelnem; melynek részben egyik folyománya volt a hosszú perfolyamatra vit és a hatalmaskodás miatti pereknek² a végtelenségig való elhuzódása és nehézkes menete; azon tény is jellemző, hogy a hatalmasok és szolgálók a számtalan hatalmaskodásért és gonoszságért ritkán vették el a megérdemelt büntetést; de

¹ Műveiben, Erlanger Ausgabe, 24 kötet, 257--286. 1.

² Hk. II. 18. cím.

ha egyes esetekben az alárendeltek bűnhődtek is, a hatalmaskodásokat intéző uraik részességük be nem ismerésével, sőt letagadásával a büntetést kikerülték.

Az akkori közviszonyok nagyban közrehatottak ezen hátrányos jelenségek növelésénél.

A közviszonyok, a háborúk, a török pusztítások és belviszályok egyaránt hozták magukkal, hogy a bíróságok néha egy évtizednél hosszabb időn át alig működtek; a mohácsi vésztől 1543-ig terjedő évekből igen kevés perirat maradt fenn és a törvényhozás kénytelen volt az 1542 évi 22. tc.-ben kimondani, hogy a II. Lajos király halála óta 1542. márciusig terjedő időköz az elévülési időbe be nem számítandó; I. Ferdinánd királynak méltánylandó érdeme, hogy 1542-ben a régi bírói szervezetet új életre hívta, mely szervezet működését gyakran még a Habsburgok uralma alatt nem álló országrészekre is kiterjesztette. Későbbben azonban ismételve észlelhetünk hosszabb-rövidebb bíráskodási szüneteket és a felek maguk szintén többször hivatkoznak arra, hogy a háborus viszonyok miatt mulasztották el a bíróságok előtt való megjelenést.

Úgy a kir. kuriában működő bíróságok, mint a vármegyei bírói székek működése bizonyos bíráskodási időszakokhoz lévén kötve, ennek következtében működésük nem volt folytonos; miután pedig ezen időben az ítélkezésre hivatott bírósági személyeknek teljes számban kellett a bírói székeken megjelenniök,¹ így egyik másíknak elmaradása, avagy megbetegedése, helyettese minden bírónak nem lévén, a tárgyalások elhalasztására adott okot.

De bíráskodási elv volt, hogy a perbehívott válaszainak befejezésére három tárgyalási napot vehessen, védekezésének teljes előadhatása céljából, még azon perekben is igénybe, melyek egy bíráskodási időszakban voltak befejezendők; mely elvtől csak akkor tértek el, ha a perbehívott kijelentette, hogy nincs több mondanivalója és ő is ítéletet kér.

¹ 1582. évi 3. tc. I. §.

A per meneténél és a perorvoslatoknál azon elvek vezették a bíróságokat, hogy «káros és szerfelett veszélyes dolog volna, ha valakit az ítélet erejénél fogva legott, mihelyt a bíró a felek szóváltásai alapján azt az ítéletet meghozta és kihirdette, az ő fekvő jószágai uralmából és békés birtokából kirekesztenének és ha annak aztán birtokon kívül kellene azokat ismét keresnie», mert «bizonyos pedig, hogy a felek ügyvédei szóváltásaikban sokszor hanyagságból vagy tudatlanságból, néha rossz indulatból is csalatkoznak és hibáznak»; továbbá «a perlekedők levelei és okiratai is gyakran eltévednek és abban a határidőben, melyet azok bemutatására a bíró kitűzött, elő nem adhatók, miért is a bíró a felek szóváltásaihoz vagy a levelek és okiratok tartalmához és foglalatjához képest hozza meg és mondja ki az ítéletet»,¹ ezért alkalmazható a sokféle perorvoslat, a perletétel, az ügyvédi szó visszavonása, a tilalom vagyis az ítélet kiigazítása iránti kérelem, a felebbezés, az eltiltás, a visszaűzés, valamint a perújítás, melyek mind sűrűn lettek alkalmazva.

Ezekén kívül a feleknek még számtalan mód állott rendelkezésükre, hogy a tárgyalást húzzák-halasszák, aszerint, ahogy időnkint érdekeik követelték.

Ha a tárgyaláson csak az egyik fél jelent meg, az elmaradó ellenfél a bíráskodási időszak végén bírói teherrel lett ugyan sújtva, de ez ellen az elmaradás igazolásának volt helye és ha az ellenfél kérelmére a távollévő féllel szemben érdemi ítélet is hozatott, az elmaradás és eltiltás igazolásával ez szintén megdöntetett. mert ily esetben az illető «a törvénykezési és ítéleti terhek alól felszabadult.»²

Gyakran azonban mind a két fél jónak látta évekig pihentetni a pert, mindaddig, míg a felperes azt intő levéllel újból nem tüzetette tárgyalásra.

Az a jog, hogy a felek bármelyike kérhette a pernek a kir. kuriában működő valamellik másik nagybíróhoz való át-

¹ Hk. II. rész, 59., 75. és 77. címei.

² U. o. II. rész, 59. cím, 2. §.

tételét,¹ szintén módot adott a halogatásra, mert az új nagybíró ítélőmesterének, ki a per előadójává vált, idő kellett a peranyag tanulmányozására és így a tárgyalás rendszerint, főleg a nagyobb perekben, csak egy újabb bíraskodási időszakban volt megterthető.

A perbehívásról szóló, a keresetet is magában foglaló, tanusítványoknak, az intő és eltiltó leveleknek, a hiteles helyek és bírósági személyek különböző jelentéseinek és kiadványainak, az előző periratoknak, a perújító rendeleteknek, vagy bármely a perre vonatkozó, vagy bizonyító okiratoknak bemutatásakor az ellenfél, miután a másolat kiadása előtt nem tartozott választ adni, az okirat másolatát kérte és ez a tárgyalás elhalasztására adott okot; ámde az évtizedekig tartó perekben ugyanazon okiratok gyakran ismételve lettek bemutatva, vagy azokra újabb hivatkozás történt és a másolat ismét csak a tárgyalás elhalasztásával újból megadatott; és bár a törvény az ily okból való halasztgatást tiltotta,² mégis csak kivételesen adatott a másolat párhuzamosan (collateraliter) ki.

A bizonyításnak köztudomány kivétele útján való elrendelését és a tanukhoz intézendő kérdések feltevését sokszor hosszú perviták előzték meg és midőn a tanuvallatási levelek be lettek mutatva, a vallomások kifogásolása és számbavetele vett sok időt igénybe.

A közbenszóló ítéletek és döntések, valamint a végítélet meghozatalakor a felek annak azonnali kiigazítását három, sőt négy ízben,³ negyedszer a szokásos bírói teher előzetes letétele mellett, mindég újabb okokból kérhették, de sokszor négyszernél több ízben is újabb és újabb érvelésbe bocsátkoztak mindaddig, míg végre a bíróság a vitának véget vetvén, ítéletét végleg fenntartottnak jelentette ki és azt, ha felebbezés be nem mondatott vagy eltiltás nem alkalmaztatott, végrehajtásra bocsátotta, melyet egy ízben visszaűzéssel lehe-

¹ V. ö. Hajnik. A magyar bírósági szervezet és perjog 422. 1.

² 1550. évi 56. tc. 2. §.

³ 1550. évi 52. tc.

tett megakasztani; csak ha a visszaűzés igazolása iránti eljárás is bejeztetett, következett a végrehajtás.

A királyi kuriában működő nagybírák közbenszóló ítéletei ellen beadott fellebbezések a XVI. században még szintén megakasztották a per további menetét, mert a fellebbezés elbírálása végett az iratok azonnal a kir. helytartó bírói széke, vagyis a kir. tanács elé terjesztettek és mint látni fogjuk, volt arra eset, hogy ezen bíróság rögtön nem ítélezhetvén, a felülvizsgálat két-három évig késett és megakasztotta a per további menetét. A vármegyei bírói székek közbenszóló ítéletei ellen bejelentett fellebbezések azonban csak a végítélet meghozatala után lettek a kir. kuriába a személyes jelenléti bíróság elé felterjesztve.

Közben a felek jogaik védelme érdekében a felsőbb bírói székektől bírói parancsokat és gyakran ellentétes irányú oltalomleveleket eszközöltek ki, melyek a pervitákat elnyújtották.

Mindezen tárgyalásoknál és perbeli cselekményeknél az ügyvédek ügyességének és furfangjának nagy szerep jutott; ámbár a felek erősebben befolyásolták a keresetek, védekezés és a perbeszédék előkészítését, semmint az ma történik; a felek rendszerint szintén járatosak lévén a pervitel módjában, élénk figyelemmel kísérték ügyvédjük működését és az ügyvédek gyakran változtatták, az ügyvédi szót az új ügyvéddel visszavonatták és igyekeztek magokra nézve kedvezőbb álláspontra térni át; nem egyszer emeltek személyesen panaszt a bírói eljárás egyes részletei ellen és kérelmezték a hibásaknak vitatott bírói, vagy egyéb hiteles perbeli kiadványok kiigazítását.

Midőn az ügyvédek ügyeskedéseit és furfangjait kiemelem, el kell viszont ismernünk, hogy az ügyes ügyvédet jogi tudásáért és gyakorlataért méltán megbecsülték és kétségtelen, hogy az ügyvédi ellenőrzés a bíróságokat szemmeláthatólag pontosságra és a törvények, valamint a jogszokások betartására sarkalta, emelvén ezzel a jogbiztonságot.

Az összes perek menete a XVI. században sokkal inkább volt a felek kezében, semmint a bíróságéban. Ennek magya-

rázatát az akkor uralkodó azon jogi meggyőződésben kell keresnünk, hogy még a büntetőcselekmények eseteiben is a sérelmekért az orvoslást a sérelmet szenvedő fél maga, vagy rokonai vannak hivatva megkeresni; habár a büntetendő cselekmények eseteiben már nem oly korlátlanul érvényesült ezen elv, semmint a XVI. századot megelőző időkben.

Ugyanis a XVI. században már nem csak egyes hűtlenségi esetekben lett az eljárás hivatalból vezetve, hanem a közérdekkel összefüggő, egyéb büntetendő cselekmények miatt is különleges hivatalos eljárás lett a törvények által rendelve.

Mátyás királynak 1486. évi 38. és 48. törvénycikkeit tekinthetjük e részben az első kezdeményezésnek, melyeket a XVI. században az 1514: 14., 33., 39., az 1547: 32., az 1548: 48., 49. és 50., valamint más törvénycikkek követtek.

Tény ugyan, hogy a bíróságok, főleg a vármegyeiek, nehezen élik bele magukat az új helyzetbe és látni fogjuk, hogy a Petrőczyek ellen az 1548: 49. tc. alapján indított bűnper során Trencsén vm. birói széke előzőleg kiadott saját tanúsítványát, mely Lukács Mártonnak, Maczkónak és Rusznyáknak Petrőczyeket terhelő vallomásait tartalmazza, azon indokolással hagyta figyelmen kívül, mert a per menetének szokásos folyamán kívül alkalmilag lett csak bemutatva, holott a hivatalból is üldözendő bűnperben az ítélet meghozataláig az ily bizonyítékot el kellett volna fogadnia.

Az ügyvédek ezen perben okszerűbben fogták fel a törvény lényegét akkor, midőn úgy a felperesek, mint az alperes Petrőczyek részére fentartják a jogot, hogy a bűnperben már kivett köztudományi eljárás további kiegészítését a szükséghez képest kérhessék, holott egyéb perekben a már véghezvitt köztudományi eljárás a Hk. II. rész, 31. címe szerint újból soha sem volt elrendelhető; azon vélelmük, hogy a hivatalból üldözendő bűncselekmények felderítése elé a Hk. által felállított korlát nem emelhető, hanem a köztudomány kivétele mindaddig újból elrendelendő, amíg a felek előterjesztése alapján a birói mérlegelés az igazság kiderítése érdekében azt szükségesnek találja, helyes volt.

A trencsényi bíróságnak a régi formákhoz való merev ragaszkodása nyújthatott csak módot arra, hogy a Petrőczyek a büntető per során cselekményeik következményeitől megmenekülhettek. A kir. kuriában el lettek ugyan fej- és jószágvesztésre ítélve, de ez nem a büntető eljárás, hanem a már végrehajtásilag tőlük elvett ingatlanok visszafoglalása miatt folytatott rendes, ma úgy mondanók, hogy a polgári per során történt.

A hatalmaskodásokat nem csak a tételes törvények tiltották és magánpanaszra szigorúan büntetni rendelték, hanem elítélte azokat a köztudatban élő jogi meggyőződés is; az ismertetendő perek során a Petrőczyeknek ellenfeleik szemükre vetették: «aki jámbor az nem rombol, hanem épít, és nem kerget senkit szegénységbe». Az 1588. évi 25. tc. pedig mondja: «az az igazság, hogy a perlekedő felek ne fegyverrel, hanem a törvénnyel harcoljanak egymás között».

Hogy a jogi meggyőződés és tételek dacára a hatalmaskodások ezen időben annyira elszaporodtak, annak a bírói eljárás hosszadalmas voltán és nehézségén kívül különösen szintén a köz- és a hatalmi viszonyok voltak előidézői.

A közviszonyokat már röviden érintettem, és még csak arra kívánok hivatkozni, hogy az ismertetendő periratok tanúsága szerint az Ujfalussyak és Rudnayak azon hosszú évek alatt, míg Kasza vára Szapolyay János királynak, illetve párthiveinek, a Rosonoknak és a Podmaniczkyaknak kezén volt, határaik elfoglalásáért és a hatalmaskodásokért kisebb fegyveres erejük miatt megtorlást nem vehettek és a bíróságokhoz, azok nem működván, sem fordulhattak. Így történt ez sok más esetben is.

A vagyoneeloszlás országszerte végtelenül kedvezőtlen volt.

A vegyes házakból való királyaink — Mátyást kivéve — nem voltak képesek hosszabb időn át nagyobb királyi sereget tartani együtt, mert nemcsak a nemzet felfogásával és hadi szervezetével nem egyezett össze az ily zsoldos hadsereg fenn-tartása, hanem a királyi jövedelem és az adók sem voltak ahhoz elégségesek. Hogy tehát a királyok mégis hadse-

reghez juthassanak, kénytelenek voltak a nagy terjedelmű várbirtokokat egyesek kezében összpontosítani, kik a váraikban gyűjtött hadinéppel álltak a király hívására ki, de gyakran bizony a király ellen is; ily okból nyerték a nagy adományokat a XV. században a Rozgonyiak, az Országhek, a Stiborok, Magyar Balázs, Kinizsy Pál, a Szapolyayak és mások. Mindegyiküknek sok vár és rengeteg birtok volt kezükön. Ezek mellé sorakoztak a kisebb várurak és ezek mind az óriási vagyontestek vonzó ereje által sarkalva, igyekeztek akár jó móddal, akár hatalmaskodva, birtokaikat növelni.

A középnemesség követte a példát és elnyomta a nálánál gyöngébbet; megtörtént még a XVI. században is, hogy a törökök ellen hirdetett felkelésben résztvevő nemes ember birtokát az otthon maradt szomszéd fosztogatta és elfoglalta.

Nem is beszélve a törökök kegyetlen dúlásáról, és a belviszályok, az ellenkirályok harcai által előidézett pusztításokról, az ezeken kívül elkövetett hatalmaskodások is rengeteg értékű nemzeti vagyont tettek tönkre, nagy kárára az országnak és a közrendnek; mindez, különösen a kisebb birtokosokat, a földműveseket és az iparosokat sújtotta, kik ezeken felül még a rablóktól és utonállóktól is sokat szenvedtek.

Midőn 1542 után a károsultak a bíróságokhoz fordulhattak, akkor az ügymenetnek már vázolt lassúsága és nehézsége, de ezeken kívül több tételes jogi intézmény is közrehatott arra nézve, hogy a hatalmaskodásokra hajló elemek jóformán kockázat nélkül folytathatták dúlásaikat, és mindég bizhattak abban, hogy a jogtalanul szerzett haszon az övék marad, mihez nem sok szerencse kellett; mert a gyöngébbek hamar voltak kénytelenek félreállni, a per sok pénzbe került, a kimenetel ezer okból kétes volt; és ha valamelyik hatalmaskodónak a dolga a per során igen rosszra fordult, közbeleptek, az oklevelek kifejezése szerint, a békét szerető jámbor emberek mint békéltető, kiknek még a jogerősen kimondott fej- és jószágvesztés veszélyét is úgyszólván mindég sikerült az elítéltről elhárítaniok. Ebben nagyban támogatta

őket a már említett jogi meggyőződés, hogy az ily cselekmények a két fél magánügyét képezik; Mátyás királynak 1471: 28. tc. 6. §. szerint a gyilkosság miatt elítélt alperes megaludhatott a felperessel és ugyanezt a Hk. I. rész, 16. cím, 5. §. minden főbenjáró ítélet eseteiben szintén megengedte.

A Hármaskönyv azon rendelkezései (II: 55. cím) pedig, melyek a főbenjáró ítélet végrehajtásának módjáról szólnak, anyagilag mindenképpen előnyösebbé tették a felperesre nézve a békés kiegyezést, semmint a végrehajtást.

De ezen jogi intézmények kedvezésén kívül a hatalmaskodásoknak az szintén előnyt nyújtott, hogy a hatalmaskodásokat nem saját személyükben követték el, hanem azok véghezvitelére szolgálkat és jobbágyaikat küldötték ki, kikre azután a felelősséget áthárították, a bíróság előtt el nem ismervén, sőt tagadván, hogy a panaszozt cselekményekben nekik maguknak részük, vagy azokról tudomásuk lett volna; szolgálk és jobbágyaik pedig inkább elszenvetdék a halálbüntetést, semhogy urukra terhelő vallomást tegyenek. Egyik előző művemben¹ elmondottam a Zbin György elleni bűnügyet, melyben Petrőczy István és testvérei viselkedtek így; hasonló esetet mondtam el, és erre még visszatérek, Ujfalussy Jánosról,² kinek parancsára szolgálk és jobbágyai Rudnay Pál ellen követtek el hatalmaskodásokat, és midőn bíróság elé kerültek emberei, bár igyekezett őket védeni, de mint felbujtó és így mint a valódi tettes, elő nem állott, hanem engedte azokat elítéltetni és magát, valamint nemes szolgálk ezek esküjével tisztáztatta; a felbujtott jobbágyok közül azonban négyen halállal lakoltak. Petrőczyek az alább ismertetendő bűnügyükben körülbelül hasonlóképpen viselkedtek.

Mindenképpen elítélendő dolog volt jogtalan önzésből veszedelembe dönteni embereiket, magukat pedig a felelősség alól kivonni.

¹ A Csermenyek és a Parasztság büntetőbíróságai a XVI. és XVII. századokban. 78. és köv. lapok.

² Uo. 83. és köv. lapok.

Midőn az Ujfalussyak és Rudnayak a Petrőczyek által kifosztott belai jobbágyságukat segélyben — bizonyára élelmiszerek nyújtásával és élőmarha adásával — részesítették, a tanuk vallomásai szerint a Petrőczyek a nyert segélyt is tőlük elszedni igyekeztek, persze csak azért, hogy a jobbágyokat a Beláról való elhurcolkodásra kényszerítsék, mert akkor a lakatlan területet könnyebben hajtották volna a maguk uralma alá.

Akadtak azonban jó lelkű nemesek is; így Rudnay Pált a jobbágyok jó uruknak mondják, kinek szolgálatából a Petrőczyek csalogatása dacára sem akarnak távozni; hogy jósága mellett érdekeit szigorral is kész volt védeni, ez nem kifogásolható.

Miután pedig a bíróságok eljárásának helytelenségéről megemlékeztem, szintén fel kell hoznom azon vonásokat, melyek javukra szólnak.

Számtalan per bizonyítja, hogy úgy a kir. kuriában működő, mint a vármegyei bíróságok igyekeztek az igazságot juttatni végeredményként diadalra, bár a jelzett köz- és hatalmi viszonyok e részben gyakran nagy akadályokat gördítettek eléjük.

Nem egyszer találkozunk birói döntésekkel, melyek jogi bölcsességről tanuskodnak;¹ ilyeneket a most tárgyalandó perekben szintén fogunk találni.

Trencsén vm. birói székének azon elhatározása, hogy az idegen vármegyében lakó felperesek vádjára a bűnügyi és a bizonyító eljárást a nagyhatalmu várurak, a Petrőczyek ellen, azok tiltakozása dacára, a törvény rendelkezései szerint megindította és keresztülvezette, a bíróságnak már vázolt helytelen álláspontja mellett is, méltánylást érdemel, mert a per megindítása és keresztülvitele a törvény előtti egyenlőséget kitüntette, és alkalmas volt a hatalmasok figyelmeztetésére, hogy a hatalmaskodásban és önkénykedésben ők sem mehetnek a végletekig, mert azokért a törvény őket is sújthatja.

¹ Lásd idézett művem 18. lap.

Egyes perjogi cselekmények.

Nem szándékozom rendszeres perjogot írni, mindössze az előforduló érdekesebb perjogi cselekményekről kívánok egyet-mást összegezve elmondani.

Egyes bíró a XVI. században sincs, csak társasbiróságok vannak; ilyenek a kir. kuriában működő, a tárnoki, a vármegyei, a városi, a szentszéki, az uriszéki stb. bíróságok, sőt a fogott bírák is társasan működnek.

Az országos nagy bírák a kir. kuriába a biráskodásban való részvételre rendelt főpapok, bárók, országgyűlésileg választott nemesek és az ítélőmesterek társaságában, mint az ítéletlevelek mondják: azok érett és megfontolt tanácsa és határozata alapján ítéleztek; az előadó az illető nagybíró ítélőmestere volt, de előfordult, hogy más nagybíró ítélőmestere végezte az előadói tisztet; a pert is az ítélőmesterek készítették elő.

A ma szokásos pertári tárgyaláshoz hasonló volt az a tárgyalás, mely a nádori helytartó ítélőmestere előtt 1574. nov. 8-án kezdődőleg folyt le, és melyről az ítélőmester külön jegyzőkönyvet¹ vezetett; az utolsó feljegyzés abban 1579. okt. 30-ról van keltezve.

Ezen ítélőmesteri tárgyalás közben már 1574. dec. 1-én a nádori helytartó bírói széke előtt is folyt tárgyalás, melyen az ítélőmester előtt történtek, hivatkozással az ottani tárgyalásra, részben újból fel lettek vetve;² az ítélőmester az előtte lefolyt tárgyaláson azonban szintén hozott közbenszóló-ítéleteket.

Az ítélőmesterek a bírói széken néha mint elnökök helyettesítették a nagybíró és kiterjedt hatáskörrel jártak a nagybíráik nevében el; látjuk, hogy a kir. helytartó, a nádor, az országbíró, és a kir. személyesjelenlét nevében kiadott per-

¹ Orsz. lvt. NRA. fasc. 357. Nr. 7. V. ö. Hajnik: A magyar bírósági szervezet stb. 229 és 230, ugy 50 lapjaival.

² Rudnay lvt. és orsz. lvt. NRA. fasc. 541. Nr. 4.

behívó, eltiltó, tiltakozó, intéő, az alantás megyei bíróságokat vagy a hiteles helyeket igazolásra felszólító, valamint az oltalmat rendelő levelek és más birói parancsok gyakran lettek az illető ítélőmester birtokáról és lakhelyéről, oly helyekről kéltezeten kiadva, hol az ítélőmester által képviselt országos nagybíró nem lakott és nem tartózkodott; önállóan vettek azok fel tanúsítványokat, végrendeleteket, a személynői ítélőmester önállóan intézkedett az osztályok iránt¹ stb. Azonban mindezen kiadványok mindenkor az illető nagybíró, a királyi személyes jelenlétiék a király nevében adattak ki. Ugyanez volt a helyzet a birói tárgyalásoknál, hol a nagybíró csak elnökként szerepel, és személye közvetlenül inkább csak a fontosabb közbenszóló és a végitéletek meghozatalánál érvényesül.

Van bizonyíték arra nézve is, hogy a nagybíró nem értvén egyet ítélőmesterének valamely kiadványával, a hozzá intézett levélben kötelezte őt, hogy azt vonja vissza és más irányú birói parancsot adjon ki.²

A jobbágsorsuak szintén fordulhattak oltalomért a nagybírák ítélőmestereihez; Svancsár Márton Trencsén város liborczaí jobbágyának fia a Petrőczyek területén közuton kifosztatván, Svancsár fiával együtt Balogh Lukács ítélőmesterhez ment panasza, ki oltalomlevelet írt Trencsén városához, és a város annak alapján járt tovább el.

Bátran feltételezhetjük, hogy a jogi szaktudás is inkább a jórészt az alispánokból és ügyvédekéből kikerült ítélőmestereknél, mint maguknál a várurakból vett nagybíráknál volt megtalálható, miként a munkát szintén ők végezték.

A tárgyalandó perekben a kir. kuriába szóló perbehívásokat (evocatio) a hiteles helyek, a vármegyei bíróság elé szólókat pedig a szolgabírák és esküdtek a perbehívottak örökös vagy zálogos birtokjogaiból, szokásos lakhelyeikről és személyes megtalálás esetében bárhonnan eszközlik.³

¹ Hk. I. 45. cím.

² Rudnay lvtban 1641. évből.

³ Hk. II. 19. cím.

A kir. kuriába szóló perbehívást 1562. jan. 6-án Ujfalussy Gergely helyett öccse id. János veszi át és azt még sem kifogásolta; ellenben midőn 1585-ben a Petrőczyek súlyos vádjai tárgyában id. Ufalussy János kifogást emelt, hogy Trencsén vm. birói széke elé való perbehívását, bár a szolgabíró ennek helytelenségére figyelmeztetve volt, mégis ifjú Ujfalussy Jánosnak kézbesítették, a Petrőczyek hiába vitatták azon alapon ezen kézbesítésnek törvényes voltát, mert a két Ujfalussy osztatlan birtokot bír, együtt laknak és asztaluk közös; a bíróság az érveket el nem fogadta és megszüntette az eljárást azon indokolással, hogy Ujfalussy sem személyesen, sem lakházából, sem birtokaiból nem lett idézve.

Ugyanakkor meg lett az eljárás Rudnay Pál ellenében is azon alapon szüntetve, mert ennek Trencsén vm. területén birtoka nincs, — mely indokhoz reávonatkozólag a bíróság hozzátette: «és mert semmi rosszat sem követett el.»

Ámde ifj. Ujfalussy János 1591. jan. 7-én és ápr. 28-án tiltakozott Trencsén vm. bírósága előtt, hogy nem birtokjogaiból lett idézve; miután azonban Trencsén városában személyesen megtaláltatott, így tiltakozása figyelemben nem részesült.

Midőn a Petrőczyek a Kisporubáért járó zálogösszegnek felvételére 1591. szept. 24. táján Ujfalussy Jánost Trencsén vm. szolgabírája és esküdtje útján megintik, Ujfalussy a vm. bíróság előtt — bár a városban időzött — meg nem jelenik, és a bíróság, bár ezt fölöslegesnek nyilvánítja, mégis a tárgyalás közben újból egy szolgabíró és esküdtet küld utána, de eredménytelenül; ugyanezen tárgyban azonban a Petrőczyek a legközelebbi ítélkezési időszakban a szintén Pozsonyban időző Ujfalussyt a kir. személyes jelenléti bíróság által megintvén, ez már másnap ügyvédet küld a személyes jelenlét elé, mert onnan való elmaradása a Hk. II. 20. cím szerint terhes következményekkel járt volna.

A perbehívottak távollétében a perbehívás a feleség, az anya, mostohaanya, valamelyik szolgál, várnagy, kapuőr, zsoldos, szolganő, jobbágy, zsellér, jobbágy- és zsellér neje útján szokott eszközöltetni.

Az okiratokkal való bizonyításnak az ismertetendő perekben jóval kisebb hely jutott, semmint például a nádori bíróság előtt 1511-ben lefolyt, egy előző művemben ismertetett perben, melyben nagy számú okirat lett bemutatva.¹

Kivéve a szintén a nádori bíróságnál 1543. febr. 28-án letárgyalt alappert, mely részben az 1348. évi osztálylevél alapján lett eldöntve, a többi perekben nem igen érvényesülhetett az okiratokkal való bizonyítás, mert a Petróczkyek nem egész jószágok elfoglalásával adtak azokra okot, hanem igényeiket a jószágokhoz tartozó oly hegyekre, erdőkre és helyekre nézve igyekeztek érvényesíteni, melyeknek az ő, vagy ellenfeleik jószágaihoz való tartozása csakis tanuvallatásokkal és helyszini szemléssel volt bizonyítható, az előző időkből való privilegiális levelek pedig a hegyeket, erdőket és helyeket különböző neveiken fel nem sorolják; de a bűnperekben sem lehetett helye az okiratokkal való bizonyításnak. Mindennek dacára a felek a levelek tanúsága szerint sok okiratot kutattak ki és egyeseket a bíróság előtt fel is mutattak.

Annál nagyobb szerepe jutott a tanukkal való bizonyításnak. A tanuk kihallgatása két formában történt: egyszerű vagy oldalagos vallatással (*inquisitio simplex* vagy *collateralis*), és köztudomány kivételével (*inquisitio communis*).

Mindkét rendű tanuvallatást úgy az országos nagybírák, mint saját területükre nézve a vármegyék rendelhették el; amazok egy vagy két királyi embert valamelyik hiteles helylyel, emezek az alispánt tisztársaival, vagy egy szolgabíró és esküdtet küldöttek a foganatosításra ki.

A nagybíráktól az egyszerű vagy oldalagos tanuvallatásra való bírói parancs általánosságban, «mert senki sem tagadhatja meg az igazság kiderítését», a kérdések feltevése nélkül, lett kiadva oly formában, hogy a kérelmezőnek a megnevezett ellenfelükkel, de gyakran ez sincs megnevezve, pere támadván, szüksége van «az eljáráskor részletezendő bizo-

¹ A Zsámbokréthyak 84—86. lapok.

nyos ügyükben» a tanuvallomásoknak oldalagos gyűjtésére; a kérdéseket csak a vallatáskor tette fel maga a kérelmező; a vármegyék azonban a vallatást rendelő levélbe mindég beirták a kérdéseket is.

Az egyszerű vagy oldalagos vallatás elrendelésénél, a hátnap és a hely kitűzésénél, a kérdések feltevésénél és a vallató eljárásnál az ellenfélnek semmiféle szerep nem jutott, ki csak a vallató leveleknek a bíróság előtt való bemutatásakor jutott abba a helyzetbe, hogy az eljáráshoz, a keresztülvitel módjához és a vallatás eredményéhez hozzászólhasson. Az ily vallatás teljesen a kérelmező fél irányításától függvén, a formák betartására és a tanukhoz intézett kérdésekre neki kellett ügyelnie, mert ezekért a kiküldött királyi vagy bírósági személy, valamint a hiteles hely kiküldöttje felelősek nem voltak. Tény, hogy ezen vallatásoknál a hármaskönyvben előirt általános kérdések: hogy a tanu szabadon vall, a tanuk életkora, lakhelye, állapota, a jobbágnál földesurának neve,¹ gyakran nem voltak feltéve, mi különben néha a köztudomány kivételénél is megtörtént; sok oldalagos vallatásnál a részletes kérdések sem voltak szabatosak, mi elég alkalmat adott az ellenfélnek arra, hogy a vallomások megdöntésére törjön. Az eskü kivétele gyakran szintén el lett mulasztva. A tanuk tanuskodási kötelezettsége törvényes megkeresésre azonban ezen vallatásoknál is kötelező volt és az 1563. évi 81. tc. az előző három márka büntetést, vagyis birói terhet 16 márkára emelte, kimondván, hogy a vagyonnal nem bírók a vallomás megtagadása esetén megfogandók és testileg megfenyítendők.

Az oldalagos tanuvallatást helyszini szemlével is lehetett összekötni.

Ha az egyszerű vagy oldalagos tanuvallatás háromszor megismételve, egybehangzóan ütött ki, úgy perdöntő jelentőséggel birt; így történt ez az alapperben 1543-ban; ugyancsak Ujfalussy János és rokonai mint felperesek, a Petrőczyek mint

¹ Hk. II. 27. és 29. címek.

alperesek ellen Klin és Skripovina hegyeknek az 1543. évi nádori ítéletlevél és végrehajtás dacára történt újabb erőszakos elfoglalása miatt pert indítván, a felperesek az országbíró parancsa alapján szintén három egybehangzó tanúvallató levelet vétetnek oldalagosan fel; a per tárgyalásakor 1589-ben az alperesek ezen egyszerű vallatásokkal szemben helyszíni szemlének és köztudomány kivételének elrendelését kérték, de a bíróság a kérés mellőzésével elégnék találta a három egybehangzó oldalagos tanuvallató levelet és Petrőczyeket azok alapján nagyobb hatalmaskodásért örök hűtlenségben marasztalta és fejük és javaik elvesztésére ítélte.

Sokszor a köztudomány kivételének bírói elrendelése előtt, néha azzal egyidejűleg is gyűjtöttek a peres felek oldalagosan vallomásokat és a köztudományról szóló jelentések bemutatásakor kérték az oldalagos vallomások figyelembe vételét is. Az ily egyszerű vallatások ilyenkor leginkább a felek saját tájékoztatása, valamint a köztudomány eszközléseig netalán elhalálozó tanuk vallomásainak érvényesülése érdekében lettek gyűjtve.

Így az 1574-ben kivett köztudományt megelőzőleg több évvel Petrőczy mint felperes oldalagosan is gyűjtött egy vallatólevélben tanuvallomásokat és a levelet a köztudományról szóló jelentés beérkeztekor a bíróságnak oly kéressel mutatta be, hogy az időközben elhalt tanuknak oldalagosan tett vallomásai vétessenek figyelembe; az alperesek azon alapon kifogásolták ezt, hogy az oldalagos vallatások a köztudomány kivételét elrendelő bírói ítélet hozatala előtt lettek gyűjtve, és azoknál a kir. ember Trencsén vmegyei birtokos, nem pedig udvari ember volt, mihez képest idegen vármegyékben nem járhatott el;¹ szemlével sem volt az oldalagos vallatás kapcsolatos, holott a köztudomány azzal lett rendelve; de a vallatásoknál a Hk. II. rész 27. és 29. címeinek egyéb feltételei, továbbá az 1486. évi 2. tc. 41. és 42. sem lettek betartva; kifogásolták még az alperesek, hogy a felperes különösen

¹ Hk. II. 19. cím, 2. §.

azt sem igazolta, hogy azon oldalagos tanuk, kiknek vallomásait figyelembe venni kéri, időközben elhaltak volna. — A bíróság kimondotta, hogy a köztudomány kivétele előtt netalán elhalálozott előrehaladottabb korban levő tanuk vallomásainak érvényesülhetése érdekében ily oldalagos vallatások gyűjtése mindég szokásban volt ugyan, de azért a jelen esetben még sem vehetők azok figyelembe, mert a felperes a köztudomány kivételekor kérhette volna annak birói megállapítását, hogy tanui közül időközben kik haltak el, de ezt akkor elmulasztotta kérni.

A bűnperben a Petrőczyek által oldalagosan — vármegyei kiküldöttek közreműködésével — gyűjtött tanuvallomásokat tartalmazó vallatólevelet Trencsén vm. bírósága 1585-ben az ellenfél ellenzése dacára, azzal fogadott el, hogy amennyiben a vallomások a bíróságot érdekelnék, a bíróság pontosabb tájékoztatása végett fel fognak olvasatni; de hogy tényleg felolvastattak volna, az a tárgyalási iratokból ki nem tűnik; tény hogy az ítéletlevélbe, Petrőczyek kérése dacára, be nem irattak.

A bíróságnak az oldalagos vallomások mellőzését kimondó közbenszóló ítéletei ellen felebbezésnek volt helye.

A tárgyalt korban a perbeli bizonyítás módjai közül a leggyakoribb a köztudomány kivétele útján való bizonyítás, alig folyván nagyobb, sőt kisebb per is, melyben az ne szerepelne; rendszerint helyszíni szemlével (*oculata revisio*) volt az kapcsolatos. Elrendelték azt az előttük folyó perekben a királyi kuriában működő nagybírák ítélőszékei épen úgy, mint a vármegyei birói székek; de utóbbiak a köztudományi eljárás elrendelésekor kijelölték ugyan az eljárás eszközzésére kiküldendő tisztviselőket, azok részére a megbízást azonban a vármegye közgyűlése adta meg.

A köztudományt és a helyszíni szemlét vagy csak az egyik, vagy mind a két fél kérte, és elrendelését gyakran hosszas, a perrendszerű eljárás során a legfontosabb perbeli viták előzték meg, és pedig úgy az elrendelés kérdésében, mint pedig különösen a helyszíni szemle tárgyát és a tanuk-

hoz intézendő kérdéseket illetőleg; a felperes a maga álláspontját keresetében fejtette ki, mely kifejtés keretében igyekezett a helyszini szemle tárgyát és a tanukhoz intézendő kérdéseket a pervita során összegezni és részletezni, (*intentio, aquisitio, qualificatio*); viszont az alperes válaszai és előterjesztései (*responsio*) során előadta a maga perbeli állásfoglalását és igyekezett a szemle tárgyát és a tanukhoz intézendő kérdéseket annak megfelelően szabatosan adni elő, mely perbeli meghatározásokat rendszerint *qualificatió*nak nevezték; ha bármely fél utólag még a per során elkívánt térni előbbi előterjesztései valamely lényeges részétől, és így álláspontját megkívánta változtatni, ez csakis az ügyvédi szónak bírói teherrel való visszavonása (*revocatio procuratoris*) mellett történhetett.

A bíróság a felek vitájának befejezése után közbenszóló ítélettel (*sententia interlocutoria, deliberatum est*) rendelkezett a helyszini szemle és a köztudomány kivétele, valamint a szemle tárgya iránt; a kérdéseket a felek előterjesztései szerint vagylagosan tette fel, előbb sorolván fel a felperes kívánsága szerint szövegezeteket, azután az alperes *qualificatió*jának megfelelőket.

A helyszini szemle és a köztudomány kivételének helye és határideje a bíróság által a felek egyező akarata szerint lett kitűzve (*quibus scilicet die et loco, et termino, praefati procuratores attestationem fieri voluerunt*);¹ ha megegyezni nem tudtak, úgy természetesen a bíróság döntött, fenmaradván a felek felelősségi és eltiltási joga.

A kihallgatandó tanukra nézve felmerülő viták szintén bírói döntéssel lettek elintézve; mint látni fogjuk, birtokjogi kérdésben az állandó lakhellyel nem bíró pásztornépek tanuskodása el nem fogadtatott, mert vándorlásaik következtében a területekre nézve emelt tulajdonjogi igényekről tudomással nem birhattak.

¹ Ahol a forrás megjelölve nincs, ott az idézések az ismertetendő periratokból vannak véve.

Ha mindkét fél kérte a köztudomány kivételét úgy a kuriai bíróságok által kiküldött királyi emberek közül a felek mindegyike rendszerint egyet-egyet hozott ki a hiteles hely egy-egy tagjával. A szemlénél, a tanukihallgatás általánosságainál, a tanuk figyelmeztetésénél és eskütételénél, ami együttesen és előzetesen történt, úgy a kérdések felolvasásánál a a felek és ügyvédek jelen lehettek; nem úgy a tanuk vallomástételénél, mert ahogy erre került a sor, ellentétben az előző század vallatási szokásával,¹ a feleknek és ügyvédeknek távozniok kellett: *partibus etiam praedictis vel eorum legitimis procuratoribus tempore hujusmodi attestationis et communis inquisitionis semotis, hinc procul et abjectis*, mondják az oklevelek. A feleknek és ügyvédeknek azonban ezen távozás után is joguk volt az eljáró királyi emberek és hiteles személyek előtt újból megjelenni és előterjesztéseket tenni, így például az időközben elhalt, de már oldalagosan kihallgatott tanukra nézve kérhették, hogy azok elhalálozása megállapíttassék, mely esetben az oldalagos kihallgatáskor tett vallomásaik jöttek figyelembe.

A tanukat a hiteles hely pecsétének felmutatásával vagy a felek, vagy a hiteles hely kiküldött tagjai idézték meg; az elmaradt tanuk büntetését a törvény állapította meg.

A tanuk vallomásai, azok fontosságához és egyöntetűségéhez képest, vagy egyenkint, vagy csoportosan vétettek a jelentésbe fel; az általános kérdésekre, melyeket fentebb már felsoroltam, adott válaszok minden tanu nevénél beirattak.

A XIV. és XV. századokban még nagyon gyakoriak a köztudomány kivételéről szóló oly irányú általános jelentések,² hogy a gyakran névleg meg sem nevezett tanuk többsége az egyik vagy a másik fél javára vallott, mely általánosan tett jelentéssel a kiküldött királyi ember és hiteles helyi személy, vagy vármegyei tisztviselő a bíró szerepét végezte, mert ő

¹ Hajnik Imre: A magyar bírósági szervezet stb. 309. lap.

² Gróf Zichy cs. okmánytára VI. kötet, 9., 23., 25. stb. és IX. kötet, 110, 186 stb. lapok.

maga bírálta el a tanuvallomások minőségét és súlyát, és kivonta azokat az illetékes bíró mérlegelése, valamint a felek bírálata alól; ilyen általános jelentésekkel a XVI. században többé nem találkozunk, mert ekkor már a jelentések a tanuknak úgy az általános, mint a részletes kérdésekre adott válaszait elég híven tüntetik fel; ámde ennek dacára a bírói mérlegelés szabadságát, miként látni fogjuk, nagyban korlátozták a szokásjognak a Hármaskönyvbe is beiktatott rendelkezései és a bírói gyakorlat.

A szemléről és a vallatásokról szóló jelentést a felek a bíróságnak bemutatván, újabb előterjesztések és kifogások történhettek, melyeknek bírói elintézése után következett a szemle eredményének megállapítása és a vallomások számbavétele; ezen számbavétel (*calculatio*) a Hk. II. részének 32. címe és a bírói gyakorlat szerint túlságosan formai volt és a vallomásoknak az igazságos ítélkezéshez szükséges bírói szabad mérlegelésére az teret nem engedett; a bíróság mindössze arra szorítkozhatott, hogy megállapítsa, hogy a nemes vagy nem nemes állapota, a tényekről közvetlen tudomással bíró tanuk számszerű többsége melyik fél javára vallott, és pedig csakis azon tanuk vallomásai vétettek figyelembe, kik a feltett összes kérdésekre, azoknak egész terjedelmére, tudtak az egyik vagy a másik fél javára vallani; ahogy valamelyik lényeges kérdésre a tanu nem adott megerősítő vagy megtagadó választ, vagy semmifélét sem tudott adni, úgy bármilyen lényeges is volt a többi kérdésekre adott vallomása, az többé figyelembe nem vétetett; így érthető azután, hogy például a köztudomány kivételekor 1574-ben kihallgatott 491 tanu közül a nádori helytartói bíróság csak 62 tanu vallomását vehette tekintetbe, kimondván, hogy a felperes keresete és álláspontja (*intentio et adquisitio*) mellett 13 nem nemes, az alperesek válasza és kvalifikációja mellett két nemes és 47 nem nemes tanuskodott, «olyanok, kik nemcsak a kérdések egy részére, hanem azok teljes egészére vallottak és kik ellen semmiféle törvényes kifogás nem volt elfogadható», mondja az ítéletlevél. Így érthető, hogy a felek kénytelenek

voltak minél több tanut kihallgattatni, mert inkább remélhették, hogy a sok tanu közül több fog akadni, aki az összes kérdésekre egybehangzóan vall. Hk. II. r. 29. és 32. címei szerint a nemes, továbbá a szomszéd és határos tanuk vallomása nagyobb súllyal esett latba, mint a nem nemeseké és a távolabb lakóké.

A tanuk vallomásainak ilyféle számbavétele mellett minden per, de különösen a bűnügyi perek kimenetele nagyon bizonytalan volt, mert a dolog természeténél fogva kevés tanu akadt, aki egy peres kérdésben, és főleg a bűnügy minden részletéről képes lett volna teljes, annak minden részletét felölelő, vallomást tenni; mely túlzott, de a törvények rendelkezéseiben és az akkori jogi meggyőződésben gyökerező alakiség gyakran volt megölője a tárgyi igazságnak.

De az ily számbavételnek természetes következménye volt az, hogy a köztudomány kivételének elvileg perdöntő jelentőségét leszállította és a legtöbb perben még az eskütársakkal leteendő kiegészítő eskü odaitélését tette szükségessé, mely odaitélés rendszerint azon indokolással történt, hogy miután, az ellenfél is bizonyított némit (aliquid), így a tanuvallomások kiegészítésére (in supplementum) az al- vagy felperesnek a Hk. II. rész 32. címe alapján, például 25-öd magával, hozzája hasonló nemesekkel eskü (juramentum) ítéltetik oda.¹ Voltak azonban oly esetek is, melyekben a köztudomány perdöntő jelentősége teljes erejében érvényesül.

A tárgyalandó perekben a tanuk esküjén és a kiegészítő eskün kívül találkozunk még tiszti esküvel, valamint a perben álló felek fő, tisztító és az okozott sérelmet vagy kárt felfedező esküjével.

Az egyházi személyek lelkiismeretük tisztaságára hivatkozva tanuskodtak. Tiszti esküjükre hivatkoznak Trencsén vármegye szolgabirája és esküdtje akkor, midőn 1583-ban az

¹ V. ö. Hk. II. rész, 38. cím.

oldalagosan kihallgatott tanuk vallomásairól adnak jelentést; a kir. helytartó és társai birói esküjük terhe alatt tesznek 1583-ban korábbi birói ténykedésükről vallomást.

A pereskü legtöbbnyire eskütársakkal lesz odaitélve és az, ha a kir. kuria biróságai ítélik meg, az ítéletben kijelölt hiteles hely, ha pedig a vármegyei bíróság által ítéltetett oda, a kitűzött templomban, a szolgabíró és esküdt előtt, volt leteendő. Az ítéletben megállapított számú eskütársaknál több nem esküdhetett, mégis a felek nagyobb súly és különösen az eskütársak kifogásolásának, például nemesi voltuk tekintetében, megelőzése végett rendszerint több eskütárssal jelentek meg, mit megintés (admonitio) útján az ellenfélnek tudomására adtak; de az előírt számon felül lévők az eskühöz nem lettek bocsátva és így, a több eskütárs megjelenésével csak jelezni kívánták, hogy eskütársuk feles számban is akad. Az eskü szövege ítéletileg lett megállapítva, de az esküttevő fél az eskü letételekor, mint 1583-ban látni fogjuk, tiltakozást is vétethetett fel az esküről szóló jelentésbe, hogy például az eskü a keresetnek nem teljes egészére lett neki odaitélve.

A főeskü teljes perdöntő erővel birt és ezzel többször fogunk találkozni.

A tisztító eskünek a hatalmaskodási perekben is helye volt; így Trencsén vármegye birói széke 1587-ben Petrőczyeknek harmadmagukkal, hozzájuk hasonló nemesekkel, arra nézve ítélt esküt, hogy az Ujfalusssyak jobbágyát, Andicsot egészségesen bocsátották el a kaszai vár börtönéből és nem a börtönben szenvedett bántalmak miatt halt el; ezen tisztító esküt megítélő ítéletet a Petrőczyek azonban le nem tették, mert az ítéletet megfélebbezván, az a főper befejezése után létrejött egyezség megkötéséig, mellyel az összes függőben volt perek elejtettek, el nem bíraltatott és így jogerőre nem emelkedett.

Hogy az eskükinálás és visszakinálás módját és elbirálását lássuk, a következő eseteket említem fel.

Midőn 1574-ben a nádori helytartó előtt Petrőczy mint

felperes az alpereseknek esküt kínál arra nézve, hogy a felperesnek oldalagosan kihallgatott tanui közül melyik van életben, egyúttal felajánlja, ha az alperesek az esküt el nem fogadják, saját esküjét; ámde a bíróság közbenszóló ítélettel kimondja, hogy az alperesek nem tartoznak esküdni, felperes pedig nem kérheti maga részére az eskü megítélését, mert azzal megkínálva nem lett.

Hasonlóan esküt kínáltak a Petrőczyek mint alperesek, Rudnay Pál és ifj. Ujfalussy János felpereseknek Trencsén vármegye bírói széke előtt 1584-ben arra nézve, hogy Rusznák Pál jobbágy nem az ő (Petrőczyek) tilos területükön lett elfogva és Rusznák fia atyja helyett nem önként vetette magát börtönükbe. Mely megkínált esküt Rusznák földesura Rudnay visszakinálta a Petrőczyeknek azzal, hogy ha azt el nem fogadják, ám esküdjön meg ellenükben Rusznák, úgy miként egy parasztsorsú hasonló sorsuak ellen esküszik, arra nézve, hogy egy forint ellenében lett általuk szabadon bocsátva és fiát ennek dacára helyette mégis fogságba vetették. A törvényszék az esküt azonban nem Rusznáknak, hanem földesurának, Rudnay Pálnak egymagának ítélte oda oly alakban, hogy Rusznák az általa fizetett egy forint ellenében bocsáttatott el a fogságból a Petrőczyek által és fia nem önként ment atyja helyett a börtönbe, hanem jogtalanul vettett abba; mely esküt Rudnay letévén, pernyertessé lett.

A felfedező esküt az illető peres félnek azokkal, kik szintén károsultak, kellett letennie és így mint annak helyén látni fogjuk, ezen esküt a nem nemesek a nemes károsultakkal együtt tették le.

Egyik előző művemben¹ egy fogott bíróság által 1591-ben hozott ítéletet ismertettem, melyben két szolgasorsú nemesnek, mint alpereseknek, hozzájuk hasonló sorsú 25—25 eskütárssal tisztító eskü lett ítélve, melyet ha ők le nem tesznek, úgy a nemes felperes az ő fejükre, mindegyikre harmad, összesen hatodmagával, hozzá hasonló nemesekkel tartozott

¹ A Csermenyek stb. 86. lap.

megesküdni. A nemes, de szolgasorsú alperesek ura Ujfalussy János kifogásolta az odaitélés módját és kívánta, hogy miután szolgálai nemes emberek, így más nemesek módjára esküdhessenek. A bíróság a felperes ellenzése dacára azonnal megváltoztatta az ítéletet és megengedte, hogy a nemes szolgák nem az elítélt jobbágyok után járó homagium (hűség váltság), hanem a nemesi fejkáltság (sub pœna capitis) terhe alatt esküdjenek társaikkal együtt, kik szintén nemesek legyenek. Mindennek jelentőségét magyaráznom, bizonyára fölösleges volna.

Az esküt odaitélő ítéletek sokszor a végítéletet is az eskü letételétől feltételezetten tartalmazták, de gyakran lett a végítélet csak az esküről szóló jelentés beérkezte után meghozva.

Azonban a végítéleten kívül a per során számtalan közben szóló ítélet (sententia interlocutoria, deliberatio) is hozott, melyek ellen szintén lehetett felebbezni vagy eltiltással élni.

Az ismertetendő újított főperben a kir. kuriában négy ízben hozott a helyszíni szemlét és a köztudomány kivételét elrendelő, hasonlótárgyú közbenszóló ítélet; az 1561. nov. 24-én hozott ilyen ítélet ellen a felperes, mert a tanukhoz intézendő kérdések szövegével megelégedve nem volt, még az ítélet meghozatalának napján eltiltással élt; ámde ennek dacára Nagyváthy ítélőmester «tájékoztatlanságból» azt mégis kiadványozván, a felperes a kir. személyes jelenléti bíróságtól kieszközölt bírói paranccsal függesztette fel annak végrehajtását; az újabb tárgyalás után 1564 okt. 30-án újabb hasonló tárgyú ítélet hozott, mely azonban csak fogalmazványban maradt fenn és kiadványozásának nyoma nincs; 1568 okt. 20 és 26-án ismét tárgyalva lett az ügy és ekkor felperes a perben eddig elfoglalt álláspontját az ügyvédi szó visszavonása nélkül részben megváltoztatta, mit az alperesek kifogásolván, a bíróság közbenszóló ítélettel kimondotta, hogy a felperes eddigi álláspontját az ügyvédi szó visszavonása és így az azzal járó bírói teher lefizetése nélkül, meg nem vál-

toztathatja; — mely döntés ellen a felperes felebbezvéen, a királyi helytartó felebbviteli birói széke 1569 junius 18-án úgy ítél, hogy az adott esetben az ügyvédi szó visszavonására ok nincs. Midőn ezen ítélet a személyes jelenléthez leérkezett, annak ítélőmestere minden további tárgyalás nélkül junius 23-án rendelkezett a szemle megejtése és a köztudomány kivétele iránt; ámde ezen rendelkezés ellen ismét az alperesek éltek eltiltással. Az eltiltás igazolására 1573-ban az országbíró széke előtt tartott tárgyaláson az alperesek azzal indokolták az eltiltást, hogy a helytartói ítélet leérkezése után újból tárgyalást kellett volna tartani, mert nekik a tanukhoz intézendő kérdésekre és a szemlére nézve előterjeszteni valóik vannak és kifogásolták, hogy a helytartói ítéletben a tulajdonjog kérdése is érintetik, holott a per során arról eddig vita nem folyt, hanem csak a haszonélvezetről és a birtoklásról. A bíróság helyet adott az alperesek eltiltásának és megengedte a pervita folytatását, melynek befejeztével 1573 december 15-én a végre jogerejűvé vált újabb közben szóló ítélettel rendelkezett a helyszíni szemle és köztudomány kivétele iránt. Ehhez képest ezen egy kérdésben 1561-től 1573 végeig folyt a tárgyalás.

A felek úgy a közbenszóló, mint a végítélet kiigazítását a kihirdetés után azonnal, szintén kérhették,¹ mi ismét pervitát idézett elő, melynek lezajlása után a bíróság kimondotta, hogy az ítéletet fentartja vagy módosítja; az ilyen kiigazítási kérelmet — miként már említettem — többféle alapon lehetett háromszor, sőt birói teher mellett a bíraskodási időszak utolsó napja előtt legalább hat nappal negyedszer is, megismételni,² midőn végül a bíróság végleg meghozottnak jelentette ki ítéletét. E részben különben a bíróság türelmes volt, mert bizony négyszernél többször is megengedte a vita

¹ Ilyenkor az eltiltás (prohibitio) bejelentése nem szükségképen kívántatott, csakis a kiigazítás — néha tilalom alakjában — kéretett. V. ö. Hajnik a magyar bírósági szervezet és perjog 2344. 18. és 419. lapok; 1550. évi 52. tc.

² 1550. évi 52. tc.

újabb megkezdését, midőn azon elvi álláspontból indult ki, hogy az újabb vita csak az ítélet mellékkörülményeire vonatkozhatik, de a felek ezen engedéllyel visszaélve, a lényegre is kiterjeszkedtek. Ha a kiigazítási kérelemnek hely nem adatott, úgy a szokásos birói terhet alkalmazták, mely a negyedszer megismételt kérelem esetén előre volt leteendő.

A vármegyei bíróság közbenszóló ítéletei ellen bejelentett felebbezések, ellentétben a kuriában működő bíróságok gyakorlatával, csak a végítélet meghozatala után lettek a felentes kir. kuriába felterjesztve, mert «az iratok felterjesztése halasztással járna, holott a közbenszóló ítéletek ellen bejelentett felebbezések nem akaszthatják meg az ügy végbefejezését,» mondja 1591-ben Trencsén vármegye birói széke.

A vármegyei bíróságok az országos nagybiráknak gyakran ellentmondó birói parancsaival és oltalomleveleivel¹ szemben elég függetlenséget tanúsítottak, pedig azokkal, sőt királyi védlevelekkel elég nagyszámban találkozunk.

Ujfalussy János és Rudnay Pál Trencsén vármegye előtt folyó perükben 1583-ban királyi pártfogást és védelmet eszközöltek ki és a trencsényi főispán lett a királyi helytartó által megbizva, hogy azt a király nevében gyakorolja; Rudnay ügyvéde ezen parancslevélre a vármegye birói széke előtt hivatkozik, figyelmeztetvén a főispánt és a vármegyét a parancslevél végre nem hajtása esetén reájuk háramló felelősségre; a Petróczyek ügyvéde azonban azonnal válaszolja, hogy a kir. oltalom-levél nem a bírósághoz, hanem a főispánhoz van intézve és csak azt rendeli, hogy a főispán a felpereseket törvényes és jogos igazukban védje meg, ámde az alperesek az ő jogos és törvényes igazukban szintén hivatalból védendőek meg.

A Kisoruba miatt Rudnay által Ujfalussy János ellen folytatott perben 1591-ben előbbi, bizonyára az általa fiatal korában teljesített katonai szolgálatokra való tekintetből, szintén királyi védlevelet eszközöl ki, melyet siet Fejérkövy

¹ Lásd a Csermenyek stb. című művem 122. és 123. lapjain.

kir. helytartónak bemutatni, ki is a trencsényi főispánt, tisztviselőket és a megyei közönséget utasítja, hogy miután a király Rudnayt javaival, birtokjogaival és vagyonával együtt, különös királyi pártfogásába és gyámkodásába fogadta, így a Kisoruba miatt Ujfalussy ellen indított perében járjanak mielőbb el és oltalmazza őt meg nemcsak Ujfalussy, hanem mások ellenében is.

A vármegyei bírói szék ezen parancslevél következtében Rudnayt az őt illető kisorubai zálogos birtokrészben Ujfalussyval szemben azzal rendelte védeni, hogy a védelem felebbezés, ellenmondás, eltiltás és elűzés esetén is megadandó; Ujfalussy ezen döntés ellen felebbezvéen, az csak birtokon kívül fogadtatott el; és a királyi helytartó a királyi védelem daczára most Ujfalussynak ad oltalom és parancslevelet, melyben eltiltja a vármegyét attól, hogy az ítéletet a felebbezés felülvizsgálata előtt kiadványozza és végrehajtsa; a vármegye bírói széke azon indokolással, hogy az alsóbbfokú bíróság (pedaneus) alkalmazkodni tartozik a felsőbb bíróság rendelkezéseihez, így az ítéletet ki nem adja ugyan, de Rudnay javára tett védelmi rendelkezését fentartotta és megjegyezte, hogy ám lássa a kir. helytartó, hogy mely célból rendelkezett az ítélet ki nem adása iránt (sua dominatio reverendissima viderit, quo fine id mandavit).

Rudnay ekkor az országbíróhoz fordult, ki neki újabb oltalom és parancslevelet adott, melyben utasítja a vármegyét, hogy miután a kir. helytartónak Ujfalussy részére kiadott oltalomlevele justificatoria clausulát (ha a dolog úgy áll, miként előadatott) tartalmaz, így nem köteles ahhoz alkalmazkodni, hanem hajtsa végre a helytartó által először Rudnaynak adott királyi oltalomlevelet.

A külföldön az uralkodóknak és a nagybíráknak hasonló oltalomlevelei és bírói parancsai szintén szokásosak voltak, ahogy általában a királyi és bírói hatalom gyakorlása körüli berendezkedésünk, a viszonyainkhoz mért módosításokkal, sokban hasonlított nyugati szomszédainkhoz.

Így a szomszédainknál is megtaláljuk a parasztmegyéink-

hez bizonyos fokig hasonló intézményeket. És hogy most még egy, bár jelentéktelenebb példát mondjak, a nyugati országokban az uralkodókat és követeiket megillető azon bebocsátási jog, hogy minden magánházba a házijog sérelme nélkül, a tulajdonos akarata ellenére is beléphettek, nálunk a király és követei jogának szintén elismertetett és az a köz-tudatban élt.¹

De térjünk vissza a perjogi vonatkozásokhoz.

Ha a bíróság vagy a hiteles hely kiadványába hibák csúsztak be, azok kiigazítása iránt a felek kérelmére történt meg az intézkedés; ilyen sokszor alap nélküli panaszokkal, gyakran találkozunk; ha a kir. kuriában működő bíróságok kiadványáról van szó, úgy a vizsgálattal valamelyik nagybíró vagy a kuria egyik tagja bizatott meg; ha a hiteles helyek kiadványa van kérdésben, úgy az eljáró kir. ember és a hiteles hely nyilatkozatadásra lettek felszólítva; a vármegyei bírói székek maguk intézkedtek kiadványaik kiigazítása iránt. A felek által kézbesített kiadványokban előforduló hibákért a kézbesítő fél volt felelős és ilyenkor a kijavításért az illető fél bírói terhet fizetett.

A bírói tehernek (onus, birsagia) sokféle okból való alkalmazásával találkozunk; a most említetten kívül a tárgyalási határnap elmulasztásáért; kisebb hatalmaskodásért; az ügyvédi szó visszavonásáért; a per során bemutatott királyi adománylevél egyik mondatának elejtéseért; a bíróság megsértéseért; vád és kereset, valamint királyi parancslevél elejtéseért; mert a peres fél a bíróság rendelkezésének későn engedelmeskedett; a tilalom, eltiltás és visszaesés nem igazolásáért; a bíróság ok nélküli (causa indebita) bepanaszolásáért² lett az alkalmazva és kérve. Több esetben az ügyvéd gyűrűjét adja kiváltásig át a bíróságnak (deposuit onus ipsum in sigillo annulari és dato pro pignore anulo).³ A bírói terhek

¹ A Csermenyek stb. c. művem 126. lapján.

² Hk. II. rész 72. cím.

³ V. ö. A Csermenyek c. művem 32. lapjával. Hk. II. rész 69. cím 4 §.

két harmadrésze mindenkor a bírót illette, egy harmada pedig az ellenfélnek maradt.¹ A birói teher úgy látszik sokszor részben a bíróság belátása, részben a felek megegyezése szerint mérsékeltetett.

A perdöntő vagy közbenszóló ítélet kiigazítására irányuló, már említett, tilalomnak is nevezett kérelmen kívül az ítélet kiadványozásától és végrehajtásától való eltiltás és betiltás (*prohibitio* és *inhibitio*)² jogorvoslata gyakran nyert alkalmazást oly reményben, hogy az e célból folytatandó vagy tartandó tárgyaláson sikerülni fog az eltiltást a félnek igazolnia és kedvezőbb ítéletet vagy rendelkezést kieszközölnie; sokszor adott a bíróság is okot arra azzal, hogy a per befejezését siettetvén, az ügyvédek vitáját rövidítette és meghozta a döntést, rendelkezvén például a köztudomány kivétele iránt anélkül, hogy a feleknek módot nyújtott volna a tanukhoz intézendő kérdésekre vonatkozó összes előterjesztések megtételére; ilyenkor az ebben sérelmet látó fél azon indokolás mellett élt az egész ítélet, vagy annak egy része ellen az eltiltás jogorvoslatával, hogy előterjesztéseit és javaslatait meg nem tehette, vagy pedig azokat világosabban kívánná kifejteni. Az eltiltás az ellenfél újabb perbehívásával járt. Ha az eltiltás indokait a bíróság kellő súlyuaknak el nem ismerte és így az teljesen vagy részben új ítéletet nem eredményezett, akkor az illető fél birói teherben lett marasztalva. Az újabb ítélet vagy rendelkezés ellen ugyanazon fél másodszor nem élhetett eltiltással, de az ellenfél élhetett.

Az eltiltás a magánszemélyek részéről valakit ért jog-sérelem eseteiben is volt alkalmazható, mire nézve a Hk. II. rész 20 címe tartalmaz rendelkezéseket.

A már jogerős ítélet és egyéb birói rendelkezések végrehajtását visszaűzéssel, elűzéssel, visszaveréssel (*repulsio*) is meg lehetett akadályozni, melynél az erőszak képletes jelzésére kivont kard lett felmutatva (*evaginato gladio repulsionis*

¹ Hk. II. rész 86. cím 2. §.

² V. ö. Hajnik i. m. 419. lap.

velamine obviasse).¹ Következménye szintén igazolási tárgyalás és ecélből újabb perbehívás volt és ha az igazolás nem sikerült, úgy az elülő birói terhet fizetett; ha pedig a peres fél ezen perorvoslatot másodizben is alkalmazta, akkor örök hűtlenség vétségébe esett.²

A visszaűzésnél tehát csak képletesen lett az erőszak alkalmazva; ámde ha valaki egy fekvőjóság vagy birtokjog uralmába erőszakkal, vagy bármely más módon betolakodott, behatolt vagy beleelegyedett, úgy az, kinek azon jőséghez vagy birtokjoghoz öröklési hatalma és joga volt, azt a foglalót egy egész év forgása alatt, annak uralmából erővel és hasonló erőszakkal is kidobhatta és kirekeszthette, mert erőszakot erőszakkal szabad megtorolni, mondja a Hk. I. rész 68. címe; mely erőszakos kidobásra és kihányásra nézve egyik előző művemben hoztam volt föl esetet.³

Miután a jogerőssé vált ítélet végrehajtása befejeztetett, a nagyobb perekben a pervesztes, tehát birtokon kívül levő fél a királytól rendszerint perújítást kért (novum judicium, gratia per), mely egy izben megadatott és szintén rendes perorvoslatnak tekintetett.⁴ Az újított perben az volt a felperes, aki az újítást kérte, még ha a főperben alperesként is szerepelt és abban ugyanazon perrendszerű eljárás, ugyanazon összes perorvoslatokkal volt alkalmazandó, melyet a törvények a hármaskönyv és a szokásjog az alapperben megengedtek; a Hk. II. rész 77. cím 3. §. szerint ugyan az ilyen újított pert egyetlen törvényszakban és minden más pert megelőzőleg kellett volna befejezni és végéhez juttatni, de a gyakorlatban ezen szabály betartására példát még nem találtam, elhúzódtak bizony ezen perek is évtizedekig. Az ismertetendő főperben a Petrőczyek két perújító engedélyt eszközöltek ki, de a két engedély egy és ugyanazon perújításra vonatkozik.

¹ Hk. II. rész 73. és 74. címek. L. Hajnik i. m. 428. l.

² Hk. II. rész 73. cím 4. §. és 75. cím 15. §.

³ A Csermenyek stb. 125—133. lapok.

⁴ Hk. II. rész 77. cím.

Ha az illető az újított pert is elvesztette, úgy örök hallgatásra lett ítéletileg kötelezve.

Amennyiben a jogerős birói ítélet alapján eszközölt végrehajtás dacára a vesztes fél erőszakkal foglalta vissza a tőle biróilag elvett ingatlant, épen úgy, miként az a másodszor alkalmazott visszaverés esetében történt, nagyobb hatalmaskodásért szintén örök hűtlenség vétségébe (*nota perpetuæ infidelitatis*) esett, mely fej és jószágvesztéssel járt.

A patvarkodásnak (*calumnia*) több esetével és elkövetési módjával¹ fogunk találkozni, melynek következménye szintén az örök hallgatás rendelése és súlyos birói teher volt.

Feltűnő a sok ügyvéd, ki a perekben szerepel. Az ügyvédek, miként az oklevéltárak bizonyítják, gyakran előre tájékoztatták felüket a per eshetőségeiről, írásba foglalták jogi véleményüket. A perbeszédre már csak azért is nagy gondot fordítottak, mert miként 1584-ben Trencsén vármegye birói széke előtt a felperesek ügyvéde hosszú perbeszédéért mentegetődzik: «a bíróságok nem szeretnek bajlódni az iratok elolvasásával és előadásával» s így kénytelen az ügyvéd hosszasan foglalkozni az előzményekkel és a bizonyítékokkal. A felek, kik nem eléggé jártas ügyvédet vallottak, gyakran kerültek bajba és midőn az elkövetett hibát észrevették, azon indokolással, hogy ügyvédjük akaratuk és utasításuk ellenére járt el, birói teher fizetése mellett vonták vissza az ügyvédi szót² és más ügyvédet küldöttek. Az ügyvédi szó visszavonása azonban nem terjedhetett ki a kereset bármely részének megváltoztatására, mert ha ez vált szükségessé, úgy kifejezetten a kereset illető részét, vagy esetleg az egész keresetet kellett birói teherrel letenni, elejteni, le szállítani (*condescensio*).³

Ha az ügyvéd buzgalmában hosszas, vagy feleslegesnek látszó előadással és kifogásokkal vette igénybe a bíróság türelmét, erős rendreutasításban részesült; 1561-ben a kir.

¹ Hk. II. rész 70. és 71. címek.

² Az 1550. évi 56 tvc.

³ Hk. II. rész. 82 és 83. címek.

személyes jelenléti bíróság az alperes ügyvédének előadását «ostoba és haszontalan kifogásoknak» mondja és hasonló megrovás nem épen ritka. Tilos volt annak ügyvédi képviselőt vállalnia, ki már ugyanazon ügyben előzőleg, mint bíró vagy királyi ember eljárta.¹

Az ügyvédek visszaéléseit kívánta a törvényhozás az 1563. évi 49 és 1567. évi 27. törvénycikkelyekkel akkor megakadályozni, midőn az ügyvédi (patvarkodási) esküt életbe léptette; csak hogy ezen eskünek kevés hasznát látták, mert az esküt csak egyesek tevén le, ezek összebeszéltek és a díjazás iránti igényeiket nagyon felemelték, úgy hogy az 1574. évi 34. tvc. kénytelen volt az esküt eltörölni.

Említettem már, hogy ezen korban egyes hűtlenségi eseteken kívül egyéb, a közérdekkel összefüggő, büntetendő cselekmények üldözése iránt különleges bűnügyi és közrendészeti hivatalos eljárás lett a törvények által rendelve. Így az 1548. évi 48, 49 és 50. törvénycikkelyekkel a nyilvános tolvajok és rablók, valamint az ilyeneket váraikban tartó urak megfékezése, üldözése és megbüntetése érdekében alkotak szabályokat, melyek a közbiztonság fentartását, valamint a hivatalból való perbevonást és bűnügyi üldözést célozták; miként munkám során látni fogjuk, az idézett törvények a gyakorlatban is úgy értelmezettek, hogy ezentúl az ily cselekmények és vádak tárgyában, úgy a nemesek, mint a nem nemesek irányában az alispán volt hivatva a vizsgálatnak hivatalból való megindítására és keresztülvezetésére, melynek befejezése után a vármegyei bíróság ítélkezett úgy a nemes, mint a nem nemes vádlottak fölött,² 1589-ben az országbíró birói széke a Petrőczyek ilyen perében kimondja, hogy az nem a vitás helyek visszaszerzését, hanem csakis bizonyos rablások miatt való büntetést célozta; tehát a hatalmaskodási perekben előtérben álló magánjogi vonatkozások már

¹ L. A Csermenyek stb. című művem 31. lapján. Hk. II. 22. cím, 1563: 49. tvc., 1567: 27. tvc. és 1574: 34. tvc.

² Lásd a Csermenyek stb. című művemben felhozott eseteket a vármegye vonatkozó bíraskodásáról 78. stb. lapokon

háttérbe vannak szorítva mindazon cselekményekre nézve, melyek iránt a törvények különleges eljárást rendeltek. Persze ezen különleges — bűnügyi — eljárás még nehézkesen lett alkalmazva, mert a régi törvények és joggyakorlat mély gyökereket vertek a közfelfogásban és azoknak megszokott korlátait és szabályait úgy a bíróság, mint a felek nehezen tudták lerázni és mellőzni.

A törvényhozás már az előző században megkísérelte a nemesség kisebb peresügyeit és egyes bűnügyeit a vármegyék birói széke elé utalni; ¹ ámde a gyakorlatban nem sok sikerrel, mert a nemesség, vagy legalább is a birtokos nemesség, nemesi előjogának tartotta azt, hogy összes peres ügyeiben a király, illetve annak kuriája ítélkezzék; a XVI. század ütött állandó rést ezen előjogokon és ilyen erős résnek kell tekintenünk a hivatkozott törvénycikkeket, melyek egyes büntetendő cselekmények tekintetében még a várurakra nézve is a vármegye ítélkezését és ugyanazon eljárást rendelték el, minő a nem nemesekre nézve volt alkalmazandó; tény azonban, hogy valahányszor birtokos nemesek vonattak ily perekbe, azok nemesi előjogaikra való hivatkozás mellett, a perbevonással rajtuk ért sérelemért tiltakoztak, de, miként a Petróczyek esete is mutatja, sikertelenül.

A perek tárgya és az egyik peres fél.

A Kisnyitra folyónak Nyitra vármegye éjszaki csúcsán Trencsén vármegyével határosan fekvő, gyakran Divékről és Rudnáról nevezett völgye, az azt környező hegyekkel és erdőkkel, Szucsányig, a magyar történelmi idők kezdete óta a Divék nemzetségből származó családok tulajdona. A nemzetségnek divékujfalusi ágából eredő Ujfalussyak és Rudnayak a völgy legéjszakibb végén lévő hegyek között, az akkor

Fekete erdőnek ¹ nevezett hegyekben és erdőkben, a XV. század legelején Szebedruzs falut telepítik és a telepeseket kiváltságokkal látják el.² Szebedruzs falu azonban csakhamar praediummá lesz és beleolvad az ugyanazon családok által közelében telepített Bela, majd Valaszka-Bela név alatt ismert faluba, melyet ma Bélapataknak nevezünk; ennek egyik irtványa tartotta az első telepítvénynek, Szebedruzsnek nevét fenn.

A Valaszka név értelme a lakosok főfoglalkozására, a nyájörzésre, a juhtenyésztésre utal; a Bela név a 'Kisnyitra tót nevéről: Bjelipotok, Bjelavoda, Bjelarjeka, Belanka, lett véve, melyet azonban az oklevelek gyakran magyarul Bélapataknak, Kisnyitrának, Fehérvíznek és Fehérpataknak neveznek; az elnevezés a folyó vizének átlátszó fehér színéről lett véve. A Zljechó felől jövő egyik ágát a XVI. századbéli periratokban Aszszu-pataknak, egy másikat Ménpataknak, tótul Pejkovjareknek találjuk nevezve.

A kiterjedt erdőségek régente gyakran kapták a Fekete Erdő elnevezést;³ sok vidéken fordul az elő, latinul magna silva volt a neve; a sötétítő nagy erdők lettek feketéknek mondva. Bélapatak magyar neve megfelel a Selmeczbánya melletti régi Fehérbánya, Bjelabana, mai magyar nevének Bélabányának.

Bélapatak határos a Trencsén vármegyében fekvő Kasza várhoz tartozott falvak határaival és az első telepítvény, Szebedruzs, oly közel feküdt a várhoz, hogy valóban nem csodálhatjuk, hogy a vár tulajdonosai azt már a XVI. században birtokaikhoz csatolni igyekeztek, miért is az Ujfalussyak és Rudnayak kénytelenek voltak birtokukat, Kasza vár akkori hatalmas ura, Stibor vajda ellen, 1410-ben Zsigmond király oltalmazó rendeletével védeni;⁴ Ezért azután a telepítvényt

¹ Slezajna hegységnek nevezi Nyitra vármegye monografiája a 2-dik lapon, de ezen név alatt sem az okiratokban, sem a tanúk vallomásaiban nem szerepel, sőt az életben sem hallottam azt.

² Rudnay Ivl't. és Turul V. 113. lap.

³ Rudnay Ivl't.

⁴ Rudnay Ivl't.

a Kaszától távolabb fekvő mai Bélapatak helyére helyezték át.

Midőn Mátyás király 1462 és 1467-ik években kiadott adományleveleivel Kasza várat Magyar Balázsnak adományozta, a vár tartozékai között szintén találunk Szebedruzs nevű, Trencsén vármegyében fekvő birtokot, melyből tizenkét jobbágytelek 1548-ban az Ujfalussyak és a Rudnayak részére biróilag lefoglaltatott; ámde ezen trencsénmegyei Szebedruzs nem azonos a Nyitrai megye területén, annak szomszédságában, a szebedruzsai Fekete Erdőben, telepített hasonló nevű birtokkal, mely úgy Magyar Balázs, mint utódai, Kinizsy Pál, majd a Szapolyayak kaszai birtoklásának idejében, 1519-ig egészben, azután nagyobb része állandóan az Ujfalussyak és Rudnayak kezén van; midőn a Petrőczyek igényt támasztanak az utóbbiak hegyeire, ismételve hivatkoznak azon körülményre, hogy Szebedruzs Mátyás királynak említett adományleveleiben Kasza vár tartozékának mondatott, holott ez nem a Nyitra, hanem a Trencsénmegyei volt.

De arra joggal hivatkozhattak a Petrőczyek, hogy a Fekete Erdő egy része Trencsén vármegyében fekszik, mert tényleg ugyanazon hegységnek Trencsén vármegyei lejtői és csúcsai szintén ezen név alatt voltak ismeretesek, ahogy 1439-ben a mai Zayugróczhoz tartozó erdők és hegyek Albert király kiadványában tényleg így neveztetnek.¹

Az Ujfalussyak és a Rudnayak között 1420 táján történt osztálykor a mai Bela, az akkori Szebedruzs, meg lettek felezve; a Rudnayakra jutott fele részből egynegyed részt az 1510-ben elhalt Rudnay Bernát fia Péter öröklí, ki azt, tehát az akkor már külön nevezett egész Belának és Szebedruzsnak egy nyolcadrészét 1519 legelején Szapolyay István nádor özvegyének, Hedvig tesseni hercegnőnek adja, a rokonok tiltakozása és eltiltása mellett örökjogon el, és a hercegnő azt trencséní várához csatolja; a trencséní várat a hercegnő halála után a Kasza várat atyai jogon szintén birtokló fiai

¹ Gróf Teleky Hunyadyak kora X. kötet, 30. lap.

örökölvén, ezek a Rudnay Péter jogán birt belai és szebedruzsai részbirtokot, közelsége miatt a kaszai várból kezelte-tik, bár azt ezentúl is a trencsényi vár tartozékának tekintik. A Szapolyayak Kasza vár kezelését utóbb Roson Kelemenre bizzák és Szapolyay János neki és fivérének Lászlónak, a tanuk állítása szerint hűséges szolgálataikért, 1500 forint ere-jéig zálogcímén a várra bevallást ad. Úgy Roson Kelemen és László, mint a várat kezükre kerítő Podmaniczky János és Ráfael már nem elégesznek meg a Rudnay Péter által eladott szebedruzsai és belai részbirtokkal, hanem az Ujfalussyaknak és Rudnayaknak körülötte fekvő egyéb birtokain, hegyeiken, erdeikben és irtványaikon, időnkint hatalmaskodnak; mely hatalmaskodások csak a Podmaniczkyak uralmának meg-törése után szűnnek egy időre meg.

Közben I. Ferdinánd király 1527-ben Kasza várat Pet-rőczy Pálnak adományozza, ki azonban Szapolyay és hivei ellenében csak évek mulva tud a várnak és tartozékainak tényleges és állandó birtokába jutni, majd halála után gyer-mekei részéről özvegye kezeli azt; alig hogy megmelegedtek a vár birtokában, ők is, mint annak tartozékait igénylik nem-csak a Rudnay Péter által eladott szebedruzsai és belai rész-birtokot, hanem az azt környező mindazon hegyeket, erdőket és irtványokat, melyekben Roson Kelemen és a Podmanicz-kyak hatalmaskodtak és állítják, hogy ezek hatalmaskodása jogos és törvényes birtoklás volt; Petrőczy özvegye erőszak-kal igyekszik ezen területeket uralma alá hajtani és így támadtak azok a perek, melyeket ismertetni fogok.

A perek tárgyai tehát a Fekete erdőben fekvő szebedruzsai Fekete erdőhöz tartozó Szebedruzs pusztá és Bela falu, úgy Lestyén, Rudna, Rudnalehota, Mocsolnok és Terestyén (Krstyán) falvak, valamint Lomnicza és Nikó puszták hatá-raiban, szintén a Fekete erdőben fekvő Okruhle, Ftacsnik, Krizse, Kremenistye, Kemenivrch, Balasovláz, Szebedruzs, Skripovina, Kbezove, Bukoven, Preszeka, Jacsmenicska, Pav-love, Bisztricza, Blatnicza és Rokos nevű hegyek, erdők és helyek, Ászszu patakkal és a Kisnyitra folyóval úgy, miként

azok a perek során ismételve meg lettek nevezve; a peres terület kiterjedése több, mint 10,000 kat. hold.

A már akkor elpusztuló Szebedruzs prædiumon kívül más falut és pusztát névszerint megnevezve nem vitatták magukénak a Petrőczyek, mert az Ujfalussyak és Rudnayak privilegialis okirataikkal könnyen tudták volna azok iránti ősi örökjogukat bizonyítani; ámde ezen privilegialis okiratok a falukhoz és a pusztákhoz tartozó hegyeket, erdőket és helyeket egyenkint fel nem sorolják, hanem csak a «Fekete Erdő» és «magna silva Fekete» gyűjtő nevet emlegetik sűrűn; ezen körülményre véltek támaszkodhatni a Petrőczyek akkor, midőn ezen hegyeket, erdőket és helyeket különböző neveik alatt követelték és ha a bíróság Petrőczyeknek ítéli oda azokat, akkor az Ujfalussyaknak és Rudnayaknak megmaradó falvak és puszták részben csakhamar szintén a kezükre jutnak, mert azok nagy része határaikat teljesen elvesztvén, pusztán maradnak, az ott lakó jobbágyok megélni nem tudván, elköltöznek és a puszta helyek a körülfekvő területek tulajdonosainak, a Petrőczyeknek kezére szállnak.

A Divék nemzetségnek valószínűleg az Árpádkor letelejére visszanyúló birtoklásának kezdete oly időre esik, mely időből oklevél nem maradt fenn; az Ujfalussyak és Rudnayak Zsigmond királytól 1411-ben ezen birtokokra új adománylevelet (nova donatio)¹ szereztek és annak alapján új iktatást is eszközöltetnek, ámde sem ezen, sem az osztályokról és a leányok kielégítéséről szóló okiratokban nincsenek a hegyek, erdők és helyek névszerint felsorolva, hanem csak az akkor lakott faluk és puszták a «Fekete Erdővel;» a határjárások pedig szintén nem részletesek.

Látható ebből, hogy a Petrőczyek ezen szempontból nagy előrelátással állítottak fel perbeli követelésüket; az okiratokkal való bizonyításnak igen kis és bizonytalan tere maradt és jóformán csak a tanuk megbízhatlan vallomásaira utalva kellett a védekezést felépíteni.

¹ Hk. II. rész, 77. cím 1. §.

Több oklevél átírása mégis azt tanusítja, hogy az Ujfalussyak és a Rudnayak az ismerttetendő perek idejében a különböző hiteles helyeknél kerestek oly okiratokat, melyek tulajdonjoguk igazolására alkalmasaknak látszottak lenni; de kivéve a saját levéltárukban eredetiben lévő 1348 évi osztálylevelet és néhány mást, a felkutatott okiratok többségének bemutatása, az említett okokból elmaradt.

A két családból és a Zsámbokréthy családból a perekben szereplő tagokat az itt közölt családfa tünteti fel:

Bálint
de genere Divék
1348. 1396.
— bessenyői Saár Makicza

András de Rudnó
1373. 1414.
— 1. Erzsébet
2. Salamine

János
1424. 1437.
— dezseri Dancs Margit

János
1462. 1489.
— Laszkáry Anasztázia

Bernát
1489. † 1510.
— bobrovnikai
Halácsy Anna

Péter
1516.
1526.

Miklós
1517.

Osvát
1489. † 1543.
— 1. Besznák Fruzsina
2. Zerdahelyi Zsófia

György
1519. † 1571.
— Tarnóczy Erzsébet

János
1558. † 1576.
— Kolecányi Magdolna

Pál
1558. † 1616.
— Szentkereszty Borbála

László 1584. † 1606.
— 1. Bossányi Anna
2. Divéky Katalin

György
1503. † 1540.
— Ujfalussy Eufrosina

László
1503. † 1522.

Gáspár de Ujfalu
1436. † 1478.
— Platthy Dorottya
Imre 1464. 1522.
— 1. Lipovniczky Borbála
2. Ujfalussy Erzsébet
3. Apponyi Borbála

Gergely
1511. † 1570.
— 1. Posár Katalin
2. Lipcsey Dorottya
3. Solyom Katalin

László
1565. 1570.
— Solyom Magdolna

János (ifjabb)
1565. † 1609.
— 1. Révay Krisztina
2. Alsólendvai Bánffy Katalin

János
1609. † 1631.

János
1511. † 1518.

Gergely
1609. † 1646.
— Máriássy Anna

Márton
1585.

Dorottya
† 1570.
— Roson László

Erzsébet
1609. † 1646.
— Petrőczy Dániel

János de Ujfalu
1402. 1439.
— 1. Majthényi Ilona
2. Erzsébet

Boldizsár de Zsámbokrét
1436. † 1476.
— Zsámbokrétthy Orsolya

Ambrus
1464. 1525
— Borcsiczky Borbála

György
1539. † 1574
— Gruska Anna

István
1569.

Imre
1569.

Kasza vára és a Petrőczyek.

Kasza vára (Casa, Kassa, Kaza, Kazza, Kascha) Trencsén vármegyében, Nyitra vármegye határán fekszik. A vár 1272-ben János fia Somrák (Smaragd) ispán tulajdona,¹ kinek valószínűleg utódai a kaszavári, későbbben sztriczai Kaszayak, de leszármazásukat nem ismerem. Már Zsigmond király uralkodása idejében 1397-ben váruk Stiboriczi Miklós kezére kerül, ki a szomszéd Ugrócz (ma Zayugrócz) Ura is;² azután ismét a Kaszayak birtoka, ámde Mátyás király idejében azt végleg elvesztik; Mátyás király ugyanis a Szebenben 1462 okt. 3-án és az ünnepélyes alakban Budán 1467 júl. 9-én kelt okleveleiben elmondja, hogy Kaszay (de Kaza) János, István fia, a király koronázása előtt és után idegen népeket gyűjtött és szerzett, az országban pártütést szított, fosztogatott, gyilkolt és más gonoszságokat követett el, mikben fiai Miklós és György, úgy rokonai szintén részesek voltak, — miért is hűtlenségbe esésük miatt javaik a koronára szállván, várukat Kaszát (Kazza) Trencsén vármegyében az ahhoz tartozó Kasza, két Podhragy, egyik vámszedéssel, Thonosicz, Podhorcez, Hlose, Alsó- és Felső-Hohkovecz, Noszticze, Milohow, Herbotin, Markusowlehota, Alsó- és Felső-Mosenecz, Pruzsina, szintén vámszedéssel, Felső- és Alsó-Leszkovecz, Zavratil, Mzarow, Mathin, Kopecz, Sztredine, Rovne, Felső- és Alsó-Poruba, Szebedrus, Gyurgyove és Zavatka falvakat tőlük elveszi; épen úgy elveszi a velük tartó Kaszay Jakab fiaitól, János, Miklós és Istvántól a szintén Trencsén vármegyében fekvő Podzbale falut és mindezeket udvari testőrének, Magyar Baláznak adományozza; Magyar Balázs érdemeit meleg közvetlenséggel sorolja fel: ifjú kora óta katonáskodván, már a király boldogult atyja és más vezérek alatt vitézül viselkedett; az ellenséget szétszórta, megszalasztotta, elfogta; és

¹ Fejér Codex Dipl. X. 3.

² Rudnay lvt. 1410. évből és Wenczel Gusztáv Stiborvajda 86—90. lapok.

Hunyady János és más vezérek elhunytá után is bátor lélekkel és vitéz katonaként folytatta a harcimesterséget; a török és más ellenség ellen viselt összes hadjáratokban részt vett, ott volt a várak megvédelzésénél és különösen megbízatván Szentgyörgy és Hricsó várak ostromával, a megbízást teljes sikerrel végezte; épen úgy a sok lator által megszállt Kosztolán váracsot, (fortalitium) fáradságot nem kimélve, a királlyal együtt ostromolta; felőle valóban a többi vitéz sérelme nélkül mondható, hogy ő a királyi sereg legjelesebb és legkitünőbb katonája. Hűségéért és az országnak és koronának tett sokféle szolgálataért, addig is míg jobban lesz megjutalmazható, kapja Kasza várát és tartozékait.¹

A nagy imperátorok hangja szól Mátyás elismerésében; akinek vitézségét Mátyás király így dicsőíti, az méltó arra, hogy a legnagyobb nemzeti hősök között foglaljon helyet. Magyar Balázsnak leányát, Benignát, Kinizsy Pál vette nőül — szintén vitéz katona, ha az általa szerzett adománylevelek nem is juttatnak neki oly fokú dícséreteket, minőkben Magyar Balázsnak volt része; Kasza vár és tartozékai csakhamar reá és nejeire szállnak; Mátyás király ugyanis Budán 1473 jan. 26-án kelt «dicitur nobis»² adomány levelében elmondja, hogy a Trencsén vármegyében fekvő Kasza vár, továbbá a hozzá tartozó két Váralja az ottani vámjoggal, Kasza-Tunesicz, Podhora, Hlosa, Felső- és Alsó-Kocskovicz, Nosicz, Miloho, Felső- és Alsó-Mosencz, Podszkale, Markoslehota, Prusina, Herbersin, Predvrata, Omsar, Majtin, Rovne, Kopecz, Sztredina, Felső- és Alsó-Leszkó, Závoda, Gyurgyova, Kis- és Nagy-Poruba, Szebedruzs, a pruzsinai vámjog, valamint Lewa (Illava) vár és város, Foydsac, Podvase, Prerytha és Belus vár felét Magyar Balázs, erdélyi vajda és a székelyek grófja, kölcsönös szövetség és fiuvá fogadás címén Kinizsy Pálra ruházta, — mihez királyi jóváhagyását adja és a nyitrai káptalant utasítja, hogy a királyi emberekül kijelölt Nozváczy

¹ Az 1467. oklevelet II. Rudolf átírja 1579. Orsz. lvt. NRA. fasc. 485. N. 38.

² Hk. I. rész 33. cím.

Albert, Klobusiczy Gallus és Bene, Vizelay Miklós és Nozdróy Pál közül egyikkel küldje ki a beiktatáshoz emberét, az ellentmondókat pedig idézzék meg a kir. személyes jelenlét elé.

A káptalan Vizelay Miklós kir. emberrel Budai Tamás mestert, kanonokot küldi ki, kik is 1473 márc. 11-én a beiktatást ellentmondás nélkül eszközölték; jelen volt szomszédok: podmanini Podmaniczky László, Szlopnay Merhard, Zubowsky Eliás, Klobusiczy Benedek és másik Benedek, Antal fia, Nozdróy Pál, bodalehotai Boda Miklós, Nádasdy György, Liskolcy Miklós, Breheny János nemesek személyesen, továbbá Hencz János, Borju (Boryw) László és Porkoláb Bertalan jobbágyaik által képviselve.¹

Kinizsy után Kasza vár a Szapolyayak kezére került, majd Szapolyay János 1500 m. frtban zálogba adja, az 1574. évben kihallgatott tanuk vallomása szerint hűségük jutalmául, miticzi Roson Kelemennek, ki 1516-ban a vár várnagyaként van említve, úgy Lászlónak; ezek halála után Kelemen fiai János és Pál birják a zálogbirtokot. A Rosonok Szapolyaynak királlyá történt megválasztása után is hívei voltak.

I. Ferdinánd 1527 nov. 2-án Székesfejérvárott megkoronáztatván, már nov. 7-én ugyanott kelt adománylevelével Kasza-várat Szapolyaytól elveszi és Petrőczy Pálnak adományozza.

Szapolyay János — hogy az adománylevél szövegét idézem — megfeledezett tartozó hűségéről, magára hagyta néhai Lajos királyt, ki pedig végszükségében küldötteivel és leveleivel, ismételten hiába hívta segítségül²; majd utóbb az őrizetére bízott szent koronával magát Magyarország királyává koronázta, végül pusztításokat és rablásokat vitt az országban véghez; így ezen tettekért a jelenlegi (1527) országgyűlésen nyilvános hűtlenségben lévőnek és a király és haza ellenségének nyilvánított, minek következtében a régi

¹ Orsz. lvtl, NRA. Fasc. 485 Nr. 38.

² Kétségtelen, hogy Szapolyaynak a mohácsi ütközetből való elmaradása úgy az országra, mint saját jó emlékére, végzetes szerencsétlenség volt és azt teljesen kimenteni nem lehet.

szokás és a törvény szerint Kasza vára és tartozékai vissza szálltak a koronára és azokat ezen alapon Petrőczy Pálnak, Anna királyné főpohárnokának, az úrnőjének és a királynak tett jó szolgálatokért, adományozta.

A jó szolgálatok bizonyára a koronára való igények érvényesítése körüli tevékenységből állottak és Ferdinánd ezen adománya is azt célozta, hogy a János király hatalmas hívei által lakott trencsényi részeken saját párthíveit helyezze a várak birtokába.

A beiktatáshoz a nyitrai káptalan lett kiküldve és királyi emberekül kijelölve: Bossányi János, Elefánthy Boldizsár és Mihály, Oroszlánkőy Miklós, Pothurnyay András és a kir. kuriából Egresdy Kilián; az utasításhoz képest az ellentmondók a Budán 1527 jan. 21-re összehívott részleges (partialis) országgyűlésen hozott végzés szerint¹ az idézéstől számított 15-öd napra lesznek a kir. kuriába, a királyi személyes jelenlét elé idézendők.¹

A káptalan Egresdy Kilián királyi emberrel Ambrus barsi lelkeszt és a nyitrai székesegyház szt. László oltárának oltárnokát küldi ki, kik azonban Petrőczy beiktatását csak I. Ferdinánd győzelmei és János királynak Lengyelországba való menekülése után 1528 jul. 24-én kísérlik meg; ámde az iktatásnak Roson János, mint zálogbirtokos, ellentmond és meg is lesz idézve; mint szomszédok jelen voltak: Csalticzky Péter az illavai (Lewa) vár várnagya, Klobusiczy Zmar György, Klobusiczy Blanka Márton és László, Klobusiczy Gáspár, úgy nádasdi Terstyánszky Gáspár több jobbággal.

De előzőleg 1528 jan. 13-án I. Ferdinánd Esztergomban kelt adománylevelével a Szapolyayval tartó és a székesfejérvári országgyűlés határozata szerint hűségesküre nem jelentkező Roson János fel nem sorolt javait, valamint a Rosonok által Kaszavárért Szapolyaynak adott zálogösszeget is a koronára szállottaknak nyilvánítja és Petrőczy Pálnak adományozza.²

¹ Rudnay lvt. 1560. évi átirat és Liber Regins I. 33. lap.

² Liber Regins I. 88—89.

Roson János és Pál azon időtájt, midőn János király Lengyelországba menekült, jelentkeznek I. Ferdinándnál, hűséget és engedelmességet fogadnak és Ferdinánd megerősíti őket Kaszavárra nézve támasztott (1500 frt zálogösszeg) jo-gaikban. A Rosonok ezen átpártolásának következménye az lett, hogy midőn az 1529-ki török hadjárat a hatalmi mérleget ismét János király javára billentette, Podmaniczky János és Ráfael, János király hű emberei szállják meg Kasza várát és Rosonék sietnek ismét János királyhoz pártolni, miért azután I. Ferdinánd a Bécsben 1533 ápr. 23-án kiadott adománylevelében megsemmisíti az előbb említett, őket Kaszavárra vonatkozó igényeikben megerősítő levelét és újból Petrőczynek adományozza a várat és tartozékait.¹

Közben János király a kaszai vár és birtok uraként viselkedik; már a mohácsi vész előtt 1516-ban a néhai Magyar Balázs által Ambrus advocátusnak adományozott nosiczi kuriát, mely Ambrus halála után a várra visszaszállt, «circumspectus» Krajcsovics Tibornak, fiainak, unokáinak és testvérének, György bisztriciai plébánosnak adományozta, fivérével Györggyel együtt; — 1530-ban János király ismét eladományozza a vár tartozékaiból a pruzsinai birtokot és a lednici vártól elvett horincsáni szabadtelket Pruzsenszky Menyhértnek, őt egyúttal nemesítvén is.²

I. Ferdinánd király vezérkapitányának, Katzianer Jánosnak 1535 elején azonban sikerül megadás révén elfoglalni Kasza várát és Petrőczy Pál — még folyton Anna királyné főpohárnoka — siet kérelmezni, hogy a vár az előző adománylevelek alapján kezére adassék; ámde Katzianer megtagadja a vár átadását mindaddig, míg az 1500 frtot, melynek fejében a hűtlenségbe esett Roson János és Pál Szapolyaytól bírták a várat, meg nem fizeti. Tudjuk, hogy Ferdinánd király kincstára csak úgy, miként János királyé is, folytonosan üres volt és bizony érthető, hogy egy értékes uradalom eladományo-

¹ Ugyanott 205—206. lapok.

² Orsz. lvt. NRA. fasc. 485. Nr. 38.

zásánál az előzetes adománylevelek dacára a kincstárnak némi jövedelmet igyekeztek biztosítani.

Petrőczy az 1500 frtot még 1535-ben tényleg lefizeti és átveszi a várat, mégis a hatalmas Kosztka és Podmaniczkyak szomszédsága miatt még a nagyváradi béke megkötése — 1538 febr. 24 — után is egy ideig feszélyezve van a szabad birtoklásban.

Roson János és Pál még 1535-ben jelentkeztek a Petrőczy által Katzianer kezéhez lefizetett 1500 frt zálogösszegért, kérvén azt maguknak kiadni; ámde Katzianer kijelentette, hogy a pénz hűltenségük miatt a koronát illeti és Waldenburg Vítusznak, a hadsereg fizetőmesterének (magistri solutionum exercitus) adja elismervény mellett át, ki azt a német kamarának szolgáltatatta be, — így mondja ezt el az I. Ferdinánd király által 1535-ben Petrőczynek jogai védelme érdekében kiadott okirat.¹

De a Rosonokat I. Ferdinánd más birtokok elvételével is büntette; a Semptén 1537 ápr. 23. kelt adománylevelével Thurzó Györgynek adományozza a Roson Páltól és Kristóftól, mert bár hűséget esküdtek, mégis Podmaniczky Jánossal tartanak, elvett Miticz, Jesztrebe, Leszkove, Nozderkóc, Drjetoma, Kalnicza, Petrovalehota, Bolesó, Neporacz és Dulo nevű, Trencsén vármegyei birtokokat; a beiktatást még ugyanazon évben halácsi Halacsovsky Ferencz királyi ember a nyitrai káptalan küldöttjével eszközli, de a jelentésben kiemelik, hogy Roson Péter fiait, Györgyöt és Ferenczet nozderkóczi birtokrészük birtokában bent hagyták.²

Roson Pál továbbra is megmaradt János király és fia pártján és midőn János Zsigmond kitűnő helytartója Fráter György 1545 szept. 1-én Fülöp deákot küldi Podmaniczky Jánoshoz és Ráfaelhez, a követi utasítások egyik pontjában megemlékezik Rosen (így!) Pálnak Kasza várra és Hrussóy

¹ Orsz. lvt. NRA. fasc. 485. Nr. 35.

² Orsz. lvt. NRA. fasc. 419. Nr. 48.

Jánosnak Ugrócz várra vonatkozó igényeikről is, melyekre nézve szóbeli utasításokkal látta el Fülöp deákot.¹

Roson János és II. Benedek különben Petrőczy I. Pál halála után özvegye ellen Kasza vár birtoka miatt pert indítottak, mely még 1573-ban is folyt.²

Látjuk az 1537 ápr. 23-án kelt, Thurzó György javára kiadott adománylevélből, hogy Petrőczynek nem lettek Kasza-vár mindazon tartozékai adományozva, melyekkel azokat Magyar Balázs és utódai bírták és a tartozékok egy része valószínűleg a Szapolyayak idejében Rosonék, más birtokok pedig mások kezére jutottak; ez még inkább kitűnik a következőkből.

Miksa király Prágában 1571 jun. 26-án kelt rendeletével utasította az esztergomi káptalant, hogy rosonmiticzi, más-ként mithai Roson László fia Benedek fiainak Lászlónak, Miklósnak és Péternek, a korona és a király irányában teljesített jó szolgálatokért; valamint királyi kegyből nevezett néhai László fivére Kelemen fia János leányainak: Dubraviczky Albertné Ilonának és Madocsányi Pálné Margitnak; úgy Kelemen leánya Szunyogh Borbála leányainak: Apponyi Istvánné Heszterának és Pongrácz Gáspárné Borbályának; továbbá Kelemen másik leányától való Kochanovszky Györgyné Borbályának és érdektársaiknak a tulajdonukat képező következő birtokokra: Pruzsina vámmal, Gyurgyove, Závadka, Podskale, Felső- és Alsó-Mostenecz, Felső- és Alsó-Leszkov, Mojtin, Kenezova Lehotka falvakra és birtokrészekre, továbbá Zavratye és Mzarov praediumokbeli részekre, melyeknek birtokában, miként ezt leveleikkel igazolták, őseik is bent voltak, de a mostani zavaros időkben azok részben el lettek tőlük idegenítve, a királyi jog adományozásával, mindkét ágú örököseikre is szóló új adomány címen, adománylevelet adott; — küldje tehát ki a káptalani embert a királyi emberekül nevezett alsóelefánti Elefánthy

¹ Történelmi Tár 1893. évi folyam 256. lap.

² Orsz. lvlt. NRA. fasc. 530. Nr. 13.

Simon, marsófalvai Marsovszky Bálint, Mihály és Félix, szlaveniczai Sándor László, zamaróczi Zamárdy János és borcsiczi Borcsiczky János közül egyikkel a beiktatás foganatósítására.

A káptalan 1572-ben Sándor László királyi emberrel Tapolcsányi Mihály kanonokat küldi ki, kik is a nevezetteket Pongrácz Gáspárné kivételével — ki tehát meg nem jelent — beiktatták.

Jelen vannak mint szomszédok: trsztyei Terstyenszky Kristóf, Miklós, János, László és másik János; bersthienei Brestyenszky Mátyás, György és Miklós személyesen; továbbá Draskovits György domanini jobbágysai és más jobbágysai; a helyszínén ellentmondás nem történt, ámde a káptalannál 15 napon belül ellentmondanak: Roson László fia Benedek leányának Katalinnak, hrabovai Hrabovszky Jánosnének nevében Laczkovszky Mátyás, Trencsén város jegyzője; kaszai Petrőczy Miklós, János és István, továbbá Roson Osvát leányának Annának fiai Zsámbokréthy Miklós és Benedek, valamint ezek testvére, Mihály utáni fia, Miklós nevében Petrőczy Miklós szolgálja nemes Zaluszky Miklós; végül Pongrácz Gáspárnének a két Mosteneczen fekvő birtokrészét illetőleg nővére Apponyi Istvánné nevében szolgálja nemes Mokágy Péter.¹

Az ellentmondások tárgyalása a királyi jelenléti bíróság előtt 1579-ben folyt le és pedig a Petrőczyekre nézve sikertelenül; ezen tárgyalásból kiderül, hogy az előzőleg hűtlennek nyilvánított Roson János leányai atyjuk birtokrészeit — bizonyára atyjuk hűtlennek nyilvánítása előtt — megvásárolták.

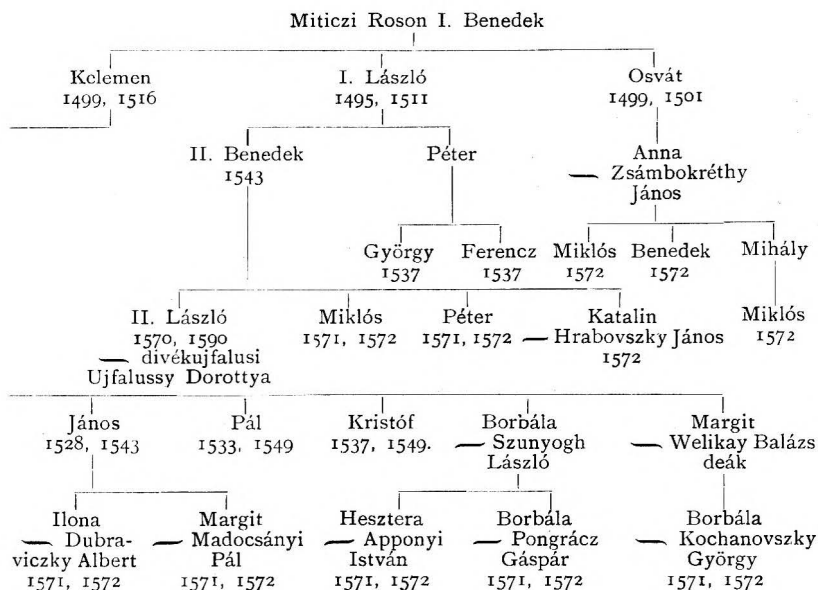
A történetírással foglalkozóknak kötelességük a királyok cselekedeteit is törvényesség szempontjából megvilágítani. Láttuk, hogy a Petrőczyeknek tett Kasza várra vonatkozó adomány visszavonatot és ismét érvényre emeltetett; erre nézve el kell mondanom, hogy az 1528. évi III. tc. értelmében a hűtlenségben találtaknak csak egyszer volt adható menedék, de másodszor nem, «ha csak különben a király

¹ Orsz. lvt. NRA. fasc. 485. Nr. 38.

méltósága nem javalná»; a későbbi 1536. évi V. tc. pedig a lázadók javait, megtérés esetén, egy hónap alatt visszaadni rendeli azzal, hogy az új adományosok másként kárpótolandók. Ezekhez képest I. Ferdinánd eljárása törvényesség szempontjából kifogás alá nem eshetik.

Az elmondottak alapján a művemben sokat emlegetett Rosonok családfáját ide iktatom azzal, hogy címerüket «A Zsámbokréthyak» című munkámban már közöltem.

Hogy azon «Johannes de Mythycz», ki 1498-ban élt,¹ a Roson-család tagja-e, nem tudom megállapítani.



Most még a Petrőczy családról kell megemlékezni.

Petrőczy Pál, I. Ferdinánd neje Anna királyné, II. Lajos király nővére főpohárnokának szüleit és őseit nem ismerjük; az azonban kétségtelen, hogy családjá a Dunántúlról és pedig Vas vármegyéből való, bár Mihály fia, János de Pethrewth 1399-ben mint királyi ember Tolna vármegyében szerepel,² de kétséges, hogy ugyanazon családból eredne.

¹ Rudnay lvt.

² Zichy Okmtár V. 112. lap.

Azon feltevést, hogy a Petrőczyek ugyanegy család volnának a Gyüre vagy Jöre nemzetségből származó, szintén Vas vármegyei petrőczi Henczelffy családdal,¹ nem tartom elfogadhatónak, mert az utóbbiból származó petroviczzi Henczelffy István még 1515-ben is a Hármaskönyv királyi jóváhagyásában ezen név alatt szerepel és kizártnak tartom, hogy az akkor már életben lévő Petrőczy Pál a tekintélyes Henczelffy családi nevet elhagyta és a petroviczzi vagy petrőczi előnév helyett a «de Petrewtz» és de «Petretz»² nevet vette volna fel.

Részemről a Petrőczyek azon ősi birtokának, melyről nevüket vették, a Mura partján, Stiria határán, Vas vármegyében fekvő Murapetrőczot tartom; ellenben a Henczelffyek Petrőcza ugyanazon megyében, de a Kerka partján fekszik és ma Péterhegynek neveztetik.³

Murapetrőcz a Nádasd nemzetség ősi fészkének Petáncznak, ma Szécsénkút, tőzsomszédságában fekszik és valószínűnek tartom, hogy a Petrőczy család szintén a Nádasd nemzetségnek a hajtása.

A Petrőczy család nem használja ugyan címerképül a Nádasd nemzetség többi családjai által 1464-től⁴ kezdve használni szokott vadkacsát és nádszálat, de a Petrőczy Pál, Anna főhercegné, a későbbi királyné, kamarása által II. Lajos királytól 1523-ban kapott címerben a következő címerkép is találjuk: a hasított paizs előlső mezejében kékben felfelé fordult ezüst félhold, fölötte két egymás fölé helyezett hat ágú arany csillag; a sisakdísz: ezüst félhold, reáillesztett hat ágú arany csillaggal.⁵

Ugyancsak a Nádasd nemzetségből eredő gersei Pethő család által II. Ulászló királytól 1507 szept. 22-én nyert címer harmadik mezejében szintén a következő címerkép is látjuk: kékben szarvaival felfelé fordult, arannyal és veressel hasított

¹ Turul XVIII. 146.

² Liber Regins I. 33. 88—89. és 205—206. lapok.

³ V. ö. dr. Karácsonyi János: a Magyar Nemzetségek II. 115. 1.

⁴ Csoma József: Magyar Nemzetségi Címerek 132. 1.

⁵ Turul X. kötet, 159. 1.

félhold, a sarlóban egymás mellé helyezett két nyolcágú arany csillag.¹

A két címerkép között mutatkozó némi eltérés az előző közös címert ki nem zárja, mert tudjuk, hogy ugyanazon személyek és ugyanazon családok tagjai is több-kevesebb eltéréssel használták címereiket.

Így Petrőczy Pálnak unokája Dániel, ki 1589—1632. között szerepel, gyűrűs pecsétjén látható címerben eltérőleg az 1523-ik évben nyert elhelyezéstől, a hasított pajzs előlő mezejében a félholdat sarlóival jobbra fordultan hegyére állítja és föléje helyezi a két egymásfölötti csillagot.²

Ha a Pethők és a Petrőczyek közös címerképét a Nádasd nemzetség ősi címerének elfogadnók, akkor azt így állapíthatnók meg: kékben szarvaival felfelé fordult arany félhold, szarvaira tűzött egy-egy arany csillaggal; sisakdísz szintén arany félhold, szarvaira tűzött egy-egy arany csillaggal; takaró: kék-arany.

Ezen feltevés mellett a vadkacsát és a nádszálat a Nádasd nemzetségből származó Nádasdy, Darabos és Pethő családoknál a XV. század második felében felvett címerképnek kellene tekintenünk.

Azon körülmény, hogy Petrőczy Pál emelkedésének ideje összeesik a Nádasdyak emelkedésével és a Pethők nagy hatalmával, szintén az atyafiság mellett szól.

A Petrőczy címerben a hátsó mezőben látható kép: kékben ezüst bal haránt pólya, alul és felül egy-egy arany lilíomtól kísérve, — talán ismeretlen származású anyjának, de lehetséges, hogy úrnőjének, Anna főhercegasszonynak, címéréből lett átvéve.

Petrőczy I. Pált, már mint néhait, az 1574-ben kihallgatott jobbágy sorsu tanuk ismételve Kis (Kys) Pálnak nevezik, mely alapon esetleg a Dunántúli levéltárakban lehetne családja régibb tagjai után kutatni.

Petrőczy I. Pál felesége Gyulay, és nem Gyulaffy,³ Ka-

¹ Szilágyi Sándor: Magyar Nemzet Története IV., 589. l.

² Rudnay Ivlt.

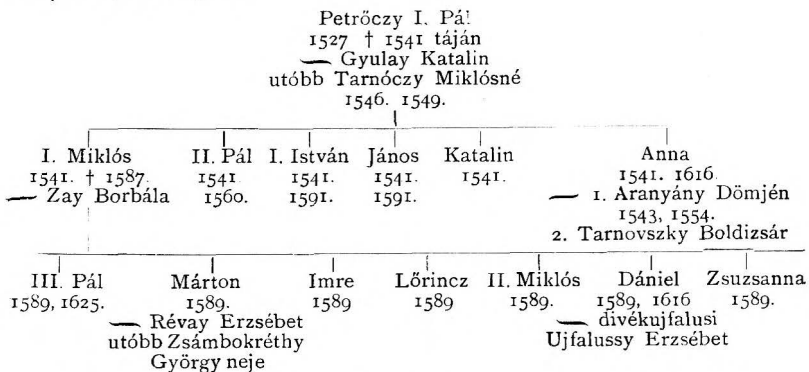
³ Nagy Iván: Magyaror. Családai IX. 278. l.

talin, Gyulay Gergely leánya; úgy látszik már Felső-Magyarországon nősült és miután 1541 elején elhalt, özvegye 1546 táján az Ung megyei Tarnóczy családból való Tarnóczy Miklóshoz megy újból férjhez; ezen Tarnóczyak ellentétben a Nyitra megyei családdal, már ekkor is Tarnóczyaknak írják magukat és nem Ternovszkyaknak.

Midőn Petrőczy II. Miklós fia, II. István 1647-ben báróvá lesz, új címert nyer: aranyban hármass ezüst csúcs tetején kiterjesztett szárnyú kétféjű sas, mellén hasított kék pajzsocska.¹

A családi név «de Petrecz», «de Petrewcz» és «de Petreocz» nyomán helyesen csakis Petrőczynek írható, ahogy a leszármazók is állandóan írták magukat; teljesen helytelenül járnak tehát azon íróink el, kik még újabban is Petrőczyaknak írják őket.² Mint Kaszavár tulajdonosai 1583-tól kezdve évtizedeken át így írják magukat: «Petrewczy de Petrewcz et in Kazza»; későbbben rendszerint kaszavári Petrőczy név alatt szerepelnek, míg végre a történelmünkben sokat szereplő báró Petrőczy István, bujdosó vezér és kuruc tábornok, Tököly Imre unokatestvére, fiaiban a család a XVIII-ik század első negyedében fiágon kihal, de Kaszavárát István még mint bujdosó vezér, hűtlenség címén veszíti el.

A tárgyalandó perek idejében élt családtagok leszármazási tábláját ide iktatom.



¹ Siebmacher Ung. Adel IV., 500. 1.

² A Milleniumi Törvénytár is így írja.

Az alapper.

Ebben az Ujfalussyak és Rudnayak a felperesek, a Petrőczyek pedig az alperesek.

Említettem, hogy a Podmaniczkyak és Rosonok uralmának idejében ezek az Ujfalussyak és Rudnayak területein hatalmaskodtak és a tulajdonosok az 1574-ben kihallgatott tanuk vallomásai szerint nem érezték magukat elég erőseknek a hatalmaskodások visszaverésére; Petrőczy Pál Kaszavár birtokába jutván, csakhamar szintén hatalmaskodásokkal igyekszik a kérdéses területeket várához csatolni, mit annyi-
val inkább megkísérelhetett, mert a kir. kuria bíróságai 1543-ig alig fejtettek ki működést és a bíraskodás több mint másfél évtizeden keresztül jóformán teljesen szünetelt. Csak Petrőczy Pálnak 1541 elején bekövetkezett elhunytja után, 1543-ban javultak annyira a viszonyok, hogy a sérelmeket szenvedő két család tagjai a Petrőczyek ellen felléphettek és a bíróság oltalmát igénybe vehették.

Petrőczynek Gyulay Katalintól való gyermekei: I. Miklós, II. Pál, I. István, János, Katalin és Anna még anyjuk gyámságára szoruló kiskorúak, midőn atyjuk elhal, és egyelőre anyjuk intézkedik vagyoni dolgaikban.

Az özvegy a kérdéses hegyeket, erdőket és helyeket szintén törekedett hatalmaskodásokkal gyermekei részére lefoglalni és az Ujfalussyak és Rudnayak jobbágyságait azok haszonélvezetétől tiltotta, majd 1541 pünkösdi táján Vrana Mihály¹ kapuőrt küldötte a hegyekbe, ki a kíséretében lévő fegyveres szolgálakkal és jobbágyságakkal a belai, lomniczai és nikói határokbeli Fekete Erdőből az Ujfalussyak és Rudnayak ott dolgozó lestyényi és kristánfalusi (előbb Terestyén és Tristiánfalva) jobbágyságait elűzi és szerszámaikat elszedi; majd

¹ Az alább sokszor említett, de nemeknek egyszer sem mondott, Vranáknak a Petrőczyek utóbb beírását (inscriptio) adnak. Lásd Turul XXIV. kötet, 172. l.

1542-ben ugyanott egy lestyéni jobbágyukat elfogják és holmiával együtt Kasza várába cipelik, hol Katalin asszony azt súlyos fogságra vetette; 1543 januárban ismét elfognak egy jobbágyot és szintén behörtönözik; mindezen hatalmaskodások miatt Ujfalussy Gergely és Rudnay Osvát Petrőczy özvegye ellen Pozsonyban a kir. kuriában Révay Ferenc, nádori helytartó, bírói széke előtt 1543 február 1-én panaszt emelnek és 15-öd napra szóló perbehívást, valamint Petrőczy özvegyének adott bírói intést, hogy a névleg felsorolt hatalmaskodó szolgálai és jobbágysai fölött földesúri bíraskodást gyakoroljon, eszközölnek ki. A perbehívással és az intés közlésével megbízott nyitrai káptalan Dobrokutai Mihály káptalanokot küldi ki, ki azt Csalticzy Péter kaszai várnagy útján hozza az özvegy tudomására.¹

A nádori helytartói bírói szék 1543 február 28-án, a vízkereszt napi nyolcadkor, tárgyalta az ügyet; Ujfalussy és Rudnay, mint felperesek képviseletében foktői Sárközy Bálint felmutat három oldalagos tanuvallató, a hatalmaskodásokat igazoló levelet és kér ítéletet. Özvegy Petrőczyné alperes képviseletében Beyczy Ambrus tagadja a hatalmaskodás fennforgását, állítván, hogy a kérdéses erdők soha sem voltak az alperesek tulajdona, hanem azok az alperes gyermekeit illetik és az özvegy csak ezek tulajdonát védte akkor, midőn embereit az erdők védelmére kiküldötte és ezek az ő parancsa szerint jártak el. Ezen védekezés ellenében a felperesek ügyvéde felmutatja az 1348 dec. 5-én kelt osztálylevelet,² mely bizonyítja, hogy azon falvak, melyek területén a vitás helyek fekszenek, valamint a Fekete Erdők őseik között már osztálytárgyát képezték. A nádori helytartói bíróság ezek után ítéletet hoz, mely szerint az együttülő főpapok, bárók, ítlőmesterek és az országos nemes bírák, mint a bírói szék ülnökei, érett és józan megfontolás után úgy találták, hogy a

¹ Orsz. lvtl. NRA. fasc. 529. Nr. 13. és Dipl. oszt. 24470, úgy a Rudnay lvtlban.

² Eredeti a Rudnay lvtlban.

hatalmaskodások bizonyos fel nem sorolt okokból elnézendők ugyan, de a Fekete Erdők a felpereseknek és azoknak, akiket azok velük együtt illetnek, teljes és tiszta tulajdonaként felismertetvén, azok összes hasznaikkal és bármely tartozékaikkal igaz és régi határaik között oly jogon, mint melyen a bemutatott osztálylevél szerint őket megilletik, kezükön hagyandók és Aranyány Dömjén ítélőmester kiküldetik, hogy azokat a felpereseknek, örököseik és utódaik részére is, adja vissza és iktassa őket újból be azok birtokába; mi azzal emeltetik ítélet erejére, hogy az alperesek vagy mások ellentmondása és eltiltása figyelmen kívül lesz hagyandó.¹

A végrehajtással megbízott Aranyány Dömjén, kit az okiratok és a törvénytár sokszor a vezetéknév elhagyásával röviden Dömjén mesternek (mg. Damianus) neveznek, maga is nyitramegyei családból származik; birtokai: a zlatniki-(aranyadi) völgy alsó végén fekvő Livina, hol aranymosást űztek, továbbá Csízicz, Turdomeszticz (Tvrdoméz) és Trencsén vármegyében Sztricze. Dömjén mesternek ez időben felesége kizsámbokrétai Zsámbokrétai Márta volt, ki Imre és Péter nevű fiuk hátrahagyásával csakhamar elhal, és ekkor éppen Petrőczy I. Pál áróját, Annát veszi feleségül, kitől Tapolcsányi Ferencné Katalin, Dorottya és Ábrahám nevű gyermekei születtek;² Dömjén mester utóbb királyi személyes jelenléti ítélőmester, a most tárgyalt eseten azonban még mint nádori ítélőmester járt pártatlanul el, később azonban nőül vévén a Petrőczy leányt, maga is mint sógorai birtokainak gondozója és így érdekelt fél, avatkozott a tárgyalandó perekbe.

Az ítélőmester 1543 ápril 4-én szállt ki a Fekete Erdő nevű hegyek és erdők határára, hol is a következő szomszédok és határos birtokosok jelentek meg: Udvarbíró Márton a bajmóczi vár tisztje, gugi Trombitás Lukács, Nagy Bálint veszteniczi tiszt, Besznák János, Divéky Leonard, Jókuthy

¹ Eredeti a Rudnay lvtban; több, szószerint nem teljesen egyező, átiratban is fenmaradt, így az Orsz. lvtban Dipl. oszt. 24470. sz. a.

² Rudnay lvt.

Dergon Mihály, Besznák Péter fia János, Jókuthy Mihály, továbbá a trencsényi és ugróczyi várak, az Elefánthy nemesek, Bossányi Kristóf, János és Péter, Turcsányi György, Motesiczky János, Családy András és Majthényi János jobbágyságai uraik képviseletében, kiknek jelenlétében a kérdéses erdők birtokába, a régi határok fenntartásával, Ujfalussy Gergely és azok, kiket az erdők vele együtt illetnek, úgy Rudnay Osvát, azon régi jogon, melyen azokat eddig bírták, vissza lettek iktatva, illetve azok kezüknél meghagyattak. Mely eljárásról Révay Ferenc nádori helytartó Pozsonyban 1543. ápr. 26-án bizonyosság levelet állított ki.¹

Ugyanezen időben Ujfalussy Gergely és társai a nádori helytartó előtt Roson Kristóftól, Jánostól és Benedektől nyilatkozatot vesznek, mely szerint az általuk Bela, Lehota, Lestyén, Nikó és Lomnicza birtokokra támasztható minden igényükről, mint Kaszavár volt zálogtulajdonosai, lemondanak.² Itt jegyzem meg, hogy Roson Benedek fia László nőül vette Ujfalussy Gergely leányát Dorottyt.

Mindezek dacára Petrőczyék folytatják a hatalmaskodásokat és 1546. aug. 10-én a panaszló Ujfalussy Gergelyhez és Rudnay Osvát fia Györgyhez divékujfalusi Zsámbokrét György is csatlakozik; együttesen és személyesen panaszolják Révay nádori helytartó széke előtt, hogy azon év virágvasárnapja táján Petrőczy Pálnak Tarnóczy Miklóshoz férjhez ment özvegye és második férje, mint Petrőczy Miklós gyámja, Csalticzy Péter kaszai várnagyot 38 főnyi felfegyverzett szolgálóval és jobbággyal küldötték ki a panaszlók területeire, kik is Rudnay Osvátnak egyik jobbágyságát a Lestyénhez tartozó Láz nevű szántóföldeken érvén, őt magát 32 juhával és kecskéjével, úgy a nála volt két kapával, fejszével és egyéb tárgyaival Kasza várába cipelték és csak hosszabb fogság után bocsátották szabadon, nyáját és tárgyait visszaadva, de mégis ezzel 25 arany frt kárt okoztak Rudnaynak; ugyan-

¹ Eredeti ugyanott és átírva orsz. lvtl. Dipl. oszt. 24470

² Orsz. lvtl. Táblai perek 4—6052.

akkor Ujfalussynak Mazan András nevű jobbágyát szántással foglalatoskodva találták és bár ő maga közeledtükkor lovai-val megugrott, ekéjét elvitték és ezzel két arany frt kárt okoztak; Zsámbokréthynak ugyancsak szántással foglalkozó Mazan Tamás nevű jobbágyától három lovat vittek el, miáltal ez 50 arany frt kárt szenvedett; utóbb szent Margit nap táján ismét megjelentek a kaszai fegyveresek a lázi földeken és a panaszlók jobbágyainak ültetvényeit és tavaszi vetéseit lelegeltették és megsemmisítették, mi által panaszlók 100 arany forint kárt szenvedtek.

A perbehívást és a kárttevő szolgálknak és jobbágyoknak a földesúr által leendő felelősségre vonására való intést rendelő nádori helytartói kiadvány Sztriczén kelt, mert ottani birtokán lakott a helytartó ítélőmestere Aranyány Dömjén. A nyitrai káptalan kanonokja Tolnay Antal, Tarnóczyt és nejét Kaszavarából személyesen, Csalticzy Péter várnagyot pedig csalticzi birtokáról neje Ilona útján idézte meg és közölte velük a szolgálk és jobbágyok felelősségre vonására vonatkozó birói intést¹.

A tárgyalás 1546 november 9-én folyt Pozsonyban le; a három felperest pókateleki Kondé Lázár, az alpereseket pedig szecsődi Tarródy Péter ügyvédek képviselik; utóbbi hogy időt nyerjen, a perbehívó rendelet másolatának kiadását kérte, mi el is rendeltetvén, ezzel a tárgyalás november 28-ikára halasztatott.²

Az újabb tárgyalás azonban csak 1547 március 3-án lett volna megtartandó, de a felperesek ügyvéde Kondé, több napon át hiába várt az alperesekre, azok sem személyesen, sem ügyvéd által képviselve nem jelentkeztek és így egy külön ítélettel a szokásos birói teherrel lettek sújtva, mely kihirdetvén, a felperesek ügyvéde érdemi ítéletet is kért és azt a birói széken megjelent főpapok, bárók, ítélőmesterek és az ország nemes biráinak tanácsára a nádori helytartó így hozta meg:

¹ Rudnay lvtl.

² U. o.

A Rudnay György jobbágyainak elzárásával, úgy nyájának és ingóinak elvitelével — továbbá Ujfalussy Gergely jobbágya ekéjének és kapájának, valamint Zsámbokréthy György jobbágya három lovának elvitelével, végül a lestyéni jobbágyok földlein talált vetések lelegeltetésével és elpusztításával elkövetett négy rendű kisebb hatalmaskodásért Tarnóczy Miklós és neje Katalin, valamint Csalticy Péter, egyenkint 100—100 arany forint birságban marasztaltatnak, melynek fele a bíróságé, fele pedig a panaszosoké, — úgyszintén a panaszosok javára összesen 177 arany forint kár megfizetésére ítéltetnek; a hatalmaskodásban résztvett jobbágyok pedig egyenkint a homágiumuknak megfelelő 40 forint, vagyis összesen 1520 magyar forint megfizetésére ítéltetnek. Az ítélet végrehajtására kiküldött kir. emberek: Halácsy Miklós és Rafael, Prileszy Mihály, sztriczai Kaszay Gáspár, szlavniczai Sándor Miklós, Baracska János és Simonyi Sandrin; kik közül egyik szálljon ki a nyitrai káptalan emberével a helyszínére, írják ott össze Tarnóczy Miklós és neje javait és előbb az ingóknak, azután az ingatlanoknak kiváltásig való elzálogosításával hajtsanak be: 1. 177 arany forintot a kárra, 2. 1520 magyar forintot a homágiumokra és 3. kettejük 100—100 arany forint birságát; — azután írják össze Csalticy Péter javait és ha Tarnóczy és neje javaiból nem telnék, tőle hajtsák be az 1. és 2. alatti tételeket, úgy az ő 100 arany forintnyi birságát; eljárásuk eredményéről pedig, a zálogbavévők megnevezésével adjon a káptalan jelentést.¹

Néhány nappal az ítélet meghozatala után, április 6-án az elmarasztalt alperesek ügyvéde Kőrösy Lőrincz deák jelentkezett és tiltakozik az ellen, hogy ügyfelei távollétükben lettek elítélve, felhozván, hogy ha a megbízott ügyvéd le nem késik a tárgyalásról és védelmüket előterjeszthette volna, kedvezőbb ítéletet reményelhettek; új ítélet hozatalát kéri.

A nádori helytartó ezen kérést méltányosnak találja és siet utasítani a nyitrai káptalant, hogy ne hajtsa végre az

¹ Orsz. lvt. NRA. 545. Nr. 7. és Rudnay lvt.

ítéletet, tiltsa el attól a kiküldött királyi és káptalani embereket és ha már azt végrehajtották volna, eltiltja a káptalant a bizonyságlevél kiadásától; egyúttal 15-öd napra a felpereseket újból perbehívni rendeli. A káptalani jelentés szerint Bélaváry András kanonok április 24-én Zsámbokréthy Zsámbokrétről, másnap pedig a távollévő Ujfalussyt egy zsoldosa útján Ujfaluról és a szintén otthon nem talált Rudnay Rudnáról mostohaanyja Zerdahelyi Zsófia útján idézte meg, azzal, hogy ha meg sem jelennek, vagy az ítélet levelet és a periratokat el sem hozzák, mégis a törvény rendelkezése szerint fog az ítélet meghozatni (*evocatio cum insinuatione*).¹

A tárgyaláskor a felperesek az eltiltásért járó birói terhet kérték az alperesekkel szemben alkalmazni, melyet Csalticy le is fizet, a Petrőczyek azonban nem; a nádori bíróság nem hoz új ítéletet, hanem a pert az alperesek kérésére a királyi személyesjelenléti bírósághoz teszi át, mely ítélőszék a tárgyalást 1547 november 28-án tartja csak meg és az I. Ferdinánd király nevében kelt kiadvány elmondja,² hogy a felpereseket Kondé Lázár, az alpereseket Tarródy Péter képviselte. Miután a felperesi ügyvéd a keresetet előadta, az alperesek ügyvéde válaszolja, hogy a Láz nevű területek nem a felperesek lestyéni falujához, hanem emberemlékezetet meghaladó idők óta Kaszavárhoz tartoznak és így amit az alperesek emberei ezen területen elkövettek, azt sajátjukon tették és így ők teljesen büntelenek, mire nézve a köztudomány kivételének elrendelését kérik, kihallgatván a szomszédokat és határosokat. A felperesek azonban Trencsén, Nyitra, Turóc és más szomszéd vármegyékben lakó nemeseket is kérik kihallgatni. A bíróság ezen kéréseket teljesíti és a köztudomány kivételét elrendeli, ámde az alperesek a szomszéd vármegyékbeli tanuk kihallgatása ellen eltiltással (*prohibita*) élnek. A néhány nap múlva folytatott tárgyaláskor a felperesek bemutatják a Dömjén mester által eszközölt

¹ Rudnay lvtl. V. ö. Hajnik i. m. 200. lap

² U. o.

visszaiktatásról szóló tanusítványt és állítják, hogy a kérdéses helyek Lestyénhez, a Fekete Erdők pedig a rudnai határhoz tartoznak, — de a Fekete Erdőkre vonatkozó ezen ügyvédi szót a felperesek személyesen hat könnyű márka fizetése mellett azonnal visszavonják.

Ezen vita után a felek bírói döntést kérvén, a bíróság közbenszóló ítéletével az alperesek válaszának igazolása céljából a felperesek hozzájárulásával elrendeli a köztudomány kivételét, melynél a Lestyénnel határos és szomszédos, továbbá Trencsén, Nyitra és Turóc vármegyébéli más nemes birtokosok lesznek kihallgatandók; az erről szóló jelentés beérkezésekor mutassák be a felek a Láz földre vonatkozó privilegiális és egyéb hiteles alakú okirataikat is; kiküldött királyi emberek: Viszocsányi Ferencz, Divéky Lénárd, gileinczi Osztrosits János, Kistapolcsányi Tamás, Baracska Pál és János és Prileszy Mihály; kik közül egyikkel szálljon ki a káptalan küldöttje április 20-án Lestyénbe, mely időre és helyre nézve a felek megállapodtak (*quibus scilicet die, et loco, et termino præfati procuratores attestationem fieri voluerunt*); oda idézendők Lestyén szomszédosai és határosai, valamint a szomszéd Trencsén, Nyitra és Turóc vármegyebeli nemes tanuk 16 nehéz márka fizetésének terhe alatt; kik is a felek és ügyvédek jelenlétében, az Isten iránt tartozó hitet, úgy a király és a korona iránti hűséget szem előtt tartva, eskettesenek a kereszt felmutatása mellett meg, hogy gyűlöletre, kedvezésre, szeretetre, félelemre, kérésre és jutalomra nem hallgatva, minden hamisság nélkül, csakis Istent és igazságát tartván szem előtt, fognak tanuskodni. Mely eskü után a felek és ügyvédek távozzanak és a köztudomány kivétele alatt tartsák magukat távol (*partibus etiam prædictis vel eorum legitimis procuratoribus tempore hujusmodi attestationis et communis inquisitionis semotis hinc procul et abjectis*), a kérdések ezek: Vajjon a Láz nevű földek a felperesek tulajdonát képezik-e és nem Kaszavárhoz, hanem a felperesek Lestyén nevű falujához tartoznak-e? vajjon a felperesek azokat mindég és régi idők óta élvezték és birják-e?

avagy pedig a felperesek az alperesek ellen meg nem érdemelt keresetet indítottak-e? mert a Láz földek nem a felperesek, hanem néhai Petrőczy Pál gyermekeinek tulajdonát képezik és mindég és régi, emberemlékezetet meghaladó idők óta Kaszavárnak tartozékai voltak és ma is azok, melyeket úgy elődeik, mint az alperesek mindenkor élveztek és ma is élveznek, amit pedig szolgálók és jobbágyaik Láz földeken műveltek, azt úgy, mint sajátjukban követték el, miért is az alperesek a keresetben és panaszban foglaltak tekintetében teljesen ártatlanok és mentesek-e? A jelentés 15-öd napra a kihallgatás befejezte után, a kihallgatottak neveinek feltüntetésével lesz bemutatandó.¹

A káptalan Prileszy Mihály királyi emberrel Bálint bodoki lelkészt és oltárnokot küldi ki, kik is 1548 április 12-én Lestyénben a tanuk kihallgatását megkezdették; az eskü kivétele után a felek és ügyvédek el lettek távolítva; a felsorolt kérdésekre a tanuk, kiknek kora, egyet kivéve, feljegyezve nincs, vallanak; a jobbágy tanuk Nyitra vármegyéből:

Majthényi Jánosnak és Pálnak hat lestyéni; Elefánthy Jánosnak és Mihály árváinak hét-hét dobrocsnai; Bossányi Kristófnak három dobrocsnai és tíz nevidzéni; Szokolovszky (Bossányi) Péternek egy, Besznák Jánosnak három és Családy Andrásnak egy temesi; Tőkésujfalussy Istvánnak négy, Forgách Zsigmondnak két és Családy Andrásnak két szecsi; Bossányi Péternek öt, Családy Andrásnak két és Bossányi Máténak két kosztolnai; Turcsányi Györgynek és Jánosnak négy krstyánfalusi; Turcsányi Jánosnak négy mocsolnoki; Tőkésujfalussy Lászlónak két és Forgách Péternek három bankai jobbágyai vallják, hogy a Láz nevű földek mindenkor Lestyénhez tartoztak és amit azokból Petrőczyek elfoglaltak, azt hatalmaskodással tették. — A bajmóczi várhoz tartozó egy brezáni; továbbá Divéky Lénárd egy és Csermeny Péter 14 divéki; Majthényi János és Pál négy mácsói; Majthényi Bertalan két és Besznák János és György egy besznákfalusi;

¹ Rudnay Ivl.

Majthényi Pál két, Elefánthy János két és Elefánthy Mihály árváinak egy verbényi jobbágysai, kik közül Verba György 120 éves, tudja, hogy Kaszavár alattvalói a kérdéses hegyekben juhaklokat és gunyhókat építettek az ott legeltetett juhaik és kecskéik, valamint a pásztorok részére, — de a nyájakból legeltetési díj címén tizedet fizettek Ujfalussy Imrének, Gergely atyjának Divékujfalura és Lestyénre; a felperesek jobbágysai irtottak a hegyekben szántóföldeknek használt területeket is; tudnak arról is, hogy a Kaszaiak erőszakkal hajtottak onnan lovakat el. Persztenczky három belai jobbágya tudomással birnak arról, hogy a kaszai juhászok erőszakkal legeltettek a vitás helyeken és legelőbért Kasza várának fizettek. A bajmóczi vár két porubai jobbágya szüleitől soha sem hallotta, hogy a kérdéses hegyek Magyar Balázs idejében Kaszához tartoztak volna, hanem akkor is Lestyénhez.

Trencsén vármegyei jobbágy sorsu tanuk: Doktor Péter özvegyének Brigittának ugróczi várához tartozó két omasztinai, tizenhat kszinai, nyolc závadaí, három csernalehotai, három szitnei és két radisai jobbágysai szintén azt vallják, hogy a kérdéses területek soha sem tartoztak Kasza várához és midőn ezen erdőkben hasznót vettek ki, a használatért Lestyénbe fizettek; tudja, hogy Kaszavár erőszakkal foglalta el az erdőket. Osztrosits János bellusi egyik szabadosa és egy jobbágya juhokat legeltettek a kérdéses erdőkben és a lestyéni jobbágysok figyelmeztették őket, hogy kárt ne tegyenek. Ugyanannak három tunesiczi és kilenc illavai jobbágysai mit sem tudnak. Ugyanannak két preritai jobbágya vallja, hogy juhász barátaiktól, kik a kaszai vár alattvalói, hallották, hogy a Jecsme-niszka és Rokos hegyeken juhokat szoktak legeltetni és midőn tanuk kérdezték tőlük, hogy a veteményekben okozott károk miatt nincs-e bajuk? válaszul kapták, hogy nincs; tanuk maguk ezen helyeken nem jártak, de tudja, hogy az erdőkben vágott fa árát Kaszára kellett fizetni; Láz földéről mit sem tudnak. Persztenczky dubnicai jobbágya néhai Roson Kelemtől hallotta, hogy Mátyás király a kérdéses hegyeket Magyar

Balázsnak adományozta, de tanú a határokat nem ismeri és nem tudja, hogy Láz föld merre fekszik.

Nemes tanuk: Mikusolczy György, ki Oroszlánkőy János trencsénmegyei birtokán lakik, hallomásból tudja, hogy néhai Ujfalussy Imre és néhai Roson Kelemen a kérdéses hegyekre nézve egyezséget kötöttek, melyhez képest kaszai juhok is lettek ott legeltetve, — de az egyezés tartalmát nem tudja és Láz földről sem tud semmit. Klobusiczy György és Majthényi János miről sem tudnak. Izdlenczey György előbb néhai Petrőczy Pál szolgálatában állván, tudja, hogy ezen hegyek utáni szolgálmányok címén Kaszavárnak facsészék, fatányérok, kecskék és zab lettek beszolgáltatva; Jecsmeniczke hegy is oda tartozott, de mily jogon, nem tudja. Turcsányi János és Divéky János soha sem hallották, hogy Láz föld Kasza tartozéka lett volna, hanem Lestyéné volt. Besznák János néhai anyjától (ki tehát vagy Rudnay, vagy Rudnyánszky leány) hallotta, hogy a kérdéses hegyekből nagyanyjának Dezserre fizettek tizedet az ott legelő juhok és kecskék után. Besznák György és János tudják, hogy Láz föld mindég Lestyénhez tartozott. Jókuthy Derghon idősebb és ifjabb Mihály hasonlóan vallanak és hozzá teszik, hogy midőn a kérdéses hegyekben vadásztak, az elejtett vad negyedrésztét Ujfalussy Gergelynek szolgáltatták be; épen úgy az onnan kivitt fagerendák és tűzifa árát is annak fizették meg.¹

A köztudomány eredményéről szóló jelentés beérkezvén, az ügy a szent Györgynapi nyolcados bíraskodás idején 1548 május 28-án került a királyi jelenléti bíróság előtt tárgyalásra. Az alpereseket Tarródy Péter képviselte. A felperesek ügyvéde Kápolnay Mihály mutatta be a nyitrai káptalan jelentését, melynek felolvasása után Petrőczy I. Pál fia I. Miklós a perbe avatkozik és képviseletében Bogárdy János deák ügyvéd felszólal, hogy a kérdéses Láz föld az ő megbízójának tulajdona, mert Kasza várához tartozik. A felperesi ügyvéd a perbeavatkozást kifogásolja, mert a per nem

¹ Rudnay lvt.

a tulajdonjog, hanem hatalmaskodások miatt folyik és a hatalmaskodások elkövetésével a per során Petrőczy Miklós vádolva nem lett. A két fél bírói döntést kérvén, a bíróság ítéletileg kimondja, hogy a perbe avatkozásnak helye nincs.

Ezen közbenszóló ítélet kihirdetése után a felek az érdemi végítélet meghozatalát kérik. A bíróság elsősorban ítéletileg kimondja, hogy miután a köztudomány kivétele alkalmával kihallgatott tanuk azt tanúsították, hogy Láz föld nem Kasza várhoz, hanem a felperesek lestyéni birtokához tartozik, így ezen tény ítéletileg is megállapíttatik. Ennek kimondása ellen azonban az alperesek felebbeznek és az ítélet felülbírálat végett Várday Pál királyi helytartó elé terjesztetett. — ki is a királyi tanáccsal az iratokat megvizsgálván, méltányolja az indokokat és az alsóbbfokú ítéletet helybenhagyja.

Az ügy újból visszakerülvén a királyi jelenléti bíróság elé, ott folytatólag ítéltetik: Láz föld a felperesek kezén meghagyatik és Tarnóczy Miklós, úgy neje és Csalticzy Péter az elkövetett kisebb hatalmaskodásokban vétkeseknek ítéltetnek és tartoznak fejenként 25 márka, tehát 100 arany forint, összesen hárman 300 arany forint büntetést fizetni, melynek fele a bíróságé, fele a felpereseké; továbbá tartoznak Rudnay Györgynek jobbágya elzárásáért 10 márka, vagyis 40 arany forint homagiumot és az okozott károk megtérítése címén 177 forintot fizetni, — mégis az utóbbi kártérítésre nézve a felperesek azokkal, kiknek káruk történet, a nyitrai káptalan előtt július 25-én leteendő esküvel tartoznak felfedni a kár értékét; mely ítélet a bírói széken együtt ülő főpapok, bárók, ítélőmesterek és országos nemesek, mint a bíróság felesketett ülnökeinek érett megfontolása és meghallgatása után hozatott meg. Az eskü letétele után eszközendő végrehajtáshoz királyi emberekül kijelölve: Viszocsányi Ferenc, Divéky Lénárd, Osztrosits János, Baracska János és Pál és Prileszy Mihály, kik közül az egyik a nyitrai káptalan emberével szálljon ki a helyszínére és hajtsák végre az ítéletet, oly módon, hogy írják össze az alperesek ingó és ingatlan javait és annyit adjanak zálogba, amennyiből a be-

hajtandó összeg kikerül; az eljárás eredményéről 15-öd napra jelentés adandó. Az ítéletlevél I. Ferdinand király nevében 1548 június 13-án lett kiadva és azt a hátlapon Nagyváthy Antal, személyes jelenléti, Dömjén mester nádori helytartói és R . . . Mihály országbírói ítélőmesterek írták alá.¹

A Petróczyek által felmutatni ígért okleveles bizonyítékokról, bár azok felmutatására a káptalan útján, mint említettem, fel is hivattak, a tárgyalás és ítélkezés során szó nem esett.

Az ítélet végrehajtása céljából Divéky Lénárd királyi ember ismét Bálint oltárnok bodoki plébánossal száll ki a helyszínére, kik is a nyitrai káptalan jelentése szerint 1548 augusztus 4-én Kasza várban jártak el, de ott megfelelő ingókat nem találván, augusztus 5-én Csavojon, a következő szomszédok jelenlétében járnak el: néhai Szokolovszky Péter és Besznák János temesi, Bossányi Kristóf nevidzéni, Elefánthy Mihály árváinak és Bossányi Kristófnak dobrocsnai jobbágyai, kik uraik nevében vannak jelen; itt a Petróczyeknek tíz jobbágját 200 forint értékben, mely fele részben a királyt és fele részben a felpereseket illeti, foglalják le. Ugyanaznap a Petróczyek Szebedruzs nevű falújában 12 jobbággy telket épületestől 240 magyar forintban foglalnak le, melyből Rudnay Györgynek jobbággya elfogásáért 40 forint jár; majd innen Csalticzra mennek és ott Viszocsányi György és Csalticzky Mátyás szomszédok jelenlétében a Csalticzky Pétert illető nemesi kuriának, a fiúk és leányok részének visszatartása után, maradó egyhatod részét 100 m. forint értékben foglalják le, melynek fele a királyé, fele a felpereseké; mindezt zálog címén átadják a kiváltásig való birlalásra a felpereseknek, kiktől az arra leginkább jogosított válthatja ki, mely eljárásnál nem törődtek sem ellentmondással, sem eltiltással, és az ítéletlevelet a pecsét fejének ráütésével visszaadták.

A végrehajtási eljárást azonban a már serdülő korban lévő Petróczy I. Miklós, I. Pál fia, királyi apród (aulæ regiae

¹ Rudnay Ivlt. Átirva orsz. Ivlt. NRA. tan. 528. Nr. 35.

puer) két irányban is panasszal támadja meg. Révay nádori helytartónak Szklabinán 1549 március 21-én kelt kiadványa szerint egyik panasza az volt, hogy midőn Divéky Lénárd királyi ember Bálint oltárnokkal 1548 augusztus 4-én Kasza várában az ítélet végrehajtása céljából megjelent, első sorban Tarnóczy és neje ingóiból kezdték meg behajtani a megítélt összegeket; eljárásuk közben a felperesek részéről megjelent Rudnay György és Tarnóczy Miklós között bizonyos megállapodás létesült, mely szerint Tarnóczy egy sajátkezüleg írt, aláírt és pecsétével ellátott oly tartalmú levelet adott becsületszavának lekötése mellett Rudnaynak át, hogy kötelezi magát negyednapra (itt így!) Ujfalussy Gergely házánál megjelenni és ott a felpereseket mindazokra nézve kielégíti, mikre el lettek ítélve; és bár Tarnóczy hatodnapra (így!) Divékujfalun Ujfalussynál megjelent és kész volt kötelezettségének eleget tenni, mégis a felperesek időközben (augusztus 5-én) panaszló Petrőczy és testvérei csavoji és szebedruzsi birtokait, nem törődván a megegyezéssel és nem törődván azzal sem, hogy a végrehajtás tényleges eszközzéséről, panaszló és mostoha atyja nem tudtak, végrehajtás útján elfoglalták. A nádori helytartó ezen panasz következtében 16 nehéz gira fizetésének terhe alatt kötelezte Divéknyt és Bálint papot, hogy menjenek el azonnal az esztergomi káptalanhoz és ott a történetekről tegyenek vallást.¹

Mint láttuk, a nyitrai káptalannak a végrehajtásról szóló jelentésében ezen körülményekről szó nem esett és így a nádori helytartó az országos szokásjognak megfelelően rendelkezett akkor, midőn szigorú büntetés terhe alatt kötelezte a királyi és káptalani embereket, hogy a történeteket egy idegen hiteles hely előtt adják híven elő.

Divéky és Bálint pap, ekkor szeredi plébános, 1549 április 24-én jelentek meg az esztergomi káptalan előtt és a következően adták elő a végrehajtáskor történeteket: Kasza várában 1548 augusztus 4-én velük együtt a felperesek részéről

¹ Orsz. Ivl. NRA. tan. 544. Nr. 11.

Rudnay György is megjelent és Tarnóczy Miklós saját és neje ingóiból akarta a felpereseket kielégíteni, de ezen ajánlatával Rudnay megelégedve nem volt és ingatlan javak lefoglalását kívánta; ez ellen Tarnóczy azon okból tiltakozott, mert az ingatlanok nem az övéi, hanem Petrőczy Miklósnéi; végre úgy egyeztek meg, hogy Tarnóczy becsületszavának lekötése (sub obligatione fidei honoris et humanitatis suae) mellett sajátkezüleg írt és pecsétével ellátott levelet adott át Rudnaynak, kötelezvén magát, hogy hatodnapra Ujfalussy Gergely házához elmegy és ott a felpereseket a megítélt összegekre nézve teljesen kielégíti, — ha pedig ezen ajánlatát a felperes társak el nem fogadják, úgy értesítsék őt erről és akkor kész őket a káptalan előtt elégíteni ki; bár Tarnóczy hatodnapra Ujfalussynál megjelent és kész volt kötelezettségének eleget tenni, oda elkéssetten érkezett, mert a felperesek nem törődve a megállapodással, a megállapodást követő napon, augusztus 5-én Tarnóczy tudta nélkül lefoglaltatták a csavoji és szebedruzszi ingatlanokat.¹

Ezen vallomás kiadatott Petrőczy Miklósnak és a panasz azzal fejeződött be, hogy a zálogösszeg lefizetése mellett visszakapták ingatlanaikat. Hogy a felperesek az ingatlanok lefoglalására helyeztek súlyt, az bizonyára abban leli indokát, hogy ily módon inkább jutott a nép köztudomására a per megnyerése, mintha készpénzzel vagy ingókkal elégitetnek ki.

A végrehajtás elleni második panasz az elmondottakkal egy irányú volt; 1549 március 23-án panaszolta Petrőczy I. Miklós a nádori helytartó előtt, hogy bár a per mostoha atyja Tarnóczy Miklós előtt folyt, mégis az ő és fivéreinek ingatlanai lettek lefoglalva.² Ezen panasz további sorsáról adat nincs.

A Zsámbokréthyekről írt művemben megemlékeztem arról, hogy Zsámbokréthy György Petrőczyeken hatalmaskodásai miatt 1546-ban boszút vett.³

¹ Orsz. lvtl. NRA. fasc. 544. Nr. 11.

² Orsz. lvtl. NRA. fasc. 544. Nr. 8. és Rudnay lvtl.

³ A Zsámbokréthyak 93. lap.

Az első perujító engedély és újabb hatalmaskodások.

Mint láttuk, a felperesek megvédték hegyeiket és erdeiket és az okozott károkért is kaptak kárpótlást; ámde az alperesek nem tudtak megnyugodni a vitás területek elvesztésében és a királytól perujításra szóló engedélyt eszközölnék ki.

I. Ferdinand király Pozsonyban 1549 augusztus 15-én adja ki a perujítást megadó engedélyét, melyben el van mondva, hogy Tarnóczy Miklósné Gyulay Katalin előadása szerint a közte és Ujfalussy Gergely, valamint Rudnay Osvát között előfordult erőszakoskodások és hatalmaskodások miatt lefolyt perben a Révay nádori helytartó által hozott és Aranyány Dömjén mester által végrehajtott ítélet következtében, első férjétől származó Petrőczy I. Miklós és többi fiai tulajdonát képező Kasza várhoz tartozó Feketeerdő a végrehajtáskor tőle elvétellett (1543), minek okát abban találja, mert ügyvéde a védelemre vonatkozó előadását, bizonyítékait, kifogásait és javaslatait nem úgy adta elő, miként kellett volna; — mely alapon perujító rendeletet kér. A király királyi jogára hivatkozva, miután a kérés igazságosnak és jogosnak látszik lenni, a perujítást és az új védelem előterjesztését megengedi és meghagyja a nyitrai káptalannak, hogy Ujfalussy Gergelyt és Rudnay Györgyöt 15-öd napra azzal idézze perbe, hogy eddigi perirataikat is hozzák el.

A káptalan által kiküldött Dobrocutai Mihály kanonok Révay nádori helytartó elébe a perbehívásokat augusztus 23-án foganatosította.¹

Így váltak az újított főperben felperesekké a Petrőczyek és alperesekké az eddigi felperesek, — ámde az újabb hatalmaskodások miatti perekben az Ujfalussyak és Rudnayak természetesen ismét felperesek.

A következő évtizedben a per pihent; ismételve fel lett

¹ Orsz. lvt. NRA. fasc. 529. Nr. 8. és Rudnay lvt.

ugyan vetve a nádori bíróság előtt, de mindég újabb határ-időre halasztatott; így az egyik idéző rendelet hátlapján olvassuk, hogy 1553, 1556 és 1559 években lett különböző okokból elhalasztva; 1559-ben azt a nádori ítélőmester — Aranyány — a királyi személyes jelenléti bírósághoz tette át, bár ő közben elvette az egyik Petrőczy leányt feleségül.

Közben a Petrőczyek részéről újabb erőszakoskodások történtek; 1554 szeptember 6-án a királyi személyes jelenléti bíróság előtt tárgyalatott a Kondé Lázár által képviselt Ujfalussy Gergely panasza, mely szerint Petrőczy Anna és férje Aranyány Dömjén ítélőmester, mint egyúttal Petrőczy I. Miklós, II. Pál és I. István javainak gondviselőinek parancsából Klobusiczky János és Izdenczy Ferencz kaszai várnagyok fegyveres szolgálkkal és jobbágyokkal a belai határra törtek, a juhaklokat lerombolták, panaszló négy szolgáját elverték és a várba hurcolták, elszedvén tárgyaikat és pénzüket, bizonyos területet (Sztudeneczhegy) pedig elfoglaltak. Petrőczyek ügyvéde Kubinyi Kristóf védelmül előadta, hogy semmiféle idegen területet sem foglaltak el, mert a kérdéses terület Kasza vár tartozéka és embereik csakis a fegyveres kézzel reájuk támadó idegen pásztorokat üzték el és azok ellen védekeztek.

A bíróság mindkét fél hozzájárulásával és kérésére köztudomány vételét rendelte el és királyi emberekül kijelöltetnek: Bossányi Péter, Kristóf és Mátyás szolgabíró, Praznovszky Pál, Viszocsányi János, Rédeky András és Baracskey Domokos; a nyitrai káptalanhoz intézett bírói rendelet szerint az eljárásnak 1555 április 10 és 11-én kellett volna megtörténnie; ámde a határnap betartható nem volt, mert Petrőczy Miklós és Klobusiczky János megjelenvén a nádori szék előtt, a köztudomány kivétele ellen eltiltással (prohibitio) élnek és új tárgyalást kérnek azon alapon, mert ügyvédjük a vizsgálat elrendelésekor érdekeiket nem kellően képviselte és az új határnapon kedvezőbb ítéletet remélnek kaphatni. Nádasdy Tamás nádornak Livinán, tehát ismét Aranyány másik birtoka, 1554 október 3-án kelt kiadványával a káp-

talán és a kir. ember az eljárástól tényleg eltiltattak és Ujfalussy újból perbe hivatni rendeltetik.

A nyitrai káptalan küldöttje, Tolnay Antal kanonok október 4-én Divékujfaluról egy cselédleány útján hívja perbe a távollévő Ujfalussyt.¹

Az eltiltással nyert halasztás — minél bizonyára Aranyány is közrehatott — elég hosszú volt; az újabb tárgyalás a személyes jelenléti bíróság előtt csak 1556 március 25-én tartatott meg; Petrőczyék ügyvéde, Kubinyi Kristóf azzal indokolta az eltiltást, mert a helyszini eljárás Belára tüzetett ki, holott a vitás terület nem belai határ; Ujfalussy ügyvéde gellénfalusi Kápolnay Mihály elfogadja helynek a vitás területet. A bíróság újból elrendelte a köztudományi vallatást és annak helyéül a Bela falu határában fekvő vitás területet (így), határnapul pedig 1556 május 25-ét tűzi ki.

A vallatást Bossányi Péter kir. ember és Császári Mátyás nyitrai kanonok végezik, kik kihallgatták: a szkalkai apátság zliechói, zsámbokréti Zsámbokréthy György és neje Füssy Klára csavoji, Szokolovszky Péter temesi; divékujfalusi Zsámbokréthy Boldizsár és Bossányi Kristóf dobrocsnai és kamencsáni; a Kvassayak kvassói, Bossányi Mátyás kosztolnafalusi, Zerdahelyi András, Motesicky Pál, BaracsKay Pál és mások jobbágyait; továbbá Jókuthy Dergon Mihály, Laczus Mihály, Divéky János és Lénárd és Besznák János nemeseket. A tanuk vegyesen vallanak és érdekesebb vallomást nem találok; körülbelül a tanuk fele Kasza vár tartozékának mondja az elfoglalt területet, hol a hatalmaskodás történt; a nyitramegyei nemes tanuk többsége azt válaszolja, hogy mi elvilágosítást sem tud adni.

A vallatásról szóló jelentés 1557 január 18-án lett a jelenléti bíróságnál bemutatva és Kondé Lázár felperesi ügyvéd, valamint Izdenczey László alperesi (Petrőczyek) ügyvéd rövid párbeszéde után, a főpapok, bárók, ítélőmesterek és ország-nemesek meghallgatásával a következő ítélet hozatik: miután

¹ Rudnay lvtl.

a tanuk vallomásai mindkét fél álláspontja mellett egyenlő arányban bizonyítanak, így a vitás kérdés teljesebb tisztázása végett Petrőczy Miklósnak és Klobusiczky Jánosnak eskü itéltetik, kötelesek lévén tizenkettedmagukkal, hozzájuk hasonló nemesekkel, június 26-án a nyitrai káptalan előtt esküt tenni arra nézve, hogy a kérdéses területet nem foglalták el erőszakkal, mert az Kasza várhoz és nem Belához tartozik és csak önvédelmet gyakoroltak.

A nyitrai káptalan 1557 február 10-én lett utasítva, hogy az eskü le, vagy le nem tételéről 15-öd napra jelentést adjon.¹

Sajnos az iratok, kivéve egy 1582. évi tárgyalást, melyen a Petrőczyek meg nem jelentek,² itt megszakad, ámde a főperre vonatkozó későbbi periratokból tudjuk, hogy Petrőczy és Klobusiczky az esküt letették és ezen alapon a belai határból Sztudenecz-hegy az ottani juhaklokkal a Petrőczyeknek lett odaitélve; Ujfalussy azonban perujítást eszközöl ki és Gergely halála után fia János folytatja azt, azonban Aranyány élete fogytáig nem képes a pert előbbre juttatni; csak ennek halála után 1589-ben tud új határnapot kapni.

Báthory István országbíró széke előtt, a kir. kuriában lett a per Pozsonyban 1589 február 16-án tárgyalva; Ujfalussyt Tarnovszky Boldizsár képviseli; Petrőczy Miklós már szintén halott és özvegye Zay Borbálya, legidősebb fia III. Pál, valamint ennek nagybátyjai I. István és János, bár idézve lettek, meg nem jelentek és ezért február 19-én a szokásos birói teherrel lesznek sujtva, fenntartatván a joguk, hogy elmaradásukat öten igazolhatják. És tényleg három nap mulva, február 22-én képviselőjükben Tótrónay Mátyás ügyvéd jelentkezik, igazolja az elmaradást és a perujítást kieszközlő Ujfalussy által bemutatott előző periratokról másodlatokat kér és kap.³

Az ezen perben hozott végítélet nincs meg, de a főperben Ujfalussy hivatkozik ezen perre, mondván, hogy az reá

¹ Orsz. lvt. NRA. fasc. 528. Nr. 45.

² Rudnay lvt.

³ Országos lvt. NRA. fasc. 528. Nr. 45.

nézve kedvezően áll és midőn 1590-ben a főperben hozott végítélet meghozatala után egyezséget köt a Petrőczyekkel, azok Sztudenecz-hegyet illetőleg is kötelezik magukat, hogy arról a kezüket teljesen levonják.

Ujfalussy Gergely és Rudnay György 1556-ban újabb panaszt emeltek Báthory András országbíró széke előtt, hogy Petrőczyek várnagya Klobusiczky János fegyveres szolgálkakkal a belai határra tört és jobbágyaik 50 juhát — a legjavát kiválasztva — elhajtották és a juhaklokat megszállották; ezen panasz azonban a tárgyaláskor hat márka lefizetésével, meg nem jelölt okból el lett ejtve.¹

Ujfalussy Gergely tartott attól, hogy a Petrőczyek valamely címen királyi adománylevelet vesznek ki az ő szebedruzszi birtok részére és 1560 március 27-én megjelenvén a nyitrai káptalan előtt, tiltotta Petrőczy Miklóst, Istvánt, Pált és Jánost, úgy utódaikat attól, hogy a nyitra-vármegyei Szebedruzs praediumot elfoglalják vagy hirlalják, mert az az ő teljes jogú tulajdona; tiltja őket a birtok hasznainak bármely módon való elvonásától, a királytannak eladományozásától vagy az eltulajdonításhoz való hozzájárulástól, valamint a hiteles helyeket a vonatkozó okiratok kiállításától.²

Ismét 1567-ben panaszolja Ujfalussy Gergely a kir. személyes jelenlét előtt, hogy 1566-ban János napja táján Petrőczy Miklós, István és János Zbin György szolgát egy jobbággal küldötték a belai határba és azok az ott dolgozó Kupecz Márton jobbágytól négy lovat szekeresetől és nyergestől elvívve, Kasza várába hajtották; néhány hét múlva ugyancsak Zbin négy kaszai szolgával és három jobbággal a nikói határba törvén, panaszlónak a Kisnyitra vizében ura részére halászó lestyéni jobbágyát Kasza várába cipelték és csak mások kezessége és 50 denár fizetése mellett bocsátották nyolc napi kemény fogság után szabadon. Ismét Mihály napja táján kilenc emberrel tört Zbin Belára és a határban

¹ Rudnay lvt.

² Rudnay lvt.

dolgozó Kupecz nevű jobbágycsalád három tagját fogja el és csak 1 frt 50 dénár lefizetése után ereszti el. Birói parancsra a nyitrai káptalan Kozniczai György kanonokot küldötte a kaszai várba, ki a Petrőczyeket perbe hívta és közölte velük a megintést, hogy hatalmaskodó jobbágyaik fölött ítélkezzenek.¹

A főperben adott újabb perujító engedély.

Petrőczy I. Miklós az anyja által 1549-ben szerzett perujítást a maga nevére 1560-ban újból kikéri.

I. Ferdinánd királynak Pozsonyban 1560 június 17-én kelt rendelete szerint néhai Petrőczy Pálnak és Katalinnak, Gyulay Gergely leányának fia Miklós azon kérelemmel járult elébe, hogy az anyja mint alperes és Ujfalussy Gergely, valamint Rudnay Osvát mint felperesek között, az anyja emberei által elkövetett bizonyos hatalmaskodások miatt, a kir. kuriában Révay nádori helytartó előtt per indíttatott, melynek során a felperesek azért, mert anyjának ügyvéde bizonyos bizonyítékokat, érveket és kifogásokat nem érvényesített, nyertesek lettek és a nádori helytartó pecsétje alatt ítéletet is kaptak; ennek alapján aztán Aranyány Dömjén ítélőmester a felpereseket a Fekete Erdő nevű erdők birtokába visszaiktatta; ezen erdőkről a felperesek azt állították, hogy azok a nyitravármegyei Bela faluhoz és Lomnicza, valamint Nikó prædiumokhoz tartoznak, holott azok ősi idők óta trencsénvármegyei Kasza vár tartozékai és a kérelmezőnek és testvéreinek örökségét képezik; miután tehát anyjának ügyvédje az ügy kellő védelmét elmulasztotta, így ezen méltánylást érdemlő méntség alapján új ítélet hozatalának királyi kegyből való elrendelését kéri. Miután pedig a törvények szerint az ítélet meghozatala után, az azért folyamodóknak a perujítás királyi elhatározással megengedhető és miután ily eset-

¹ Ugyanott.

ben az új eljárásnál az ügy védelmére mindaz megtehető, mit a folyamodó megtenni kíván és ami jogos és igazságos, így a kérelem értelmében királyi kegyből és hatalomteljből rendeltetik és megengedtetik, hogy az ezen ügyben már hozott, kihirdetett és végrehajtott ítélet új ítélet alá bocsáttassék és az új eljárásnál mindaz felhozassék és előadásék, ami jogos és igazságos; ehhez képest a nyitrai káptalan utasíttatik, hogy Ujfalussy Gergelyt és Rudnay Györgyöt azzal hívja perbe a kir. kuriába a kir. személyes jelenléti bíróság elé, hogy az előbbi ítéletet és a periratokat is hozzák magukkal.

A káptalan Zerdahelyi Péter kanonokot küldi ki, ki is július 25-én Ujfalussyt személyesen, a távollévő Rudnayt pedig egyik rudnói zsellérnője útján idézi meg.¹

Ezen ismét megújított perben tehát Petrőczyek a felperesek és az Ujfalussyak és Rudnayak az alperesek.

A tárgyalási határnap — mint az egyik irat mondja — több fontos okból 1561. évi Szt Lukács napi nyolcados bíraskodásra halasztatott, midőn is az alperes Ujfalussy és Rudnay ügyvéde Medgyesy Sebestyén bemutatja az 1549. évi perujító rendeletet; a felperes Petrőczyek ügyvéde Kubinyi Kristóf úgy viselkedik, mintha arról nem tudna és másolatot kér róla, mi megadatik.² A per ezután az 1561 november 24-én Nagyváthy Antal kir. személyes jelenléti ítélőmester elnöklete alatt a főpapok, bárók, ítélőmesterek és országnemesek közreműködésével tartott bírói széken lett tárgyalva, midőn is az alperesek ügyvéde kifejti, hogy a perujítás alapjául szolgáló azon indok, mintha a kérdéses erdők Trencsén vármegyében és nem Nyitra vármegyében feküdnének, meg nem áll és ezen alapon a perujítást rendelő kir. rendeletnek hatálytalánítását kéri. Felperes elsősorban a Révay-féle ítéletlevél és többi periratok bemutatását kívánja. Az alperes ostoba és haszontalan kifogások mellett (így) vonakodik azt megtenni,

¹ Orsz. lvt. NRA. fasc. 529. Nr. 8.

² Orsz. lvt. NRA. fasc. 475. Nr. 33. és Rudnay lvt.

de a bíróság a kifogásokat jogosan visszautasítja,¹ és ekkor felmutatja a Révay-féle ítéletet és a beiktató levelet, melyek azonnal világosan felolvastattak. Felperes ügyvéde előadja, hogy Révay csakis a kisebb hatalmaskodás,² nem pedig a meg sem vizsgált tulajdonjog miatt ítélkezhetett és pedig annál kevésbé, mert a kérdéses erdők a trencsénvármegyei Kasza vár tartozékai és mindég kezükön voltak; kéri, hogy az Arányány Dömjén helytelen végrehajtása révén tőlük elvett erdők nekik egyszerűen visszaadassanak. A felperes tagadja, hogy az erdők Kaszához tartoznának és állítja, hogy azok teljes joggal az alpereseket illetik, minek bizonyítására köztudomány kivételét kéri elrendelni.

A bíróság tényleg elrendeli a köztudomány útján való bizonyítást és királyi emberekül kijelöltetnek: Nagymihályi György, Kamocsay Mihály, osztrolukai Osztroluczky Gáspár és ifj. Akác István, valamennyien a kir. kuriából, kik közül az egyik a nyitrai káptalan küldöttjével 1562. március 31-én szálljon ki a helyszínére a Fekete Erdőbe és ott a szomszédos és határos, úgy trencsén- és nyitravármegyei nemes és nem nemes tanukat hallgassa ki arra nézve, hogy a kérdéses erdők a trencsénvármegyei Kasza várhoz, vagy pedig nyitravármegyei Bela, Lomnicza és Nikó határaihoz tartoztak és tartoznak-e? továbbá kinek tulajdonát képezik? Együttal helyszini szemle is tartandó ezek iránt. A jelentés a kihallgatás befejezésétől számított 15-öd napra bemutatandó, mely határidőre az alperesek a tulajdonjogukat igazoló, netalán meglévő, irataikat is tartoznak bemutatni.²

A köztudomány vételét elrendelő közbenszóló ítélet (sententia interlocutoria) kiadása ellen a felperes ügyvéde Nagyváthy ítélőmester előtt még aznap eltiltással élt azon indokolással, hogy javaslatait és előterjesztéseit világosabban kívánná kifejteni, ámde az ítélőmester azt mégis azonnal kiadta az alpereseknek; miért is a felperes részéről Kubinyi

¹ Factis prius certis quibusdam frivolis et inutilibus exceptionibus, jure per nos rejectist. V. ö. 1563: 49. tc.

² Orsz. lvt. NRA. fasc. 528. Nr. 42. és Rudnay lvt. 1564. átírva.

Kristóf ügyvéd dec. 16-án megjelenik a királyi személyes jelenléti bíróság előtt és ünnepélyes tiltakozással ismétli az eltiltást (prohibitio) kiemelve, hogy az ítélőmester a szokásnak megfelelő azonnali eltiltása dacára, az ily ítélet hozatala körüli tájékoztatlanságból adta azt az alperesek kérésére ki. Nagyváthy ítélőmester az ítélőszék előtt nyíltan és ünnepélyesen elismeri, hogy az ítélet kiadása tájékoztatlanságból történt.

Ennek következtében a köztudomány kivétele birói parancssal megakasztatott és még ugyanazon ítélkezési időszakra új perbehívás rendeltetik, mit azonban Garay Pál kanonok csak 1562. január 6-án foganatosít és pedig Ujfalussy Gergely részéről öccse János, Rudnay György részéről pedig neje Erzsébet veszik azt át.¹

A tárgyalás azután több okból, így egy ízben I. Ferdinánd király halála miatt, elhalasztatván, csak 1564. okt. 30-án tartatott Pozsonyban Miksa király személyes jelenléti bírósága előtt meg.

Az ekkor lefolyt tárgyalásról és a hozott közbenszóló ítéletről csak fogalmazvány² maradt fenn, az kiadványozva, bizonyára eltiltás miatt, nem lett és ezen ítélet nem hajtatott végre és a későbbi periratok sem említik azt.

A fogalmazvány szerint okt. 30-án a felperes Petrőczyt Ebergényi Farkas és az alpereseket Gyarmathy Benedek deák képviselik. Ebergényi a Révay-féle ítéletlevél és az Ujfalussy-Rudnay ösök osztályleveleinek felmutatását és azok másolatait kéri. Alperesek ügyvéde, bár már egyizben azokat felmutatta és azokról felperes másolatokat is vett, újból felmutatja a Révay-féle ítéletlevelet és a beiktatásról szóló jelentést, melyek rögtön felolvastattak. A Révay-féle ítéletlevelet illetőleg felperes kifogásolja, hogy bár annak csak a kisebb hatalmaskodásra kellett volna kiterjeszkednie, mert csak ez panaszoltatott, mégis Révay a Fekete Erdő tulajdonjoga fölött is, a felmutatott osztálylevél alapján ítélkezett; pedig

¹ Orsz. Ivl. NRA. fasc. 529. Nr. 6, és Rudnay Ivl.

² Orsz. Ivl. NRA. fasc. 528. Nr. 33.

annál kevésbé volt joga az akkor tényleg a Petrőczyek kezén lévő erdőt az Ujfalussyaknak és Rudnayaknak odaitélni, mert nemcsak a belai határban fekvő, hanem körülötte más határookban lévő erdők is gyűjtőnéven magyarul Fekete Erdőknek, tótul Cserny Horinak neveztetnek, bár mindegyiknek külön neve is van, így Rokos, Blatnicza, Hodnik, Jacsmeniszka, Prezeka, Okruhli, Ftacsnik, Krizse, melyek Kasza vár tartozékaiként néhai Roson Kelemen és László, majd a Roson örökösök, utóbb pedig Petrőczy Pál és neje által mindaddig birattak, míglen Révaynak közvetett odaitélésével azok Döm-jén ítélőmester által az Ujfalussyaknak és Rudnayaknak át nem adattak; mindezek alapján kéri, hogy a mindegy közvetett lopás útján tőle elvett erdők a felperesnek visszaadásának.

Az alperesek nevében Gyarmathy válasza: igaz ugyan hogy a kérdéses erdők egyes részei különböző neveket viselnek, de azok nem mint a perujítás kérésekor Petrőczy állította, Trencsén vármegyében, hanem Nyitra vármegyében fekszenek; így Rokos Krstyán faluhoz, Blatnicza és Hodnik Rudnóhoz, Jacsmeniszka Lestyénhez, Prezeka és Okruhli Lomniczához és Nikóhoz, Ftacsnik egészen Krizse-hegyig Belához tartoznak és az Aranyány által átadott erdők is mind Bela, Lomnicza és Nikó határában lévén, Nyitra vármegyében fekszenek; kéri, hogy a nemes és nem nemes szomszédokat, nyitra-, trencsén- és barsvármegyeieket, köztudomány elrendelésével hallgattassa a bíróság, mindezek igazolása végett, ki; hogy pedig ezen erdők sohasem tartoztak trencsénvármegyei Kasza várhoz és nem voltak soha a Rosonok és Petrőczyek birtokában, ezt Nyitra, Trencsén, Hont, Turóc, Bars Zólyom, Liptó, Árva és Szepes vármegyeibeli, sőt sziléziai és morvaországi és más megbízható emberek tanúsága is fogja igazolni.

A bíróság a résztvevő főpapok, bárók, ítélőmesterek és nemesek tanácskozása után így ítél:

A Révay-féle ítéletlevélnek egyszerű megsemmisítése, mint Petrőczy kéri, helyt nem foglalhat és a Fekete Erdő

nevű erdők sem adhatók egyszerűen át és vissza a Petrőczyeknek. Azonban helyszini szemle és a köztudomány vétele rendeltetik el és ahhoz kir. emberekül kijelöltetnek: Olgyay György a király ítélőmestere, Hodossy Benedek, Palóthay Miklós és nagypalugyai Plathy Bernát ítélőszéki ülnökök, kik közül egyik a nyitrai káptalan emberével, a felek jelenlétében, a jövő junius hó 12-én megkezdve három nap alatt, a Fekete Erdőben a helyszínén, foganatosítsa a köztudomány kivételét, hit alatt kihallgatván ott a Trencsén, Nyitra, Bars, Hont, Turócz, Zólyom, Liptó, Árva és Szepes vármegyékből, úgy Sziléziából és Morvaországból való mindazon nemes és nem nemes tanukat, kiket a felek megfognak nevezni, megidézvén őket 16 nehéz gira büntetés terhe alatt. Előbb azonban állapítsák meg helyszini szemle útján a Fekete Erdő határait. A tanukhoz intézendő kérdések: van-e Bela körül több oly erdő, mely gyűjtőnéven Fekete Erdőnek, tótul Cserni Horinak hivatik és pedig Rokos stb. (mint fent), és ezek Kasza vár tartozékaiként Rosonék és utánuk Petrőczy Pál és neje, majd Miklós tulajdonát képezték-e? ezek birták-e mindaddig, míg a Révay-féle ítélet alapján Dömjén ítélőmester által Ujfalussy Gergelynek és Rudnay Osvátnak át nem adattak? vagy pedig ezen erdők nem Trencsén, hanem Nyitra vármegyében fekszenek-e? és a Dömjén mester által Ujfalussynak és Rudnaynak átadott erdők mindég az ő belai, lomniczai és nikói határaikhoz, Nyitra vármegyében, tartoztak-e?

Az eredmény 15 nap alatt jelentendő, a befejezéstől számítva. Ezen javításokkal telt fogalmazványt Perneszy András kir. jelenléti ítélőmester írta alá, de az pecséttel ellátva nincs.

Most ismét 1568-ig pihen a per és az ekkori tárgyalásról szóló okirat a most ismertetett 1564. évi tárgyalásról és ítéletről nem emlékezik meg, hanem a tényállás előadásánál, mint utolsó érdemi tárgyalásra, az 1561. évre, valamint az 1562. január 6-án történt idézésre hivatkozik azzal, hogy akkor és azóta a határnap különböző okokból ismételve el lett halasztva.

Az 1568. évi Szt. Mihály napi nyolcados biráskodáshoz okt. 20. és 26-án tartott tárgyaláson a kir. személyes jelenléti bíróság előtt a felperes Petrőczyt Ebergényi Farkas képviseli, ki is magáévá teszi Kubinyinak 1561. évi védekezését és azt azzal egészíti ki, hogy a Révay-féle ítéletlevél alapján a Kasza vár tartozékaiból Ujfalussy Gergely és Rudnay Osvát által elfoglalt hegyek és erdők a következők: Skripovina, Krizse, Ftacsnik, Okruhle, Prizeka, Jacsmeniczka, Blatnicza, Rokos és Rudne; hogy pedig ezek Kasza vár tartozékai és Petrőczyék tulajdonát képezik, azt köztudomány kivételével és helyszini szemlével kívánja bizonyítani és kéri a pástor-nepek (walakys) kihallgatását is.

Ujfalussy Gergely és Rudnay György alperesek ügyvéde ifj. Akác István válaszolja, hogy mi legyen Rudne erdő, nem tudja, annak létezéséről nincs tudomása; a többi felsorolt hegy mind az alperesek birtokaihoz tartozik; és pedig Skripovina, Sztudenecz, Klin, Krizse és Ftacsnik Belához, de ennek egy részét (Rudnay Péter jogán) a trencsényi vár bírja; Okruhle Nikóhoz; Jacsmeniczka Lestyénhez, de ennek legeltetése miatt a Petrőczyekkel külön pert is folytatnak; Blatnicza Rudnához és Rokos Krstyánfaluhoz tartozik. Szintén kéri a köztudomány kivételének elrendelését és egyuttal előadja, hogy Petrőczy előbbi ügyvéde szavának visszavonása nélkül a perben elfoglalt előző álláspontját (helytelen végrehajtás) megváltoztatta és most már a tulajdonjog érdemében kívánja az eljárást folytatni és a Révay-féle ítéletlevélnek, mely a mostani alperesek tulajdon- és örökjogát (proprietas et perpetuitas) megállapította, teljes megsemmisítésére törekszik.

A felperesi ügyvéd válasza: ügyfele birtokon kívül lévén, a királyi perujítási engedély alapján az ügyvédi szó visszavonása nélkül is jogosítva van az eredeti alapra helyezkedni (ad principia redire) és a Révay-féle ítélet és az Aranyán-féle végrehajtás előtti állapotra nézve, annak bizonyítása végett, hogy addig a mostani felperes békében élvezte és használta az általa most felsorolt erdőket és hegyeket, köztudomány kivételét kérelmezi.

A más peralapra való áttérést illetőleg mindkét fél birói döntést kérvén, a bíróság ítéletileg kimondja, hogy Révay Ferenc előtt a per kisebb hatalmaskodás miatt indíttatott csak, de a nádori helytartó azután a tulajdon- és örökjogra nézve is ítélkezett, mely ítéletet Dömjén mester azután végrehajtotta; mit számba vévén, a birói széket ülő főpapok, bárók, ítélőmesterek és országos nemes birák, mint esküt tett ülnökök tanácsa, ítélete és megfontolása alapján kimondatik, hogy a felperes a Révay-féle ítélettel teljes lerombolására, az ügyvédi szó visszavonása nélkül, legkevésebbé sem törhet.¹

Az ítélettel Petrőczy megelégedve nem lévén, felebbezést jelent be és kéri azt felülbírálat végett a kir. helytartó elé terjeszteni.

Bornemisza Pál kir. helytartó az ítélet felülvizsgálatát az 1569. évi Szent György napi nyolcadra halasztotta, egyrészt azért, mert a Mihály napi nyolcados biráskodás idején Merey Mihály nádori helytartó beteg lévén, az ítélkezésnél a kir. helytartó oldalán meg nem jelenhetett, másrészt egyéb meg nem mondott észszerű okokból is. Ily módon a felebbezés június 18-án vétetett a helytartó elnöklete alatt összeült királyi tanácsban jelenlévő főpapok és bárók felülvizsgálata alá, hol is hethesi Pethe Imre kir. személynöki ítélőmester ismertetése, megfelelő tárgyalás és érett megfontolás után, a következő ítélet lett hozva: az ügyvédi szó visszavonására vonatkozó alsófokú ítélet megsemmisíttetik és hatályon kívül helyeztetik, mert az előbbi ügyvéd perbeszédeivel a mostani ügyvéd nem jött ellenkezésbe; elismertetik továbbá Petrőczynek azon joga, hogy a nyert perujítási engedély alapján a Révay-féle ítélet teljes ledöntésére törhessen; miután pedig a Révay előtt folyt per kisebb hatalmaskodás miatt indíttatott, így a felek csakis a vitás területek haszonélvezete és birtoklása kérdésében kereshetik az igazságot; ami pedig a tulajdonjogot és örökjogot (*proprietas et perpetuitas*), valamint a Révay-féle ítélet érvényét vagy érvénytelenségét illeti, az a

¹ Rudnay lvt.

tanuvallatás és köztudomány kivétele után lesz megvitatható és elbírálnak.

A felsőbb ítélet leküldetvén a személyes jelenlétéhez, annak vétele után az ítélőmester nyomban intézkedett a köztudomány kivétele és a helyszini szemle megejtése iránt és kir. emberekként kijelöltettek: Olgyay György, királyi ítélőmester, Szászy András nádori helyt. ítélőmester, Simády Péter deák a kir. bíróság ülnöke, alsólelőczy Tarnovszky Mátyás a kisebb kir. kancellária jegyzője,¹ zsámbokréti Zsámbokrétthy György és Pál, zavari Majthényi Kristóf, szenttamási Zongor István, beszánkfalusi Besznák Miklós és Gáspár; kik közül egyik az esztergomi káptalan emberével aug. 10-én szálljon ki a helyszínére és oda Nyitra, Trencsén, Bars, Turócz, Liptó és Szepes vármegyékből 16 nehéz gira büntetés terhe alatt idézze meg a felek által megnevezendő nemes és nem nemes, úgy a pásztorkodó tanukat és hallgassa ki őket hit alatt a következő kérdésekre: a Fekete Erdőnek részei, a felperes meghatározása szerint Skripcvina, Krizse, Ftacsnik, Okruhle, Prezeka, Jacsmeniczka, Blatnicza, Rokos és Rudne, melyeket Dömjén ítélőmester Ujfalussy Gergelynek és Rudnay Osvátnak átadott, Révay Ferencz nádori helytartó ítéletlevelének végrehajtása, tehát 1543. ápr. 4-ike előtt Kasza várhoz, és így a Petrőczyek birtokaihoz tartoztak-e? vagy pedig azok az alperesek meghatározása (qualificatio) szerint, mégis Rudnahegy nem léteztén, azon kívül, Bela, Nikó, Lestyén, Rudna, és Krstyánfalu határainak és így az Ujfalussy és Rudnay-féle birtokoknak tartozékai voltak-e? birták-e az utóbbiak azokat a Dömjén-féle átadás előtt? Együttal a helyszini szemle is elrendeltetik és a hét nap alatt befejezendő eljárásról szóló jelentés a befejezéstől számított 15-öd napra a kir. személyes jelenléti bíróságnak bemutatandó.

A Miksa kir. nevében Pozsonyban 1569. június 23-án kelt parancslevelé az esztergomi káptalanhoz lett intézve.²

¹ A kisebb kir. kancellária az ítélőmesterek vezetése alatt a kir. kuriában működő bíróságok iratkezelését és kiadványozásait végezte.

² Orsz. Ivl. fasc. NRA. 528. Nr. 33. és Rudnay Ivl.

Most ismét az alperesek akasztják meg a köztudomány kivételét és szemlét; Báthory Miklós országbirónak Nyitrán 1569. jul. 6-án kelt kiadványa szerint előtte megjelenvén, azon indokolással, hogy a kir. helytartói ítélet rendelkezései reájuk nézve sérelmesek, betiltással (inhibitio) élnek; minek következtében Petrőczy Mateych Mihály nyitrai kanonok útján 15-öd napra a kir. személyes jelenlét elé újból perbehivatott.¹

Az új tárgyalás 1570. nov. 13-án tartatott meg, midőn is az elhalt Ujfalussy Gergely helyébe testvére János, valamint Gergely fia László léptek; őket és Rudnay Györgyöt nagy-nyani ifj. Akáczt István ügyvéd képviseli mint alpereseket; Petrőczy képviselője ismét Ebergényi Farkas, de mindössze annyi történt, hogy hethesi Pethe Imre jelenléti ítélőmester az ügyet, az alperesek kérésére, Báthory Miklós országbíróhoz tette át.

Az országbírói szék a pert halasztások után, az 1573. évi Szent Lukács napi nyolcados bíraskodás ideje alatt, dec. 6-án vette tárgyalás alá. Petrőczyt most is Ebergényi, Ujfalussy, János és az időközben elhalt Rudnay György fiát, János alpereseket, kik személyesen is megjelentek, Tarnovszky Mátyás a kancellária volt jegyzője, ügyvédek képviselik; utóbbi bemutatja a betiltó és perbehívó leveleket.

A felperes felszólítja az alpereseket, hogy adják elő a betiltás okát.

A felszólításra az alperesek ügyvéde így válaszol: az 1568. évi Szent Mihály napi nyolcadi bíraskodás idején a királyi személyes jelenléti bíróság által hozott azon ítélet, melyben kimondatott, hogy a felperes csak ügyvéde szavának visszavonása mellett változtathatja meg perbeli álláspontját, a felperes felebbezése következtében a királyi helytartó elé kerülvén, az azt az 1569 jun. 18-án hozott felsőbb fokú ítélettel módosította és kimondotta, hogy a felperes nem köteles ügyvéde szavát visszavonni. Ezen felsőbb fokú ítélet egy új

¹ Uo. fasc. 528. Nr. 29.

határidőn az alperesek értesítése nélkül és azok távollétében hozatott és kiadatván a személyes jelenléti bíróságnak, annak ítélőmestere a továbbiak megvitatása és eldöntése végett nem terjesztette azt a jelenléti bíróság elé, hanem a köztudomány kivétele, a határnap kitűzése és a tanukhoz intézendő kérdések iránt, teljesen saját elhatározásából rendelkezett és a kérdéseket teljesen a felperes meghatározása (qualificatio) szerint tette fel, holott a felperes a felsőbb fokú ítélet után szintén jogosítva van újabb kvalifikációra, viszont az alperesek szintén kívánták a vitás területeket kvalifikálni, mi iránt előterjesztéseik lettek volna; de ezeken felül a királyi helytartó úgy ítélkezett, hogy előzőleg a vitás helyek haszonélvezetének és birtoklásának kérdése, a köztudományról szóló jelentés beérkezése után pedig a tulajdonjog is vitatható és elbírálható, holott alperesek arra nem emlékeznek és a periratokból ki sem tűnik, hogy a kir. Kuriában folyó per során a tulajdonjogról vita lett volna, de a felebbezés is csak arra nézve történt, lehetséges-e az ügyvédi szó visszavonása nélkül az alperesnek új alapra helyezkedve, kvalifikációba bocsátkoznia? tehát csak ezen vitás kérdés lett volna a felsőbb fokon elbírálható, mert a tulajdonjog kérdésében felebbezés nem történt; megjegyzi azt is, hogy az alperesek a felebbviteli bíróság ítélkezése napjáról tudomást nem nyertek; ezek azon indokok, melyek alapján az alperesek a felperest a helyszini szemlétől és a köztudomány kivételétől eltiltották.

Felperes: A királyi helytartó és bírótársai a Szent Mihály napi időszak alatt akadályozva lévén a megfelebbezett ítélet elbírálásában,¹ azt a királyi helytartó jogosítva volt az új bíraskodási időszakra halasztani, és ha az alperesek az ügy ottani tárgyalásának idejére nem ügyeltek és ha ott jelen nem voltak, ez az ő bajuk; továbbá vitatja, hogy az első fokú ítélet nemcsak egy részében, hanem teljes egészében lett megfelebbezve.

¹ Az 1537 : 24. t.-c. rendeli, hogy a helytartóságnál a felebbezett perek megszakítás nélkül bírálandók el.

A bíróság következőleg dönt: A királyi helytartó felsőbb fokú ítélete az ítélőmester által a személyes jelenléti bíróság elé lett volna terjesztendő és az lett volna hivatva a továbbiak iránt a felek meghallgatása után intézkedni, mihez képest a per most ott folytatatik, ahol elhagyatott és a felek újabb előterjesztéseket tehetnek.

Felperes ismétli az 1568. Szent Mihály napi nyolcadkor előadott kvalifikációját és azt kéri elfogadni.

Alperesek: a felperes által most felsorolt Rokos-, Blatnicza- és Jacsmeniczka-hegyek eddig a felperes által nem pereltetek, de azokra a perujítás sem vonatkozik, mert ebben csak a Dömjén mester által visszaadott, Nikóhoz, Lomniczához és Belához tartozó hegyekre adatott meg a perujítási jog, és csak ezekbe helyezte őket vissza Dömjén mester; így tehát a most újonnan felsorolt hegyek perbe nem vonhatók, mert a perujításkor nyert jogon a felperes, a mostani perben, túl nem terjeszkedhetik és igényeivel nem ugorhat át határt is.

Felperes válaszolja, hogy az alperesek az ő tulajdonát képező, szintén Fekete Erdő gyűjtőnév alatt ismert Rokost, Blatniczát és Jacsmeniczkát ezen gyűjtőnév örve alatt elfoglalni kívánják; azért határozta meg azokat részletesen, nehogy az alperesek a Fekete Erdő név alatt azokat sajátjukként elfoglalják; kvalifikációját köztudomány kivételével és helyszini szemlével kívánja igazolni.

Alperesek: A felperes által kvalifikált hegyek és erdők, a felperes szerint a Trencsén vármegyében fekvő Kasza vár tartozékai és az ő és rokonai tulajdoni és örökjogát képezik és így ezen perbeszédével a felperes a tulajdonjog kérdésére tért át; holott azok Nyitra vármegyében fekszenek és az alperesek birtokainak tartozékai; de azt, hogy a felperes által említett Rudne nevű erdő hol fekszik, az alperesek nem tudják, mert tudomásuk csak a Rudna nevű birtokról van, mely Nyitra vármegyében fekszik és az alpereseké. Rokos-hegy sem Kasza vár tartozéka és azzal nem is határos, mert hat vagy hét határ esik közbe és az ugróczi vár Omasztinalehota

nevű birtokával határos; tartozik az alperesek birtokához Krstýánfaluhoz Nyitra vármegyében; Blatnicza sem fekszik a Kasza várhoz tartozó határookban, hanem határos az ugróczi vár Xina nevű falujával és az alperesek rudnai birtokához tartozik; Jacsmeniczka sem Kaszával, hanem az ugróczi vár Xina és Závoda nevű birtokaival határos és a körülötte fekvő a Fekete Erdő gyűjtőnév alá tartozó erdőkkel, úgy a Láz nevű irtványokkal együtt alperesek Lestyén nevű birtokának tartozéka, mely Láz nevű irtványokon a Petrőczyek által elkövetett hatalmaskodások miatt külön perük folyt, melyben kedvező ítéletet kaptak az alperesek, mit annak idején igazolni fognak; Prezeka erdő szintén az ugróczi vár závodai birtokával határos és az abban levő Láz nevű irtványokkal, valamint a Fekete Erdő gyűjtőnév alatt ismert erdőkkel együtt alperesek lomniczai és níkói birtokaihoz tartozik. A most következő hegyek már Bela határához tartoznak, mely falu a szebedruzsai Fekete Erdőben, Nyitra vármegyében, fekszik; ottani birtokrészét azonban néhai Rudnay Péter, néhai Szepesi János és György vajdáknak eladta és azt a trencsényi vár ma is bírja; a birtoknak ezen felüli részét azonban alperesek birtokolják úgy, miként elődeik is mindenkor bírták és azt a felperes soha sem bírta; a belai hegyek közül az első Okruhles azután jön Ftácsnik-hegy, mely az ugróczi vár závodai és csernalehotai birtokaival határos; Krizse nevű hely is Cserna lehotával határos, hanem az ezután jövő Kremnicze-hegy tetején átjutva, annak tulsó végén kezdődnek a kaszai várhoz tartozó birtokok határai, érintkezvén ott nyugatról a csernalehotai határral is; azután jön szintén nyugatról a kisporubai határ, mely már Kasza váré; következik a Keme-nivrch nevű hegy, melynek északi fele a Kaszához tartozó Nagy- és Kis-Porubáé, a déli pedig Beláé és az alpereseké; a most jövő szebedruzsai hegyek északi lejtője a kaszai vár Kopecz nevű falujához, a déli lejtő Belához tartozik és az alperesek tulajdona; ami a Kasza vár tulajdonának állított Skripovina nevű hegyet illeti, az annak aljában lévő rétek és szántóföldek az alperesek belai jobbágynak telkeihez tar-

toznak; a hegytetőn fekvő erdő a gerincen választódik és az északi oldal a felperes Sztredina és Kopecz nevű falvaihoz, a déli pedig az alperesek belai birtokához tartozik; a Skripovina-hegyről leszállva, a Kbezovi-, majd a Bukovszki-hegyhez, onnan az Asszupatak nevű patakhoz érkezőnk, mely patak a szkalkai Szent-Benedek-rendű apátság zlechoi birtoka felé képezi a belai határt és az a Klin-hegy tövében a Nyitricza, másként Nyitra (így!) folyóba szakad, mely Klin-hegy épen úgy Nyitra vármegyében fekszik, miként az egész belai határ, a felsorolt hegyekkel, erdőkkel és helyekkel együtt, melyek összesen Fekete Erdőknek neveztetnek és melyeket Révay az alperesek elődeinek visszaítélt és azokba Aranyány mester őket visszaiktatta; mindezeket az alperesek ma is, mint örökös birtokaikat teljes joggon bírják, kivéve a néhai Rudnay Péter által a trencsényi várnak elidegenített részt, melyről szóló irataikat annak idején készek bemutatni. Miután pedig Trencsén és Kasza várak hajdanta (a Szapolyayak idejében) egykézen voltak, így a belai elidegenített birtokrész erdeit azon időben a kaszaiak haszonélvezték, de ahogy a két vár két tulajdonos kezére került, ezen birtokrész ismét Trencsénhez csatoltatott; mégis a felperes szülei erőszak alkalmazásával haszonélvezték és magukénak állították azt; de Révay által az alperesek szüleinek mindaz visszaítéltetett, mit a felperes szülei erőszakkal elfoglaltak; ehhez képest a trencsényi várhoz elidegenített birtokrészt is csak erőszak alapján birtokolták a felperes szülei; a maguk erdeit azonban az alperesek mindég mint örökségüket és jogos tulajdonukat békében bírták.

A felperes ügyvéde: Az alperesek hosszadalmas perbeszéde fölösleges volt, mert nem az ő érvelésén nyugszik a kérdés lényege; az alperesek Fekete Erdők név alatt a felperes által körülírt összes hegyeket és erdőket elfoglalták és eltulajdonították, pedig azokat a Roson család úgy a mohácsi vész előtt, mint után, azután pedig Petrőczy Pál és neje Kasza vár tartozékaiként mindazon ideig birtokolták és haszonélvezték, míg a Révay-féle ítélet az alpereseknek oda nem

ítélte és míg az alperesek azokat teljesen el nem foglalták; és bár a felperes ezeknek igazolására oldalagos tanukihallgatásokat eszközöltetett, mégis keresetét és igényét előző kvalifikációja és válaszai szerint, úgy a haszonélvezetet, mint a tulajdonjogot illetőleg, a szomszédoknak és határosoknak, továbbá nyitra-, trencsén-, turócz-, bars-, árva-, liptó-, és szepesvármegyei nemes és nem-nemes tanuknak köztudomány kivétele útján törtéendő kihallgatásával kész igazolni, de kéri a szomszédos helyek pásztornépeinek kihallgatását is; okiratait pedig kész a köztudományról szóló jelentés beérkezésekor felmutatni; amennyiben az általa oldalagosan kihallgatott tanuk közül egyesek a köztudomány kivételekor már életben nem volnának, úgy tiltakozással kívánja, hogy ezeknek már fel vett vallomásaival a bíróság előtt szintén élhessen.

Az alperesek ez ellen tiltakoznak és előadják, hogy a felperesek által magukénak állított Sztudenecznek nevezett hegyen lévő juhaklok miatt Ujfalussy Gergely és Petrőczy Miklós között indított per során, az aklok helye az utóbbinak ítéltetett oda és így az a felperes kezén van; de Ujfalussy perujítást eszközölt ki és az újított pert az alperesek tovább kívánják folytatni, mihez képest az alperesek kvalifikációja ezen hegyre ki nem terjedhet. A birkapásztorok tanuskodását ellenzi, mert azok állandó tartózkodási hellyel nem bírnak és ha az általuk bérbe vett legelőterületek bérleti ideje letelik, a legelőbért oda fizetik, ahová kedvük tartja és azután ott legeltetnek tovább, ahol akarnak; ily módon a tulajdonjogról tudomásuk nem lehet; kérnek e részben bírói döntést. Szintén készek saját meghatározásaikat és kvalifikációjukat helyszíni szemlével és köztudomány kivételével igazolni és pedig nemes és nem-nemes sorsú szomszédok és határosok, valamint a felperes által felsorolt vármegyéből való tanuk vallomásaival és a jelentés beérkezése után készek okirati bizonyítékaikat is bemutatni.

A bíróság ítélete: A házzal és állandó lakhellyel nem bíró csavargó pásztorok nem tanuskodhatnak, ámde a más jobbágyság módjára saját házában lakó és állandó lakhellyel

bírók a többi jobbágyok módjára kihallgathatók. A köztudomány kivétele és a helyszini szemle elrendeltetvén, királyi emberekként kijelöltetnek: lippói Beczenczy Kelemen, Czobor Imre nádori helytartó helyettese; Medossóczy János személynöki ítélőmester; Zaluszy János, a királyi helytartó titkára; egyházaskürti Kürthy István, Ujhelyi Miklós deák és Babolcsay Péter, a királyi ítélőszék jegyzői, a királyi Kuriából; továbbá bobrovniki Halácsy János, Klobusiczy Blanka Benedek, Nozdroviczky György, Tuchinszky Lajos, Zsámbokréthy Miklós, Olgyay György, Felsősóky András, Alsóelefánthy Imre, szentmiklósi Pongrácz Gáspár, Zsámbokréthy György és Pál, besznákfalusi Besznák Gáspár és Miklós, lelőczy Tarnovszky Márton és Merey Ferenc, kik közül az egyik a nyitrai káptalan küldöttjével 1574 junius 13-án és a szükséghez képest a következő tíz napon, a felek vagy ügyvédek jelenlétében, valamint a felek bemondása szerint, 16 nehéz márka büntetés terhe alatt beidézett szomszédok és határosok, úgy a Trencsén, Nyitra, Bars, Turócz, Árva, Liptó és Szepes vármegyéből való nemes és nem-nemes tanuk jelenlétében először a megjelölt helyeket Rokos-hegytől kezdve járják be és hűséges szemlét tarsanak; azután a felek kívánságához képest Dobrocsnán hallgassák ki a tanukat, kik az Isten, a király és a szent korona irányában tartozó hűségre emlékezve, a feszület előtt esküdjenek meg, hogy gyűlöletet, szeretetet, kedvezést, félelmet, kérést és jutalmat mellőzve, minden hamisság nélkül, csakis az Istent és az ő igazságát tartván szemük előtt, fognak tanuskodni. Mely eskünél is a felek vagy ügyvédek jelen legyenek, de azután távozzanak el (*tandemque semotis illius procul et abjectis*); a tanukhoz intézendő kérdések:

Tudják-e, hogy a Révay Ferenc nádori helytartó ítéletlevelének végrehajtásakor, tehát 1543 április 4-én a Fekete Erdők gyűjtőnévvel nevezett Skripovina, Krizse, Ftacsnik, Okruhle, Preszeka, Jacsmeniszka, Blatnicza, Rokos és Rudna erdők Dömjén ítélőmester által néhai Ujfalussy Gergelynek és Rudnay Osvátnak adattak át, de azokat azon időben,

midőn Kasza vár a Roson család kezén volt, úgy a mohácsi vész előtt, mint után, ezen család bírta, azután a várral együtt ezen erdők néhai Petrőczy Pál kezére jutván, úgy ő mint özvegye Katalin, a mostani felperes anyja, azokat mindenkor békében és háborítatlanul bírták és annak tényleges haszonélvezetében és birtokában voltak és szedték az erdők hozamát mindaddig, míglen az említett közvetett odaítéléssel és a visszahelyezéssel nevezett Ujfalussy és Rudnay azokba vissza nem iktattattak; és ezen erdők Kasza várhoz és nem Bela, Niko és Lomnicza birtokokhoz, tulajdoni és öröklési jogon tartozván, Trencsén vármegyében fekszenek, mely hegyeket és helyeket azonban az alperesek Fekete Erdő név alatt összefoglalva maguk részére akarnák elbitorolni?

Vagy pedig való-e, hogy az alperesek kvalifikációja és meghatározása szerint a felperesek által Rudnának nevezett hegy nem létezik, hanem Rudna-birtok létezik és az az alperesek és rokonaik tulajdona; Rokos nem Kasza tartozéka, nem Trencsén vármegyében fekszik, hanem Kasza határától hat vagy hét határ választja, határos az ugróczi vár Omasztina nevű birtokával és tartozik az alperesek kristyánfalusii birtokához; Blatnicza sem tartozik Kaszához, hanem Rudnához és az ugróczi vár Xina nevű birtokával határos; Jacsmeniczka szintén nem Kaszával, hanem az ugróczi vár Xina és Závoda nevű birtokaival határos, mely erdőben vannak a Láz nevű irtványok, melyek a körülöttük lévő, Fekete Erdő nevű erdőkkel az alperesek lestyéni birtokának tartozékai; Preszeka-hegy vagy erdő nincs Kasza határai közelében, hanem az említett Závoda határa mellett, hol szintén Láz nevű irtványok vannak és ezek a körülöttük fekvő erdőkkel alperesek nikói és lomniczai birtokainak tartozékai; mindezek nem Trencsén, hanem Nyitra vármegyében fekszenek; Bela birtok a szebedruzsai Fekete Erdőben fekszik, melyből néhai Rudnay Péter a maga részét néhai Szepesi János és György vajdáknak idegenítván el, azok azt Trencsén várhoz csatolták és ma is oda tartozik, mely Belának határában az első hegy Okruhlénak hivatik és Belához, nem pedig Kaszához tarto-

zik; a második hegy Ftácsnik, szintén nem Kasza tartozéka, hanem az ugróczi vár závodai és csernalehotai birtokaival határos és úgy ez, mint a következő Krizse nevű hely, mely szintén nem Kaszával, hanem Csernalehotával határos, Belának tartozékai; innen a Kremnicze-hegy tetején keresztül annak aljába jutva, a Kremnicze-hegy végében három. határ kezdődik: nyugatra a csernalehotai, szintén nyugatra a Kaszavárhoz tartozó kisorubai, a harmadik pedig a belai határ; mindezen hegyek szintén Nyitra és nem Trencsén vármegyében fekszenek; a következő Kemenivrch északi fele a Kaszavárhoz tartozó Kis- és Nagy-Poruba, a déli és keleti pedig Bela határához tartozik; Balazsovláz hegye egészen belai határ és ezek is Nyitra vármegyében fekszenek; következnek a szebedruzsai hegyek, melyeknek a gerincektől északra fekvő részei a felperesnek kőpeczi, a déli részek pedig az alperesek belai birtokához tartoznak és a déli oldalak Nyitra vármegyében fekszenek; a Skripovina nevű hegy aljában lévő rétek és szántóföldek a belai jobbágyság telkeihez tartoznak; a Skripovina-hegy tetején lévő erdőkből a déli lejtőn lévőek Belához és így Nyitra vármegyéhez, az északiak pedig a felperes Sztredina és Kőpecz nevű birtokaihoz tartoznak; ezen hegyről leszállva, következnek a Kbezovi, majd a Bukovszki hegyek, honnan az Asszupatakhoz jutunk, mely a zlechiói határ felől esik és ezen patak a Nyitricza, más néven Nyitra folyóba szakad, mely a Klin-hegy végében folyik; Klin-hegy szintén Belához tartozik és pedig a szebedruzsai Fekete Erdőkhöz Nyitra vármegyében; az így meghatározott, kijelentett és kvalifikált hegyek, erdők és helyek együttesen Fekető Erdő név alatt ismeretesek és azok néhai Aranyány Dömjén mester által, néhai Révay Ferenc nádori helytartó ítéletlevele alapján, úgy ahogy azok itt részletesen kvalifikáltak, az alpereseknek, mint örökös jogú birtokosoknak és tulajdonosoknak, legjobb hiszemű (optimo jure) és örök jogon, visszaadattak; miután azonban Trencsén és Kasza vár egykor egy tulajdonos kezén voltak, így a néhai Rudnay Péter által a trencsényi várnak eladott birtokrészéhez tartozó erdők azon

időben a kaszaiak által haszonélveztettek, de a tulajdonosok változásával a felperes elődei ezen belai erdőket erőszakkal tartották haszonélvezetre meg; ámde az alperesek saját erdeiket mindenkor tulajdoni jogon békésen bírták-e?

Mindez köztudomány kivételével, a teljes és tiszta igazság kiderítésével, nyomozandó és kutatandó; a helyszini szemle és a köztudomány lefolyásáról szóló jelentés, a tanuk vezeté- és keresztnevének, a földesurak nevének és lakhelyüknek feljegyzésével, a befejezéstől számított 15-ik napra a királyi személyes jelenléthez, a nyitrai káptalan által felterjesztendő; egyúttal felhivandók a perben álló felek, hogy amennyiben a vitás területekre és azok tulajdonjogára vonatkozólag alkalmas hiteles okiratokkal rendelkeznének, azokat ugyanazon határidőn ugyanott mutassák be.

A bíróság ezen döntését és rendelkezését tartalmazó bírói parancslevél Báthory Miklós országbírónak a nyitrai káptalanhoz szóló kiadványaként Pozsonyból 1573. dec. 15-ről keltezetten, két példányban lett kiadva, melyek egyike a felperes, a másika pedig az alperesek címére szól; ¹ a hátlayan nebojszai Balogh Gergely királyi ítélőmester sajátkezű aláírásával ellátott feljegyzés olvasható, mely szerint azt elolvasta és a bírói székéből kiadványozta. Az alperesek példánya a káptalannak 1574. január 26-án bemutatattván, ezt az olvasókanonok a hátlayan bizonyítja.

Annyi huza-vona után tehát az 1549-ben először és 1560-ban másodszor kiadott engedéllyel megújított perben, mindkét fél megnyugvásával helyszini szemle, köztudomány vétele és okiratokkal való bizonyítás lett megengedve és rendelve.

Az alperesek az 1573. évi tárgyaláshoz alaposan készültek és különösen kvalifikációjuk nagy gonddal történt, mit a többféle feljegyzés és fogalmazvány bizonyít; de perbeszédeik is gondosabban vannak összeállítva, semmint a felpereséi, ki csakhamar ügyvéde szavának visszavonásával, a nagyobb bírói

¹ A felperes példánya az Orsz. lvtban NRA. fasc. 528. Nr. 43. Az alperesek példánya a Rudnay lvtban található.

teher fizetése mellett volt kénytelen ügyvéde válaszait elejteni és beismerte, hogy a hegyek és erdők részletezésébe való hocsátkozás nem felelt meg érdekeinek.

A szemle és a köztudomány kivétele a főperben.

Az országbírónak a nyitrai káptalanhoz szóló, 1573 dec. 15-én kelt bírói parancsa értelmében a helyszini szemle és a köztudomány kivétele 1574 június 13-án volt megkezdendő és így a feleknek elég idejük volt a kihallgattatni kívánt tanuk összeírására, ha ugyan részükről ez már előbb meg nem történt, valamint a káptalani pecsét felmutatásával való idézésre.

A szemléről és a köztudományi kihallgatásról 1574 július 11-én tesz a káptalan, az eljáró királyi emberek nevében is, a király címére intézve, a királyi jelenléti bírósághoz jelentést, mely azonban a szokásnak megfelelően a felperes és az alperesek külső címzése mellett ezek útján került az illetékes helyre; a jelentés 71 sűrűn beírt oldalas füzetből áll és az azt átfűző és lezáró zsinór a külső borítékra a káptalan pecsétével volt odaszorítva, úgy, hogy a füzetet a zsinór felvágása nélkül kinyitni nem lehetett.

A jelentés szerint úgy a fel-, mint az alperesek — miután mindegyikük kérte az eljárást — külön királyi és káptalani embereket hoztak ki; és pedig a felperes királyi embere volt a kiküldöttek közül Tuhinszky Lajos, káptalani embere pedig Szkacsányi Ádám kanonok; az alperesek királyi embere szintén a kiküldöttek közül Besznák Miklós, a káptalani hiteles személy pedig Nagylucsey György örkanonok; a felek személyesen jelentek meg, de ügyvédek is ott voltak a helyszínen, ámde a tanuk kihallgatása alatt nem volt szabad jelen lenniök.

Első sorban a hivatalos szemlét (oculata revisio) fogantositják, melyet június 13-án Rudna mellett a Csekharow wrch nevű szántóföldeken, a Rokos-hegy irányában haladva, kez-

dettek meg; magára a Rokos-hegyre magasságánál fogva, több gyöngé és agg korban lévő tanu lévén kíséretükben, fel nem mehettek, de aljából mindkét lejtőjét jól beláthatták, megerősítvén, hogy a hegyet tényleg Rokosnak hívják; az alperesek állítják, hogy a hegy egészen csúcsáig örökségüket képezi és az ő, valamint rokonságuk kristánfalvai birtokához tartozik és ennek határában fekszik; viszont a felperes kijelenti, hogy a hegy Kasza várához tartozik és Trencsén vármegyében fekszik, ahogy nincs is Kasza vár többi hegyeitől határjelekkel elkülönítve és így azokkal egy határba tartozik.

A felperes ugyanott megmutatta a Rokos déli oldalán Mocsolnok, másként Jeskofalva felé fekvő Rudnanevű hegyet; ezzel szemben az alperesek jelentik, hogy a felperes által mutatott hegy neve nem Rudna, hanem Pavlove és az részben Kristan falu részben Mocsolnok tartozéka és eddig perbe vonva nem volt.

Azután Blatnicza-hegyhez jutottak, melyet alperesek Rudnához tartozónak és Xina ugróczi várbirtokkal határosnak felperes pedig Kaszához és határához tartozónak állítanak,

Bisztricza-hegyhez érkezvén, az alperesek azt Kislehota tartozékának és a divékujfalusi Zsámbokréthyek birtokának mondják, így tehát a felperesnek át kell azt ugornia, ha a már megszemlélt Rokost, Pavlovét és Batniczát Kasza határához tartozónak vitatja, mert Bisztricza-hegy és tulajdonosa, eddig perbe vonva nem lettek. Felperes megmarad amellet, hogy ezen hegy is Kaszához tartozik.

Innen a hegy csúcsán át a Jacsmeniszka nevű hegyre jutottak; az alperesek szerint itt végződik a kislehotai és kezdődik a lestyéni határ; ez a hegy Xina és Závoda falvakkal határos és itt kezdődnek a Láz nevű irtványok, melyeket az alperesek megmutattak. A felperes a hegyet az irtványokkal együtt Kasza vár tartozékainak vitatja.

A hegytetőn át a Prieszeka-hegyhez érnek, mely az alperesek szerint az itteni Láz nevű irtványokkal együtt Nikó és Lomnicza puszták tartozéka és Závodával határos; a felperes ezt is Kasza várhoz tartozónak mondja.

Másnap a Kisnyitra partján Nikó praediumhoz jutottak; az alperesek azt sajátjuknak, a felperes Kasza vár tartozékának állítják.

Azután a Kisnyitra folyó mentén eljutnak azon helyhez, hol a Belanszki-patak a folyóba szakad; itt az alperesek egy a földre illesztett követ mutatnak, melynél a szebedruzszai Fekete Erdő kezdődik és abban fekszik a nyítramegyei Bela falu; a felperes ezt is magáénak vitatja.

Innen az Okruhle-, majd a Ftacsnik-hegy csúcsára feljutván, azokat a felek mindegyike sajátjának állítja, az alperesek szerint azok a belai határban fekszenek.

Majd a Krizse nevű hegyhez érkeznek, mely az alperesek szerint belai határ és Csernalehotával határos.

Az ezután jövő Kremeniczka-hegyen az alperesek előadják, hogy ott a belai, csernalehotai és kisporubai határok, érintkeznek és pedig a két utóbbi nyugatról; ámde felperes az egész hegyet magának követeli.

Ezen hegy csúcsán át a hegy alatti rétre mentek, mely Kamenivrchnak hívatik és melynek az alperesek szerint északi oldala Kis- és Nagy-Porubához és így Kasza várához, a déli és keleti oldala pedig Belához tartozik és az övéjük; a felperes állítja, hogy ezt nem Kamenivrchnak, hanem Ftácsniknak hívják és egészen Kasza tartozéka.

A gerinczen át azon helyhez érnek, mely alperesek szerint Balazsovláz nevet viseli és Belához tartozik; ellenben a felperes azt Welikej Porubi Obraznak mondja és Nagyporuba faluhoz magának követeli, melynek most üres skultétiája haszonélvezte azt előbb, de most maga élvezi.

A Szebedruzske vrchi nevű hegyet magassága miatt, miután sok tanu gyöngé és aggkorú, meg nem járhatták, de azt szemmel jól beláthatták; az alperesek szerint a csúcs mögötti északi oldal Kopecz falu, a déli pedig Bela tartozéka; a felperes szerint neve Pazeky vagy Zuchahora és az egész Kaszaváraljának határában fekszik.

Majd eljutnak a felperes által Szebedruzse praediumnak állított helyhez és itt megmutatta a felperes az alperesek

által Szebedruzskevrhinak nevezett hegyet, melyet azonban szerinte Saárnak hívnak és melyről szerinte mindkét fél elismeri, hogy Petrőczyékké. Alperesek azonban tiltakoznak az ellen, hogy az általuk Saárnak ismert hegyet felperes Szebedruzskevrchinak mondva, így foglalja el az alperesek szebedruzszi praediumát.

Innen a felperes megmutatta a trencsénvármegyei Szebedruzs pusztához tartozó Kozinecz-hegyet; tovább haladva az alperesek mutatták meg a Skripovina hegyet, melynek déli lejtője szerintük Belához, az északi pedig a felperes Sztrednya és Kopecz nevű birtokaihoz tartozik; Skripovina alatt a belai jobbágyok rétekekkel és szántóföldekkel bírnak ezek bejárása azonban másnapra hagyatott; felperes az egész Skripovinát magáénak vallja.

Most lementek a Kbezove-hegyre, melynek innenső lejtőjét alperesek Belához követelik, de felperes az egészet magáénak állítja.

A Bukoven-hegy északi dülője az alperesek szerint Sztrednához, a déli és nyugati Belához, felperes szerint az egész Kaszához tartozik.

Lejutván a Zléhó falu felől lejtő patakhoz, az alperesek azt Szuhi-potoknak, másként Asszupataknak mondják, mely a belai és zléhói határokat választja; felperes azonban a patakot Pejkovijareknek nevezi és Kaszához követeli.

Negyednap a zléhói völgyön haladván, ismét Asszupatakhöz értek és alperesek azon területet, mely a Kis-Nyitra folyó innenső oldalán fekszik, Belához tartozónak mondják; felperes viszont Kaszáénak állítja.

A Kis-Nyitra folyó partján a Klin-hegy alá vezet az útjok, hol a már előbb az Asszupatakkal bővült folyó a Belapatakot is magába fogadja, és az itt talált határköig terjed a szebedruzsai Fekete-Erdő. Felperes szerint ez mind Kasza váré.

Most Bela faluhoz mennek, mely alatt fekszenek a Skripovina-hegy alatt elterülő belai rétek, úgy, miként azokat az alperesek a bíróság előtt nevezték; felperes ez ellen nem

szól, de a szemközti földekről állítja, hogy azok a kaszai vár Sztudenecz nevű erdejéhez tartoznak. Innen az alperesek megmutatták a szebedruzsai Fekete-Erdőben fekvő Bela falut, és ezzel a helyszíni szemlét befejezték.

Ötödnapon a felek kívánsága szerint Dobrocsna faluban hozzáfogtak a köztudomány bemondására behívott tanuk kihallgatásához; előbb a szomszédokhoz és határosokhoz, azután a szomszéd vármegyékből megidézett nemes és nem-nemes tanukhoz, a feszületre tett eskü után, az 1573. decz. 15-én kiadott birói rendeletben foglalt, fent részletesen közölt, kérdések lettek intézve.

A kihallgatott nemesek: Sztreczenszky Miklós, Zayék tisztje Ugróczról; zedecsnei Zedecsny Balázs, Mihály, Zsigmond, György és id. Mihály; felsőleszkói Leszkovszky Máté és János; kiskolecsni Kolecsánszky Miklós Nyivnyiczáról; Belánszky János Felsőleszkoveczről; cselkovalehotai Cselkó György, ezek Trencsén vmből; Nyitra vmből: szomorfalusi Derghon János, Divéky István és János, szomorfalusi Jókuthy Miklós és Márton, Besznák János és György; továbbá öt szolgasoron lévő és egy irtok, fél nemesek.

Trencsén vmből kihallgatott jobbágyok: a Zayak 101 omasztinai, kszinai, závodai, lutovi, csernalehotai, csimoráci, sitnyai, krásznai, trebihavai, kis- és nagy zlatinai, és sipkovi; a nyitrai püspökség 2 dobrasovi; Poppel (a mai Lobkovitz hercegek) László 6 hornyáni, pusztaszuhai és zelszi; Bánffy László 6 bossáci; Széchy Júlia 7 trencsényi, alsószuhai és dubniczi; az illavai plebánia 3 tunezsiczi; a domaniczi plebánia egy knezovalehotai; Roson László és rokonai 6 pruzsinai és podszkalai; Madocsánszky Pál 5 pruzsinai, horoveczi, felső- és alsóleszkóczy; Szunyogh László és rokonai két viszolai és cselkovalehotai; Osztrosits Miklós egy szabadosa és 8 illavai, kisilavkai és belusi; az oroszlánkői vár 20 tukinyai, belusi, bohuniczi és prejtai: Zsámbokréthi Ferenc egy kamencsányi; Dubraviczky Albert 4 pruzsinai, alsó- és felsőleszkói; Rakovszky Miklós 4 csicsmáni; Viszocsányi János 3 szlopnai; özv. Terstyánszky Lászlóné Izdenczy Ka-

talin 5 tersztyei és szavcsinafalvai; Baracska Farkas 8 miseni; Tardy Gáspár egy szlopnai; Apponyi László és rokonai 5 alsó- és felsőmosteneczi; Kohanovszky György egy gyurgyovei; Izdenczy Péter 5 leszkovczi; Moczkó Benedek két klobusiczi, Pominovszky Fülöp egy klobusiczi; Kawka Benedek egy klobuki és a szkalkai apátság 43 zléhói jobbágjai; összesen 249.

A Nyitra vmegyéből kihallgatott jobbágyságok: Thurzóék 18 bajmóczi, privigyei, tuzsina, poruba és kasi; Majthényi Kristóf egy szebedrazsi (Novák mellett); Majthényi László két szebedrazsi és felsőlelőci; neuburgi gr. Salmis Gyula 4 hubinai és sztaralehotai; Mérey Gáspár egy vozokányi; Bossányi András 5 alsósutóci és kosztolnai; Bossányi Lőrinc 7 dlzsini; Bossányi János egy szecsi; Bossányi Kristóf 28 nevidzéni és temesi; Szokolovszky (Bossányi) Péter egy szecsi; özv. Bossányi Ferencné Csery Katalin 4 temesi; a Bossányi család 19 csavoji, szecsi, dobrocsonai és kosztolnai; tőkés-ujfalusi Ujfalussy Miklós 2 tőkésujfalusi és Boldizsár 3 bankai; Motesiczky Pál, úgy János özvegye és árvái, valamint rokonaik 24 verbényi, bankai, mácsói és lestyéni; Elefánthy Imre 8 verbényi és dobrocsonai; a Csermenyek 10 divéki; a Jókuthyak egy szomorfalusi; özv. Vathay Andrásné Medenczés Anna 8 mocsolnoki vagyis jeskofalvai; Zsámbokréthi Miklós 18 dobrocsonai, bankai és lehotkai; Bacska-falvay Bálint két szecsi és Miklós egy bastyánkai; Turcsányi György 6 kristánfalvai; Beniczky János egy szomorfalvai; Besznákék két bastyánkai; Kubinyi Kristóf egy bastyánkai; Simonyi András 3 koczuri; a trencsényi vár 6 belai; Nádasdy Ferenc két brezovai; Nyáry István egy oszuskai; Choron János egy oszuskai; a bajmóczi plebános 4 kanyánkai; Varsányi Benedek egy koczuri; Palóthay István két koczuri; Tarnóczy Márton egy alsólelőczi és Zerdahelyi István 8 temesi, szecsi és kosztolnai jobbágjai; összesen 207.

Bars vármegyéből: Majthényi Uriel két bisztricsényi és cserényei; Majthényi Kristóf egy és Zsigmond három cserényei és nyitra-szegi; Ghyczy István egy oszlányi; Bossányi András

egy kameneczi; özv. Mazlagh Miklósné egy kameneczi és Rajcsányi György két kosztoláni és kameneczi jobbágysai; összesen 11.

Pozsony vármegyéből a Fuggerek egy kápolnai jobbágysa.

Összesen tehát hat nap alatt 491 tanut hallgatott ki a két királyi ember, a két kanonok közreműködésével, följegyezvén minden tanunak a korát, lakhelyét, a jobbágysorsuaknál pedig urukat, valamint azt is, hogy a fel- vagy alperes kívánja a kihallgatását, de a legtöbb tanura mind a két fél hivatkozott.

A perben álló felek jobbágysai tanuskodásra nem lettek bocsátva, de a velük közösen a Divék nemzetségből származó családok tagjainak 160 jobbágysa lett kihallgatva.

Akár egy mai képviselőválasztásnál, úgy vigyáztak a felek és ügyvédek, hogy tartalékaik legyenek; mert habár ők maguk jelen nem lehettek a kihallgatásnál, mégis tájékozva voltak a kihallgatás menetéről és mihelyt valamelyiknek javára billent a tanuk száma szerint a mérleg, az ellenfél azonnal pótolni igyekezett a hiányt, de végül is a többség az alperesek igaza mellett bizonyított. Igen sok tanu azonban nem tudott a kérdésekre határozott választ adni, hallott egyről-másról, de a helyszínén nem járt és főleg a tulajdonjogról nem tudnak; sokan mégis tudnak arról, hogy a vitás területek Nyitra vmben fekszenek, de szintén sokan nem tudják a megyét megmondani és csak egyesek állítják, hogy Trencsén vármegyéhez tartoznak azok.

A távolról hívott jobbágys-tanuk előzőleg a vitás területek közelében laktak, de elköltöztek; közülök azoknak kihallgatását, kik előbb a Petrőczyeknél szolgáltak, és azok hatalmaskodásaiban részt vettek, az alperesek kifogásolták, de azért azok ki lettek hallgatva. Viszont Petrőczy tiltakozott az ellen, hogy Lestyén, Lehotka és Kristánfalva falukból való jobbágysok tanuskodjanak, mert azoknak hasznuk van a vitás hegyekből, — mégis szintén fel lett vallomásuk véve.

Zayék jobbágysai szerint azon időben, midőn Ugrócz

vára még Doktor Péteré volt, Petrőczyék annak területén is hatalmaskodtak és az ottani jobbágyok birkáit többször elhajtották Kaszára; ennek hatása alatt Zayék jobbágysai, bár Petrőczy által lettek idézve, nagyrészt alperesek javára váltottak és elmondották, hogy tíz év előtt ők is juhokat legeltettek ugyan a peres területeken, de viszont az Ujfalussyak és Rudnayak jobbágysai is legeltettek az ugróczi határookban, most azonban már csak legelőbér fizetése mellett járhatnak egymás területeire; mégis a medvéket kölcsönösen pusztíthatják.

Ha úgy az ugróczi, mint más tanuk egyrésze mondja is, hogy a vitás helyeket a Rosonok és Petrőczyék az Aranyány-féle eljárásig békében birtokolták, de rögtön leczáfolják a felperes több állítását, így a Fekete Erdő tartozékait az alperesek bemondása szerint állapítják meg; a Rudnának állított hegyről elismerik, hogy Pavloviláznak hívják és nem Kasza, hanem Rudna, Kristanfalva és Omasztina falvak határai között fekszik; tudják, hogy a hajdanta annak oldalain az erdőt kiírtó Pejko nevű egyénről Pejkovláznak, Pejkovjareknek és potoknak, valamint Biszkupovasztudniczának nevezett vízfolyást Asszupataknak és Szuchijáreknek, de Ménpataknak is nevezik, mely nem kaszai határ, hanem Zléchó és Bela között képezi a határt, úgy miként az alperesek vitatják; egyes tanuk tudnak arról, hogy 26 évvel előbb Táncczos Benedek belai jobbágy bírta a vitás hegyekben a legeltetési jogot Kasza várától bérben, de más tanuk hozzáteszik, hogy Táncczos az alpereseknek, mint örökjogú tulajdonosoknak fizetett eredetileg legelőbért, de azután Rosonok és Petrőczyek szintén szedtek tőle díjakat, sőt ezek fát is eladtak az erdőkből.

Többen vallják, hogy midőn Szepesi (Szápolyay) György bírta Kaszát és Trencsén várát, a vitás területeken egyes aklokról egyeseknek bevallást (inscriptio) adott, de ezt a Rudnay Pétertől bírt belai birtokrész jogán tette, ámbár már Szepesi belai tisztje is zaklatta az alperesek jobbágysait és midőn ezek kérdezték a tisztől, miért zaklatja őket, azt kapták válaszul, hogy azért teszi, hogy a mostani alperesek

elődei szintén adják el Szepesinek birtokrészüket; az egyik tanu atyja erre megjegyezte, hogy miként adhatnának a Szepesi urak értük, szegény jobbágyokért nagyobb összeget? De a tiszt úgy válaszolt, hogy nem annyira értük adnának pénzt, mint inkább a Belához tartozó erdőkért. Szepesi utóbb Roson Kelemen tette meg Kasza vár tisztévé, más tanuk szerint hűséges szolgálataiért adta neki Kaszát, és az rokonságával együtt a vitás hegyekben szintén hatalmaskodott; néhai Roson Pál egyik tanu előtt úgy nyilatkozott, hogy egy szomszédos várhoz sem tartozik oly sok hegy, mint Kaszához, mert Rudna falutól és az ugróczi határtól kezdve az összes hegyek a vár tartozékai; Roson Kelemen a hegyek erőszakos védelmében néhai Ujfalussy Imrét a Preszeka-hegyen majdnem halálra, gyilkossáig, verette és ezért Dobrocsnán 80 frtot fizetett Ujfalussynak, mondván neki sok tanu előtt, hogy a 80 frtot az erdők vételáraként fizeti, de Ujfalussy azonnal tiltakozott, hogy nem az erdőkért lett neki a 80 frt megítélve, hanem vérének erőszakos ontásáért és a hegyek örök jogon övéi és rokoniái maradnak. Roson Kelemen azonnal a mohácsi vész után is adott el a Klinen és Skripovinán szálját.

Mások szerint a mohácsi vészig az alperesek békében birták örökjogon birtokaikat, és Rosonék csak azután kezdették el a hatalmaskodásokat, és midőn Kasza és Trencsén várak Podmaniczky Jánosnak, kit egyesek Pruzsinszkynek neveznek, kezére kerültek, az a vitás hegyeket szintén hatalmasul uralta, azokban zsindelyt készíttetett, fát eladott, a neki legelőbért, censust nem fizető nyájakat behajtatta, a halászatért is censust szedett és egy, azon időben halászó mostani tanu 1 frt 50 denárral büntetett meg.

Akadnak ismét más tanuk, kik úgy vallanak, hogy a mohácsi vész után keletkezett zavarokban és Podmaniczky összeesküvésének (conspiratiójának mondják) idejében sem a belai jobbágyok, sem az alperesek nem védekeztek, mert féltek Rosontól, ennek nagyobb hatalma miatt (propter maiorem potentiam), és így ezen időben ez szedte be a legelő-

bért és az eladott fa árát; hozzáteszik, hogy a Rudnay Péter részéről történt eladás idejéig azonban sem Trencsén, sem Kasza várak a vitás területeken jogokat nem gyakoroltak.

Nagyobb számú tanu elmondja, hogy a Podmaniczky-féle időkben alperesek szintén követeltek legelőbért a hegyekben legeltetett idegen nyájak után, úgy a fakihasználásért pénzt, és mivel ezek már Podmaniczkynak fizettek, így Ujfalussy-nak rész és pénz fejében nyestprémeket hoztak.

Az illavai jobbágyok tudják, hogy úgy néhai Osztrosits János, mint a mostani Miklós a Skripovina hegyről több ízben hozattak szálfát és azért Kasza várban fizettek; de az erdők tulajdonjogáról mit sem tudnak.

Ellenben a pruzsinai jobbágyok negyven év előtt az alpereseknek fizettek legelőbért.

Thurzóék néhány jobbágya, úgy Majthényi Zsigmond nyitrai szegi, valamint Bossányi Lőrincz dlzsini jobbágyai egyidőben néhai Ujfalussy Gergelynél lévén elzálogosítva, jártak a vitás hegyekbe és tudják, hogy azok nem Kasza várhoz, hanem az alperesek birtokaihoz tartoztak.

A trencsényi nemes tanuk csak arról tudnak, hogy míg a Rosonok birták Kaszát, magukénak vitatták a perelt területeket, de a tulajdonjogról mit sem mondhatnak.

Több tanu bizton tudja, hogy a kaszai vár jobbágyai harmincz év előtt a vitás hegyekben szénát vettek az alperesektől.

Petrőczyek kezökbe kapván Kasza várát, szintén hatalmaskodtak, a fiatalabb tanuk szerint, a hatalmaskodások csak akkor kezdődtek. Petrőczy Pál özvegye Katalin néhány jobbágyot vett a Bossányiaktól Csavojon zálogba, és ez után még egész Csavojt is maga tulajdonának kezdette vitatni.

Ugy az alperesek, mint a Petrőczyek kölcsönösen lerombolták a másik fél jobbágyai által az illető hegyekben felállított juhaklokat. A Petrőczyek épen úgy, mint az alperesek a patakokban halászatot¹ űztek, de egymást abban gátolni

¹ Ma is pisztráng van a patakokban.

igyekeztek, így egy ízben a kaszai kapuőrök elfogták az Ujfalussyak egyik halászát és csak szeszes ital ellenében bocsátották szabadon.

Egyes öreg tanuk felemlítik, hogy Aranyány ítélőmester a Révay-féle itéletlevél végrehajtásakor nem mozdult ki Bela faluból, hanem ott állva kezével mutatta az alpereseknek visszaadott hegyeket.

A tanuk szerint Balazsovláz neve egy szebedruzsai jobbágyról, néhai Balázsról lett véve, mert az ott irtványt csinált; a szintén ezen hegyre használt Obráz név pedig onnan, mert egy kép jelezte a határpontot az alperesek és a felperes birtokai között.

A legelőbért természetben volt szokás kiadni és pedig a nyáj száma szerint 12, 16, 20 és 24 juhot kaptak évenként a hegytulajdonosok, mely jövedelmet a tanuk, anélkül, hogy összeget mondanának, sokra becsülik.

Petrőczy I. Pált sok tanu «Paulus Kys alias Petrőczy» név alatt említi.

Tárgyalás az ítélőmester előtt és kapcsolatos dolgok.

A hivatalos helyszíni szemléről és a köztudomány kivételéről szóló káptalani jelentés a király személyes jelenlétére címezve Báthory Miklós országbirónak bemutatattván, ennek ítélőmestere nebojszai Balogh Gergely azt a felperes kérésére czoborszentmihályi Czobor Imre nádori helytartó birói székhéhez küldi át, hol abban a tárgyalás Pozsonyban 1574. nov. 8-án kezdetett meg, mely tárgyalás menetéről Chernel Tamás, nádori helytartói ítélőmester aláírásával ellátott füzetben feljegyzések maradtak,¹ mely feljegyzéseket elsősorban fogok ismertetni.

A felperes ügyvéde Megyery Imre, az alpereseké Bacska-falvay Miklós.

¹ Orsz. lvtl. NRA. fasc. 357. Nr. 7.

A felperes bemutatja az esztergomi káptalan jelentését, a már előzetesen eszközölt oldalagos tanukihallgatásról, oly célból, hogy az annak eszközlése óta a köztudomány kivételéig elhalt tanuk vallomásai számbavehetők legyenek. Az alperesek ellenzik ezen tanuvallatás figyelembevételét, mert az nem tartozik a bíróság elé. Felperes szerint a figyelembevételnek helye van, mert már az előző tárgyalásokon bejelentette a vallomások bemutatását. Az alperesek óvással a bemutatásban megnyugosznak, de másolatot kérnek, viszont felperes Ferdinánd kir. egy kiadványáról kér másolatot; mindkét másolat a feleknek kiadatik, kik meg nem mondott számú tallérokat fizetnek azokért. Felperes bemutatja még a Mátyás király által kiadott adománylevelet Kaszáról és a nyitrai káptalan jelentését a beiktatásról.

Azután nov. 23-án tárgyalnak újból.

Alperesek szerint az 50 életév körüli tanuk a Rosoncsaládról biztosat nem tudhatnak és így az azok idejében történekekről nem tanuskodhatnak, mert Petrőczy beiktatásának idejében, 1528-ban ezen tanuk még kis gyermekek voltak; de az ifjabb tanuk még az 1543. évben történt Arányány-féle visszaiktatás idején, tehát 31 év előtt, gyermekek voltak és így csak hallomásból tudhatnak arról, — de ezek igenis tudhatnak a Petrőczy-féle erőszakoskodásokról, ahogy tényleg tanuskodnak, hogy azokat Petrőczyek mindég gyakorolták és gyakorolják.

Felperes keresetének a Skripovina-hegyet illető részét a bírói tehernek gyűrű átadásával való lefizetése mellett leteszi és visszavonja. Alperesek tiltakoznak ez ellen, mert a köztudomány kivétele után az 1547. évi (23. tc.) törvény szerint a keresettől elállani nem lehet. A bíróság döntése szerint nem engedi meg a letételt, mert a Skripovina-hegyre vonatkozó felperesi igény nem kereseti, hanem a perválaszok és a meghatározás során adatott elő: «quia non est actio, sed responsio et qualificatio».¹

¹ Tehát csak az ügyvédi szó visszavonásával lett volna elejthető.

Felperes előadja, hogy a perbe vont hegyek egy részének tényleges birtokában van és így azt, amit máris bír, mástól nem követelheti; visszavonja a Rudnára vonatkozó ügyvédi szót is, mert e részben ügyvéde tévedett és lefizeti a bírságot; követeli azonban az ellenféltől az Aranyány által tőle elvett részeket.

Alperesek szerint a felperes ezen magyarázattal csak azt akarja elérni, hogy birtokában lévőknek tekintessenek a kérdéses hegyek és ezen alapon elfoglalhassa azokat; a felperes a keresetet a per során úgy állította fel, hogy a Fekete Erdőkhöz tartozó, általa is részletesen megnevezett erdőket és hegyeket keresi, és most ettől el akar állani, mit nem tehet, mert a tanukhoz a kérdések, melyekhez felperes szintén hozzájárult, így lettek feltéve.

Felperes: az erdőket és hegyeket csak tájékozásul részletezte, nem pedig keresetként, és ezen részletezést visszavonhatja, mert nem követelhet olyant, ami úgys is a kezén van; amit pedig ügyvéde az ő tudtán kívül minősített (*qualificavit*), annak visszavonásához okvetlenül joga van.

A bíróság döntése: az ügyvédi szó visszavonása megtörténhetik, mert a törvény szerint a hegyek és erdők kérdéses minősítése nem kereset, hanem ügyvédi válasz (*illa qualificatio non est actio, sed responsio*).

Az alperesek kérik, hogy a Roson- és a Petróczy-féle birtoklást bizonyító tanuk különíttessenek a többi tanutól el, mert a többi tanu vallomásából kitűnik, hogy a birtoklás erőszakon alapult. Felperes válaszolja, hogy amit a tanuk erőszaknak mondanak, az csak sajátjuk védelmére irányult.

Most a szemléről és a köztudomány kivételéről szóló jelentés olvastatott fel, és a felperes kéri egyúttal az esztergomi káptalan által oldalagosan kivett tanuvallomások felolvasását is.

Az alperesek ezt ellenzik, mert írott törvény van, mely az ily bírói határozaton nem alapuló oldalagos tanukihallgatások figyelembevételét meg nem engedi és világos, hogy azok jóval a köztudománynak bírói elrendelése előtt lettek

gyűjtve; azok felvételére az eljáró bíróságtól rendelkezés nem kéretett, határozott hely a vallatásra kitűzve nem volt és a tanuk életkora fel nem jegyeztetett: de «az is vagyon benne, hogy a király embere trencsén-vármegyei volt, nem udvarból való, Nyitrában, Turóczban vagy egyéb vármegyékben nem szedhetett volna bizonytságot, nincs is helye»;¹ ezen kihallgatások tehát nem felelnek meg a Hk. II. rész 27. és 29. címeinek; de a kir. tábla (így!) nem csak a vallatást, hanem a tanuk közbenjárásával eszközendő szemlét is elrendelte, mi az oldalagos eljárásnál nem történt meg; azt sem lehet tudni, hogy az illető tanuk élnek-e vagy már meghaltak; holott a felperes csak az időközben elhalt tanuk vallomásait kívánta számbavétni; módjában állott azonban ezen oldalagos vallatásokat a köztudomány kivételekor úgy használni fel, hogy az élő tanukat ott újból kihallgattathatta, az időközben elhaltak vallomásait pedig akkor bemutatthatta volna, de miután ezt elmulasztotta, így azok többé figyelembe nem vehetők; miután pedig ezen tanuk esküt sem tettek, így Mátyás király 1486. évi törvényének 2. címe 41. és 42. pontjai szerint szintén érvénytelen a vallomásuk.

Felperes: az alperesek már előzőleg beleegyeztek az oldalagos vallatás bemutatásába és emberemlékezet óta mindig szokásos volt az időközben elhunytak vallomásairól oldalagos vallatásokat mutatni be; nincs oly írott törvény, mely ezt tiltaná; a kihallgatásnál történt hibákat késő utólag pótolni.

Bírói döntés: Mindég szokásos volt ily oldalagos tanuvallomásokat gyűjteni oly célból, hogy az utóbb elhalt idősebb tanuk vallomásai érvényesüljenek; ha tehát felperes világosan tudja igazolni az illetők elhalálózását, úgy élhet vallomásaikkal.

Folytatva december 13. midőn alperesek újból azon alapon kifogásolják az oldalagos tanuvallomásokat, mert nincs igazolva, hogy a kihallgatottak közül kik haltak azóta el és életkoruk sincs felvéve.

¹ Rudnay lvtban a perbeszédekre vonatkozó magyar jegyzetekből.

Felperes: Az alperesek majd személyenkint kifogásolhatják tanuit akkor, midőn holtaknak vagy élőknek fogja mondani az egyes tanukat; koruk azért nincs kitüntetve, mert az oldalagos vallatás az Aranyány-féle végrehajtás után hat évvel történt és elődei járatlanok lévén az ily dolgokban, nem kérdezték a tanuktól korukat.

A bíróság felhívja a felperest, jelentse be, ki halt meg a tanuk közül?

Felperes esküt kínál alpereseknek arra nézve, hogy a kihallgatottak közül melyik van még életben; ha az alperesek az esküt el nem fogadják, úgy felperes kész esküdni.

Bírói döntés: Alperesek nem tartoznak esküdni, felperes pedig nem kérheti a maga részére annak megítélését, mert azzal megkínálva nem lett; felperes annak idején az elhaltak oldalagosan gyűjtött vallomásait helyezte kilátásba, és kérhette volna annak idején annak bírói megállapítását, hogy az így kihallgatott tanuk közül kik haltak időközben el, de ezt nem tette, és mert újból köztudományvételre vagy esküre az ügy nem küldhető, így az oldalagos vallomások nem vétetnek figyelembe.

Ezen bírói döntés ellen felperes felebbezést jelent be és kész utólag igazolni, hogy kik haltak tanui közül el.

Felperes az általa bemutatott Mátyás király-féle adománylevelet és a nyitrai káptalan beiktató levelét illetőleg előadja, hogy az világosan megmondja, hogy Szebedruzsa Trencsén vármegyében fekszik és Kasza várához tartozik, és ez minden ellenkező tanuságot megdönt; a tanuk csak a későbbi állapotról vallhattak és nem az eredetiről; kéri a Révay-féle ítélet megsemmisítését és az erdők visszaadását.

Alperes: A Mátyás-féle adománylevélnek semmi érvénye sincs, mert a beiktatás nem történt meg aszerint; a káptalani jelentésből ki nem tűnik, hogy Kinizsy Pál, kinek javára a beiktató jelentés szól, a Fekete Erdőbe lett volna beiktatva; de ha az adománylevél érvényes is volna, az csak Szebedruzsa falura, nem pedig az erdőkre, szól; az adománylevél különben a «dicitur esse» záradékkal van kiadva és így ér-

vénye nincs; de a felperes az egyes hegyekre vonatkozó keresetét vissza is vonta, és ami még a visszavonás után marad, abba beiktatható.

Felperes megmarad amellett, hogy a Mátyás-féle adománylevél dönti el a kérdést, és aszerint azok az erdők, melyeket ő követel, Kasza vár tartozékai; amit visszavont, az nem volt kereset, és ami erdőt ő követel, azt részletezte, és ezek a szebedruzsai erdők.

Alperesek: A felperes a Fekete Erdőket követelte és azokhoz tartozik Szebedruzs is, mindez alpereseké és ezekbe iktatta be őket Dömjén mester.

Felperes bejelenti, hogy a Mátyás-féle adománylevélnek van egy aranypecsétes kiadványa is.

Alperesek bemutatnak egy a nyitrai káptalan által tett beiktató-jelentést, melynek mását kéri a felperes, de miután az privilegiális levél, így a másolat kiadása megtagadtatik.

Felperes az oldalagos tanuvallatások miatt bejelentett fellebbezését fenntartja.

Ámde az 1579. okt. 30-án folytatólag tett — utolsó — feljegyzés szerint ezen felebbezést visszavonja és ezen felebbezés nélkül kíván tovább eljárni.

Az ítélőmester ezen jegyzőkönyvének hátlapjára a bemutatott iratok vannak feljegyezve:

Petrőczy bemutatta a perujításra vonatkozó királyi engedélyt; Mátyás királynak Szebenben 1462. okt. 3-án Magyar Balázs részére adott adománylevelét és a beiktatásról a nyitrai káptalannak 1462. nov. 1-én kelt jelentését, a Stibornak adott levelet, és a nyitrai káptalannak Kinizsi Pálnak királyi engedéllyel történt beiktatásáról szóló jelentését, utóbbiak mind Kasza vára és tartozékait illetik.

Az alperesek bemutatták az Ujfalussyak által Szebedruzsról 1569. évben szerzett adománylevelet és a beiktatási jelentést.

Utóbbit illetőleg a következőket kell előadnom.

Az Ujfalussyak a per alatt lévő Szebedruzs prædiumban rejlő királyi jogot felkérték és Miksa király Bécsben 1569.

június hó 15-én kelt adománylevelével Ujfalussy Gergelynek és testvérének Jánosnak, úgy Gergely fiainak László, János, István és Imrének, úgy örököseiknek, a Nyitra vármegyében fekvő Szebedruzs prædiumban, mely előbb possessio volt, rejlő kir. jogokat, mások jogainak sérelme nélkül, odaadományozza, megjegyezvén, hogy ezen birtok ez idő szerint részben nevezettek, részben pedig kaszai Petrőczy Miklós, István és János kezén mondatik lenni, — tehát a «dicitur esse» záradékkal.

Egy külön kiadvánnyal a nyitrai káptalan lett utasítva, hogy a beiktatásnál közreműködjön; királyi emberekül kijelölve: Besznák Gáspár és Miklós, mocsolnoki Vathay András, Korossy Bernát, zsámbokréti Zsámbokréthy György, Divéky János és Bossányi Tóbiás; kik közül Besznák Miklós járt el és Zerdahelyi Péter kanonokkal 1570. május 30-án a beiktatást eszközölték; jelenlévő szomszédok: Divéky István és Uriel, mocsolnoki Vathay András, Besznák Gáspár, úgy Zay Ferenc csernalehotai és csimorácsi, a szkalkai apátság zléhói, felsőelefánti Elefánthy Ferencnek most nagyemőkei Dezső Menyhértné, előbb Zsámbokréthy Boldizsárné Elefánthy Magdolna kezén zálogban lévő dobrocsnai, alsóelefánti Elefánthy János dobrocsnai, id. Bossányi Kristóf nevidzéni, Bossányi János és Ferenc özvegye Margit, valamint Zerdahelyi István temesi, végül Motesiczky János és Pál lestyeni jobbágysai; a beiktatásnak azonban Petrőczy Miklós, János és István három szolgálja és jobbágysaik ellentmondottak és uraik nevében eltiltással éltek, miért is a kir. személyes jelenléti bíróság elé idéztettek; Ujfalussy Gergely azonban 1570. pünkösd táján elhalván, az idéző jelentésből kihagyatott.¹

Ezen adománylevelet és iktatási jelentést mutatták az alperesek az ítélőmester előtt be, melynek azon kitételét azonban: «részben pedig Petrőczy Miklós, István és János» kezén mondatik lenni, Ujfalussy 1579-ben a nádori helytartó előtt hat könnyű márka, vagyis ugyanannyi arany firt fizetése

¹ Rudnay lvt. két pl.

mellett elejti, miután az a Petróczyek elleni perben elfoglalt álláspontjával ellenkezett.

Az alperesek 1574. okt. 12-én Nyitra vm. közönségétől bizonyítványt vesznek ki, mely tanúsítja, hogy Kristánfalva, Rudna, Lestyén, Lomnicza és Bela birtokok határaikkal együtt Nyitra vármegyében fekszenek és annak testéhez tartoznak,² mely bizonyítványt azonban a per során fel nem mutatják.

Tárgyalás a nádori helytartó birói széke előtt.

Az ítélmester előtt folytatott tárgyalás közben 1574. dec. 1-én Czobor Imre nádori helytartó teljes birói széke előtt is be lett mutatva a helyszini szemléről és a köztudomány kivételéről szóló jelentés, melynek felolvasása előtt a felperes ügyvéde Megyery Imre előadja, hogy a felperest előbb képviselő Ebergényi Farkas ügyvéd az 1573. dec. 6-án lefolyt tárgyaláson a felperes akarata és utasítása (intentio et informatio) ellenére a kereseten kívül hozzájárult ahhoz, hogy az alperesek ügyvéde Tarnovszky Mátyás a vitás hegyeket és erdőket, Skripovinát, Klint, Szebedruzst és a többit egészen Krishegyig részletezze (qualificatio); mely részletezés a felperes keresetén kívül esvén, a volt ügyvédnek csak olyan részletezést lett volna szabad a törvény és szokás szerint megengednie, mely a keresetnek megfelel, vagyis arra nézve, hogy a felperes a néhai Aranyány Dömjén ítélmester által a mostani alpereseknek visszaadott hegyeket és erdőket követeli; továbbá ugyanakkor Ebergényi a felperes utasítása ellenére azon kvalifikációjával szemben, hogy Rudna-hegy is Kasza várhoz tartozik, megengedte az alpereseknek, hogy azt ne hegynek, hanem falunak kvalifikálják; a felperes jogai védelmére perrendszerű orvoslást kívánván ejérni, előbbi ügyvédnek 1573. dec. 6-án adott válaszait, melyekkel az ellenfélnek a hegyek és erdők részletezését, és azon állítást, hogy

¹ Ugyanott.

Rudna nem hegy, hanem falu, megengedte, a nagyobb birói teher, vagyis 200 arany frt lefizetésével leteszi és visszatartja.

Az alperesek ügyvéde a birói teherből az alperesekre eső résznek a bíróságtól való felvételét megtagadja, és tiltakozással kifejti, hogy az ügyvédi szó ezen visszavonásához nem járulhat hozzá és a birói teher elfogadásával nem érthet egyet, mert az ügyvédi szó ezen esetben vissza nem vonható; a felperes ugyanis ügyvédének nem szavát, hanem azon perbeli cselekményét akarja visszavonni, hogy hozzájárult ahhoz, hogy az alperesek is qualifikáljanak; a felperes keresete kapcsán felemlített bizonyos helyeket és hegyeket, azokat részletezte és ennek következtében az alperesek is szükségesnek látták azon helyeket és erdőket felsorolni, melyeknek tényleges birtokában és haszonélvezetében voltak és vannak; csak azokat részletezték, melyek birtokába az ítélőszék által annak idején visszahelyeztettek; hogy pedig az alperesek részéről történt ezen részletezésnek a felperesi ügyvéd által történt megengedése és így ezen hozzájárulás, perbeli cselekménnyé vált, ezt bizonyítja a bíróságnak a helyszini szemlét és a köztudomány elrendelését illetőleg hozott közbenszóló ítélete, mely ítéletet, miután a két fél vitája alapján hozott, a felperes ügyvédi szó visszavonásával meg nem döntheti; a helyek pedig, melyeket az ügyvédi szó visszavonásával a felperes most megjelölt, nem a felperes, hanem az alperesek tulajdonát képezik és az alperesek előadását a felperes nem vonhatja vissza; így marad minden úgy, miként mindkét fél qualifikációja szerint a bizonyító eljárás megértése céljából a bíróság határozott.

Felperes válaszolja, hogy az alperesek által mondottakra nézve már birói határozata van (lásd fent az ítélőmester előtt lefolyt tárgyalást) és miután a birói terhet már letette, így a visszavont erdők és hegyek miatt vitába nem bocsátkozik.

Alperesek: Miután a felperes az alperesek által részletezett hegyekre és erdőkre vonatkozó ügyvédi szót visszavonta,

így kéri magukat az azokra vonatkozó kereset alól felmenteni; a felperes a perujítás alapján tett első előterjesztésében szintén csak azon helyeket említette, melyek iránt most ügyvéde eljárását visszavonta, és mely helyek ügyis az alperesek kezénél lévén, az alperesek kényszerítve vannak azokra nézve a kvalifikációt és distinktiót megadni, vitatván, hogy azok az övék; a felperes az ügyvédi szó visszavonásával keresetéről is lemondott.

Felperes: A visszavont ügyvédi szóba foglalt erdők és hegyek nem voltak a keresetben, és így az alperesek felmentésüket nem kérhetik; a mostani alpereseknek az alapperben emelt eredeti keresete csak a Belához, Nikóhoz és Lomniczához tartozó erdőkben elkövetett bizonyos erőszakoskodásokra volt alapítva; a felperes kéri, hogy a visszavont ügyvédi szóban érintett helyek neki egyszerűen visszaadassanak, miután a kereseten kívül kvalifikált helyekre nézve felesleges a tanuk vallomásainak számbavétele.

A felek ezen vita tárgyában ítéletet kérvén, a nádori helytartó a vele bírói széket ülő főpapok, bárók, ítélfőmesterek és országos nemesek, mint a kir. Kuria felesketett bírának közreműködésével úgy ítélte, hogy a felperes az újított per során általa megnevezett hegyek felsorolásával okot adott az alpereseknek arra, hogy ők is kénytelenek voltak a hegyeket részletezni; a felperes ugyanis vitatta, hogy úgy a mohácsi vész előtt, mint után az általa felsorolt hegyeket a Roson-család, majd pedig a felperes anyja, egészen a Dömjén mester által eszközölt visszaiktatásig, békében bírták; ezzel szemben az alperesek akarva, nem akarva, kénytelenek voltak azon hegyeket szintén kvalifikálni, melyek birtokaikhoz tartoznak; a felperes azonban nem az új ítélet alapján tett első előterjesztését, hanem csakis a Rudna-hegyet illető és ügyvédek azon beleegyezését, mellyel megengedte, hogy az alperesek is kvalifikáljanak, vonta vissza; de ezen beleegyezés visszavonása, a felperes előterjesztéseinek és a helyek általa történt megnevezésének érvényben hagyása mellett, nem ronthatja le az alperesek kvalifikációját, kivéven a Rudna-

hegyet illetőt; ellenben a többi, úgy a felperes, mint az alperesek által kvalifikált helyekre nézve a felek, a köztudomány kivételéről és a helyszíni szemléről szóló jelentés során ítéletet és határozatot fognak kapni.

Ezen közbensző ítélet kihirdetése után felolvastatott a köztudományról és a helyszíni szemléről szóló jelentés, melyet a bíróság megértvén és a felek tanuinak vallomásait szorgalmasan összeadván és összevetvén, de ezen felül a peres felek által bemutatott okiratokat is megvizsgálván, miután a felek megtették az ellenfél tanuira kifogásaikat, melyeknek a bíróság részben helyt adott, részben azokat elvetette (nincs részletezve), az ügyvédek feleik nevében a vita befejezését és ítélet hozatalát kérték.

Czobor Imre nádori helytartó a vele királyi bírói széket űlő főpapok, bárók, ítélőmesterek és országos nemesek, vagyis a kir. ítélőszék felesketett ülnökeinek tanácsára, érett megfontolás és józan megbíralás után így ítelt: miután a nyitrai káptalannak a helyszíni szemléről, tanuvallatásról és a köztudomány kivételéről szóló jelentése szerint a felperes keresete és álláspontja (*intentio et aquisitio*) mellett 13 nem-nemes tanu, ellenben az alperesek válasza és kvalifikációja mellett két nemes és 47 nem-nemes tanu tanuskodott, tudniillik olyanok, kik nem csak a kérdések egy részére, hanem azok teljes egészére vallattatván, tanuskodtak és kik ellen törvényesen semmiféle kifogás sem volt elfogadható, elvettetvén azon tanuk, kiknek tanuskodásához a megkívánt életkor hiányzott;¹ miután továbbá a felek által bemutatott okiratok ezen per tárgyának tisztázásához nem alkalmasak és nem elégségesek; miután tehát az említett tanubizonyítás az alperesekre nézve előnyösebben tétetett és vitetett keresztül, mint a felperesre nézve; de mégis elismertetik, hogy a felperes is bizonyított némit (*aliquid*); mindezeknél fogva az alperesek tanui vallomásainak kiegészítésére (*in supplementum*), az alpereseknek a már említett válaszukra

¹ Hk. II. 32. §.

(responsio) és meghatározásukra (qualificatio), kivévén a hegyeket és erdőket, melyekre nézve a felperes visszavonása történt, a Hk. II. rész 32. címe alapján eskü ítéltetik, melyre nézve rendeltetik, hogy azt, személyüket is beszámítva 25-öd magukkal, hozzájuk hasonló nemesekkel, kik igazi nemeséget élveznek, tegyék le.

Ezen ítélettel az alperesek ügyvéde megelégedve nem lévén, azt felei nevében megfelelőbbézi és kéri érettebb megfontolás céljából Radéczy István püspök, kir. tanácsos és helytartó elé terjeszteni.¹

A helytartó az 1574 Lukács-napi bírósági időszakban bizonyos észszerű okokból azt felül nem vizsgálhatta és csak az 1582. évi Lukács-napi nyolcadkor vette elő.

Időközben Czobor elhalt és Istvánffy Miklós lett nádori helytartóvá; a felek közül Rudnay János alperes helyébe öccse Rudnay Pál lépett.

A kir. helytartó és a királyi tanácsban ülő főpapok és bárók 1582 november 20-án foglalkoztak a perrel; a felperes ügyvéde Tótprónay Mátyás deák, az alpereseké Tarnovszky Boldizsár; miután csernelházai Chernel Tamás nádori helytartó ítélmester az egész peranyagot előadta, a kir. helytartó és a kir. tanács szorgalmasan meghányván az ügyet, érett és józan megfontolás után néhai Czobor Imre nádori helytartónak és bírói székének ítéletét, miután az helyesen és törvényesen, az ország törvényeinek és szokásainak megfelelően hozatott, minden pontjában és részleteiben helyesnek találta, azt oly módon erősítette meg és hagyta jóvá, hogy az alperesek tanuik vallomásainak kiegészítésére, válaszukra és meghatározásukra, mindegyik önmagáért, 25-öd magukkal, hozzájuk hasonló, igazi nemességet élvező nemesekkel, személyüket beleértve, esküdjenek meg arra nézve, hogy Rokos hegy nem Kasza vár határai között és határai szomszédságában, hanem azoktól hat-hét határon túl, az ugróczi vár Omasztinalahota falujának szomszédságában fekszik és alpereseknek kristán-

¹ Rudnay lvt. és Orsz. lvt. NRA. fasc 541. Nr. 4.

falvai birtokához tartozik ; Blatnicza sem fekszik a kaszai vár határaiban, hanem tartozik Rudna faluhoz és határos az ugróczi vár Kszina nevű falujával ; Jacsmeniczka nem szomszédos a kaszai vár határaival hanem az ugróczi vár Kszina és Závoda nevű falvaival és ezen erdőben Laáz nevű irtványok vannak, melyek a Fekete Erdőnek nevezett körülfekvő erdőkkel az alperesek lestyéni birtokához tartoznak ; Preszeka-hegy vagy erdő nincs a kaszai határ mellett, hanem határos az ugróczi vár závodai birtokával, hol szintén vannak Laáz nevű irtványok, melyek a Fekete Erdő nevű egyéb, ott fekvő, erdőkkel az alperesek Nikó és Lomnicza nevű pusztáihoz tartoznak ; és ezen Rokos, Blatnicza, Jacsmeniczka és Preszeka nem Trencsén vármegyében, hanem Nyitra vármegyében fekszenek és oda tartoznak. Továbbá Bela falu a szebedruzsai Fekete Erdő határában fekszik, mely faluból néhai Rudnay Péter a maga birtokrészét néhai Szepesi János és György vajdáknak beírta volt és azt azok Trencsén várához birták ; a belai hegyek elseje Okruhle nincs a kaszai vár határában, hanem Belához tartozik ; épen úgy Ftácsnik hely sincs a kaszai határban, hanem határos az ugróczi vár závodai és csernalehotai birtokaival és Belához tartozik ; Krizse nevű hely sem határos a kaszai vár tartozékaival, hanem a nevezett Csernalehotával és ezen Krizse nevű helytől a Kremnicze hegy csúcsán átjutva, a hegy végében az első határ nyugat felől Csernalehotáé, a második szintén nyugat felől a kaszai vár Kisoruba nevű falujáé, a harmadik pedig Belához tartozik ; Okruhle és Ftácsnik a Krizs nevű hellyel pedig Nyitra és nem Trencsén vármegye területén fekszenek. Mindezen hegyek, erdők és helyek így részletesen megállapítva és meghatározva, hivatnak együttesen Fekete Erdőnek és ezekbe iktatta az alpereseket vissza néhai Révay Ferenc nádori helytartó ítéletlevele alapján néhai Aranyány Dömjén mester ; és ezen összes hegyek, erdők és helyek a fenti módon részletezve és meghatározva az alpereseket, mint örökük és tulajdonuk, eleik legjobb jogán illetik ; miután azonban Trencsén és Kasza várak egyidőben egy tulajdonos kezén voltak és Rudnay

Péter birtokrésze Trencsénhez birtokoltatott, így a közös tulajdonos idejében a kaszaiak élvezték a belai erdőket, de a várak új birtokosokat kapván, ezután felperes elődei a belai erdőket erőszakkal haszonélvezték; ámde azokat az alperesek tulajdonijogon (*jure proprio*) mindég békében birtokolták.

Ezen felsőbb fokú ítélet a nádori helytartóhoz kerülvén, az megbízta a nyitrai káptalant, hogy az esküt ahhoz képest augusztus 24-én vegye ki és annak kivételéről, az eskütársak neveinek kitüntetésével, adjon az alpereseknek tanusítványt, mely az eskü letételétől számított 15-öd napra lesz bemutató.¹

Közben a nádori helytartó bírói széke előtt 1579 Lukács-napi nyolcadkor Petrőczy Miklós képviselőjében Tótpónay Mátyás deák tárgyalni kívánt, de ott sem Ujfalussy, sem Rudnay meg nem jelentek és így igazolástól feltételezetten, a szokásos bírói teherrel lettek sujtva.²

Midőn 1576-ban Rudnay János helyett öccse Pál veszi át az alperességet, alperes társa Ujfalussy János április 1-én megjelenik Czobor nádori helytartó széke előtt és elmondja, hogy a Petrőczyek ellen néhai Rudnay György, majd János társaságában folytatott per nem csekély munkával és fáradtsággal jár és tudni kívánja, hogy Rudnay Pál óhajtja-e a pert vele közös költségen folytatni? kéri egyúttal őt meginteni, hogy az eddigi költségeket aránylagosan fizesse meg. A nádori helytartó utasítására a nyitrai káptalan Dahics János kanonokot küldi Rudnayhoz, ki az intő levélre (*litteræ monitoriæ*) azt válaszolja, hogy a Rudnayak eddig az Ujfalussyakkal teljesen egyenlő költségeket viseltek és erre a jövőben is hajlandó, kivéve az ügyvédi költségeket, mert ő külön ügyvédet fogadott; azonban a per viteléhez okvetlenül szükséges levelek felkutatása és kiváltása körüli költségeket kész fele részben fizetni.³

Tényleg 1584 szeptember 29-én Rudnay Pál «birtok-

¹ Rudnay lvtl.

² Orsz. lvtl. NRA. fasc. 529. Nr. 36.

³ Rudnay lvtl.

részeinek védelmi költségeire, nem akarván javait idegen kézre juttatni», a nyitrai káptalan előtt idősebb és ifjabb Ujfalussy Jánosnak 100 forintot fizetett.¹

Említettem, hogy az ítélőmester előtt folyt tárgyalásról szóló jegyzőkönyv utolsó befejezése szerint a felperes az oldalagos tanukihallgatások számba nem vétele miatt beadott felebbezését 1579-ben visszavonta; ezt megelőzőleg még 1575-ben a felperes a kir. személyes jelenléttől Szkacsányi Ádám nyitrai kanonokhoz intézett rendeletet eszközöl ki, melyben ez köteleztetett, hogy káptalanja előtt tegyen 16 márka büntetés terhe és hit alatt a Petrőczy által hozzá intézendő kérdésekre vallomást. A nyitrai káptalan tanusítványa szerint Petrőczy azt kérdezte a kanonoktól, igaz-e, hogy midőn az ő részéről mint káptalani ember a királyi emberrel együtt a köztudomány kivételekor 1573-ban eljár és a kihallgatandókat Dobrocsnára idézte, akkor az esztergomi káptalannak az oldalagos tanuvallatásról szóló jelentésében előforduló minden faluban nyomozott és ügyeskedett arra nézve, hogy az oldalagosan kihallgatott tanuk életben vannak-e, vagy nem? A kanonok ezen kérdésre vallja, hogy nyomozás útján meggyőződött, hogy ezek a tanuk akkor már nem mind éltek, de akik életben voltak, azokat Dobrocsnára megidézte; akik meghaltak, azokat meg nem idézhette; megerősíti azt is, hogy az oldalagos tanuvallatásról szóló levélben említett tanuk nagyobb része meghalt.²

Szkacsányinak a felperesre nézve eléggé kedvező ezen vallomása nem pótolta azonban a köztudomány kivételekor elkövetett azon mulasztást, hogy az elhalt tanuk elhalálozása akkor meg nem állapítottatott és ez volt az oka, hogy a bejelentett felebbezést a felperes visszavonta, miről az alperesek tanusítványt kaptak.³

¹ U. o.

² Orsz. lvt. NRA. fasc. 529. Nr. 34.

³ Rudnay lvt. az iraton lévő jegyzet szerint Petrőczy lelkiismeretének furdalásából, (ex torturis conscientiae suæ) vonta volna vissza az oldalagos vallatásokat.

Az eskü letétele a főperben.

Idősb Ujfalussy János és Rudnay Pál eskütársaikkal (conjuratores) 1583 augusztus 23-án jelentek meg a nyitrai káptalan előtt és jelentették, hogy az esküt augusztus 24-én le kívánják tenni; az eskütársak: Gosztonyi Ferenc, Forrószeghy, másként Ipolt András, Simonyi Gáspár, Sándor György, Kosztolányi Kálmán, kosztolányi Rajcsányi Sandrin, Bacskaľalvay Pál és Péter, Krencsey Mihály, Vozokányi Félix, lászlófalusi Fördögh János, nagycsepcsényi Vladár Miklós, Menyhért és Márton, trnovi Valovics Miklós, alsódrskóci Lazkár István, fajkürti Kürthy Bálint, dezsericzi Rudnyánszky Péter, dezsericzi Filipek Ferenc és László, dezsericzi Potvor Zsigmond, középmiticzi Zara János és belai (Trencsén vármegye) Belánszky János.

Az alperesek elsősorbanj kijelentik, hogy a megítélt eskü szövegével egyetértenek és aszerint kívánják azt letenni; mielőtt azonban azt társaikkal együtt letennék, mindegyikük átad írásba foglalva egy-egy magyar nyelvű tiltakozást és kéri azokat a jelentésbe befoglalni.

Ujfalussy János tiltakozása ez: «Protestálok solenniter arról, miképpen én Rokos, Blatnicza, Jacsmeniczka és Prezekán kívül, az szebedruzsai Fekete Erdőnek, kiben Bela vagy on és Nyitra vármegyében vagy on, igaz határainak inclusióját, az actor qualifikációjával kényszerítvén, teljességgel megdisztngváltam, megspecifikáltam és per oculatam demonstráltam; bono modo meg is bizonyítottam, hogy az én teljes qualifikációm, distinctióm és specifikációm szerint vagy on az én szebedruzsai Fekete Erdőnek határinak inclusiója; hogy peniglen a teljes inclusióra, az actor revocációjáért, hogy az ő prókátorának concensusát revocálta az actor, ezért az ő Felsége törvénye hitet nem imponált énnékem, ez ne derogáljon az én jussomnak, mert nem csak Okruhlét, Ftacsnikot, Krizsét, hanem a többit is az én distinctióm és specifikációm szerint, a néhai Demjén mester, a néhai Révay

Ferenc uram adjudicátája mellett, kiről való inclusióinak neve alatt restatuálta, kiket én per oculatam in facie megmutattam és bono modo megbizonyítottam. Leveleinkből megtetszik mindaz, hogy ami eleinké és mienk, mindpeniglen, hogy Nyitra vármegyében vagyon a többivel egyetemben; holott a hit letételnek a végében az vagyon, de az incausamatractusok örökképpen mindenkoron békességesen bírták azokat az erdőket. Protestálok arról is solenniter, hogy én mindenkoron örökképpen birtam azokat az erdőket, sem az én előm, sem én azok után soha ki nem estünk, avagy ki nem vetettünk azoknak birtokából, az egy Sztudenczben való juhokakla kívül, kire az actor megesküött, kezében vagyon és én immárán per gratiam novi iudicii keresem; de azt nem mondhatom, hogy mindenkoron békességesen birtam volna, mert nem csak az actor elei, hanem ezek is, ő maga az actor atyafiaival egyetemben, azután a grácia pernek folyása alatt, törvény ellen hatalmaskodtanak, kiről egy néhány hivatal vagyon, mostan is hatalmaskodnak a mi szegény embereinken, belai jobbágyainkat mostan is fogva tartják Kasza várában, marhájokkal egyetemben. Ilyenképpen per alatt procedál per gratiam, öregbik lévén az ő atyafiai között, keresi az erdőket, mely extra dominium szokott lenni; törvénytől nem vár, hanem hatalmaskodik atyafiaival egyetemben. Ezekről protestálván solenniter ez deklarációval mindenekről, amint az adjudicata tartja, hitemet leteszem, kívánom is, hogy ezeket ígéről-igére beírja kegyelmetek a juramenti depositio levelében.»

Rudnay Pál tiltakozása a következő: «Protestálok én is hasonlatosképpen mindazokról, kikiről Ujfalussy János uram és ezt addálom hozzá; ami a Szebedruzsai Fekete Erdőket illeti, kiibe Bela vagyon, Nyitra vármegyében, hogy az én előm örökképpen, mint örököt bírták azokat, hogy belai portiót Trencsénhez adták is, ő jussukkal bírták oda azokat; immarán miótától fogva én törvénnel megnyertem, attól fogván mind birtam és bírom mostan is a többivel egyetemben. Ez deklarációkkal, mind aszerint, amint az adjudicata tartja, lete-

szem hitemet és kívánom, hogy a juramenti depositionának leveleiben beirattassék ígéről-igére.»

Ezen tiltalokásokkal alperesek esküjüket világosabbá kívánták tenni, nehogy annak szövegével ellentétbe látszasanak jutni.

Most az eskütevő alperesek a jelenlévő felperest megintették (admonuissent), hogy amennyiben a bíróság több eskütárssal rendelte volna az eskü letételét, úgy készek lettek volna több társsal is megesküdni; a káptalan jelentésében tényleg megemlíti, hogy nagyobb számú eskütársakkal látta őket felvonulni. A felperes azonban csak az ítéletnek megfelelő számú társakkal engedte meg az eskü letételét, így csak ezekkel esküdtek.

Az ajánlat célja az volt, hogy amennyiben valamelyik eskütárs nemes voltát a felperes kétségesnek találta volna, hivatkozhasanak arra, hogy fölös számú társuk volt velük.¹

A Petrőczyek nem is mulasztották el az eskünek panaszszal való megtámadását; 1583 október 4-én Petrőczy Miklós, István és János megjelennek Rádéczy István királyi helytartó előtt és előadják, hogy ellenfeleik a nekik megítélt esküt a nyitrai káptalan letették ugyan, de a káptalannál jelentésében jegyzőjének gyakorlatlanságából hibák csúsztak be; így az van abban mondván, hogy az eskü szövegéhez mindenben hozzájárultak és hogy több eskütárssal jelentek meg. Miután az irnokok és jegyzők által elkövetett hibák az ország törvényének értelmében kiigazítandók, így jogaik védelme érdekében kérik, hogy a jelentésnek ezen két tétele kiigazíttassék és amennyiben a bizonylat az alpereseknek már kiadatott volna, az tőlük visszaköveteltessék, újból leírassék és a javított szöveggel adassék mindkét félnek ki. A kérés értelmében a királyi helytartó megfelelő bírói parancsot küldött a káptalanhoz.

A káptalan Drakonides Tamás kanonokot küldi ki, ki is október 20-án jelenik meg Divékujfalún és Rudnán az alpe-

¹ Orsz. lvtl. NRA. fasc. 486. No. 37. és Rudnay lvtl.

reseknél és a tanusítványt tőlük kijavításra visszakéri; ámde az alperesek annak visszaadását megtagadják és így csak a felperes kapott javított példányt; az 1589. évi ítéletlevélbe azonban az alperesek példányai szerint vétetett fel a jelentés szövege.

A javított szövegben a kifogásolt tételek: hogy az eskü szövegével az esküvők mindenben egyetértenek és hogy a káptalan jelenti, hogy az előírtnál több eskütárrsal jelentek meg, ki vannak hagyva.¹

Az eskü letétele után a főperben hosszú szünet áll ismét be; a feleket a Petrőczyek ellen indított bűnper foglalja teljesen le.

A hatalmaskodások újabb sorozata.

Petrőczyek hatalmaskodásai 1582-től kezdve ismét nagyobb, az eddigieket meghaladó arányokat öltöttek, kényszerítvén ezzel ellenfeleiket hasonlókra, valamint a bűnper megindítására.

Az újabb hatalmaskodások következtében kisasszonyfalvai Istvánfy Miklós nádori helytartó bírói széke előtt ifjabb Ujfalussy János, nagybátyja János és Rudnay Pál nevében is 1582. december 8-án eltiltja Petrőczy Miklóst, kit személyesen a bírói szék előtt talált, a nyitravármegyei Bela faluhoz tartozó Kamenivrch, Balazsovláz, szebedruzsai hegyek, Skripovina, Kbezov, Bukovszki, Asszupatak és Klin nevű, együttesen szebedruzsai Fekete Erdőknek nevezett hegyek és erdők elfoglalásától, haszonélvezetétől és elidegenítésétől.²

A jövő 1583. év január 13-án Rudnay Pál Rudnáról magyar levelet ír Petrőczy Miklósnak: «Generose ac egregie domine et amice observandissime. Salutem dominitati vestrae et mei servitii commendamus. Az kegyelmed levelét megadták énnekem, kiben ír kegyelmed, hogy kegyelmed nem tudja és

¹ Orsz. lvt. NRA. fasc. 486. Nr. 40.

² Rudnay lvt.

nem értette az előtt, hogy az én jobbágyomnak barmát elhajtották az kegyelmetek jobbágysai avagy alattatok valók; efféle írást kegyelmednek írnia ugyan iszonyú dolog, mert kegyelmed öreg ember és fő ember; mert kegyelmed nyilván tudja, hogy ez így vagyon, hogy im tegnap egy egész hete vagyon, hogy szegény emberemnek barmát elhajtották és itthon nem létemnek okáért, hogy itthon nem voltam, előbb nem találtam meg kegyelmedet róla, azért im tegnap hogy haza jöttem, úgy jöve hozzám szegény ember, hogy kegyelmed az kegyelmed öcsce alattvalókkal egyetemben az belai határban, szintén falú fölött, elhajtatta az barmát szegény embernek; úgy írtam vala kegyelmednek, hogy kegyelmed az szegény embert ne nyomorítaná, mert anélkül is elég nyomorúságban vannak kegyelmed miatt az szegény jobbágyaim. Én azt, hogy kegyelmednek írtam vala levelet Kremes szerint, nem teljességgel úgy írtam, hogy kegyelmednek fölöttébb könyörögnék érte; hanem én meg akartam becsülni kegyelmeteket és akármi aprólékért nemis akarnám szomszédaimmal vesződnöm; mert én bizony az én szegény emberemnek kárát nem hagyom és más módjával az én határomat az szegény emberemnek kárától megoltalmazom ellenetek; azért ha lehet kár nélkül kegyelmed adja meg az szegény embernek barmát, sőt nem csak ez mostanit, hanem az előbbit is megkívánnám kegyelmedtől. Kegyelmedtől választ várok. Az Úr Isten tartsa meg kegyelmedet minden kegyelmedhez való tartozókkal egyetemben minden jó egészségben, üdvösséghez való étellel.¹»

A levél megvilágítja a perlekedő szomszédoknak egymással való érintkezését és azon figyelmeztetés, hogyha jószerivel nem lehet, úgy a levélíró más módjával is meg fogja tudni határait és szegény embereit a károktól védeni, előzetes bejelentése a visszatorlásoknak és talán az 1583. évben tett bűnvádi panasznak.

Rudnay Pál csakhamar maga is fegyveres erővel lép fel a Petrőczyek hatalmaskodó embereivel szemben, el-el fog-

¹ Orsz. lvt. NRA. fasc. 544. Nr. 5.

dossa őket és marhájukat behajtja; Márton nevű egyik kapuőrüket elfogván, rablás miatt felakasztatja; majd az Ujfalussyakkal együtt Nyitra vármegyénél és a királyi helytartónál keres védelmet; de Rádeczy püspök királyi helytartó zlehói jobbágysai a Petrőczyek biztatására az általa élvezett szalkai apátság részére szintén foglalnak el egy darab földet Bela határából és az Ujfalussyak és Rudnayak vele szintén perbe keverednek.

A Petrőczyek különösen Rudnay Pál irányában viselkedtek nagy gyűlölettel, kinek lakhelye Rudna, közelebb esvén a vitás területekhez, sem mint az Ujfalussyaké, közvetlenebb összeütközésekbe került velök; kétségtelenül a perek mozgatója is egy ideig inkább ő lévén, a Petrőczyek kiadták embereiknek a parancsot, hogy ahol érik, vágják le «szaggassák darabokra»; Prezlaw nevű — valószínűleg lengyel zaskornik¹ — kaszai kapuőr egy nevidzéni jobbágysai előtt fenyegetődzött «kitöltjük egyszer boszunkat Rudnayn»; több kaszai kapuőr pedig saját házában készült őt felkeresni; egy alkalommal Nedeczky István négyes fogatán Kasza táján haladván, kocsiját a kaszai vár darabontjai azon hiszemben, hogy az Rudnay rokonának fogata és ő ül rajta, feltartóztatták és csak miután egyikük Nedeczkyt felismerte, bocsátották tovább.

Rudnayt különben a tőle elköltözött jobbágysai a tanuvallatásoknál dicsérik, mint olyant, ki jó uruk volt.

Rudnay először 1583 április 28-án gyűjti egybe saját és az Ujfalussyak szolgálait és jobbágysait és azokkal összefogdossa Petrőczyeknek a Kbezov és Skripovina erdőkbe, úgy a Kozinczon lévő szántóföldekre hatoló hét jobbágysait, fogságra veti őket és elveszi tárgyaikat, behajtja 130 juhukat és kecskéjüket, valamint négy lovukat. Petrőczyek sietnek panaszt emelni Trencsén vármegye bírósága előtt, mely oldalagos tanukihallgatást rendel.² Az eredményről 1583. június 19-én Presinszky Ráfael szolgabíró és Benyovszky Gábor esküdtt

¹ 1548. évi 49. tc.

² Tótnyelvű utasítás Trencsén vármegye levéltárában. Inquis. 351.

ülnök tisztí esküjökre hivatkozva adnak jelentést, mely szerint a zléhói, kisporubai és miseni jobbágyok vallják, hogy az elfogás Kasza vár területén történt és a helyeket Petrőcziek személyesen mutatták meg, az elfogást pedig Rudnay személyesen hajtotta végre.¹

Az elfogott hét jobbágyot ifj. Ujfalussy János és Rudnay Nyitra vármegyének adják át azzal, hogy azokat saját területükön érték tilosban.

Petrőcziek nevében Tuhinszky Lajos a trencsényi bírói szék előtt 1583. június 8-án tiltakozást jelent be Rudnay Pál és az Ujfalussyak ellen, jobbágyaiknak elfogása és ezeknek azon törekvése miatt, hogy azon területeket, melyeken az elfogás történt, Nyitra vármegyéhez igyekeznek csatolni; kéri a vármegyét, írjon át Nyitra vármegye fő- és alispánjához, valamint nemesi közönségéhez, hogy tartsák vissza őket az ily betörésektől és erőszakoskodásoktól, jobbágyaikat pedig juhaikkal és lovaikkal együtt szolgáltatassák kezesség mellett ki; megjegyzi, hogy ha netalán valami meg nem engedettet követnének védelemből el, az nem nekik, kik sajátjukat védik, hanem azoknak, kik őket háborgatják, tudassék be.²

Nyitra vármegyének 1583. június 15-én tartott közgyűlésén Bábindály András és Forgách Miklós vállalnak kezességet (fidejuben) Petrőcziek helyett az elfogottakért és a közgyűlés azonnal szabadlábra helyezi azokat, de kiköti, hogy ha az ítélkezéskor elő nem állíttatnának, úgy a kezesek a jobbágyok váltságdíját (homagium) fizetik meg.³

Viszont Ujfalussy János és Rudnay Nyitra vármegyétől kérnek a hatalmaskodások és a határok megsértése ellen védelmet; Mosóczy Zachariás nyitrai püspök és főispán 1583. máj. 14-én levelet intéz Trencsén vármegye közönségéhez, melyben elmondja, hogy az utolsó közgyűlésen nevezettek panaszolták, hogy Petrőczi Miklós, István és János nem tö-

¹ Orsz. Ivl. NRA. fasc. 524. Nr. 15.

² U. o. NRA. fasc. 530. Nr. 8.

³ Nyitra vm. jegyzőkönyvei Pag. 236.

rődve a Fekete Erdő miatt folyamatban lévő perrel, úgy ezen erdőben, mint Belán, azon ürügy alatt, hogy megyéjük határait védik, erőszakoskodnak, embereket elfognak, vernek, területeket foglalnak, holmit lopnak és elszednek, ahogy kedvük tartja; most is fogva tartanak jobbágyokat marhájukkal; kéri a vármegyét, mint szomszédot, hogy vessen ezeknek a dolgoknak gátat és az elfogottakat bocsáttassa szabadon; mert Nyitra vármegye határain belül ilyen erőszakot tűrni többé nem fog és a határokat meg fogja védeni. Kér választ.¹

Ugyancsak ők a királytól védelmet eszközölnek ki és Rádeczy István kir. helytartó Pozsonyban 1583 június 7-én keltezett rendeletet intéz Forgách Imre arany sarkantyus vitéz, trencsényi főispánhoz, melyben tudatja, hogy a királyi Felség idősebb Ujfalussy Jánost és Rudnay Pált, bármely vármegyében fekvő igaz és jogos javaikkal együtt pártfogásába és védelmébe fogadván, ezen pártfogásnak és védelemnek a király nevében leendő gyakorlását a főispánra bízza; királyi tekintéllyel rendeli tehát, hogy őket, valamint jogos és törvényes javaikat, bárhol feküdjenek azok, a főispánra átszállított királyi tekintéllyel védje meg. Mely rendelet Jeszenszky Simon vármegyei jegyző feljegyzése szerint június 21-én a vármegyei bírói széken kihirdettetett.²

Ugyanakkor Ujfalussy és Rudnay nevében, kishlivényi Baran János ügyvéd előadja, hogy felei Trencsén vármegye utolsó közgyűlésén és bírói székén a Petrőczyek ellen a Belán és a szebedruzsai Fekete Erdőben elkövetett hatalmaskodások miatt tiltakoztak; most pedig Forgách Imre főispán és a vármegye közönsége előtt ünnepélyesen tiltakoznak az ellen, hogy Petrőczyek ez időszerint már Rádeczy István zlíhói jobbágyait is arra birták, hogy barmaikkal a belai határba törjenek; ettől eltiltja őket, de kiveszik a Studenecz-hegyen lévő aklokat, melyek miatti perben Petrőczy

¹ Orsz. lvt. NRA. fasc. 529. Nr. 20.

² Rudnay lvt.

Miklós esküt tett és így azokat megkapta, de most ezen aklok perújítás útján követeltetnek vissza.¹

Mindezek ellenében Petrőczy Miklós, István és János ügyvéde Tuchinszky Lajos ugyanazon bírói széken óvást vétet fel és eltiltja az Ujfalussyakat és Rudnayt, különösen pedig ezeknek jobbágysait attól, hogy ősidőktől fogva jogszerint Kasza várához tartozó Sztudenecz, Klin, Skripovina, Szebedruzs és több más nevű, Krizsig terjedő hegyek és erdők területére lépjenek, azokat haszonélvezzék, ott legeltessenek vagy a fát kihasználják.² Ezen eltiltással kívánták fedni a hatalmaskodásokat, melyekről azt állították, hogy sajátjuk védelmében követték el, bár a törvény szerint a perújítás nem adott nekik jogot az ellenfél kezén lévő birtokba való belépésre, mert a perújítás mindég birtokon kívüliséggel járt.

Visszatérve a hatalmaskodásokra, Ujfalussy János és Rudnay Pál 1583 május 31-én Trencsén vármegye bírósága előtt ügyvédjük Besznák Miklós útján azon panaszt emelik, hogy Petrőczyek több mint egy hónap előtt elfogták Tankos András és Rusznák Pál nevű belai jobbágyaikat és a trencsényi főispán kezére adták. Petrőczyek ügyvéde, Tuchinszky Lajos azonnal válaszol, hogy az elfogás Kasza vár területén, az elfogottak gonosz tettei miatt történt, de úgy az elfogás helyét, mint okát előadni vonakodott. Panaszlók ekkor bemondják, hogy az egyik jobbággy Nagyporuba mellett, a másik pedig Zléhón lett minden ok nélkül elfogva és a bíróság elrendeli, hogy miután panaszlottak sem az elfogás helyét, sem okát nem mondták meg, így a két jobbággy azonnal szabadon bocsátandó, épen úgy köteleztetnek a Petrőczyek, hogy a régebb idő óta visszatartott hét lovat kezesség mellett rögtön adják ki, a panaszlók pedig jogosítva vannak a jobbággyok jogtalan letartóztatása és a hét ló behajtása miatt igazukat a rendes úton keresni.³

¹ Orsz. Ivl. NRA. fasc. 530. Nr. 6.

² Uo. NRA. fasc. 46. Nr. 23.

³ Orsz. Ivl. NRA. fasc. 460. Nr. 25.

Petrőczyek a vármegyei bíróság ezen ítéletére nézve 1584 május 14-én Nagyszombatban keltezetten kisasszonyfalvi Istvánfy Miklós nádori helytartótól perújítást eszközölnek ki, azon indokolással, hogy ügyvédjük bizonyítékaik előterjesztését elmulasztotta; a perújítás azon feltételhez fűzetett, hogy a tényállás a Petrőczy Miklós és István által előadottnak megfelel és rendeltetik, hogy a hozandó ítélet a két fél bármelyike által a kir. kuriába a nádori helytartó elé megfellebbezhető. Az új tárgyaláshoz az idézéseket a tót feljegyzés szerint Motesiczky, másként Majthényi Pál trencsénvármegyei szolgabíró május 18-án eszközölte,¹ de a továbbiakról irat nem maradt.

Az előbb szabadon bocsátott Rusznák Pál azonban még 1583 július 1-én Kupecz János nevű jobbágytársával együtt ismét Petrőczyék fogságába kerül, kiknek emberei őket a Nikó pusztához tartozó Preszeka nevű hegyen akkor fogják el, midőn ura házi szükségletére fát vágnak; Rusznák fia, Mihály, aggódván atyja életéért, Petrőczy Miklóshoz és Istvánhoz megy, kegyelemért könyörög, de azok csak egy frt lefizetése után eresztik az atyát haza és fogságba vetik helyette a fiát; Ujfalussy és Rudnay kérésére Trencsén vármegye főispánja, alispánja és a kiküldött szolgabíró ismételen sürgetik a foglyok átadását, — végre 1584 márc. 17-én Petrőczyek úgy a Rusznák fiút, mint Kupeczet átadják az alispánnak, ki őket uraik kezessége ellenében szabadon eresztí; ámde Petrőczyek kapuőrei a kezesség mellett szabadlábban lévő (in fide iussione, cautione herentem) Rusznák Mihályt már márc. 30-án szántás közben, a belai határban újból elfogják és lovastól, szerszámostól Kaszára kísérik, de a részeg kapuőrök elől a fiu megszökik. Ezen tényállást előadó panaszt ifj. Ujfalussy János és Rudnay Pál 1584 ápr. 8-án Halácsy János trencsényi alispán és birói társai előtt terjesztik elő és abban szept. 7-én tartatott tárgyalás.²

¹ Orsz. lvt. NRA. fasc. 459. Nr. 39.

² Orsz. lvt. NRA. fasc. 459. Nr. 39.

A tárgyaláson a két szabadon bocsátott jobbágy urának, az értük kezeskedő Rudnay Pálnak képviselőjében Hollósy János ügyvéd adja elő a tényállást és előállítja Rusznák Pált és Kupecz Jánost azzal, hogy Rusznák Mihály azóta, hogy a kapuőrök kezéből megszökött, feltalálható nem volt; miután a két jobbágy semmi rosszat sem követett el, kéri felmentésüket; de kéri egyúttal, hogy miután Petrőczy Miklós és István a fő- és alispánnal, úgy a szolgabíróval szemben a késedelmes átadással engedetlenséget tanúsítottak, és mivel ártatlanokat mint gonosztevőket adtak az alispán kezére, a Hkönyvben előírt büntetéssel sújtassanak és a tárgyak elvitelével okozott kárnak, valamint a trencsényi várban a letartóztatottakért fizetett egy frtnak megtérítésére ítéltessenek; végül kérdi, hogy bírói kézbe adattak-e az elszedett tárgyak?

A bíróság kijelenti, hogy ilyféle tárgyak át nem adattak.

Petrőczyek nevében Vrana Péter ügyvéd kijelenti, hogy Rusznák Mihály legutolsó elfogatása dolgában, bár az a valószínűségnek megfelel, perbe híva nem lévén, nem ad választ; a most előállított két jobbágy nem ott lett elfogva, ahol Rudnay állítja, hanem a Kásza várhoz tartozó Skripovina-hegyen, hol hatalmaskodást követtek el és ezt kész újabb határnapon bizonyítani.

Panaszló azonban azonnali ítéletet kér és kéri Petrőczyeket hatalmaskodásért büntetni, mert senki sem lehet ömaga bírója, «*nemo sibi judex esse possit.*»

Petrőczyek válasza: mindenki jogosítva van saját határait és területét védeni; «*liberum enim sit cuilibet suas metas et territorias defendere*», és aki azokat megsérti, ha paraszt sorsu, homagiummal büntetendő; ők csakis saját határaikat védték, Rusznák Pál tilosban lett elfogva és fia Mihály, atyja helyett önként vetette magát fogságba, «*volenti non fiat injuria*»; Rudnay Pálnak és ifj. Ujfalussy Jánosnak az ellenkezőre esküt kínál.

Panaszló: ha szabad is valakit a határ megsértéséért elfogni, de tilos azt, mint gonosztevőt a bíróságnak adni át. Rusznák Pál egy frt fejében lett kibocsátva és fia mégis

börtönbe vettetett és mint gonosztevő adatott át az alispánnak; az esküt visszakínálja és ha Petrőczyék azt el nem fogadják, ám esküdjön ellenükben Rusznák Pál úgy, miként egy paraszt sorsu hasonló sorsu ellen esküszik arra nézve, hogy egy frt ellenében lett kibocsátva.

A törvényszék mindezek meghallgatása után így ítél: Rudnay Pál tartozik 15 nap alatt a szolgabíró és egy esküdtt ülnök előtt a trencsényi székesegyházban arra nézve esküt tenni, hogy Rusznák Pál a fizetett egy frt fejében lett Kasza varából elbocsátva és fia Mihály nem ment atyja helyett önként a fogságba, hanem jogtalanul lett elfogva és fogságba vetve.¹

A későbbi iratokból kitűnik, hogy Rudnay az esküt letette és a pert megnyerte, de a végítélet fenn nem maradt.

Trencsén vármegye bírói székének Halácsy János alispán elnöklete alatt 1583 aug. 16-án tartott ülésén ifj. Ujfalussy János saját, úgy id. János és Rudnay Pál nevében is tiltakozik amiatt, hogy Rádeczy István egri püspök és kir. helytartó zléhói apátsági, valamint Petrőczy Miklós, István és János kaszai jobbágysai Ujfalussyak belai jobbágysait: Kupecz Istvánt és Jánost, úgy Ondriskovics Miklóst július 1-én a Klin hegyi réten elfogták; továbbá a Preszeka-hegyen elfogták Rudnaynak Rusznák Pál és Kerekovics Jakab nevű jobbágysait, de egyúttal elverték azokat és a bíróságnak át nem adták. Petrőczy Miklós felszólal és magáéinak mondja a kérdéses helyeket. Ujfalussy folytatólag eltiltja Petrőczyt attól, hogy az elfogottak felett bíraskodjék és kívánja, adja át őket a vármegyének, mert az elfogó egy személyben bíró is nem lehet és az ítélkezés őt meg sem illeti; Kupecz megsebesítéseért vérdíjat (birsagium sangvinis) követel. Másnap Rudnay nevében Baran János ügyvéd ismét tiltakozik, hogy a Petrőczyek és Rádeczy kir. helytartó jobbágysai és szolgálai az ő és társai belai jobbágysait bárhol találják, erdőn, mezőn, réten, nyilvános utakon, verik, megsebesítik, elfogják; marhájukat elhajtják, és

¹ Orsz. lvt. NRA. fasc. 485. Nr. 35 és Trencsén vm. lvt. XVI. Nr. 191.

ami szintén szörnyű, vetéseiket és ültetvényeiket le legeltetik, elpusztítják és miután Trencsén vármegye főispánja és a vármegye nekik védelmet nem nyújt, emiatt is tiltakozást jelent be és kijelenti, ha a védelemben valami helytelent elkövetnének, azért ő és társai nem lesznek felelősek.¹

Rudnay ezen tiltakozáskor személyesen nem volt jelen, akkor már a Dobó Ferencz főkapitány vezérlete alatt álló a törökök betörései ellen elrendelt részleges nemesi felkeléshez csatlakozott és csakhamar oda távozott ifj. Ujfalussy János is és pedig mindketten fegyveres szolgálk kíséretében.

A hadba való távozásukat felhasználtuk a Petrőczyek és 1583 szept. 3-án több mint 200 szolgát és jobbágyot küldenek Belára, a falut körülszárlják, a gyermekek, leányok, asszonyok és az otthon maradt néhány felnőtt szemeláttára a falu alatt legelő 350 drb. ökröt és tehenet, valamint 100 drb. juhot és kecskét elhajtának; Rudnay egyik jobbágyának Rusznák Miklósnak kezét puskagolyóval keresztül lövik, egy másikat, Tánzos Miklóst kézi puskák (bombarda) elsütésével, szekercze és kő hajítással úgy megrémítik, hogy negyednapra meghalt; mindezt elvégezvén, az erdőket vadászták meg; midőn pedig id. Ujfalussy János néhány nappal későbbben belai soltészát magához rendeli, azt közúton puskagolyóval lábán megsebesítik.

Ezen magyarányú hatalmaskodásokról és kártételekről Ujfalussy és Rudnay értesülvén, Dobó főkapitány levelével Besznák Miklós ügyvédet szept. 24-én Trencsén vármegye bírói széke elé küldik, ki feleinek írásbeli tiltakozását adja át, melyben a fentieket elmondva, megjegyzi, hogy akkor lett mindez elkövetve, midőn ők kötelességükhöz képest távoztak az insurrekcióval hazulról; tiltakoznak, hogy az elfogott jobbágyaikat még szept. 24-én is fogva tartották; ne. vükben még felszólal Baran János ügyvéd, ki az ellen is tiltakozik, hogy Petrőczyek a nyert perújítást ily cselekmények véghezvitelére használják fel; miután pedig az elhajtott

¹ Orsz. lvt. NRA. fasc. 530. Nr. 7.

marhát és nyáját visszaadni nem akarják, kéri őket arra felhívni; végül kéri felolvasni Dobó Ferenc főkapitány levelét, melyre tájékoztató választ is kér adni.¹

Ügyvédek már előbb, szept. 11-én kieszközölték, hogy Halácsy alispán Presinszky Ráfael szolgabíró és egy esküdtest küldötte a Petrőczyekhez a felszólítással, hogy az elhajtott barmot és nyáját adják vissza; ezek szept. 15-én szólítják Petrőczy Miklóst először arra fel, ki azt a választ adja, hogy ő a bírói széken Ujfalusyt és Rudnayt eltöltött területeinek és hegyeinek haszonélvezetétől, miután azonban azok mégis erőszakkal behatolnak, így kénytelenek határaikat megvédeni és a barmot ki nem adják, mert az Petrőczy tulajdonon lett elfogva; különben panaszlók viszont elfogták nem régen az ő jobbágyainak marháját és pedig oly területeken, melyeket panaszlók soha sem élveztek és élvezni nem fognak, nem szólva azokról a helyekről, melyek per alatt állanak. A szintén felkeresett Petrőczy János kijelentette, hogy az egész dologról mit sem tud. Petrőczy István pedig távol volt hazulról, Nyitrán járt.²

Bizonyára ezen ügygel kapcsolatos Presinszky szolgabírónak és Benyovszky esküdtnak az 1583 szept. 25-én tartott bírói széken tett jelentése, mely szerint a Petrőczyek kérésére történt kiküldetésben eljárván, helyszíni szemlét és oldalagos tanukihallgatást tartottak, midőn is az ugróci várhoz tartozó, továbbá a zléhói jobbágyok, valamint Baracskey Farkas jobbágyai által az lett tanusítva, hogy az a hely, ahol a belai és a kaszai jobbágyok összeverekedtek, Kasza vár területén fekszik és mindég oda szedték az ottani szolgálmányokat.³

Meg kell jegyezmem, hogy a nemesi felkelésekben való részvételtől sokszor lettek a nemesek visszatartva azon veszély miatt, hogy távollétük alatt a szomszédok határaikat feldulják.

¹ Orsz. lvt. NRA. fasc. 529. Nr. 15.

² Uo. NRA. fasc. 530. Nr. 15.

³ Orsz. lvt. NRA. fasc. 529 Nr. 11.

Az itt vázolt és az alább vázolandó 1583. évi dulasok indították azután ifj. Ujfalussy Jánost és Rudnay Pált arra, hogy a hadjáratból való visszatérésük után, mint már említettem 1583 november 26-án fenyítő feljelentést tesznek a Petrőczyek ellen, melyről a következő fejezetben számolok be, most folytatom a további hatalmaskodások ismertetését.

Rudnay Pál 1584 szept. 3-án Halácsy trencségi alispán előtt újabb panaszt emel Petrőczy Miklós és István ellen, panaszolván, hogy még 1583 júliusban a félnemes Vrana András és Laksan László kaszai várnagyok, a szintén félnemes Syrmier Zsigmonddal és Ádámmal, úgy más gyalogkatonákkal, jobbágysággal a belai határban fekvő Klin-hegyen lévő rétjén Andics Miklós nevű jobbágyot ok nélkül elfogták, Kaszán fogságba vetették és őt hosszabb időn át börtönben tartva, annyira kínozták, hogy összeesett és ekkor a várból elvezették; kiszabadulván, tíz hét lefolyása előtt a kínzástól és ütlegektől nyomorultul elhalt; kér bírói eljárást.¹

Petrőczyek perbehívását Presinszky Ráfael szolgabíró teljesítette, utasításához képest kötelezvén őket, hogy személyesen és nem képviselő útján, jelenjenek meg, de hozzák a megyei bíróság elé magukkal a panaszolt várnagyait, fegyvereseiket, szolgálókat és jobbágyaikat.

A törvényszék csak 1586 nov. 29-én foglalkozott az ügygel, midőn Marsovszky Bálint alispán elnökölt; Rudnay nevében Besznák Miklós ügyvéd kérte Petrőczyek elmarasztalását. Petrőczyek képviselőjében Vrana Péter kéri a panasz elutasítását, mert sem az elfogás, sem a halál helye és ideje nincs pontosan a panaszban megadva.

A bíróság kimondja, hogy pontosabb megállapítás nem szükséges.

Mely döntés után panaszlottak elismerik, hogy Andics tilos helyen éretvén, elfogatott, de azután kegyből el lett bocsátva; ha meghalt, úgy más okból halt meg, mint amely állítatik és készek tanukkal bizonyítani, hogy egészségesen

¹ Trencsén vm. lvt. III. 28. 1343.

lett elbocsátva. Panaszló kéri a perbehívottak megesküetését arra nézve, hogy Andicsot nem verték és egészségesen bocsátották szabadon. Petrőczyek válaszolják, hogy ezt esküvel nem lehet eldönteni; külömben is a halál nincs bizonyítva, de ha meghalt, úgy más okból halt meg.

A törvényszék tanácskozás után a következőleg ítelt: Petrőczy Miklós és István kötelesek, mindegyikük harmadmagával, hozzájuk hasonló nemesekkel, egy szolgabíró és egy esküdt előtt, a trencsényi főtemplomban, 1587. január 2-án esküt tenni arra nézve, hogy Andics Miklós általuk egészségesen lett a fogságból elhocsátva és nem a fogságban vele törtétek miatt halt meg; ha az esküt leteszik, úgy felmentetnek, ha pedig le nem teszik, úgy panaszlónak igazság fog szolgáltattatni.

Az ítélettel Petrőczyek megelégedve nem lévén, felebbezést jelentenek be és az ügy 1587. jan. 9-én a királyi személyes jelenléti bírósághoz lett felterjesztve, hol a felterjesztés hátlapjára írt feljegyzés szerint 1588-ban és 1589-ben négy ízben tüzetett ki tárgyalás, de mindég elhalasztatott és végül ezen peres ügy is a főper eldöltével nyert végbefejezést.¹

A károsultak panaszaikkal Nyitra vármegyét is foglalkoztatták és a Belán történi erőszakoskodásokat ott szintén megállapíttatták.

Bozóki, máskor pusztaszentmihályi előnévvel írva, Tardy István Nyitra vármegye alispánja és bírótársai 1584. január 6-án bírói széket ülven, Tarnovszky János szolgabíró és Turcsányi György esküdt ülnök hit alatt jelentik, hogy Ujfalussy János és Miklós, valamint Rudnay Pál kérésére történt kiküldetésükhöz képest Belán eljárak és ott kutatás (inquisitio) és szemle útján meggyőződtek, hogy Petrőczy Miklós és István az ottani jobbágyoknak nagy károkat okoztak, egyes jobbágyok eskü alatt vallották, hogy marhájukat és juhaikat 1583-ban erőszakkal elhajtották, egyrészét eladták, másrészét megtartották és rablásaikkal oly nyomorba döntöt-

¹ Orsz. Ivl. NRA. fasc. 460. Nr. 1.

ték a lakosságot, hogy azok földesuraikkal, a vármegyével és ő Felségével szemben a szokásos munkák, szolgálmányok és adózások teljesítésére képtelenné váltak és teljes elzúllás útján vannak.¹

Ismét 1584 jan. 31-én Boronkay György szolgabíró és Csuthy Zsigmond esküdt ülnök jelentik Nyitra vármegye bírói székén, hogy kiküldetésükhöz képest. Ujfalussy János és Rudnay Pál részére Belán oldalagos tanukihallgatásokat eszközöltek és magyar nyelvű jelentésük szerint ki lettek hallgatva :

Besznák János 80 éves, Besznák György 70 éves, Divéky János 70 éves, ifj. Besznák György 70 éves, szomorfalusi Derghon János 38 éves nemes emberek ; továbbá Laczus Miklós és Viczmándy divéki szegény emberei ; Besznák Miklós besznákfalusi zsellérje ; Bossányi István, János és András, utóbbi Tóbiás fia, csavoji és temesi, Bossányi Imre és Elefánthy Imre dob-rocsnai, Bacskaalvay Márton szecsi, Motesiczky Pál és János lestyeni, Bossányi András, Kristóf fia, sutóczi, Motesiczky László és Bossányi Imre bankai, Thuróczy Péter, Csermeny István és Forrószeghy András divéki jobbágysai és szolgáljai, kik is vallják, hogy a Kozivrch-hegyen lévő szántóföldek, hol Rudnay Pál Petrőczyek jobbágysait szántás közben elfogta, továbbá Skripovina és Belapatak (így), hol Rudnay Pál jobbágysait, zindelycsinálókait és juhokat szintén elfogott, a belai határban fekszenek és Ujfalussy és Rudnay birtokaihoz tartoznak. Petrőczyek jelenlévő ügyvéde Bánrévy Benedek, úgy Ujfalussy és Rudnay ügyvéde Trnovszky Boldizsár, azonnal másolatokat kaptak.²

Kaszai Petrőczy Miklós, János és István Pozsonyban Rádeczy István királyi helytartó előtt 1584 ápr. 18-án emel-nek panaszt id. és ifj. Ujfalussy János, Miklós és rudnai Rudnay Pál ellen, hogy Rudnay Pál vezetése alatt névleg felsorolt 39 belai és 26 ujfalusi és sok más jobbágy fegy-

¹ Orsz. lvt. NRA. fasc. 460. Nr. 26.

² Orsz. lvt. NRA. fasc. 460. Nr. 15.

veres kézzel Rovna nevű falujok határához tartozó Skripovina-hegyen lévő Nachbezovem nevű területre törtek és onnan 115 fejős juhot 15 báránnyal elhajtottak; azután Nemecz Márton zsindelykészítőt elfogták és csak kezesség mellett bocsátották szabadon; ismét a Podkozinczon fekvő szántóföldekre, a kisorubai határba mentek és az ott szántással foglalkozó négy jobbágyukat elverték, négy lovukat tárgyaikkal elvitték és őket magukat megkötözve Nyitra várában való bebörtönözésre átadták, honnan csak kezesség mellett szabadultak; a mult napokban pedig ismét a Skripovina-hegyre törtek és két szekér zsindelyüket hét lóval és egyebekkel elvitték, Zeman Mihály és János jobbágyokat elfogták és Mihályt Divékujfalun fogva tartják, Jánost pedig kezesség mellett (sub fide jussione) elbocsátották; mindezekkel 800 arany frt kárt okoztak panaszlóknak; kérik perbehívásukat.

A helytartó rendeletéből a nyitrai káptalan Drakonides Tamás Leopolitanus kanonok által hivatja a kir. kuriába a helytartó elé perbe a panaszlottakat; Rudnay Pál nyitrai házából, az Ujfalussyak Divékujfaluról lesznek idézve és pedig a távol időző ifj. János neje Révay Krisztina Miklós pedig szintén neje Baracskey Orsolya útján.¹

Ugyanezen ügyben Trencsénmegye bírói széke előtt 1584 május 27-én Petrőczy Miklós nevében tuhinai Tuchinszky Lajos ügyvéd tót nyelven azon vádat emeli id. és ifj. Ujfalussy (Novianszky) János és Miklós, úgy Rudnay (Rudnianszky) Pál ellen, hogy fegyveres jgbágyaikkal a Skripovina-hegyről zsindelyt fuvarozó, Zeman Mihály és János nevezetű rovnai jobbágyaikat elfogatták és szekerestől Rudnára kísértették, honnan Zeman Mihályt rövid fogság után szabadon bocsátották ugyan, de Jánost Rudnay börtönben tartotta, majd utóbb Ujfalussyakhoz küldötte, kik kuriájukon tartották elzárva; midőn szavatosa akadt, oly feltétel alatt bocsátották szabadon, hogy jövő szt. György napra 40 frt homagialis váltságdíjat fog fizetni, ha nem, úgy visszatér börtönébe;

¹ Orsz. lvt. NRA. fasc. 460. Nr. 17.

miután pedig szt. György napra fizetni nem tudott, így szavatóságai visszakísérték őt a divékujfalusi börtönbe, hol hosszabb ideig maradt fogva, de annyira kínozták, hogy halálán volt és ekkor elbocsátották; fivére lovon vitte őt Rovnára, hol néhány nap múlva meghalt; Petrőczyek tehát a gonossággal elkövetett gyilkosság miatt emelnek vádat és kérik az Ujfalussyakat és Rudnayt a törvény rendelkezése szerint sújtani büntetéssel.¹

A perbehívást bobrovniki Halácsy János alispán utasítására a tót jelentés szerint Presinszky Ráfael szolgabíró eszközölte és a tárgyalás 1584 szept. 10-én lett megtartva, ámde Petrőczy Miklós nevében Vrana Péter ügyvéd a szokásos bírság lefizetése mellett, melyre zálogul gyűrűjét hagyja (dato pro pignore anulo), a vádat elejti, kijelentvén, hogy ezen ügyben ezen törvényszéknél többé eljárni nem kíván.

A vádlottak nevében a perbehívás felolvasása után felszólal Hollósy János ügyvéd és patvarkodás miatt kéri a panaszlókat megbüntetni, mert nem tartja megengedhetőnek a vád egyszerű letevését. Viszont panaszlók a végítélet meghozatala előtt elejthetőnek vitatják a vádat.

A bíróság a panaszlók álláspontját teszi magáévá és a végítélet előtt a vád letevését megengedi.

A panaszlottak a bíróság ítéletét a királyi személyes jelenlét elé megfelelteszik, hova az iratok fel is lettek terjesztve,² megjegyzem, hogy patvarkodásnak mondatott a perbehívottak a vár emelése azért, mert a kir. kuriában is volt hasonló panasz beadva.

Ámde a Petrőczyek már 1584 szept. 10-én a vádat a vármegye előtt felújítják és perbehívásokat eszközölnek ki; Ujfalussy Miklós kameniczai jobbágya útján id. János nevében is, ifj. János és Rudnay Nyitra vármegyéből lettek idézve.

A vármegyei törvényszék 1585 jan. 12-én foglalkozott

¹ Orsz. lvt. NRA. fasc. 529. Nr. 16. fasc. 485. Nr. 34 és fasc. 530. Nr. 13.

² Orsz. lvt. NRA. fasc. 485. Nr. 34.

újból a gyilkossági váddal; a Petrőczyek közül csakis Miklós képviselteti magát Tóthprónay Mátyás ügyvéddel; a vádlottak képviselője Hollós János, de ifj. Ujfalussy János és Rudnay Pál személyesen is ott voltak.

A vád meghallgatása után vádlottak kifogásolják, hogy az már harmadízben lett ellenük emelve, mely fondorkodásnak és zaklatásnak ítéleti megállapítását és a jegyzőkönyvbe való beiktatását kéri.

Panaszoló válaszolja, hogy a törvényszék előtt első ízben emelt vád a szokásos bírói teherrel be lett fejezve és jogában áll az ügyet újból megindítani; a kir. kuriában emelt hivatkozás pedig senkit meg nem téveszthet, mert amennyire ő tudja, oda a vádlottak nem lettek perbe híva.

A panaszlottak által az előző eljárásra vonatkozólag bemutatott kiadványok felolvasása után Rudnay Pál kifogásolja megidéztetését, mert Trencsén vármegyében nem lakik, ott birtoka nincs és így ennek törvényszéke neki nem illetékes bírósága, ítékezni pedig csak az illetékes bíró van jogosítva kéri tehát magát azon a címen felmenteni, hogy illetéktelen bíróság elé lett perbehíva. Id. Ujfalussy János pedig azt kifogásolja, hogy ifj. Ujfalussy János útján hívatott perbe, holott ő is birtokos Trencsén vármegyében és ifj. János erre a szolgabíró az idézéskor figyelmeztette.

Panaszoló törvényesnek tartja ezen perbehívást, mert id. és ifj. János még osztatlan birtokot birnak, egy házban laknak és asztaluk közös.

A törvényszék tanácskozás után következőleg ítélt: hely adatik ifj. Ujfalussy János azon kifogásának, hogy ezen ügy a kir. kuriában megindítatván és itt a vármegyénél is egy ízben tárgyalatván, midőn az elejtetett és felebbezés útján szintén a kir. kuriába került, most mégis, mint el nem intézett függőügy ismét felvetetett és így három úton tétetett folyamatba, mely cselekmény patvarkodást képez; miután pedig egyazon ügyet ugyanazon személyek ellen újból felvetni nem lett volna szabad, így Petrőczy Miklós ifj. Ujfalussy Jánossal szemben elkövetett patvarkodásban ítéltetik el; id.

Ujfalussy János vagy személyesen, vagy lakházából, vagy birtokaiból lett volna perbe idézendő, nem pedig pertársa ifj. Ujfalussy János útján és ezért felmentetik; Rudnay Pál is felmentetik, mert nincs birtoka a vármegyében és mert semmi rosszat sem követett el.

Az alperesek megnyugodtak az ítéletben, ellenben Petrőczy felebbezett, azonban a per a személyes jelenléti bíróság elé csak Halácsy alispán halála után Marsovszky Bálint alispán által lett 1586 máj. 13-án felterjesztve; a kiadványozás Trencsén vármegyében rendszerint sok idő letelte után történt.¹

A kir. kuriában először 1587 dec. 26-án vétetett elő a felebbezés, de ismételten elhalasztatott, míg végre a főper elintézésakor szintén elejtetett.

Trencsén vármegye bírósága előtt azonban az időközben elhalt Petrőczy Miklós özvegye Zay Borbálya, legidősebb fiának Pálnak nevében is 1589-ben szorgalmazta az ügy újabb elővételét, állítván, hogy perújítási engedélyt nyertek; a mitici Roson László alispán és bírótársai által 1589 szept. 15-én tartott bírói széken az elővételén, miután id. Ujfalussy János időközben elhalt, ifj. Ujfalussy János és Rudnay Pál jelennek meg mint vádlottak, kiknek nevében Bobrovniczky András ügyvéd bemutatja az előző iratokat és előadja, hogy ezen ügy a vármegye által már elintéztetett és felebbezés alapján a kir. kuriába terjesztetett fel, hol az vagy függőben van, vagy eldöntetett, vagy pedig ott valamely jogorvoslat iránt történt lépés; adja tehát a panaszló elő, hogy mely részben kéretett ez idő szerint a jogszolgáltatás? A panaszlók nevében Sasinszky Mátyás ügyvéd kérte az előző ítélet figyelmen kívül hagyását. Panaszlottak ezt nem tartják megengedhetőnek, hacsak a panaszlók perújítási engedélyt fel nem mutatnak.

A bíróság felszólítja a panaszlókat, hogy mutassák fel a perújítást megengedő rendeletet, de panaszlók mit sem tudnak felmutatni.

¹ Orsz. lvtl. NRA. fasc. 485. Nr. 34 és 529. Nr. 5.

Ennek következtében a panaszlottak a vádnak végleges, minden jogorvoslat kizárása mellett való elutasítását és panaszlóknak patvarkodás (calumnia) miatti elítélését kérik, mert a törvények rendelik, hogy akik perújításra való hivatkozással a végrehajtást elhalasztják és perújítással még sem élnek, azok patvarkodóknak tekintessenek.

A bíróság ítéletileg kimondja, hogy miután az ügy perújítási engedélyre való hivatkozással kéretett újból felvételni, ámde az engedély még sem lett felmutatva, így az előbbi ítélet fenntartásával panaszlók a patvarkodásban vétkeseknek ítéltetnek és Ujfalussy János, valamint Rudnay Pál az emelt vád terhe alól végleg felmentetnek.¹

A Petrőczyek részéről még egy panaszt találunk Trencsén vármegye előtt emelve; Petrőczy Miklós, János és István nevében Tuchinszky ügyvéd 1587-ben panaszolja Marsovszky Bálint alispán előtt, hogy a Petrőczyek területén vadászó jobbágyaiktól Rudnay Pálnak és birtokos társainak jobbágjai 1586 jun. 25-én egy őzet (damam) és 1587 jan. 13-án egy vaddisznót (aprum silvestrem) erőszakkal elvittek.²

Büntető eljárás a Petrőczyek ellen.

I. Ferdinánd király uralkodása alatt a rablások, hatalmaskodások és határdulások megakadályozására több szigorú törvény lett alkotva, melyek közül az 1548. évi törvényekre támaszkodtak ifj. Ujfalussy János és Rudnay Pál akkor, midőn a Petrőczyek ellen fenyítő feljelentésüket megtették.

Az 1548. évi 48. tc. rendeli, hogy az ország főkapitányai és szabad ispánjai, valamint a vármegyék ispánjai és alispánjai a nyilvános tolvajokat és rablókat az ország törvényeinek megfelelően mindenütt fogják el és büntessék meg és gondoskodjanak az utak biztonságáról.

¹ Orsz. Ivl. NRA. fasc. 492. Nr. 25.

² Trencsén vm. Ivl. Nr. 942 és Orsz. Ivl. NRA. fasc. 529. Nr. 24.

A 49. tc. elmondja, hogy némelyekről állítatik, hogy váraikban rabló csatlósokat és zaskornikokat, Lengyelországból bejövő gonosztevők, tartanak, akiket rablásra küldvén ki, velük a zsákmányon osztoznak; — rendeltetik tehát, hogy ha ellenük vád emeltetik, a királyi felség vagy az ország kapitányai büntessék meg úgy, hogy várukat ostrommal vegyék be, őket pedig kivonszolván, gyalázatos halállal sujtsák; jószágaik elkobzandók; különösen Basó Mátyásnak és gonosz szolgálának megbüntetése lesz elrendelve; végül a rejtekhe-lyeket nyújtó erdőkön át vezető utak oldalainak kétszáz-könyöknyi szélességben való kiírtása lesz törvényileg elha-tározva.

Az 50. tc. érdekel jelenleg bennünket leginkább, melyben azokat illetőleg, kikre nézve csak gyanus és nem köztudo-másu, hogy rabolnak, ezt a rendtartást iktatják törvénybe: a vármegyék ispánjai, vagy alispánjai a szolgabírákkal és az elköltözni kívánó jobbágyok részére való igazságszolgáltatás végett választott nemesekkel együtt, minden ily gyanu alá eső úrnál, nemesnél és nem nemesnél negyedévenként pontos nyomozást eszközöljenek; és ha kiderül, hogy latrokat tar-tanak el, vagy hogy ők maguk latorkodnak, az ispánok vagy alispánok mindannyiokat érdemük szerint azonnal büntessék meg, ha ugyanezt saját erejükkel elvégezhetik; ha nem tehe-tik, úgy értesítsék az ország kapitányait, hogy így a gonosz-tevők minden módon kiírtassanak.

Ujfalussy és Rudnay 1583 november 26-án személyesen jelentek meg Trencsén vármegye bírói széke előtt és élő-szóval azon vádat emelték, «hogy Petrőczy Miklós és István gonosztevők és határdulók és hogy úgy ők, mint Petrőczy János olyan jobbágyokat és tiszteket, valamint kaszai váruk-ban olyan szolgákat és más bűnösöket tartanak, kik gonosz-tevők és határdulók», latinul: «quod ipsi domini Nicolaus et Stephanus Petrőczy malefactores sunt et drepraedatores, et quod Johannes simul cum ipsis, subditos et famulos, ac in arce eorum Kazza servitores malefactores, depredatores et hominum damnificatores intertenuerent,» kéri, hogy az al-

ispán a vármegye szokása szerint vizsgálja meg a panaszt és szólítsa őket igazolásra fel, mely célból hívassanak a kitűzendő hatánapra perbe, hogy az ítélőszék előtt a vádra megfeleljenek és azután járjon az ítélőszék ellenükben el.

Bobrovniki Halácsy János alispán nov. 28-án utasítja Presinszky Ráfael szolgabíró, hogy miután a törvények előírják, hogy miként járjanak el a fő- vagy alispánok a gonosztevők ellenében, ahhoz képest idézze meg a három Petrőczyt mint perbehívottakat, tehát alpereseket, azon falvakból, melyekben birtokjogokkal bírnak, vagy szokásos lakhelyükről a legközelebb tartandó bírói szék elé, hol vagy személyesen, vagy ügyvédjük útján felelni tartoznak; és intse őket meg, hogy vádolt szolgálkat és jobbágyaikat állítsák személyükben szintén a vármegyei bírói szék elé, hogy ott azok is felelhessenek; ha megjelennek és magukat, valamint szolgálkat elfogadhatóan tisztázzák, úgy rendben lesz a dolog, de ha meg nem jelennének, úgy a panaszlók előterjesztéséhez képest az fog történni, mit a jog és a törvények követelnek. Együtt szólítsa őket fel, miszerint a perbehívók, tehát a felperesek jobbágyaiktól a panasz szerint jogtalanul elvett baromcsordát adják vagy bírói kézbe, vagy bocsássák vissza a tulajdonosoknak.

Az eredeti utasítás tót nyelven lett kiadva és Presinszky szolgabíró szintén tót nyelven jelenti a foganatosítás megtörténtét, mely jelentésnek egy részét a latinnal kevert nyelv jellemzésére ideiktatom: «*alioquin ze na instantii partis querulantis to se stane, co, jura regni et constitutiones publicae requirunt,*¹» tehát 16 szóból tíz latin és csak hat tót.

A vármegye bírói székének 1587. évi ítéletét a felperesek megfélebbezvé, az ügy a királyi személyes jelenlét elé felterjesztetvén, a felterjesztésbe az utasítás latin nyelven lett szószertint felvéve.²

Az 1583 decz. 10-én tartott törvéynapon kishlivényi

¹ Orsz. lvt. NRA. fasc. 460. Nr. 16.

² Uo. NRA. fasc. 523. Nr. 6.

Baran János ügyvéd a perbehívókat, Vrana János ügyvéd pedig a perbehívottakat képviselte.

Utóbbi ünnepélyesen tiltakozik az ügyfeleit mélyen sértő vád ellen azzal, hogy felei nemesi előjogaikat semmi tekintetben sem engedik csonkíttatni és csakis azok teljes fenntartása mellett, a bíróság iránti tiszteletből készek a vádra megfelelni; válaszuk az, hogy nem ők adtak okot az ellenségeskedésre és az erőszakoskodásokra; az illetlen vádért majd elégtételt fognak kívánni; bár id. Ujfalussy János és Rudnay Pál megesküdtek arra, hogy a szebedruzsai Fekete Erdő Krizs nevű helyig örökölt birtokuk és Nyitra vármegyében fekszik, ügyfelei mégis igazolni képesek, hogy az mindég a trencsénvármegyei Kasza várhoz tartozott, e célból felmutatnak két privilegiális levelet és a nyitrai káptalannak a beiktatásról szóló jelentését; továbbá ugyancsak a nyitrai káptalan kiadványait, melyekből kitűnik, hogy Szebedruzs bírói teher fejében adatott zálogba¹ Ujfalussy Gergelynek és Rudnay Györgynek; de az is kiviláglik azokból, hogy ezen Szebedruzs Trencsén vármegyében feküdt és miután néhai Tarnóczy Miklós a bírói terhet megfizette, ezzel kiváltotta Szebedruzszt. Ennek dacára sokkal utóbb, 1569-ben Ujfalussy Gergely fiaival és id. Jánossal ugyanezen kiváltott birtokot Miksa királytól felkérte és a király előtt állította, hogy az részben az ő, részben Petrőczyek kezén van, így akarván azt Trencsén vármegyétől elszakítani és Nyitra vármegyéhez csatolni; a beiktatásnak azonban a Petrőczyek azon alapon, hogy a birtokhoz az Ujfalussyaknak semmi joguk ellentmondottak. Ebből kitűnik, hogy Ujfalussy és Rudnay azon területeket illetőleg sem bírnak valamely joggal, melyekre nézve esküt tettek és még kevésbé azokra nézve, melyekbe most betörték; mert az ő Felsége ítélőszéke által esküjüktől feltételezetten nekik odaítélt területekkel nem voltak megelégedve, hanem a nekik ítélt Krizs nevű helytől jó távol fekvő oly helyeken, melyekre nézve eskü nekik odaítélve

¹ Lásd fent 1548. évben.

nem lett, akarnak foglalni és az elfoglaltat Trencsén vármegyétől elszakítani, meg nem elégedvén azzal sem, hogy a mult években számtalan nyáját és csordát hajtottak Petrőczyék jobbágyaitól el és azokat megtartották; a határokat újabban sem tisztelik és mindég gyakrabban törnek be, így a legutóbbi április 28-án fegyveres szolgálkával és jobbágyaikkal Gbezove és Skripovina hegyekre törtek és a Predkozniczom nevű földeiket igyekeztek elfoglalni, ott dolgozó hét jobbágyukat elfogták, kik közül néhány még most is súlyos fogságot szenved; jobbágyaik 11 lovát és 130 birkáját elhajtották és kezeség mellett sem hajlandók kiadni, mikről a bíróság az oldalagos tanukihallgatásokból meggyőződhetik.

A december 12-én folytatott tárgyaláson Petrőczyek ügyvéde folytatja perbeszédét: Ujfalussy és Rudnay panaszolták a vármegyei bíróság előtt, hogy Bela nevű falujukat alperek körülfogván, onnan marhacsordákat elhajtottak, viszont a kir. kuriában azt panaszolták, hogy az elhajtás a Skripovina hegy alatti szántóföldekről történt; így akartak egyazon esetet két bíróság által üldöztetni, pedig tilos ugyanazon esetben két bíróság által hívni bárkit perbe. A vád ellenében védelmük az, hogy a csordákat saját területükről, annak védelme céljából hajtották be, mi a Hk. III. rész 22. címe szerint meg van engedve; a bíróság kezéhez a behajtott marhát azért nem adják, mert nem kóbor nyáj lett behajtvva, hanem hatalmaskodó, mely után váltságdíjúl homagium jár. A vádat illetőleg még kijelentik, hogy ők jámbor és becsületes emberek, kik mindenkivel szemben készek ezen voltak, ha kell, személyesen megvédeni. Hogy pedig patvarkodás esete forog fenn, ennek bizonyítására bemutatják a kir. kuriába történt perbehívásról szóló tanusítványt.

A felperesek válasza: oly óvással kéri a Petrőczyek által bemutatott oklevelek felolvasását, hogy ezzel nem bocsátkoznak a tulajdonjog vitatásába; a bemutatott privilegiális levelek itt mit sem érnek, mert jelenleg nem a tulajdonjog bíraltatik itt el, mely iránt a kir. tábla (in Tabula Regia) előtt folyik a per és már esküt oda ítélő ítéletet kaptak. Ne

idegen adományleveleket mutassanak ellenfeleik be, hanem őket illetőket, melyekben azonban bent legyen a szebedruzsai Fekete Erdő, vagy mutassanak határjárásokat és osztályleveleket, melyekből világosan kitűnjön az ő tulajdonjoguk. A hatalmaskodások, így a belai földeken elkövetett rablás is, külön perek tárgyai. A patvarkodást illetőleg kijelentik, hogy Ujfalussy Gergely fivére János a Klin és Skripovina hegyek miatt indított a kir. kuriában pert, de abban a jobbágyság és a csordák elfogásáról nincs szó, tehát nem forog fenn a patvarkodás esete.

Ezzel szemben Petrőczyek kérik utasítani a felpereseket, hogy csak egy bíróság előtt folytassák a pert.

A törvényszék közbenszólóan ítél: nem forog fenn patvarkodás, mert a kir. kuriában visszahelyezési kereset adatott be, most pedig határdulás pereltetik; de a perbehívottak sem mondhatók rablóknak és határdúlóknak, mert vitás területről van szó, melyet védeni kívántak; felhivatra tehát a felperesek, hogy az alperesek által ezen területeken kívül elkövetett esetekkel igazolják vádjukat, hogy alperesek gonosztevők és határdúlók.

Felperesek: hivatkoznak vádjuk világos voltára és arra, hogy a hatalmaskodásokat nem a perelt területeken, hanem a Bela alatt fekvő szántóföldeken követték ellenfeleik el és pedig ellenséges fegyveres rablók módjára (*more praedonico*); az elhajtott barmot a Petrőczyek maguk között felosztották és felhasználták, amit szemle és köztudomány útján készek bizonyítani és ezzel bizonyítva lesz, hogy az alperesek nem határaik védelme céljából követték el a határdulást és a rablást.

Az alperesek tiltakoznak, hogy az iménti birói döntés dacára a most felsorolt cselekmények miatt rablóknak és határdúlóknak neveztessenek.

A bíróság ismétli előbbi döntését, mely szerint az alperesek által jogos tulajdonuknak állított és a felperesek által is per alatt állóknak elismert területeken, szintűgy határaik védelmére elkövetett cselekményekért az alperesek nem mond-

hatók gonosztevőknek és határdúlóknak; felhivatnak a felperesek, hogy adják elő a vitás területeken kívül az alperesek által elkövetett azon cselekményeket, melyek ezek bűnös voltát igazolják.

A felperesek folytatják: a Petrőczyek emberei minden ok nélkül közutakon fogták el belai jobbágyaikat és a főispánnak adták őket megbüntetésre át; julius elseje óta vannak azok fogva; másokat ismét pénzüktől és tárgyaiktól saját nem vitás földeiken fosztottak meg; marhacsordáikat és nyájait szintén nem vitás területéről hajtották el; a belai bírót puskagolyóval sebesítették meg és a belaiakat annyira sanyargatták, hogy közadóikat sem képesek fizetni.

Alperesek kifogásolják, hogy a váddal illetett jobbágyaik és szolgálók megnevezve nem lettek és így nem vonhatók felelősségre.

Felperesek hivatkoznak arra, hogy az előzetes perekben a bűnösök világosan meg lettek nevezve és az alperesek nemcsak Belán, hanem mások, így a Bossányiak területein is követtek el hasonló cselekményeket, mit készek a kitűzendő határidőben tanuvallató levelekkel igazolni.

Alperesek: a Bossányiak birtokain történtekért készek ezeknek az illető helyen felelni; már néhai Ujfalussy Miklós vádolta őket egy ízben, hogy a Bossányiak csavoji birtokát «megdúlták» (így!), de már akkor tiltakoztak a vád ellen.

A felperesek készek, miután a vármegyei bírói szék alpereseket, mint rablókat és nyilvános gonosztevőket (*prædones et publici malefactores*) idézte meg, a nyilvános gonosztevőkre nézve fennálló törvények szerint egy kitűzendő határnapon levelekkel és élők tanuskodásával igazolni a vádat; kéri a perbehívó levél felolvasását.

A perbehívólevél felolvastatván, a felperesek újból határnapot kérnek a bizonyításra.

A törvényszék a következő közbenszóló ítéletet hozza: miután a perbehívók kérésére a Petrőczyek azon gyanu alapján lettek idézve, hogy rablók és gonosztevők és ezen vád általánosan mondatott, így megengedtetik a perbehívóknak,

hogy a jövő szent György napkor és a reá következő napokon bizonyítsanak.

Felperesek kéri, hogy miután ők Petrőczy János ellen csakis azon vádat emelték, hogy bűnös jobbjárait nem vonja felelősségre, így személyével szemben eljárás ne legyen és a perbehívó levél ehhez képest igazíttassék ki.

Az alperesek ez ellen tiltakoznak, mert a perbehívó levél tanúsága szerint a vád Petrőczy Jánossal szemben is emeltett és a felperesek perbeszédeiben is az összes alperesek vádoltattak; ha a vád most Petrőczy Jánossal szemben visszavonatik, úgy a vádlók a törvényszék megsértéseért vonandók felelősségre.

Felperesek: a perbehívó levélbe a Petrőczy János elleni vád tollhibából került és ezért ők nem felelősek, mert nem ők kézbesítették a perbehívó levelet, hanem a bíróság adta ki.

A bíróság döntése: a törvényszék megsértése nem forog fenn, mert a felperesek a bíróságot kérték a perbehívásra és Petrőczy Jánost csak annyiban vádolták, hogy jobbjárai felett nem bíraskodott; amennyiben pedig az írnok az idéző parancs leírásánál hibázott, az a szabályok értelmében kiigazítandó.

Most a felperesek az ellenfél szolgálai és jobbjárai tekintetében kérnek bírói döntést, mire nézve az alperesek újból hangsúlyozzák, hogy a perbehíváskor azok megnevezve nem lévén, felettük ítélkezni sem lehet.

Bírói döntés: Amennyiben sem a terhelt jobbjárok, sem a szolgák megnevezve nincsenek, a perbehívottak pedig ismeretlenek felett nem bíraskodhatnak, így Petrőczy János a meg nem nevezett jobbjáiraival együtt a már felhozott okokból személyére és jobbjáira nézve a vád alól felmentetik.

A dec. 11-én folytatott tárgyaláson Ujfalussy és Rudnay képviselője Hollós János kéri jegyzőkönyvbe venni ügyfelei tiltakozását arra nézve, hogy Petrőczy Miklós és István elfogott jobbjárait, a nyájakat és csordákat nem voltak jogosítva bírói kézbe adni át, mely tiltakozásról tanúsítványt is vesznek.

Az alperesek kifogásolják, hogy bár a felperesek legutóbb a vádnak bizonyításra bocsátását kérték, mégis a tanuvallatások helye és ideje, úgy egyéb szükségesek iránt, így, hogy ki által történjék a tanuk vallatása, kérést elő nem terjesztettek; miután pedig a vád az 1548. évi törvényre van fektetve, melyben a köztudományi eljárásra nézve bizonyos szabályok foglalvák, így annak értelmében az alispán, a szolgabírák és a törvényszéki jegyző kiküldését kéri.

A felperesek tiltakozással válaszolják, hogy a köztudomány körüli eljárás vitatásába nem bocsátkoznak, mert ez iránt a bíróság tegnap úgy, miként azt a vármegye szokása megkívánja, részletesen határozott és miután a mostani pervita birói döntéssel befejeztetett, többé előterjesztés sem tehető.

A bíróság az alperesek előterjesztésére nézve kimondja, hogy a köztudomány kivétele iránt az első napon már határozott és a határnapot is kitűzte ugyan, de a birói döntést függőben lévőnek tekinti és így erre nézve a felek újabb előterjesztéseket tehetnek. A köztörvények ugyan előírják, hogy a mostanihoz hasonló vád esetén az alispán eszközölje a vizsgálatot és tűzzön ki határidőt úgy, miként egyéb ügyei azt megengedik, ámde erre nézve a felek mégis előterjesztést tehetnek és csak ha előterjesztésük el nem fogadható, fognak az alispán és bírótársai a törvények szerint dönteni.

A felperesek ezen birói döntés ellen tiltakoznak.

Az alperesek szintén tiltakoznak, mert nekik saját védelmük érdekében joguk van mindezekre nézve előterjesztéseket tenni annál inkább, mert nem a hivatalos személyek, hanem a felperesek által hivattak perbe.

Felperesek válasza, hogy az alperesek mint gyanu alatt állók lettek perbehíva és így tiltakozásuknak nincs helye.

A per a fentebb ismertetett birói intézkedés következtében 1584. márc. 10-ig szünetel; ekkor Rudnay Pál a törvényszék előtt személyesen megjelenvén, ünnepélyes tiltakozással előadja, hogy a Petrőczyek ellen emelt vádat vissza nem vonja, sőt ismétli és inti a Petrőczyeket, hogy ne küldjék

folyton szolgálkat és jobbágyaikat gonosztettek elkövetésére ki és ne tűrjék e célból való távozásukat, fékezzék őket meg és biráskodjanak felettük; ugyancsak tiltakozik az ellen, hogy a Petrőczyek által gonosztettek elkövetésének vádjával bírói kézbe átadott három jobbágya fölött a bíróság ma ítélkezzék — kívánja, hogy az ítélkezés a jövő bírói székre halasztassék, mert ügyükben tanuvallomásokat akar bemutatni.

Az alperesek nevében Tótprónay Mátyás ügyvéd kívánja, hogy a felperesek azokat a szolgálkat és jobbágyokat, kiket az alpereseknek le kellene tartóztatniok, nevezzék meg.

Rudnay válaszolja, hogy neveiket már egy alkalommal közölte.

Felperesek kérik a köztudomány kivételének megejtését.

Rudnay társa Ujfalussy nevében is előadja, hogy az alispán és társai addig nem járhatnak el, míg az általuk a felsőbb bíróságtól kieszközölt parancslevélben kiadni rendelt másolatokat meg nem kapják.

Bírói közbenszóló ítélet: a felsőbb bíróság levelében az nem foglaltatik, hogy a tanuvallatás addig meg nem ejthető, míg a másolatok a jegyzőkönyvből meg nem adatnak és el is van már a tanuvallatás határozva; bár a közgyűlés arra az alispánnak határozott napot ki nem tűzött, mégis miután gonosztettekről van szó, az alispán a Petrőczyek kérelméhez képest ahogy lehet, elfog járni. Rudnaynak három jobbágyát illető kérése attól tétetik függővé, kívánja-e a főispán a rabokat a jövő bírói szélig fogva tartani, vagy pedig kívánja-e az azonnali biráskodást?¹

¹ Orsz. lvt. NRA. fasc. 529. Nr. 40, és 526. Nr. 6; úgy Trencsén vármegye lvt. Inst. Publ. VII. b. Nr. 32.

A büntető perben oldalagosan eszközölt tanukihallgatások.

A felperesek ifj. Ujfalussy János és Rudnay Pál, az alperesek a Petrőczyek.

A birói halasztás következtében a perben beállott szünetet a felek oldalagos vallatásokra használtak fel.

A felperesek Báthory Miklós országbirótól Stubnya-fürdőben 1584. jan. 20. kelt birói parancsot eszközöltek ki, melyben el van mondva, hogy a kérelmezők a Petrőczy Miklós és István elleni perükben nyitra-, bars-, turóc- és trencsénvármegyei tanukat kívánván kihallgattatni, az oldalagos kihallgatás elrendeltetik azzal, hogy a kérelmezők által megnevezendő tanuk 16 márka büntetés terhe alatt idézendők és mind arra nézve kihallgatandók, mire kívánva lesz; királyi emberekül nevezve: Bossányi János és Imre, Simonyi András, Fornószeghy András, Korossy Ferencz, divékujfalusi Zsámbockréthy Ferencz, Baracskey Farkas, Egresdy Gáspár és Besznák Miklós; az esztergomi káptalan lett utasítva, hogy hiteles személynek egyik tagját küldje az eljáráshoz ki.

Megjegyzem, hogy az 1556. évi 39. t.-c. megengedte, hogy az esztergomi káptalan mint hiteles hely az ország egész területén eljárhasson és így ha egy ügyben több vármegyében kellett eljárni, az szokott ezen időben kiküldetni.

Az eljáráshoz Egresdy Gáspár szállt ki mint királyi ember Phlo János kanonokkal, kik 1584. jan. 9 és 10-én Zljechón, febr. 11-én Csernalehotán, 12-én Baznán másként Krasznafalván, 14-én Teplán és Dubniczon, 15-én Illava városban, 16-án Belus városban, 17-én Tunezsiczen, 18-án Kamencsén, 19 és 21-én Trencsén városban, 27-én Csavojon, 28-án Temesen, 29-én Rudnán, márc. 1-én Divékujfalun és Koson, 2-án Privigyén és 3-án ismét Divékujfalun hallgatták ki a tanukat.

Ki lettek hallgatva: a kir. helytartó székalkai apátságához tartozó zljechoi; Zay Lőrincz, Miklós, János, András, Fáncsy

György és Zsemlery Boldizsár zayugróci várához tartozó ugróczi, sipkovi, nagy- és kisszlatinai, timoráczi és baznai; Motesiczky László felsőmotesiczi; Baracska Farkas miseni; Forgách Imre trencsényi várához tartozó teplai, dubniczai és nemsovai; Osztrosits Miklós és András illavai, belusi és tunezsici; Nozdroviczky György nozdroviczi; Moczek más-ként Klobusiczky Benedek és Miklós klobusiczi; Madocsányi Pál alsóleszkóczi; Zermegh János szlopnai; Jakusits Ferencz árváinak szlopnai; az illavai plébánia tunesiczi; Sándor István szlavniczai; Benyovszky Gábor dvoreczi; Trencsén város liborcsai; Bossányi János, András, Lőrincz és István, úgy Zokolovszky Péter csavoji, nevidzéni, dlzsini, bankai és dobrocsnai; Zerdahelyi István szecsi és dobrocsnai; Elefánthy Imre dobrocsnai; Motesiczky Pál és László lestyényi és mácsói; Bossányi Imre lehotkai és bankai; Tőkésujfalussy János bankai; Besznák György és Kubinyi Kristóf bastyánkai és csicsmani; Thuróczy Péter, Viczmándy János, Csernyánszky István és Fornószeghy András divéki; Thurzó Bernát és János privigyei, kosi, porubai és tuzsinai; Balassa András facskói jobbágysai; továbbá kihallgatott nemesek: Motesiczky más-ként Majthényi László, Prileszky Gábor fia János, Benyovszky Gábor, Moczek más-ként Klobusiczky Benedek és Miklós, felsőleszkóczi Spanyolvecz Máté, ki Sztreczek György jobbágnak a szolgája; Nozdroviczky György, Maczák Ádám trencsényi városi bíró, Nedeczky István, Divéky János és Gáspár, Besznák Gáspár, Márton és Boldizsár, Jókuthy Miklós, Márton és János, végül bastyánkai Kosztolánszky János.

Kik valamennyien tudnak a kaszai darabontok, gyalogosok és jobbágysok által Csavojról és Belárról elhajtott marháról, a pusztításokról és dúlásokról; vallják, hogy a Petrőczy urak az elhajtott marhát egymás között elosztották, egy részét eladták, más részét pedig saját konyhájukon használták el; a darabontok néhány marhát pénz ellenében a tulajdonosoknak visszaadtak; a belai bíró a juhaklok kifosztásakor a tanuk közül többeket oda hívott és azokhoz így szólt: «jó szomszédok, tiltakozunk Isten előtt és előttetek az ellen, mit

a kaszai gyalogdarabontok műveltek, elpusztítván juhaklainkat, kifosztották azokat; kérünk titeket, tegyetek a történetekről tanuságot. A belai marha elhajtásakor a Petrőczyek 12 frt büntetés terhe alatt kötelezték a bírák útján jobbágyaikat, hogy a marha elhajtása céljából fegyveresen gyűljenek össze; Svecz György és Sirmiensis (Sirmier, Sermerius) Zsigó kapuőrök (portarius) vezették a jobbágyokat, éjjel indultak Kaszáról és hajnalban érkeztek Bela alá, hol közülök ötvenen a Skripovina réten cselvetőknek maradtak, a többivel pedig Vrana kapuőr Bela falu alá ment és Podhubai nevű szántóföld aljáról hajtotta el a 350 darabból álló marhacsordát. Midőn a Petrőczyek az elrabolt marhát nyilvánosan árusították, saját jobbágyaik, de idegenek is, mondogatták egymásnak «testvér ne végy az efféle jószágból, mert nekünk is nehezünkre esnék, ha olyasmi történne velünk, mint ezekkel a nyomorultakkal történt». Petrőczy István a neki jutott marhából három darabot Lecze (Lédecz) községnek adományozott a templom javára; a belai birót Sirmiensis Zsigó nyíllövessel «in clune seu coxendice» sebesítette meg, ki ezzel dicsekedett is. Beláról és Csavojról idegen urak alá költözött és így tanuskodásra bocsátott, több jobbágy vallja, hogy a Petrőczyek folytonos pusztításai és zaklatásai miatt hagyták el előbbi uraikat, mert akár háborúban a katonák, úgy pusztították őket a Petrőczyek emberei, elhajtván marhájukat, juhnyájukat, fogságra vetvén személyüket és elszedvén szénájukat és ingóikat; az egyiktől négy darab szarvasmarhát, «unam redam vulgo hámot (így!)», egy lóra valót, egy kerékvasat «vulgo sinvasat» (így!) vittek el.

Kocsnyár Mártontól egy ízben 26 kaszai szolga 12 juhot hajtott el és ugyanakkor egy Oszlár nevű belait fiával és két lovával elfogtak, de Rudnay Pál 60 emberével Zljechón utólérte őket és vezetőjüket Vranát kérdőre vonta, hogy kinek parancsára tették ezt? Vrana Petrőczy Miklós és István parancsára hivatkozott; Rudnay Oszlárt és lovait kiszabadította és elvette a 12 juhot is, de ezek fejében szavatolt, hogy tulajdonosuk Kocsnyár 15-öd napra a zljechói bíró előtt megjele-

nik törvényt állani; Kocsnyár meg is jelent és le akarta fizetni a követelt díjat, ámde elfogták őt és Kasza várába cipelték, Rudnay ellen pedig, hogy útközben ki ne szabadíthassa, 40 embert lesbe állítottak.

A belaiaktól elvitt marhát az alispán által ecélből kiküldött szolgabíró kezéhez sem adták a Petrőczyek ki, mert már akkor eladták volt.

Emberek közül egy Svecz György nevű kapuőr volt a leggonoszabb és az egyik tanut a kaszaiak megkínózván, kérte a többi kapuőrt «verjete, de azt a vöröset (Sveczet) ne küldjétek hozzám»; ez a Svecz addig míg Leczén lakott, jámbor ember volt, de ahogy Kasza várába került, nem volt nálánál nagyobb lator és az összeharácsolt holmit árulgatta, így az egyik tanutól fateknő (*pelium ligneum*) készítésére való három fejszét, kővágásra való két nagy «*sarcula vulgo csákánt*» és egy kisebb «*molleolum vulgo verőt*» vett el.

A Petrőczyek embereiknek a tanuk vallomásai szerint azt a parancsot adták ki, hogy Rudnayt bárhol találják, vágják le, szaggassák darabokra.

A kaszai vár uti vámszedői elvévén a rendes vámot, utólag a kapuőrök újból megsarcolták az utasokat, épen úgy azokat, kik a Petrőczyektől fát vettek; ezektől a már megfizetett vételáron felül szekerenként fél forintot szedtek; több tanu a prónai vásárról jövet Kisporubán megfizette a vámot, de a kapuőrök az erről adott és felmutatni kívánt pecsétet a földhöz vágták és elszedték az utasok holmiját; egyiküktől egy «*avem cæsaream vulgo császár madarat (így!)*» vittek el szintén a kapuőrök; a belaiaktól lovakat «*vulgo kacolakok*» vittek el.

A vámőrök egyike a tanuk egyikének testéről lehúzta az általvetőt (*mantica*), melyben negyed font bors (*piperis $\frac{1}{4}$ pars librae vulgo egy fyer dungal (így!)*) volt, továbbá elvitt tőle «*unam strigilem et unum cinctorium, vulgo vakarót és hevedert (így!)*»; egy másiktól féket «*frenum*» és «*unam retam vulgo gyeplőt*».

A bélapataki kerékgyártó (*rotipar*) egy nagyszlatinai job-

bágytól négy tarisznya sajtot «cum peronibus vulgo bocskorokkal (így!)» kapott vissza.

Évekkel előzőleg a Petrőczyek a zayugróczy vár határai-ban is dúltak és egy akolból 14 juhot elhajtván, azokból Zay János levele következtében Petrőczy Miklós 12 darabot a falusi birónak visszaadott, mondván, hogy nem ő küldötte ki a latrokat és a tettes Zbint sajátkezüleg elverte.

Beléről egy ízben oly sok juhot hajtottak el a kaszaiak, hogy 30 darabont kellett őrzésükre és midőn egy szebedruzsi ember mondotta a darabontoknak, hogy a szegénységtől elvett juhokból ő nem fog vásárolni, azok azt válaszolták, hogy úgy sem eladók, mert alkalmasak lévén a táplálkozásra, uruk maga fogja azokat fogyasztani.

A csavoji tanuk elmondják, hogy Petrőczyek miként fosztották ki Csavojt, elvitték szénájukat, juhaikat, a malmot elpusztították és még a kerékről a vasat is leszedték, elvive «serculum vulgo csákányt» is.

Egyik tanu úton lévén, a kaszai kapuőrök sörre (cerevisia) 23 denárját rabolták el; egy másiknak pedig prémes subáját (tunica grisea) és karasia posztóból való dolmányát (dolman) vitték el.

Akadtak tanuk, akik előtt Prezlaw nevű kaszai kapuőr fenyegetődött «meglátjátok, hogy előbb-utóbb kitöltjük boszunkat Rudnay Pálon, mert testvérünket Mártont, (szintén kapuőr volt) felakasztotta», más kapuőrük pedig saját házában készültek Rudnayt felkeresni.

Több tanu jelen volt, midőn a kapuőrök, kik tizenhatan, sőt negyvenen is jártak együtt zsarolni, egy utazót csak azért zártak kalodába, hogy tőle borraivalót sarcoljanak.

A tanuktól elvittek «duas tecas Pulveris vulgo puska palackot», vagyis lőportartót és «circulum ferreum vulgo abroncsokat (így!)».

Egyik privigyei tanu Morvaországból haza jövet Kaszaváralján a vámosnál éjszakázott, de éjjel puskáját és kardját (framea) ellopták; a vámos a kapuőröket — kik a rétet őrizték — mondotta bűnösöknek és tényleg a zljechoi bíró a

kardot borraivaló ellenében a kapuőröktől vissza szerezte, de a puskát azok, bár náluk volt, nem adták ki.

Egy csicsmani jobbág्य tanu fiát 26 pár szőrkesztyűvel (chyroteca) az illavai hetivásárra küldvén, bár a fiú a kisporubai vámot megfizette, mégis Svecz és Sirmiensis kapuőrök az úton elvették tőle a kesztyűket és a fiú kénytelen volt hazafordulni; a tanu most télen a fenyítő feljelentés után elment Kaszára és Vrana András kilenc pár hiányával a kesztyűket neki vissza adta. Ismét egy másik csicsmani tanu zsákban borsót (pisum) és köleskását (milium) vitt magával, de Kasza vár alatt a cserjésből előtörő kapuőrök elvitték azt és 50 denárt követeltek, végre könyörgésére 40 denár ellenében visszaadták.

Egy facskói tanu az előző évben Rudnay Pál jobbágya volt Belán és midőn a kaszaiak a sok marhát elhajtották, az ő három darabját és két tináját is elvitték; ő utánuk ment a várba és marháját visszakérte, de azt a választ nyerte, hogy csak úgy adják vissza, ha akkori urát elhagyja és Kasza vár alá esküszik, mit ő azzal tagadott meg, hogy jó ura van és ha az összes belai marhát neki adnák, akkor sem hagyja el urát, de végül 98 denár fejében visszaadták marháit.

A tuzsinai szabad bíró vallja, hogy 11 év előtt azért hagyta el előbbi lakhelyét Csavojt és előbbi urait a Bossányiakat, mert Petrőczyek kapuőrei Zbin György¹ vezetése alatt folyton zaklatták és fosztogatták őket, marhájukat elhajtották, pénzüket elszedték, úgy hogy pénzt nem mertek maguknál tartani; tették ezt annak dacára, hogy évenként 4000 zsoldot szolgáltatottak a Petrőczyeknek, csak hogy békén hagyják őket.

A volt csavoji szabad bíró özvegye elmondja, hogy nyolc év előtt férje a réten szénát gyűjtve, a kaszaiak elfogták őt és csak 50 denár ellenében bocsátották szabadon.

Nedeczky elmondja az ő úton való megállíttatását, mely vallomást a köztudomány ismertetésénél fogom részletezni.

¹ Kivégeztetését lásd «A Csermenyek» stb. című művem 78—81. lapjain.

Svancsár Márton liborcsai jobbágy vallja, hogy fia Korponára gyalogolván, magával vitt 11 denár hiány 11 forintot és «vestem suam vulgo dolmant (így!)». A Nagy Kasza-vár-aljai vámnál a vámot megfizetvén a bányavárosok felé vezető útra tért, hol egy puskával és karddal felfegyverzett ember ajánlkozott, hogy elkiséri; ámde a kaszai hegyekben két lator pénzét, alig hagyván valamit, elvitte; kísértő társa nem védte őt és csak midőn a latrok távoztak, mondotta, hogy ezek a vámszedő szolgálai és midőn a csicsmani hegyhez értek, társa maradék pénzét követelte és midőn ő nem akarta kiadni, az puskát emelvén reá, halállal fenyegette és így kénytelen volt a pénzt dolmányostól odaadni. Svancsár utóbb fiával Balogh Lukács ítélőmesterhez ment panaszra és az levelet adott vele Trencsén városhoz, melyet Maczák Adám városi bíró átvevén, őt Nagyváraljára küldötte megtudakolni, hogy kik voltak a tettesek; ott megtudta, hogy egy Szirony nevű, kinek neje férje távollétében még egy illavait is megnevezett. Svancsár egy ízben Petrőczy Miklós tiszttartóját (provisor) Vrana Andrást Illaván találván, annak is elpanaszolta az esetet, ki őt Nagyváraljára rendelte és ott négy forintot azzal adott neki át, hogy akikkel ő rendelkezik, azok visszaadják, de akikkel nem rendelkezik, azoknak nem parancsolhat. A még hiányzó összeg miatt Petrőczy István tiszttartójához Laksan Lászlóhoz fordult, de ez tagadó választ adott és így ismét földesuraihoz, Trencsén városhoz ment közbenjárásért, kik levelet adtak vele Petrőczy Istvánhoz Leczére szólót, ki is a levelet átvevén, mondotta: «én azt hittem, hogy a várban becsületes szolgálaim vannak, de most látom, hogy tolvajok», majd egy kapuórt pecséttel küldött a várba és oda üzenté, hogy Laksan Svancsárt elégítse ki; de Laksannak nem lévén pénze, csak egy forintot adott ki; utóbb azonban a trencsényi bíró azzal adott ki neki három forintot «jó Márton a Petrőczy urak nálam jártak és három forintot tettek le számodra, mert többet nem tudtak találni embereiknél, habár esküt is vettek ki tőlük», — a többi pénz nem is kapta vissza.

Persze mindezek a visszafizetések a fenyítő feljelentés megtörténte után történtek és így látjuk, hogy a feljelentésnek meg volt a hatása.

Ezekben ismertettem a felperesek tanuinak oldalagosan gyűjtött vallomásait, melyekről az esztergomi káptalan 18 ívből álló füzetben 1584. márc. 13-án számol be és Báthory Miklós országbíró rendelete alapján a vallomások másolatát Petrőczy Miklós és István is kiveszik.¹

Petrőczyek szintén eszközöltetnek oldalagosan vallatásokat; nevükben Patrik Tamás ügyvéd 1584. tebr. 11-én — az ó naptár szerint — megjelenik Trencsén vármegye birói széke előtt és előadja, hogy miután ellenfeleik oldalagosan tanuvallomásokat gyűjtenek, ők is kérnek ily vallatást, mit a birói szék az igazság kiderítése érdekében teljesítendőnek találván, kiküldi annak eszközlésére Halácsy János alispánt lhotai Precsinszky Rafael szolgabíróval, Benyovszky Gábor és Koleczászky Miklós esküdt ülnökökkel, kik hivatva lesznek a Petrőczyek által megnevezendő tanukat arra nézve kihallgatni, hogy igaz-e vagy nem azon vád, mely szerint Petrőczy Miklós és István nyilvános gonosztevők és határdúlók, valamint hogy várukban Kaszán nyilvános gonosztevő és határdúló szolgákat tartanak; a kihallgatások befejezésére zárt határidő nem adatik, de utasíttatnak a kiküldöttek, hogy tartsák magukat a köztörvényekhez.

A kihallgatás megkezdését az alispán Teplára az ónap-tár szerint márc. 20-ra tűzte ki, nem vevén figyelembe az új-naptár szerint közbeeső húsvéti ünnepeket; ezért ifj. Ujfalussy János és Rudnay Pál nevében a félnemes Horváth János az új naptár szerinti márc. 30-án megjelenik Trencsénben az alispán és kiküldött társai előtt és tiltakozik, hogy a mostani, az új naptár szerinti nagy héten és húsvét ünnepén akarják a tanukat, nem is egy helyütt, hanem községről-községre járva, kihallgatni, holott ily fontos ügyekben a kihallgatásra meghatározott hely és nap szokott kitűzetni;

¹ Orsz. lvi. NRA. fasc. 529. Nr. 37.

most épen a husvét előtti szombaton akarják azt Teplán megkezdni, mi ellen Isten parancsaira hivatkozva, ünnepélyesen tiltakozik és azt a törvénybe ütközőnek állítja; ő Felsége a király, a főpapok, a bárók többsége, az ítélőmesterek, a felsőbb királyi tábla és a vármegyék egy része az új nap-tárt már elfogadták; ne vétsenek az ünnep ellen; továbbá kifogásolja, hogy a felperesek Nyitra vármegyei tanukat is akarnak előállítani, kik pedig ily nagy távolságra nem jöhetnek és arra nem is kötelezhetők; kéri az ügyet a legközelebbi birói szék elé terjeszteni és addig is hagyják őket békében ünnepelni; ne törődjenek a Petrőczyek által kieszközölt kiküldetéssel, melynek elhatározásakor a felperesek jelen sem voltak.

Ezen tiltakozás tárgyában az alispán kiküldött társaival a következőleg döntött: Miután Ujfalussy és Rudnay kiküldetést felmutatni nem tudnak, így most tanuk részükre ki nem hallgathatók, hanem forduljanak eziránt a legközelebbi birói székhez; a kiküldő parancsot felmutató alperesek tanuinak kihallgatása pedig, nehogy a felek jogaikban sérelmet szenvedjenek, az ónaptár szerinti márc. 24-re halasztatik.

A kihallgatást tényleg márc. 24-én Beluson megkezdették, azután 25-én Domanison, 26-án Illaván, 27-én ismét Beluson, junius 9-én Nozdroviczon és 10-én Illaván folytatták. Kihallgatott nemes tanuk: Terstyánszky Kristóf, Kvassovszky Pál, Ádám és János, továbbá Burián, Kordos, Presinszky, Nozdroviczky, Benyovszky, Belánszky, Klobusiczky, Zaluszky, Hvorenczny, Glósz György illavai lelkész és Polonusz Miklós belusi adminisztrátor.

Továbbá ki lettek hallgatva Beluson, Tunezsiczen, Podszkalén, Felső Lieszkóczon, Domanison, Trsztén, Felső Mosteneczen, Kvassón, Pruzsinán, Závodán, Gyurgyevén, Knezova Lehotán, Illaván, Nozdroviczon és Lehotkán lakó jobbágyok, kik mind vallják, hogy Petrőczy Miklós és István sem nem nyilvános gonosztevők, sem nem fosztogatók és határdúlók; róluk rosszat nem tudnak és várukban sem tartózkodnak gonosz szolgálk; Petrőczyek jótékonyaságot gyakorló

jámbor férfiak, kik a szegényeket, özvegyeket és az árvákat gyámolítják; egyik szolgájuk ugyan egy ízben egy tehenet lopott, de urainak büntetésétől félvén, megszökött és nem tudták őt kézrekeríteni; gonoszságot elkövető embereiket vagy büntetik, vagy bírói kézbe szokták átadni. A tanuk tudnak a fel- és alperesek közötti határvillongásokról és arról is, hogy egymás embereit, marhájukat és eszközeiket kölcsönösen elfogták és elvitték; de azt is tudják, hogy azután bírói kézbe adták; láttak a legutóbbi szept. 8-ika táján ökröket, teheneket és juhokat Kasza várában, melyek állítólag a vitás területről lettek elhajtva, de közelebbit nem tudnak.

Ennyiben lehet összefoglalni a tanuk vallomásait, melyekről a jelentés az 1584 június 17-én tartott bírói széken bemutatattván, arról az alperesek ügyvéde Vrana Péter és a felperesek ügyvéde Hollósy János, utóbbi ismét tiltakozással, másolatokat vettek.¹

A büntető ügyben kivett köztudomány.

A felperesek ifj. Ujfalussy János és Rudnay Pál, az alperesek, vádlottak, pedig Petrőczy Miklós és István.

Trencsén vármegye bírói széke a köztudomány kivételét elhatározván, a vármegye közönsége 1584 április 8-án tartott közgyűléséből adja meg Halácsy János alispánnak és a szolgabírának, valamint az esküdt ülnököknek a kiküldő parancsot, mely szerint a nemeshollósi Hollósy János ügyvéd kérésére elrendelt köztudományt vegyék ki arra nézve: való-e, vagy nem, miszerint Petrőczy Miklós és István gonosztevők és határdulók és hogy kaszai várukban gonosztevő és határduló szolgákat tartanak? A tanuk 16 nehéz márka büntetés terhe alatt idézendők meg és hallgatandók ki.

A köztudomány kivételét 1584 május 17-én kezdték meg Baán városban és négy napon át folytatták: Halácsy János alispán, Motesiczky másként Majthényi Pál szolgabíró, Visnicz

¹ Rudnay Ivlt.

Benedek, Zsámbokréthy Miklós és Vilcsiczky György esküdt ülnökök, valamint Jeszenszky Simon vármegyei felesketett jegyző.

Összesen 29 nemes, 9 városi polgár és 251 jobbágsorsú tanút hallgatnak ki; a jobbágsorsúak közül trencsénmegyeiek:

Madocsányi Pál pruzsinai és lieszkói...	8
Az Apponyiak alsó és felső mosteneczzi...	3
Roson László felső mosteneczzi és podszkalai	7
Az oroszlánkői vár szlopnai	1
A trencsényi vár zlatovczi, teplai, dubnici, lubor-	
czei és nemsovai	14
Osztrosits Miklós és András bellusi és illavai	58
Nozdroviczky György nozdroviczi	5
Az illavai plébánia tunezsiczi	21
Moczko Benedek és Miklós klobusiczi	2
Sándor Miklós szlavniczai	2
Sándor István szlavniczai	1
Benyovszky Gábor dvoreczi	1
A Zay család kisszlatinai és sipkovi	4
Zay János závadai	1
Zay Lőrincz krasznai	1
Zay Péter trebichavai	1
Sembery Boldizsár krasznai	1
Fáncsy György krasznai	1
A szkalkai apátság zljehói	15
Az esztergomi érsekség ribényi	1
Motesiczky László motesiczi	1
Baracskey Farkas miseni	14
A beszterczei vár facskói jobbágysorsúak	1
Két szabad bíró	2

166

A nemesek közül Trencsén vármegyei

12

Trencsén város polgárai

9

Összesen Trencsén vármegyei tanú

187

Nyitra vármegyei jobbágsorsúak:

Ghyczy Pál alsóvásárdi

1

Boronkay György szeptenczujfalusi	I
Thuróczy Péter divéki	I
Viczmándy János divéki	I
Özv. Csermeny Istvánné divéki	I
Forrószeghy András divéki	6
Rudnyánszky György szomorfalusi	I
Beniczky János szomorfalusi	I
Drghon János szomorfalusi	I
Motesiczky László verbényi, lestyényi és mácsói	6
Motesiczky Pál verbényi, lestyényi és mácsói	4
Csery Ferencz verbényi	I
Bossányi Imre verbényi, nevidzéni és dobrocsnai id. Kubinyi Kristóf bastyáinkai	7 2
Besznák György bastyáinkai	I
Bossányi Tamás bankai	I
Bacskafalvay János kosztolnai	I
Bossányi Lőrincz kosztolnai és dobrocsnai	2
id. Bossányi András kosztolnai, szecsi és dlzsini	6
ifj. Bossányi András kosztolnai és temesi	4
Tőkésujfalussy János bankai	I
id. Bossányi János nagybossányi, szecsi és temesi	3
Bossányi Gábor nevidzéni és dobrocsnai	6
Szokolovszky Péter szecsi	I
Bossányi István szecsi	I
Elefánthy Farkas dobrocsnai	2
A Bossányiak csavoji	8
A bajmóczi vár porubai, kanyáinkai, kosi és németprónai	8
Zsámbokréthly Tamás lehotai jobbágjai	5
Nyitrámegyei jobbágysok	84
Nyitrámegyei nemesek	17
Nyitrámegyei tanú	101
Trencsénvmegyei tanú	187
és Szűdy Gallus szolgája Korponáról	I
Összesen	289

A kihallgatás megkezdése előtt a felperesek ügyvéde Nagy János ünnepélyes tiltakozást jelent be amiatt, hogy Petrőczyek a belaiak fosztogatását most is folytatják és a felperesek által jobbágyaiknak, nehogy azok kénytelenek legyenek ősi otthonukat elhagyni, juttatott segélyeket is tőlük elvonni igyekeznek.

A tiltakozás azt a benyomást teszi, mintha azzal akarnák vádjuk fentartását igazolni.

Ezen tiltakozás felvétele után áttérnek a felperesek által kihallgattatni kívánt és a törvényesen megidézett tanuk kihallgatására, előre megjegyezvén, hogy a tanuk a köztörvénynek megfelelő esküt letették.

A nemes tanuknak vezetékek és keresztnévükön kívül lakhelyük és életkoruk, a nem nemeseknél pedig ezeken kívül földesuruk neve is meg van mondva. A Kaszával és Belával szomszédos falvakban lakóknál a szomszédsági viszony szintén jelezve van, mert a szomszédok vallomása nagyobb súllyal esett latba, mint a távolabb lakóké.

A nagyon is általánosan hangzó kérdésre a tanuk túlnyomó többsége első sorban azon választ adta, hogy arról, miszerint Petrőczy Miklós és István személyükben (quantum ad personas stb.) gonosztevők és határdulók volnának és hogy ilyen szolgálkat tartanának, tudomásuk nincs és arról nem is hallottak; de ezen általános válasz után a legtöbb tanú oly részleteket mond el, melyek a kaszai várbeliek viselkedésére nagyon kedvezőtlen világot vetnek; de lássuk a vallomások kivonatát.

Madocsányi Pál pruzsinai és leszkóczi, Apponyi (Opponiczknak írva) Pál és Roson László alsó és felső mosteneczi úgy podszkalai, az orosz-lánkői vár szlopnai és a trencsényi vár zlatóczi jobbágyai nem tudnak és nem hallottak arról, hogy a Petrőczyek személyükben gonosztevők és határdulók volnának, vagy hogy szolgálk és jobbágyaik között ilyeneket tartanának; de arról van tudomásuk, hogy a két perben álló fél egymás ellen erőszakoskodik; tudják továbbá, hogy Bela és Csavoj falvak véginségére jutottak; a Petrőczyek a belaiaktól

elvett marhát megtartották és két ökröt 9 forint 40 denáron Sedik vásárolt abból, de társai miatt nem merte otthon tartani, hanem egyik rokonánál rejtette el, — ismét egy tehenet Blaho, Zubák pedig négy tinót vásárolt; 5—6 tehenet azonban Petrőczyek egy belai jobbágnak visszaadtak; a fosztogatás után egyik tanu Belán járt, hol puskáját kereste és egy belai jobbágnál megtalálta; ekkor látta az összezuzott vas fazekakat (ollas ferreas), melyek sajtkészítésnél lettek használva, szintúgy egy súlyosan elvert juhászt akkor cipeltek társai a faluba; a belaiak beszéltek, hogy mindezt a Petrőczyek emberei művelték, lerombolván a juhászok aklait és a talált sajtot és holmit elpusztították. Egyik tanú 18 év előtt zabot vitt az illavai piacra, de a nozdroviczi pataknál a kaszai vár két szolgálja útját állotta, zabját elvették és csak 24 denár lefizetése után adták vissza. Rosonék podszkalai jobbágysai azt vallják, hogy hat év előtt Petrőczyek emberei az ő juhaikat és kecskéiket is elhajtották és csak egyikükét adták 40 denár ellenében vissza.

Nedeczey Nedeczky István 43 éves nemes vallja, hogy ő sem tud arról, hogy Petrőczyek vagy embereik általában gonosztevők volnának, ámde egy esetre nézve kivételt tesz; ugyanis midőn mult nyáron Bela határában a kertek alatt hajtott, találkozott Petrőczyeknek ott pusztító latraival, kik közül ketten a kocsi (koczy) elé fogott két első lovat megragadták, mondván «állj meg beste kurafi, mert te Rudnay Pál rokona vagy», «hazudtok beste kurafik, válaszolta tanu, mert én Nedeczky István vagyok» és puskát ragadva folytatta: «rögtön meghaltok, már az út sem biztos tőletek, mert rablók vagytok és ha uratok jámbor ember volna, jámbor szolgálkat is tartana és legfeljebb azzal veszekedne, kivel határvillongása van, nem pedig hogy engem, ki neki soha sem vétettem, közúton zaklasson.» Petrőczy emberei közül egyik őt felismervén, mondotta «hagyjátok békén, ez Nedeczky István» és így elbocsátották.

Nemes alsólelőczy Tarnovszky Kristóf 40 éves és paczolai Paczolay Ferencz 40 éves, általánosságban az előbbi tanukkal

egyezően vallanak, azután előadják, hogy midőn az elmúlt években Petrőczyek Zbin nevű szolgája gonosztettei miatt Nyitrán fogva volt, kínzás alá vettetvén, azt vallotta, hogy az általa megölt bányászt Petrőczyek parancsából ölte meg és az ő parancsukból hányta be kövel a csavoji bányákat; de mielőtt feje leüttetett volna, visszavonta vallomását.

Felsőleszkóczi Martinovics János nemes, midőn Leczén Petrőczyek egyik jobbágynak szolgálatában állott, nyolcvanad magával szintén ki lett küldve Belára; ő harmadmagával Bela előtt őrt állt, a többiek pedig a belai rétre mentek, hol három lovat, vulgo «kaczolakat», apró hegyi lovak, találtak és azok közül egyre az egyik kapuőr Brunovszky felült és azt elvitte; a másik kettő nem tetszett nekik és így visszahagyták. Viszolajszki és Pepar Gábor nevű szolgálóikról hallotta, hogy gonosztevők.

Osztrosits Miklós és András belusi és Nozdroviczky György nozdroviczi jobbágjai tudnak arról, hogy Petrőczyek jámbor emberek, de arról is tudnak, hogy Petrőczy emberei Belán aklokat és pásztor-lakásokat romboltak le, tudnak az ottani nyájak és csordák elhajtásáról, a vas üstök elpusztításáról és elviteléről, egyes juhaklok felégetéséről, az elhajtott ökrök eladásáról; egy ízben 350 darabból álló csordát hajtottak el Beláról Kaszára; tudnak arról is, hogy a belai bírót puskagolyóval megsebesítették, ki farában vitte haza a golyót.

Egyházasdivéki Divéky János 66, besznákfalusi Besznák Gáspár 50, Besznák Márton 39, szomorfalusi Jókuthy Miklós 45, bastyánkai Kosztolánszky János 38, Jókuthy János 25, Besznák Boldizsár 25, Divéky Gáspár 20 és Jókuthy Drgon János 38 évesek, általánosságban nem tudnak a Petrőczyek és kapuőreik gonoszságáról, de tudnak arról, hogy Belát és Csavojt véginségre juttatták és a helyszínén meggyőződtek az ottani pusztításokról; tudják, hogy lovakat és szekereket is elszedtek a Petrőczyek.

Hodikius János 33 éves, a divéki egyház lelkésze (pastor), szintén nem tud a vádlottak gonosz voltáról; de midőn egy ízben Belán a templomban miséjét befejezte, a híveket követve

a bíró házához ment, onnan látta, hogy Petrőczyek nagy számú emberei a belaiak barmait részben a kertek alól, részben távolabb helyekről összeszedték és elhajtották, azonban névszerint nem tudja az erőszakoskodókat megnevezni, mert nagy köd volt; egyesek barmukat pénzen visszaváltották, de a többség mainapig sem kapta az övét vissza.

Nagybossányi id. Bossányi János 29, István, György fia 40 és András 29 évesek vallják, hogy Petrőczy Miklós és István gyilkosok (modo siccario) és rablók módjára törtek több ízben csavoji birtokukra, ott lovakat leszúrtak, szántásokat feldúltak, hat jobbágyukat elfogták és hosszabb időn át fogva tartották; Jakab soltész házába betörtek, annak malmát szétdúlták, a felszerelést elvitték és a malomköveket összezúzták; majd ismét az ottani arany és ezüst bányákra törtek és ekkor a falút is kifosztották; mindezt Petrőczyek Trencsén vármegye alispánja és bírótársai előtt elismerték, de állították, hogy Csavoj és Temes falvak Trencsén vármegye területén fekszenek és az ő tulajdonukat képezik; miután pedig mindezen gonoszságokat Petrőczyek rendeletére vitték embereik véghez, így joggal mondhatók nyilvános gonosztevőknek és rablóknak; Bossányi András azt is vallja, hogy a mult napokban Csavojról ismét három tehenet és egy lovat hajtottak el és midőn néhány év előtt Petrőczyek Zbin György nevű jobbágya és szolgálja mint gonosztevő Nyitrán kínzás alá vettetett, bevallotta, hogy az általa rabolt prédát uraival megosztotta.

Ghyczy Pál alsóvásárdi, Boronkay György szeptencz-ujfalusi és Szudy Gallus korponai jobbágyai és szolgálai vallják, hogy ötven év óta állandóan folynak Petrőczyek részéről az erőszakoskodások, de a Petrőczy urakat és szolgálkat gonosztevőknek nem állíthatják.

Csuklási Benkovics, másként Laczkovszky István 40 éves nemes egy alkalommal Petrőczy Miklós házában dolgozván, egyik este látott bizonyos számú gyalog katonát (pedites) a hegyek felé távozni.

Az illavai plebános tunezsiczi jobbágyai általánosságban

a vád igaz voltáról nem tudnak, sőt tudomásuk van arról, hogy Petrőczyek gonosz szolgálkat büntetik; arról azonban szintén tudnak, hogy Petrőczyek emberei dicsekedtek, hogy a belaiaktól sok sajtot elhoztak és 350 barmukat elhajtották; az egyik tanú akkor egy ökröt 4 forint 25 denáron vásárolt tőlük; másik tanú puskát adott kölcsön Petrőczyek egyik emberének, ki most Illaván őr (vigilator) és midőn a puskát visszahozta, ez beszélte, hogy a kaszai gyalogosokkal Belán volt, ott az utakat elállották, a veteményeket elpusztították, a reggel legelőre bocsátott marhát összeszedték és elhajtották, azután a rendes ár felén eladták; egy másik tanú tud arról, hogy ismételve hajtottak el barom-csordát Beláról, azt részben leölték és elfogyasztották, részben pedig a Petrőczy urak maguk között felosztván, elárusították; tudják, hogy Petrőczyék előbb jámbor jobbágysai mióta Belára járnak rabolni, gonoszokká váltak; Svecz nevű kaszai kapuőr mondotta jobbágyaiknak, ne nézzék, hogy a belaiak rokonaik-e vagy atyafiaik, hanem bánjanak velük úgy, miként kívántatik; az egyik belai pásztor, mikor verték, azt kiáltotta «verjete, csak a vöröset ne küldjétek hozzám»; az egyik tanú egy kaszai kapuőrtől három fejszét, két köfjítő buzogányt (vulgo chakan), és egy kis zúzó (maleum) vásárolt, melyeket Belán szerzett; hoztak Beláról két pár ereklyetartót (hierotheca) is, ezeket szintén árulták; midőn a 350 barmot elhajtották, a belai asszonyok utánuk szaladtak és sírva kérték a hajtókat, adják vissza barmukat és nehányan a kaszai jobbágysok közül vissza akarták nekik adni, de Szirmer Ádám kapuőr megfenyegette őket, hogy feljeleniti uraiknak, — így azután nem merték visszaadni.

A trencsényi vár teplai jobbágysai általánosságban kedvező vallomást tesznek, de elmondják, hogy a kaszaiak kétszer követelik az útvámost, először a vámszedők, azután a kapuőrök, kik, ha az illető nem akar fizetni, erőszakkal zálogot vesznek tőle; egyiküktől éjjel 50 denárt vittek el.

Prileszi Prileszky János 22 éves nemes, midőn Bela meg-sarcolása után oda ment, látta a tűz által elpusztított aklokat,

hallotta a soltész panaszát és látott egy, a súlyos veréstől már alig lélegző pásztort; de nem tartja gonosztevőknek az alpereseket és szolgálkat.

Svancsár Márton, Trencsén város luborczei jobbágya általánosságban az alperesekre nézve kedvezően vall, de azután előadja, hogy midőn fia János hazulról távozott, adott vele 11 forint 11 denárt; fia Podhrágyon egy Ziun nevű embert, ki a kaszai vámőr szolgálja volt, fogadott fel, hogy őt a hegyeken keresztül kalauzolja; ámde a kaszai kapuőrök, kik között Laksan László is volt, pénzének nagy részét elvették tőle és a hegyeken túl a többit és ruháját vezetője követelte el; midőn emiatt panaszra ment Petrőczy Istvánhoz, ennek parancsára Vrana András 4 forint 80 denárt és a ruhát, majd utóbb Laksan 1 forint 10 denárt visszaadtak; a még náluk maradt 3 forint miatt a Petrőczy urak ítélni akartak ugyan, de tanú ezt nem kívánta.

Klobusiczi Moczek Benedek 50 éves nemes, nem tud a gonoszságokról, de tud arról, hogy egyik szolgájától Petrőczyeknek Pekár Gábor nevű csavargó szolgálja az erdőben 8 forintot vett el és midőn tanú emiatt panaszt emelt Petrőczy Istvánnál, ez ítélt ugyan, de az ítélettel tanú megelégedve nem lévén, azt a vármegyéhez megfeleltette, hol azonban a felebbezés elintézését nem szorgalmazta.

A 35 éves klobusiczi Moczek Miklós nemesnek, Petrőczyek egyik jobbágja beszélt, hogy a belai csordából neki is kínáltak barmot a kaszaiak, de ő abból röstelt venni.

Klobusiczky, másként Blanka Benedek nemes egy időben néhai Jakusits szolgálatában állott és akkor gyakorta átsétált Petrőczyekhez, de soha róluk vagy szolgálkáról rosszat nem hallott, mindég tisztességes és becsületes nemes emberekhez illően éltek; egyszer későbbi ura Osztrosits Miklós gyermekeihez Körmöczre utazott és útközben egy belai asszonymal találkozáván, az sírva beszélt, hogy Kasza várába megy, visszakérni elhajtott marháját.

Osztrosits Miklós és András Illava (Ilewa) városbeli jobbágiai és szolgálai általánosságban a vád igaz voltáról nem

tudnak, de sok részletet hallottak a belaiak marhacsordájának elhajtásáról, továbbá a sajtkészítő vas-üstök és egyéb tárgyak elpusztításáról; egy ízben a kaszai kapuőrökkel és gyalogosokkal 200 ember ment Belára és ott pusztítottak és raboltak; egyik tanunak Belán lakó nagybátyjától szintén elvittek két tehenet, de a kaszai és belusi plebánosok közbenjárására azokat visszakapta; az elhajtott barom egy részét Kaszán leölték és a kapuőrök a húst megfüstölve árulták; az egyik tanú kérdezte a lédeczi cipészt, miért távozott a Kasza várbeli szolgálatból és azt a választ nyerte, hogy azért, mert gyanúsították, hogy nála vannak a meggyilkolt csavoji bányász eszközei, holott ez valótlan volt. Az egyik illavai polgártól (civis) a legközelebbi múlt Erzsébet napja táján, midőn Petrőczyek területén haladt, ismeretlen rablók négy rőf morva posztót, és egy prémes mentét (unum pelliceum), raboltak; midőn a károsult panaszkodott, Vrana András biztatta, hogy ki-puhatolja a tettest. Egy másik tanútól a kaszai vár területén utolsó mindszentkor szintén négy rőf morva posztót (quatuor petiæ panni moravicalis), egy prémes mellényt, 7 forint készpénzt és egy botot, mely tört rejtett magában (una clana, in cuius manubrio recondebatur gladiolus) raboltak el.

Szlavniczai Sándor Miklós és István szlavniczai jobbágycsaládok közül egyik vallja, hogy midőn egy alkalommal Sirmer Zsigmond kaszai kapuőr több gyalogossal rabokat kísért Trencsén várába, visszajövet tanunak két ludját nyíllal lelőtték és elvitték, — ő utánuk ment, hogy Illaván letartóztatják őket, — de azok szándékát gyanítván, más útra tértek, ő pedig megszólította őket, hogy hova valók? «miért érdekel az téged?» kérdezték viszont; «mert két ludamat lenyílatatok», de ők megfenyegették: «majd adunk neked két libát, úgy, hogy holtig megemlegeted» és távoztak.

Benyovszky Gábor dvoreczi és a trencsényi vár nemsovai jobbágycsaládok közül az egyik tanúsítja, hogy Mihálik Péter és Kömlői Márton Suczáról egy ízben Petrőczyéktől a Beláról elhajtott kecskékből 45 darabot vettek meg és elhajtották Morvaországba. Petrőczyek porubai vámján kétszer szednek

vámot, egyszer a vámszedők, másodszor valamivel távolabb az úton a kaszai darabontok és ha ezeknek nem fizetnek, úgy megzalogolják őket, — az egyik tanútól egy pár kést, a másiktól bőrtarisznyát, melyben bors, egy lóvakaró és egy öv volt, egy harmadiktól egy lóra való hámot, gyeplőt és zablát vittek el; és midőn kérdezik, miért teszik ezt, a kapuőrök elkergetik, hogy lássák, hogy odébb jussanak, mert különben baj lesz; a jelenlévő gyalog katonák mindehhez mit sem szólnak. Zay János závadaik egyik jobbágya vallja, hogy egy ízben Petrőczyék gyalogosai juhaklához jöttek és hegyvámot (cibrum)követeltek és mert nem kaptak, két juhát hajtották el.

A szkalkai apátság zlechi jobbágysai a vádat a Petrőczyek és szolgálkai személyét illetőleg — hasonlóan az utánuk következő tanúk is — nem igazolják; majd előadják, hogy a Petrőczyek által a Bossányiak temesi birtokáról elhajtott háromcsorda egy részét a temesi jobbágysok pénzen visszaváltották, de ma sem hagyják őket békében; a Bossányiak csavoji birtokáról Petrőczyek zabot és szénát is vittek el szekereken és ott a soltész házáat és malmát kifosztották; a Beláról és Csavojról elvitt marhát és juhot részben Zljechón át hajtottak Kaszára és Zljechón egy ökröt levágtak. Előzőleg azonban a Bossányiak a Petrőczyek rovnai bírájának szénáját pörkölték fel; ahogy ők tudják, a viszály első kezdeményezője Rudnay Pál volt, mert először ő hajtotta el Gregorovecz Miklós juhait a zljechói határból és őt magát elfogván, hosszabb időn át fogságban tartotta; később Rudnay emberei és jobbágysai négy lovat, vasalt szekérrel együtt hajtottak el Rovnáról és azok még ma is nála vannak; továbbá elfogatta a zsidelyért menő két jobbágysot lovastól, láncokat elszedte és a jobbágysokat sokáig fogva tartotta; midőn pedig kiszabadult, csakhamar meghalt. A belaiak a Petrőczyeknek szolgálmányokkal tartozó pásztorok gunyhóit szintén elpusztították és tőlük marhát és juhot hajtottak el. A Petrőczyek emberei egy ízben éjjel jártak Csavojon és az ott elszedett szekereket és járműveket, valamint az ott szétrombolt malom vasalkatrészeit Zljechón keresztül vitték Kaszára; ugyanakkor a kaszai gya-

logosok Zljehón a csapszékben ivott sörért négy fejszét hagytak zálogban. Tudnak a Beláról elhajtott marha csordáról és nyájról is, de tudják, hogy a belaiak a Petróczyektől szintén hajtottak el nyájukat.

Thuróczy Péter, Viczmándy János és Forrószeghy András divéki jobbágysai tudnak a belai pusztításokról; egyiknek az atyja felperesek Nikó pusztáján szolgálván, Petróczy jobbágysai őt ott 16 év előtt úgy elverték, hogy haláláig emlegette. Zbin György életében nem mertek a hegyeken átmenni Illavára.

Motesiczky László, Csery Ferencz, Majthényi Pál és Bossányi Imre verbényi szolgálai és jobbágysai közül az egyik egy ízben átmenvén a hegyeken, ott találkozott a Petróczy urak egyikével, ki gyalogosaival jöven, megkérdezte tőle, kié vagy? ő válaszolta, hogy Csery Ferenczet szolgálja, mire háborítatlanul tovább mehetett. Az egyik tanú Belán az erdőben dolgozván, a vele dolgozó Rusznák Pálhoz oda jött a fia és siránkozva panaszkolta, hogy aklukat Petróczyék lerombolták, sajtot és nyolc juhot elvittek és őt magát elverték.

Kubinyi Kristóf, Besznák György, Motesiczky László és Pál bastyánsai jobbágysai látták, hogy a kaszaiak Csavojról a szénás szekerek oldalán malacokat és libákat is hajtottak; egyikük egy ízben az erdőn átmenvén, Petróczy gyalogosai ki akarták fosztani, de semmie sem lévén, egyik lovát fogták ki és vitték el, — csak hosszas futkosás után tudta vissza kapni. Másikuk 30 év előtt Illaváról jöven, a hegyekben rablókkel találkozott, de jónak látta előlük megfutni.

Az esztergomi érsekség egyik verbényi jobbágysa vallja, hogy május 8-án Belán vett nyolc borjút és fia kíséretében lóháton ülve hajtotta hazafelé; midőn Bela faluból kijutott, 8 kaszai gyalog katona körülfogta őket, a fiút a lóról lerántották és megkötözték, miközben a borjuk szétszaladtak; kérésre fogta a dolgot, hogy eresszék fiát szabadon, mert másként nem tudja a borjukat haza hajtani, mire el is bocsátották, de meghagyták nekik, hogy jelenlétüket el ne árulják; a nyolc katonán kívül még sokan rejtőzködtek ott.

A trencsényi vár nemsovai jobbágya vallja, hogy Petrőczyék emberei Kisporubán őt szintén megsarcolták és midőn Petrőczy Istvánnál járt elégtételért és kérte, hogy egy közömbös helyen, például Illava városban bíraskodjanak ügyében, ezt Petrőczy azzal tagadta meg, hogy a kár Kisporubán történtén, ott lesz a bíraskodás is, — hova azonban a károsult nem akart menni.

Motesiczky Pál lestyéni, valamint Bossányi Tamás bankai jobbágjai előadták, hogy a Petrőczyek emberei által Csavojon és Belán véghez vitt dúlások után a károsultak szemlére hívták őket és látták az elpusztított juhaklokat, malmot, tudnak a marhák elhajtásáról, a vetések elpusztításáról és a jobbágyság elfogásáról; egyikök egy izben Temesen szénát vásárolván, midőn azt haza fuvarozta, Petrőczyéknek vagy 40 emberük, kik ott portyáztak, utána indult, de ő sebesen elhajtott, bár azok még lövöldöztek is utána; más tanúnak Temesen legelő nyolc lovát vitték el és csak 1 forint 50 denár lefizetése után kapta vissza, — ekkor a gyalogosok közt volt még Zbin György is, ki a tanutól az erszényt vitte el, majd — persze mert üres volt — földdel megtöltötte és bepiszkolta.

Bacsakafalvay János kosztolnai jobbágya, ki egy hét óta az egyik felperesnél Ujfalussy Jánosnál van zálogban, most újév táján Illaván a piacon járván, útközben értesült Petrőczyek egyik jobbágjától a Belán és Csavojon történekről, ki azt is közölte vele, hogy legközelebb ugyanazt fogják Temesen véghez vinni és hogy Rudnay Pált saját házában fogják felkeresni, «velint Paulum Rudnay in sua domo requirere»; ugyancsak ez a tanú utóbbi időben huszonketted magával az illavai piacra menvén, a hegyekben Petrőczyek gyalogosai mindegyiküktől egy-egy denárt zsaroltak.

Bossányi Lőrincz és András kosztolnai, valamint Tőkés-ujfalussy János bankai jobbágjai elmondják, hogy a Petrőczyek emberei a porubai vámon kétszer szednek vámot; egyiktől a gyalogosok kenyeret és erszényéből (marsupium) 4 denárt vittek el; másiktól láncot és ezt csak 25 denárért adták vissza; ez a tanú 20 év előtt másokkal együtt az erdőben

dolgozván, a kaszai gyalogosok elfogták és a várban addig tartották fogva, míg 1000 zsindelyt nem adtak nekik, kötelezván magukat, hogy évenként 2000 köteg zsindelyt fognak az erdő használatáért Kaszára beszállítani; de miután az erdő Bossányiaké, az évenként kívánt zsindelyt be nem szállították és ezért tanút újból elfogták és folyton sanyargatják őket; egy másik tanú erdőt irtott szántóföldnek a Petrőczyeknél és munkájáért a kiirtott fát kapta volna, de Petrőczyék emberei kényszerítették őt, hogy a csapszékben (taberna) $1\frac{1}{4}$ itce bort fizessen és csak ezután vihette el fáját. A csavojiakat szintén kényszerítették a Petrőczyek, hogy a Bossányiak ottani erdeiből évenként 4000 köteg zsindelyt szállítsanak Kaszára, mit azonban utóbb megtagadtak és ezért az erdőkből őket kiszorítani igyekeztek.

Bossányi Pál 35 éves nemes hat év előtt csavoji birtokrészét elcserélte Bossányi János majzeli birtokrészeért, de azért tudomása van az erőszakoskodásokról.

Motesiczky László 25 éves nemes egyik jobbágjától, ki előbb Kisorubán Petrőczy Miklós jobbágya volt, tudja, hogy Bela kifosztására Petrőczyek személyesen küldötték embereiket és egyes jobbágyaiknak megparancsolták, hogy bárhol érik Rudnay Pált, vágják darabokra (in frustra dissecarent). Ismét egyik jobbágya jelen volt a belai marha elhajtásánál; Vrana András kaszai tisztartó két kapuőrrel vezette Petrőczyék embereit, hajnal előtt értek Bela alá, hol a Skripovina réten 50 embert hagytak lesben és a többivel Vrana a kertaljakról terelte el a marhát; az ezt elmondó jobbággy harmadnapra tanuhoz költözött és így a továbbiakról nem tud, de elmondotta, hogy más előző alkalommal Vrana parancsából Kocsnár Márton belai jobbágynak 12 juhát hajtották el, midőn huszonhatan voltak és bottal lettek kényszerítve ennek véghezvitelére; visszajövet a sztudeneczi irtványokon szántás közben találták Oszlár belai jobbágyot fiastól, — ezeket elfogva lovastól Zljecho felé hajtották, de Rudnay Pál 60 emberével Zljechón érte őket és feltartóztatta, majd kérdőre vonta Vranát, kinek parancsából tették ezt?

Vrana urai parancsára hivatkozott, Rudnay eltiltotta őket a továbbhajtástól és a zliechóiak előtt kezességet vállalván az elfogottakért és a juhokért, azok el lettek bocsájtva; Rudnay Vranát felszólította, hogy 15-öd napra urával együtt jelenjen meg Zljechón, akkorra ő is az ott összeülő bíróság elé fogja állítani jobbágyait, lovastól és juhostól; a 15-ik nap elérkezvén, Vrana a zljechói bíró előtt huszad magával jelent meg, Rudnay pedig a juhok tulajdonosát Kocsnárt küldötte oda, de a juhok nélkül, — Vrana őt rögtön megkötöztette és Kaszára vitette; — Zljechó alatt pedig Rudnay ellenében 40 embert állított lesbe. A csavojiak a rovnai soltész szénáját felperzselték és viszonzásul a Petrőczyek hozatták el a csavojiak szénáját és gabonáját. Az erőszakoskodásoknak Rudnay Pál volt a kezdeményezője, mert először ő hajtotta el Hrehorovecz Miklós juhait és őt magát sokáig súlyos fogságban tartotta; majd a rovnai Cselkó Mihály négy lovát hajtotta el és máig magánál tartja, szekerét pedig összetörte; ismét midőn Hrehorovecz János és Mihály uraik részére a rovnai erdőben zsindelyt rakodtak, őket lovaikkal együtt szintén Rudnay fogatta el és hosszú időn át fogva tartotta és az egyik kiszabadulása után csakhamar meghalt; a belaiak a Petrőczyeknek szolgálmányokat teljesítő zljechói és koseczi jobbágyok nyájait akarták elhajtani és aklaikat lerombolni; végül Rudnay a múlt évben Doman kisorubai jobbágyot három rokonával szántóföldjén elfogatta és négy lovával, ekéjével és boronájával magához kísértette, majd őket a nyitrai börtönbe küldötte.

Bossányi Imre és Gábor nevidzéni jobbágysai vallják, hogy négy év előtt a Czicsman felé vezető úton haladván, őket Hrehorovecz Mihály, a Petrőczyek rovnai jobbágysa többedmagával megállította és dolmányukat és butykosukat (carafia) elakarták szedni, de látván, hogy tanuk ismerik őket, odébb állottak. Egyízben Petrőczyék emberei 14 juhukat vitték el, de ők azokat kiváltották. A csavoji bányát Petrőczyek temetették be földdel és 20—25 év előtt a nevidzéni határból szintén vittek el szénát és juhokat.

Szokolovszky Péter, Bossányi András, István és János szecsi jobbágysai közül az egyiket 12 év előtt egy rudnai ember figyelmeztette ugyan, hogy ne menjen egyedül Zljecho felé, mert őt az úton kirabolták, mégis lóháton arra indult és útközben Zbin Györggyel és társaival találkozott; Zbin lova kantárját megragadva, vele volt pénzét és almáját elszedte. Egy másik tanú négy év előtt társaival Csavojon uraik földjét szántván, őket Petrőczyek negyven gyalogosa megtámadta, szántásukat összetiporták, lovaikat, a hámszerszámot és gyeplőt elvitték, tanút pedig ötödmagával elfogták és öt hétig tartották fogva Kasza várában, elvive börtarisznyáját és erszényét pénztől; míg fogva volt, a várbeliek dicsekedtek előtte, hogy a csavoji malomból gabonát és egyebet hoztak el, mondván, «szedjen ura az elhozottból dézsmát», (de ys sumat talionem dominus vester); azzal szintén dicsekedtek, hogy egy csavoji jobbágy lovát úgy megnyilazták, hogy az ugyan nem szánt többé; hust is hoztak magukkal Csavojról; egyik elfogott társát Kaszán megeskették, hogy többé nem tér vissza a Bossányiakhoz, hanem Petrőczyek jobbágya lesz és ez tényleg ma is ott van, mert családját szintén oda hozták. A Bossányiak és Petrőczyek közötti erőszakoskodásokat az idézte elő, hogy a Petrőczyek a csavoji bányák művelésére bányászokat küldöttek, de miután a bányák a Bossányiaké voltak, ezek a munkát megkezdő bányászok közül kettőt elfogtak; az alkalmazott hajduk (satellites) ezt Petrőczyéknek megjelentvén, azok a bányákat földdel betemették és megkezdették az erőszakoskodásokat. Egyik tanúnak atyját fivérével együtt a kaszaiak szántásközben elfogták és öt lovával együtt Kaszára cipelték és csak 7 forint ellenében bocsátották szabadon; 12 év előtt a kaszai gyalogosok Ujfalussyék rétjeiről nyolc lovat hajtottak el, de utóbb 1 forint 50 denár ellenében visszaadták.

Elefánthy Farkas, Bossányi Imre és Gábor dobocsnai, id. Bossányi András és Lőrincz dlzsini jobbágysai közül az egyik látta, midőn a Petrőczyek emberei Tánczos Menyhért belai jobbágy után, ki előlük menekült, nyilaztak; egy másik Illa-

váról egy alkalommal haza igyekeztén, Kisorubán Petrőczyek hat gyalogosa, kik közt a későbben Nyitrán kivégzett Zbin György, akkor kaszai kapuőr is volt, őt futva utolérte és puskáját elvette, mondván, ezt azért teszik, mert uruk ellen a felperesek mellett tanuskodott; a puskát csak két löportartó (duas tecas pulveris) ellenében adták vissza.

Baracska Farkas miseni jobbágysai közül ketten három év előtt a Petrőczy uraktól sáfrány (dato ipsis dnis incaus. attr. croco) fejében két szál fenyőt vásároltak, az egyiket hazahozták, de midőn a másikat fuvarozták, az uton megállította őket egyik társával Svecz György kaszai kapuőr, és bár a Petrőczy uraktól kapott pecsétet és engedélyt felmutatták, követelte, hogy azt a várba szállítsák, mitől csak 40 denár lefizetése után állott el. Más tanu vallja, hogy faszedésre két évre szóló engedélyt szerzett Petrőczyéktől, de egyízben lovaival fát hozván, a kaszaiak bevitték őt a várba, hol panaszára Vrana András tiszt (officialis) azt válaszolta: «tudod, hogy azért hoztak ide a kapuőrök, mert nem eléggé itattad őket» ezzel elbocsátotta. Másoktól Zbin György és társai egy Kisorubán vásárolt söröshordót, bőrtáskát és gyeplőt vittek el. Petrőczy Miklós a Beláról elhajtott szarvasmarhából négyet Szirmer Zsigmond kapuőrnek ajándékozott. A kaszaiak a miseni határban szintén fosztogatták és minden ok nélkül fejszéket és ekevasakat vittek el, csak pénzért adván vissza. Beláról egy ízben 80 ökröt, borjukat és több száz juhot hajtottak Kaszára, egy ökröt rögtön leöltek és abból lakmároztak, a többin és az eladottakért kapott pénzen pedig a Petrőczy urak osztozkodtak. Többen sáfrányt hozva Petrőczyeknek, engedélyt kaptak favágásra, de midőn a fáért mentek, a kapuőrök majd fejszéiket, majd láncsaikat elszedték, úgy hogy kénytelenek voltak a kapuőröktől újból pénzen váltani pecsétet, mert ha panaszra mennek, Petrőczy Miklós nem bocsátja őket maga elé, hanem vagy szolgái vagy ispánjai (spanorum) útján érintkezik velük és így zálogaik elvesznek. A kisorubaiak beszélték, hogy Petrőczyék személyesen meghagyták nekik, hogy ha nem képesek a belaiak összes mar-

háját elhajtani, kevéssel ne merjenek visszatérni. Egyik tanu fél lat sáfrányért (dedisset croci latonem $\frac{1}{2}$) vett Petrőczy Istvántól egy fenyőt, de midőn azt haza szállította, a kapuőrök 50 denárt zsaroltak ki tőle és elszedték vasláncait és fejszóját; ezért panaszra menvén, Petrőczy majorosai által izent a várba a kapuőröknek: «mondjátok meg beste kura-fiaknak, hogy a nyomorult embernek adják vissza dolgait, mert ha nem, bajuk lesz»; tanu a majorosokkal együtt szintén a várba ment, de bizony a portások az izenettel nem törődtek, hanem az alvárnagy kikérdezte tanut és a már eladott láncért 40 denárt adott neki, fejszóját pedig szintén nem kapta vissza. A Beláról elhajtott marhából az egyik kapuőr egy üszüt kínált megvételre.

A bajmóczi vár jobbágysai tudnak a pusztításokról; egyikök a sok dúlás miatt költözött el Csavojról Bajmócra.

A Bossányiak csavoji jobbágysai tanusítják, hogy két év előtt pünkösöd táján Belán a Petrőczyek szintén aklokat romboltak le; midőn az egyik tanu a mult évben urának házi szükségletére halászni volt, egy utas figyelmeztette, hogy Szirmer Zsigót 12 gyalogossal látta a hegyekben bolyongni; utóbb hallotta, hogy ezek aznap a belai bíróra nyíllal lövöldöztek és egy belait a hegyben elfogván, borjuival együtt a várba cipelték, majd röviddel utóbb éjjeli időben ennek nejét és gyermekeit is Kaszára szállították. Négy év előtt Csavojra törtek és a tanuskodókat is kirabolták, midőn Vrana és Horváth is ott voltak velük; a magukkal hozott szekeken szénát, élelmiszert, vasalt kerekeket, láncokat, fejszék, csibéket, vasszékákat, fehérneműt (albas vestes) és egyebet hordottak el; ugyanazon évben más alkalommal éjjel törtek a csavoji bíró házára és malmára, a malmot lerombolták, a köveket összezúzták, a vasneműt leszedték és egyik jobbágytársukat Cserni Mártont elhurcolták, utóbb utána vivén nejét és gyermekeit; az ekkor elhajtott 12 ökröből Cserninek is juttattak; a mult évben Babin András jobbágy négy lováról a szerszámot és ekevasait vitték el, most három hete pedig ugyancsak Csavojról ismét 12 ökröt hajtottak el,

ruhát raboltak és egy lovat puskával lelőttek; a 12 ökröt azután 2 frt 50 denárért visszaadták. Beláról a múlt évben több mint 100 drb szarvasmarhát hajtottak el és megtartották. Midőn egyikük Temesen 1000 zszindelyt vásárolt és azt Csavojra fuvarozta, a Petrőczyek a zszindelyt szekereستől elfogták és csak 2 frt ellenében adták ki. Egyidőben a Petrőczyek a csavoji bányákat lefoglalván, azokat fegyveresekkel őriztették, kik az élelmiszereket összezsarolták. A csavoji erdők után évenként 4000 zszindelyt követelnek folyton a Petrőczyek, de most nem kapják meg. Arról nem tudnak, hogy a Petrőczyek személyökben rablók és gonosztevők volnának, miután azonban tudják, hogy az elvitt holmi és barom mind Kasza várába szállíttatik, így gondolják, hogy az erőszakoskodások az ő akaratukból történnek.

Bossányi András és János, valamint Zerdahelyi István temesi jobbágysai közül Trn Miklós vallja, hogy midőn Beláról és Csavojról a marhacsorda el lett hajtvá, ő jelen volt, sőt a belai pusztítások alkalmával tanunak hívták; a marhacsordát elhajtó kapuőrök közül megismert ötöt: Pekár Jánost és Mártont, Svecz Györgyöt, Hrubí Györgyöt és Vrana Andrást, úgyszintén több jobbágyot is megnevez; midőn Trn három év előtt ura részére Csavojon zabot vetett, a kaszai kapuőrök és gyalogosok őt ötödmagával elfogták és megkötözve a várba kísérték, hol az egyik kapuőr elverte, mondván: «neked Zbin György helyett itt kellene maradnod, mert Zbin miattad pusztult el»; mire egy másik megjegyezte, hogy őt is el kellene pusztítani, de a tanu válaszolta, hogy ő nem lopott, rosszat nem tett mint Zbin, és így Isten majd megsegíti; Kaszán a fogságban hallotta, hogy Svecz György ottani kapuőr Podmaniczky idejében a Bossány melletti Csizicz falu (most Szádok, Árpád-kori templommal) plebániái templomából egy szentségtartót, kelyhet és egy szemfödőt (sudariolum) lopott, a két elsőt Telekesynek adta el, a szemfödő pedig most is fiánál van; fogsága idején egy ízben a kapuőrök két tarisznyával hoztak húst, valószínűleg a Csavojról akkor eltűnt tinó húsa volt; régebben szemtanuja volt annak, midőn

Zbin György két társával egy ujfalusi szegény embert kifosztott; tavaly Petrőczyek emberei elvettek tanutól egy fejszét, kesztyüket (*chyrotecas*), kalapot és kenyeret. Másiktól három év előtt a temesi határban szedtek el egy nagy fűrész, fejszét és ködmönt, és személyét a fogságtól csak 1 frt 50 denár árán tudta megváltani, de még ma is folyton kénytelenek hasonló címen pénzt adni; egytől a réten zsaroltak 1 frt 20 denárt és még szekerét is összetörték; ismét mástól a közúton vittek el egy lakatot, fejszét és morva posztóból való öltönyt (*tunica ex panno Moravico*), szolgájától pedig egy pár ásót övvel (*unum par cultrorum, una cum cingulo*), de tanu a kapuőrök után ment és egy zljechoi akolban érvén őket, tárgyait kiváltotta, adván nekik egy itce mézet (*unam mediam mellis*), három fából való rostát (*tria incernicula, seu cribra lignea*) és 50 denárt. A megidézettek közül egyik a nem rég kapott súlyos verés miatt meg sem jelenhetett. A csavoji pusztításokról úgy számolnak be részletesen, miként már elmondottam, de megjegyzik, hogy hasonló pusztításokat Temesen szintén elkövettek, úgy hogy házaikból sem mernek kimozdulni.

A beszterczei vár facskói jobbagya vallja, hogy előbb Rudnay Pál belai jobbagya volt és a mult évben a kaszai kapuőrök a kertek alól három tehenét és két tináját hajtották el, de 90 denárért visszaadták és ekkor a kapuőrök hívogatták, költözködjön a kaszai vár urasága alá, mit ő azzal tagadott meg, hogy ha a másoktól is elhajtott összes marhát neki adnák, akkor sem tenné, mert jó ura van.

Zahorszky, másként Maczák Ádám nemes, Trencsén város birája előadja, hogy három év előtt szintén bíró lévén, Svancsár Márton, a városnak luborczei jobbagya panaszolta, hogy fia pénzét a kaszai vár emberei tőle elszedték; a bíró azután írt e tárgyban a Petrőczy uraknak, kik a pénz egy részét hozzá küldötték, de egyébre nem emlékezik.

Hanzlikovszki Péter trencsényi polgár vallja, hogy épen Luborczen volt, midőn Svancsár fia útjából hazatért és panaszolta, hogy az atyja ládájából kapott pénzből 9 frt 50 de-

nárt a kaszaiak tőle elvettek, és közbenjárását kérte; ő azonban azt válaszolta, hogy még ha saját életéről is volna szó, a bíró tudta nélkül mit sem tenne; így aztán másnap Svancsár bejött a bíróhoz Trencsénbe, ki levelet adott vele a Petrőczyekhez és utóbb hallotta, hogy négy vagy öt és fél forintot a károsult visszakapott.

Móré János nemes Baánból vagy 25 éven át szolgálta a Petrőczyeket és őket mint derék embereket ismeri; sem róluk, sem szolgáljaikról rosszat nem tud; azon időben egy ízben határvédelemből 12 marhát behajtottak, de a későbbiekéről nem tud.

Két szintén baáni tanu elmondja, hogy egy éjjel Petrőczyek emberei egyik rokonuknak aklához jöttek, annak szolgáját elfogták és két sajtot, úgy két kutyakölyköt (catulos), egy más alkalommal pedig szintén attól egy puskát vittek el. Egy baáni pásztort az ugrócziak fogtak egyszer el és három hétig tartották az ugróczi várban. Más tanu nejével és szolgájával Belára utazván, Petrőczyeknek a belai határban ácsorgó emberei kérdőre vonták, hogy hova valók, mire ő válaszolta: «kérdézzétek besték önmagatokat és tanácsos volna távoznotok», majd Belára érkezvén, értesült, hogy juhokat akartak onnan elhajtani, de a belaiak védekeztek és csak néhány sajtot és kutyakölyköt vittek el.

Az ugróczi vár krasznai jobbágysai egy ízben Kisporubán láttak Beláról elhajtott marhacsordát. Egykor az ő határukba is betörték a kaszai vár fegyveres szolgálai és 14 juhot hajtottak el; de soltészuk elment panaszra urukhoz, Zay Jánoshoz és az Petrőczy Miklós részére szóló levelet adott vele, melyet Petrőczy elolvassván, azt mondotta, hogy nem ő küldötte a tolvajokat, és közölök a későbben Nyitrán kivégzett Zbin Györgyöt erősen megverette és a juhokat, kettő híján, visszaadatta. Egyik tanu fia két más fiúval egykor marháját az erdőbe hajtván, Petrőczyek emberei a fiúkat marhástól elfogták és Kisporubára vitték, hol a fia a bírótól 65 denárt kölcsön vett és odaadta a fegyvereseknek, kik őket marhájukkal együtt elbocsátották: a tanu a 65 denárt a porubai bírónak azután megadta.

A tanuk által sokszor említett Zbin György ugyanaz, kinek elítéltetéséről és kivégzéséről egy előző munkámban már részletesen megemlékeztem.¹

A tanuvallomásokat tartalmazó vaskos füzet az ónaptár szerint 1584 jul. 13-án van keltezve; az ismertetésnél a jelentékteleőbb eseteket és sok ismétlést kihagytam.²

A büntető perben hozott ítélet.

Felperesek Ujfalussy János és Rudnay Pál; alperesek Petrőczy Miklós és István.

A köztudomány kivételéről szóló jelentést Trencsén vm. birói székén Halácsy János alispán, Motesiczky-Majthényi Pál és Zsámbokréthy Miklós szolgabírák, valamint a kiküldve volt esküdt ülnökök tisztí esküjökre hivatkozva 1584 június 24-én mutatták be.

A jelentés bemutatásakor a felperesek ügyvéde Hollós János bejelenti, hogy fenntartja a jogot, hogy szükség esetén a tanuvallomásoknak alkalmas módon leendő kiegészítését kérhesse. Az alperesek nevében Vrana Péter ügyvéd megjegyzi, hogy a kiegészítésnek kérése iránt adott esetben szintén előterjesztést fog tenni és másolatot kér a vallomásokról; a felperesek a másolat kiadását ellenzik, de a bíróság azon indokolással, hogy a törvény értelmében minden periratról adható másolat, azt megadja, és a kiadásig a tárgyalás elhalasztatik.

Az aug. 19-én tartott birói széken a felperes ügyvéde Hollós János előadja, hogy az ügyet végbefejezésre kívánván juttatni, bemutat kilenc okiratot, és inti az alpereseket, hogy azokról másolatokat vegyenek. Az alperesek a másolatok kiadását kérik azzal, hogy lássák az irodában, miféle ügyük

¹ A Csermenyek és a parasztság büntető bíróságai a XVI. és XVII. századokban 78—81. lapok.

² Trencsén várm. lvt. Inquis. 816. és Orsz. lvt. NRA. fasc. 529. Nr. 38.

van feleinek (ut liceat videre in hospitio, quibus opus haberent dni in causam attracti). Ez újabb halasztást idézett elő.

Szeptember 7-én ismét tárgyalnak.

A felperesek ügyvéde előadja: Alperesek válogatott sa nyargatásokkal véginségre juttatták a belaiakat, és ez indította a felpereseket vádjuk emelésére; de a közutakon közlekedő idegeneket is zaklatják; tiltakoznak az ellen, hogy a tanuvallatást rendelő kiküldő levélben a vád általánosságban lett felvéve, mert így a tanuk válaszukban kénytelenek voltak elismerni, hogy felperesek személyükben nem gonosztevők és rablók, miután ezt részükről nem tapasztalták, de azután szolgáljaikról és jobbágyaikról terhelő eseteket mondanak el; ámde az általánosság nem mentheti az alpereseket, mert azt lerontják a részletes esetekről tett vallomások (tollitur etiam generalitas per spetiales fassiones); miután pedig a tanuk azt bizonyítják, hogy alperesek emberei, jobbágyaik és szolgáljaik, várnagyaik, darabontjaik és kapuőreik úgy közutakon, mint máshol, nyíltan és titkosan különböző gonosztetteket műveltek és ezekről uraik tudtak, azokat túrték, az elkövetőket nem büntették és szolgálatukban megtartották, így az alperesek a gonosztevőkkel egyetértettek és őket cselekedeteikben támogatták; a törvény szerint nemcsak a tettesek a tolvajok, hanem a velük összejátszók (consensiores) is, kik a prédát, az elvett barmot és juhot részben maguk számára megtartották, részben eladták, és így büntetendők.

Alperesek feleslegesnek tartják ezen hosszú beszédet és kéri az összes iratok felolvasását.

Felperesek ügyvéde válaszolja, hogy éppen azért mondotta az előbbieket el, mert a bíróságok nem szeretnek bajlódni az iratok elolvasásával, és előadásával csak a vádat ismételte.

A bíróság azon iratok felolvasását rendeli el, melyeknek felolvasása szükségesnek mutatkozik és pedig első sorban felolvastatik a vádat tartalmazó kiküldő végzés, azután jönnek sorra a vallomások.

A kiküldő végzés felolvasása után felszólal az alperesek

ügyvéde és hivatkozik arra, hogy a belai szarvasmarha elhajtását illetőleg már kaptak birói döntést, mely szerint ezen elhajtásért nem mondhatók gonosztevőknek és így a vonatkozó tanuvallomások figyelembe nem jönnek; a csavoji marha elhajtásáért pedig a Bossányiak az illetékes bírótól majd kapnak ítéletet és így ezekre nézve a tanuk meghallgatásának nem volt helye, mert egyes tanúknk állítása szerint a Bossányiak az alpereseket nemcsak Trencsén vm. előtt, hanem Nyitra vm. útján az országgyűlésen a rendek előtt is felelősségre vonták. Az egyes tanuk vallomásaira majd külön fog nyilatkozni, de már most kifogásolja a temesi, lestyényi, rudnói és divéki tanukat, mert ezen falvak részben a felperesek birtokai lévén, az azokból kihallgatott tanuk a kérdéses villongás tárgyát képező erdőknél szintén érdekelve vannak.

Felperesek: A szarvasmarha elhajtását illetőleg a vád nem az elhajtásra, de az erőszakra, mely alkalmaztatott, van fektetve; vádat képez továbbá a marhán való osztozkodás, annak elpazarlása, elfogyasztása és pénzen való eladása, mi szintén bizonyítva van; de kitént, hogy nemcsak a még per alatt álló Skripovina-hegyről lett a marha elhajtva, hanem leshelyekről, midőn a pásztorok reggel a marhát legelőre akarták kihajtani, nem per alatt álló beltelkekről, és pedig erőszakkal, és ami súlyosító, a marha nyilvánosan el lett adva, elfogyasztva, elajándékozva, úgy hogy vissza nem adható; mindez az isteni és emberi törvényekbe ütközik, és ebből következik, hogy az alpereseknek vonatkozó kifogása súllyal nem bír; ami a már hozott és hivatkozott birói döntést illeti, az észszerűen felfogva nem szól a felperesek ellen, mert a bíróság csak azt mondotta ki, hogy a vitás területeken kívül elkövetett gonoszságokat és tetteket bizonyítsanak felperesek, mert amit az alperesek a visszafoglalt területeken követtek el, az úgy tekintendő, mintha sajátjukon követték volna el, de a marha nagyrészt nem ezen területről lett elhajtva. A Csavojon elkövetett cselekmények miatt tett kifogás sem fogadható el, mert Csavojt illetőleg határvillongás és perfüggés bizonyítva nincs, de még ha az fenn is főrogná,

az az elkövetett erőszakoskodásokat nem menti; a kifogásolt tanuk szavahihető, tisztességes emberek, kiknek tanúsága elfogadandó.

Alperesek: Hivatkoznak Mátyás király 18. tcikkelyére (helyesen 15. tc.) és Ulászló király nagyobb decretumának (I) 55. cikkelyére, utóbbit szószerint idézik, melyek tanusítják, hogy a marhák elhajtása miatt az alperesek nem vonhatók a mostani perben felelősségre, mert az kisebb hatalmaskodást képez.

Felperesek: Az elhajtások, úgy ahogy történtek, nem felelnek meg a kártételekre vonatkozó országos törvényeknek, és a behajtott marhán való osztozkodás, annak elfogyasztása, elajándékozása és eladása nincs a kényre és a kedvre bízva, hanem a behajtásnak a törvénnyel egyezőnek és az okozott kárral arányosnak kell lennie; mindennek bírāja, határideje és módja van, mit az alperesek egyáltalán be nem tartottak, megvetvén a bírót, mellőzve a törvényt, erőszakoskodva a közbéke ellen, azt kevésre becsülve, nyíltan zavarva az ország és a király rendjét, sanyargatván és elszegényítvén a lakosokat; kérik mindennek üldözését és elítélését. Most áttér a részletekre; a pruzsinai tanuk az alperekre nézve általánosságban kedvezően vallanak, jámbor embereknek mondván őket, de azután tanusítják, hogy a csavoji és belai pusztításokat az alperesek és embereik együttesen követték el; de aki jámbor, az épít és nem rombol, és nem kerget senkit a szegénységbe.

Alperesek: A tanuk közül három nemes és 120 nem-nemes egyenesen azt bizonyítja, hogy a Petrőczyek nem gonosztevők, sőt jámbor és tisztességes emberek, mely tanukat a felperesek nem is kifogásolhatják; de a többi tanu sem tud gonosztetteikről, sőt többen tudnak arról, hogy alperesek a gonosztevőket érdemük szerint büntetik; ezt tanusítja 20 nemes és 109 nem-nemes tanu, kik tehát javukra, nem pedig felperesek javára vallanak; az így valló szomszédos és határos tanuk többet tudnak az alperesek viselkedéséről, mint a felperesek, vagy az idegen megyékből kihallgatott tanuk.

Felperesek: A tanuknak általánosságban kedvezően szóló vallomásai a részletes vallomásokkal meg lettek döntve; mert ha általánosságban nem is mondják őket gonosztevőknek és rablóknak, de tetteik gonoszságuk mellett bizonyítanak és hozzájárultak a gonoszságoknak szolgálai által történt elkövetéséhez is. Nedeczky István tanu, ki szintén az alperesek által kedvezőknek állított tanuk között van, csak általánosságban tesz kedvező vallomást és azután tanusítja, hogy Rudnay Pál miatt őt állították meg közúton Petrőczyek emberei, kiket ugyan névleg megnevezni nem tud, de utonállásnál nehéz az utonállók nevét megtudni.

Alperesek kifogásolják Tarnovszky Kristófnak Zbin Györgyre vonatkozó vallomását, mert Zbin élete utolsó perceiben visszavonta a kínzással kicsikart vallomást.

Felperesek: Zbin vallomása tényleg megtörtént, és alperesek üres beszéde figyelembe nem jöhet.

Alperesek: Kifogásolják Bossányi János, András, István és Pál vallomásait, melyek szerint a csavoji erőszakoskodásokért alperesek gonosztevők volnának, de miután ezek a tanuk a történetek miatt alpereseket perbe hívták, sőt állítólag az országgyűlés előtt is vádat emeltek ellenük, így ők egyuttal tanuk nem lehetnek; de még ha igazak is az általuk tanusított cselekmények, Mátyásnak és Ulászlónak már hivatkozott törvényei szerint azok csak kisebb hatalmaskodásokat képeznek.

Felperesek: Csavoj kifosztása nagyon is nyilvánvaló, és ha az Trencsén vm. valamint az országgyűlés előtt meg is említettett, azért amiatt még per nem folyik, és az alperesek az elkövetésért még nem feleltek és nem bűnhődtek. Svancsár Márton fiának kifosztása a kaszai vár várnagyai és darabontjai, tehát az alperesek felesketett szolgálai (jurati servitores), így Vrana András, Laksan László és társaik által követtetett el, és pedig az alperesek tudtával, mert a rabolt pénznek csak egy részét adták azon kifogással vissza, hogy több pénz a tetteseknél nem volt és nem találtatott; az alperesek még sem igyekeztek a bűnös szolgálakat megbüntetni és elcsukni, sőt további gonoszságaikat is túrték.

Alperesek ezen vád ellen ünnepélyesen tiltakoznak, mert a jobbágyaik és szolgálk ellen emelt minden panaszban igyekeztek jogot és igazságot szolgáltatni.

Felperesek ezt tagadják, mert hiszen az egyik tanu vallomása szerint maga Petrőczy István mondotta, hogy várukban nem jámbor, hanem lator szolgálk vannak, és még sem büntette azokat; hivatkoznak még e részben Moczek Benedek vallomására, ki tanusítja, hogy Petrőczyék Pekár Gábor ellen tolvajlás miatt eljárást indítottak ugyan, de az ma sincs befejezve.

Alperesek: Ők eleget tettek kötelességüknek, és maga a károsult az oka a késedelemnek, ha ügyét nem szorgalmazta.

A következő nap az ítélkezési időszak utolsó — 1563:50. tc. szerint a vármegyékben három-négy nap az ítélkezési időszak — napja lévén, a köztörvények értelmében akkor a rövidebb ügyek fejeztetnek be, és így a jelen per tárgyalása a jövő ülősszakra halasztatott, mely 1585. január 11-én kezdődött és annak másodnapján az ügy ismét elővételre; felperesek ügyvéde Hollósy János, alpereseké Tótrónay Mátyás, és ekkor befejeztetett a tanuk vallomásainak a felolvasása.

Felperesek az esetleg szükséges pótkihallgatások kérésére való jogukat fenntartják és kérik az elmaradt tanuk megbüntetését, valamint eddigi lényeges előterjesztéseik összefoglalását.

Alperesek kérik az általuk oldalagosan gyűjtött tanuvalomások elfogadását, felolvasását és jegyzőkönyvbe vételét (adscribi).

Felperesek az oldalagos vallatások elfogadását ellenzik; ők azok felvételéhez annak idején hozzá nem járultak; azok felvételére a kiküldetést annak idején Patrik Tamás az alperesek megbízásának igazolása nélkül kérte; de az adott esetben a tanukihallgatás kérésének joga csak a felpereseket illeti, mert ők kaptak a bíróságtól a bizonyításra jogot; az oldalagos kihallgatásnak helyéről és idejéről annak idején a felperesek tudomással nem bírtak és így jelen sem lehettek,

mert bizonytalanra senki sem kötelezhető; továbbá a tanuk nem a dolog lényegére, hanem csak általánosságban az alperesek jámbor voltára nézve lettek kihallgatva; és bár ily tanukban az, ki becsületes, nem szűkölködik, mégis midőn a becsületesség bizonyításáról volt szó, az alperesek nem akartak ily bizonyítást megengedni. A felperesek tanuinak kihallgatása a peres felek perbeszédeiből folyólag birói döntéssel megállapított helyen Baán városban, és meghatározott időben, a törvényeknek megfelelően történt, és azt az alperesek tanuinak oldalagos kihallgatása, mely részben előbb, részben pedig későbbben foganatosított, meg nem döntheti; sőt ezen tanuvallomások visszautasítandók, mert hiszen alperesek nem fogadtak el semmi bizonyítást és ha valamit maguk részére megállapítani akartak, azt a felperesek tanuinak kihallgatásakor, ahogy ez meg is engedtetett, tehették; az oldalagos vallatásokról szóló kiadványban az áll, hogy Teplán eszközöltetett a kihallgatás, de a kiküldő levélben csak annyi van mondva, hogy a kiküldetés márc. 25-re halasztatik, pedig előbb kiküldő levelük nem is volt; a kiküldő levél kiadásakor a felperesek az ellen tiltakoztak, de abba beleegyeztek, hogy a döntés a jövő törvénykezési ülősszakra halasztassék, de ekkor azután nem az alperesek oldalagos tanuvallatása, hanem a felperesek által kért köztudomány kivétele lett elrendelve.

Alperesek: Jóhiszeműleg tették fel a tanukhoz intézett kérdéseket, a kihallgatás biróilag lett rendelve és az 1548. évi törvénynek megfelelően az alispán és bírótársai vezették azt keresztül; magát a kiküldő redeletet a nemesi közönség adta ki, és így a kihallgatás törvényesen történt; de bűnügyekben az alispán is jogosítva van tanukat állítani; kéri tanui vallomásainak felolvasását.

Felperesek: Az alpereseknek nincs igazuk, mert az 1548. évi törvény a gyanúsítottakról (de suspectis) és nem a vádlottakról (de attractis in causam) beszél, pedig az alperesek vádlottak; világos az is, hogy a kihallgatásokat előbb eszközölték az alperesek, mielőtt a perben a bizonyítást elfogadták; az

alperesek különben az idéző parancs ellenére embereiket, szolgálkat és jobbágyaikat nem állították a bíróság elé, hanem csak maguk állottak oda, célozván ezzel azt, hogy a kihallgatás csak ellenükben, ne pedig embereik ellen is folyjon; de nem teljesítették a bíróság egyéb rendelkezéseit sem és azokat egyszerűen figyelmen kívül hagyták.

Alperesek nem tartják elfogadhatónak ezen okoskodást, mert ők a törvényszék előtt vádolva és gyanúsítva lettek, és így a bíróság ellenük, mint gyanúsítottak ellen az 1548. évi törvény szerint járt el, éppen ezért nem kifogásolható tanuinak a kihallgatása és a bíróság ezek vallomásait meghallgatni és mérlegelni tartozik.

Felperesek bíróidöntést kérnek.

A birói szék következőleg dönt: A felperesek által kihallgattatni kívánt tanuk kihallgatása a felek perbeszédei-nek alapján hozott birói határozatból, a nemesi körönség kiküldő levelében előre meghatározott helyen és időben, mindkét fél jelenlétében történt; másrészt az alperesek tanuinak kihallgatása szintén a nemesi közönség kiküldő levele alapján, a maga módján és idején eszközöltetett; mivel azonban a bizonyítás az alperesek részéről, perbeli válaszaik idején, el nem fogadtatott, és a javukra szóló kiküldő levél nem birói határozat alapján, hanem csakis az alperesek ügyvédekére kérésére adatott ki, így a felperesek kérésére eszközölt tanukihallgatás tekintendő a törvénynek (1548: 48. tc.) megfelelőnek; ellenben az alperesek javára történt vallatások oldalagosaknak veendőek, melyek ugyan nem kisebbíthetik a felperesek tanuinak vallomásait, de mégis mint a perhez tartozók, megbirálás végett biróilag olvasandók.

Alperesek ezen döntés ellen tiltakoznak és annak idején a kir. kuriában annak felülbirálását kívánják.

Felperesek szintén tiltakoznak és kérdik, hogy az alperesek már most kívánják-e a felebbezést a kir. kuriába feljesztteni?

Közben Maloveczky Miklós szolgabíró súlyos fájdalmak által gyötörtetvén, a tárgyalás a legközelebbi birói székre;

halasztatott; de ekkor ismét Presinszky Ráfael szolgabíró fivérének halála miatt volt akadályozva a résztvevésben; majd a következő ítélkezési időszakokban egyéb közbejött okokból a tárgyalás ismételve elhalasztatván, az ügy csak 1587 január 9-én lett tárgyalva.

Halácsy János alispán időközben elhalt, és az új tárgyalást marsovai Marsovszky Bálint alispán vezeti; a felpereseket Tarnovszky Boldizsár, az alpereseket Tuchinszky Lajos ügyvédek képviselik.

Felperesek bemutatják a királyi oltalomlevelet (protectionalis), úgyszintén a vád egyszerű feljegyzését és egyéb okmányokat, valamint az ő kérésükre felvett tanuvallomásokat; kéri, hogy miután időközben a bírói szék tagjai változtak, és pedig a volt alispán meghalt és más tagok helyett is újak jöttek, így az ügy ismerete végett az összes iratok újból felolvastassanak, a tényállás összefoglaltassék, és azután a per végdöntés alá juttattassék; de mindenekelőtt az oltalomlevél felolvasását kéri.

Alperesek első sorban az irodában (in hospitio) megakarnak győződni, van-e minden felmutatott okiratról másolatuk, ha nincs, úgy kérni fognak; kéri az alperesek tanuinak vallomásait is felolvasni és az eddig mondott összes perbeszédeiket ismételtéknek kéri tekinteni.

Felperesek ellenzik az alperesek oldalagos tanuvallatásainak felolvasását, mert azok az előzetes tárgyaláskor bíróilag érvénynélkülieknek mondattak ki és fölöslegesnek tartja ezen kérdés újabb felvetését; a másolatokat illetőleg az alperesek folyton figyelmeztetve lettek, hogy vegyenek maguknak másolatokat, és ha nem tették, úgy ez halasztásra okul nem szolgálhat.

Alperesek válaszolják, hogy tanuikra vonatkozólag épen az lett bíróilag kimondva, hogy azok vallomásai szintén felolvasandók, és így ezeket újból bemutatja; fölösleges másolatokat nem kér, de amiről nincs másolata, arról kér, mert országos szokás, hogy a per minden mellékletéről másolat adatik.

Felperesek szerint az előző alkalommal az alperesek tanuinak vallomásaira nézve hozott bírói döntés értelme az, hogy a bemutatás egyszerűen elfogadtatik.

Alperesek kifogásolják a királyi oltalomlevelet, mely nem tartozik a perhez; az a főispánhoz és nem a bírósághoz van intézve, és csak azt rendeli, hogy a főispán a felpereseket törvényes és jogos igazukban védje meg; de az alperesek nem zaklatják a felpereseket igaz és törvényes jogaikban, viszont pedig az alperesek szintén hivatalból védendők az ő jogos és törvényes igazukban.

A bíróság döntése: A felperesek által bemutatott egyszerű levél (*quo ad exhibitionem cartae simplicis*), melyen a vád van feljegyezve, fel nem olvastatik, mert ki nem tűnik, hogy miért függjön az össze a vádlevéllel; de különben is ezen egyszerű feljegyzés csak a tárgyalás harmadik napján lett bemutatva, és így csak a vádat tartalmazó hiteles kiadvány és a többi perirat olvasandó fel.

Alperesek kérik, hogy a felperesek tanui közül azok, kik egyenesen azt vallják, hogy az alperesek nem gonosztevők és várukban nem tartanak gonosztevő- és rablószolgákat és jobbágyokat, az alperesek javára vétessenek számba, mert saját tanuik ilyen vallomása ellen a felperesek kifogást nem emelhetnek; azok a tanuk pedig, kik marhaelhajtásról és ezzel kapcsolatos erőszakoskodásokról vallanak, egyik fél javára sem vehetők a mostani per folyamán figyelembe, mert ezek Mátyás király 1486. évi 18. (15.) és Ulászló király 1492. évi nagyobb decretumának 55. t.-cikkelye, valamint a Hk. II. részének 67. pontja értelmében csak kisebb hatalmaskodás cselekményét képezhetnek, mi nem tartozik a jelen per keretébe; a törvény, melyre a vád fektetve van (1548: 49. tc.) egyenesen a Basó Mátyás által elkövetett gonoszságokra hivatkozik, holott az alperesek ily gonoszságokat nem követtek el; ugyanazon, valamint a pozsonyi 1546. évi 27. tc. értelmében csak azok tekintendők gonosztevőknek, és mint ilyenek büntetendők, kik egy vagy több vármegye vagy kerület romlását idézték elő, de ha az összeütközés két vagy három,

egymással régi érintkezésben álló személy között történik, akkor az ily esetek a rendes bírák által, az ország szabadságainak megfelelően, mint kisebb hatalmaskodási esetek bírálandók el; mindezeknél fogva a vád visszavetendő.

Felperesek: Az az általánosság, melyhez az alperesek ragaszkodnak, nekik nem használhat; nem az általánosságot, hanem a tényleg elkövetett vétségek mineműségét tekintsék (non generalitas, sed objecti criminis species nominari debet); csak azok vallhatnak terhelően, kikkel alperesek hatalmaskodtak, és épen ezek tanuskodását kifogásolják alperesek. A nagyobb és kisebb hatalmaskodások, valamint a gonosztevők között alperesek által felállított megkülönböztetés sem tartozik ezen perhez, mert az elkövetett cselekmények csak az elkövetésre indító, nem pedig a jövőben felvethető indokok alapján bírálandók el; de a bíróság már úgy is döntött, hogy a marhaelhajtások ezen per során vitathatók.

A következő napot teljesen a periratok felolvasása vette igénybe és az azután jövő napon (január 11) az alperesek ismét oldalagos tanuvallatásaik felolvasását kérték; mely kérelemre a bíróság úgy döntött, hogy amennyiben az alperesek tanuinak vallomásai a bíróságot érdekelnék, a bíróság pontosabb tájékoztatása végett azok fel fognak olvastatni; egyúttal a felek felhívatnak, fejezzék be vitájukat.

Felperesek befejezni óhajtván előterjesztéseiket, bemutatják Nyitra vármegye hiteles kiadványát a Zbin György hírhedt rabló gonosztetteit tanusító vallomásokról, valamint a bíróság előtt tett saját vallomásairól, mely utóbbiból kitűnik, hogy bűnös cselekményeit urai tudtával és akaratából követte el és a zsákmányt mindenkor azokhoz szállította. Bemutatja továbbá Trencsén vármegye kiadványát, mely Lukács Márton, Maczkó és Rusznyák vallomásait tartalmazza, kik a vallatáskor vagyis a kínzáskor (így) bevallották, hogy az alperesek kaszai gyalogos katonái hívták őket fel az utasok kirablására és a rabolt holmit a gyalogosok vitték a várba; midőn azután a felperesek a mostani váddal felléptek, az alperesek a nevezett Rusznyákot, továbbá Maczkó Györgyöt, Viszolajszkit

és Brunovszkit átadták a vármegyének, ezzel megerősítvén a felperesek vádját: de még az átadáskor is az alperesek a nagyobb vétségeket elhallgatták; ezekből láthatják a bíró urak, hogy felperesek keresete jogos és az méltóan lett emelve és hogy az alperesek vétkesek és büntetésre méltók.

Alperesek: Zbin vallomásaiban semmi olyas nem foglaltatik, ami azt bizonyítaná, hogy alperesek gonosztevők; egyébként az ily gyötört, kínzott ember vallomása nem is lehet terhelő és utóbb ezen vallomását is visszavonta. Trencsén vármegyének bemutatott vallatólevele sem bizonyít alperesek ellen, mert az illetők azért vallottak terhelően az alperesekre nézve, mivel az alperesek őket vagyonuk ellen elkövetett gonosztetteik miatt szolgálatukból elbocsátották és átadták megbüntetésre a vármegyének. Miután a felperesek vádjukat az 1548. évi tc. alapján emelték, de a marhaelhajtásokra nézve a bíróság már kimondotta, hogy a gonosztevőséget nem bizonyítják; miután továbbá a Bossányi-féle ügyek csak kisebb hatalmaskodást képeznek és így nem tartoznak a mostani panasz keretébe; miután a panaszemelésekor meg sem nevezett szolgálókra és jobbágyaikra nézve ezen per folyamán már beszüntető végzést kaptak, de azok ellen, ha gonoszkodtak, törvényesen mindenkor el is jártak; végül miután elég számú felperesi tanu vallotta alperesekről, hogy nem gonosztevők és ilyen szolgálkat és jobbágyokat nem tartanak; mindezeknél fogva a Hk. II. rész 22. címe alapján a mit sem bizonyító felpereseket vádjukkal elutasítani és magukat felmenteni kérik.

Felperesek: az ellenfelek érvelése ellen ünnepélyesen tiltakozván, kiemelik, hogy Nyitra vármegye tanuvallató levele teljesen hiteles, a vallomás a szolgabíró és esküdt előtt tétett és nem egyszerűen, így tehát az hitelt érdemel és figyelembe veendő; Trencsén vármegye vallatólevelével szemben sem elégséges az a védekezés, hogy az illetőket átadták a bíróságnak, mert az átadás csak akkor történt, midőn már az alperesek ellen a mostani vád emelve volt; de akkor is csak a kisebb vétségeket, a nagyobbak elhallgatásával mon-

dották be, ezzel még inkább bizonyítván bűnös voltukat. Kérik végül, hogy amennyiben arra ok és mód kínálkozik, utólag se zárassanak el az alperesek gonosztetteinek bizonyításától.

A bíróság most végítéletet hozott, mely így szól:

A bíróság meghallgatván a felek előterjesztéseit, perbeszédeit és vitáit, szem előtt tartotta, hogy a felperesek az 1548. évi törvény alapján, az ezen törvénynek megfelelő azon gyanúsítással terhelték Petrőczy Miklóst és Istvánt, hogy gonosztevők és határdulók, valamint hogy várukban, Kaszán, gonosztevő és bűnös szolgákat és jobbágyokat tartanak; mely keresetüket úgy vádlevelükben, mint a jegyzőkönyvbe beírt perbehívásukban fejezték ki és azt jogukhoz képest nemes és nem nemes emberek tanuságával kívánták igazolni, mihez képest bírói határozattal megállapított helyen, időben és módon tanuvallatások eszközöltettek és azok a bíróságnak be lettek mutatva; mely bemutatás után a felek egyéb bizonyítékokat is szolgáltatottak és további nyilatkozatokat tettek és végül ítéletet kértek. A bíróság a lefolyt tárgyalás alapján és érett megfontolás után, megértvén a per lényegét, számba vette a felek hiteles okiratait és kifogásait, épen úgy az összes tanuk vallomásait, azokat pontosan felolvassván, összevetvén és megrostálván, eleve felismerte, hogy a felpereseknek az alperesek személye ellen gonosztettek elkövetése miatt irányuló gyanúsítása nem nyert kellő bizonyítást; mert a felperesek által állított tanuk közül négy nemes és 119 nem nemes sorsu tanu arról tanuskodik, hogy alperesek személyükben becsületes és büntelen emberek; továbbá 14 nemes és 188 nem nemes tanu úgy vallott, hogy alperesek gonosztetteiről semmit sem tud; az egyetlen terhelő tanu Zbin György vallomása számba nem jöhetvén, Petrőczy Miklós és István a vád alól felmentetnek és ártatlanoknak nyilváníthatnak. De egyúttal rendeli és ítéli a törvényszék, hogy az alperesek azon jobbágyaik és szolgálk fölött, kikről a felperesek tanui terhelően vallanak, ilyenek: Milon kapuőr, kiről öt tanu, Zeman Mihály és Rendek Máté, kikről két tanu,

Gyurovecz István kispörubai lakós társaival, kikről szintén két tanu, Richtár Adamek, Domanis Mihály és Domanek Ferenc, kikről egy és Koren György és Miklós, kikről szintén egy tanu tesznek oly vallomásokat, melyekben gonosz-tettekkel vannak vádolva, mostantól számított 32 nap alatt bíraskodjanak és igazságot szolgáltatassanak, sujtván azokat büntetéssel, melyet végrehajtani is kötelesek. Egyéb, a jelen ügy érdeméhez nem tartozó vallomások, melyek vagy a tanuk saját eseteiről, vagy idegenek bűneiről, vagy vitás helyeken elkövetett hatalmaskodásokról szólnak, itt figyelembe nem vétetnek; épen úgy nem jön figyelembe a legutóbb bemutatott két oklevél, melyek a per menetének szokásos folyamán kívül alkalmilag lettek csak bemutatva.

A végítélet kihirdetése után a felperesek ügyvéde azonnal bejelenti, hogy a döntéssel és ítélettel megelégedve nincs és az ügyet a kir. Kuriába, a királyi személyes jelenléti bíróság elé kéri felülvizsgálat végett felterjesztteni, mely kérésének azonnal hely adatott.

A felterjesztés az egész peranyagot felöleli és az 30 ívből, 120 teleírt oldalból álló füzetbe lett összefoglalva; a füzet lapjainak közepén papírszalaggal volt átfűzve és az Trencsén vármegye pecsétével lezoríttatott; a felterjesztés Trencsénben 1587 febr. 3-án kelt és azt aláírták: Maršovszky Bálint alispán, Presinszky Ráfael, Maršovszky Félix, Zsámbokréthly Miklós és Beniczky Miklós szolgabírák, Vilcsiczky György, Visnicz Benedek, Tuchinszky György, Rakolupszky László és Hrabovszky Gáspár esküdt-ülnökök, valamint Jeszenszky Simon bírósági jegyző (in iudicialium notarius).¹

Petrőczyék tehát fel lettek mentve, ámde csak személyükre nézve, ellenben kötelezve lettek, hogy földesúri bíraskodást gyakoroljanak azon szolgálk és jobbágyaik fölött, kiknek gonoszságait egyes tanuk felsorolták. Ha megfontoljuk, milyen nehéz helyzetben volt a megyei bíróság a vármegyében ha-

¹ A felterjesztés Orsz. lvt. NRA fasc. 523. Nr. 6. Fogalmazvány Trencsén vármegye lvt. VII. b. Nr. 32.

talmas várurak és nagybirtokosokként szereplő Petrőczyekkel szemben, el kell ismernünk, hogy már az eljárás megindítása és annak elég gyors és pontos lebonyolítása, dicséretére válik a vármegyének; és így ha a két Petrőczy személyileg el sem lett ítélve, az idegen megyében lakó felperesek mégis bizonyos erkölcsi sikerrel is dicsekedhetnek, mit erélyes és következetes fellépéssel tudtak elérni.

Az erkölcsi siker abból szintén kitűnik, hogy a Petrőczyek a per megindításakor a bizonyítási eljárás ellen tiltakoztak és abban részt venni vonakodtak, midőn azonban a nagyhatalmu várurak ellen épen olyan bizonyító eljárás lett rendelve, minőt, habár kisebb arányokban, bármely közönséges gonosztevő ellen volt szokásban keresztülvezetni, ők sem tudtak kitérni a bizonyításban való részvétel elől és bármennyire tiltakoztak a tanuvallatás ellen és hivatkoztak nemesi előjogaikra, kénytelenek voltak oldalagosan szintén kihallgattatni mentőtanukat. Érvényesült tehát a törvény előtt való egyenlőség elve és ha az eljárás nem is eredményezett, felebbezésről függően, megtorló büntetést, alkalmas volt a hatalmasoknak intő például szolgálni; kétségtelen tény, hogy ezen és az ehhez hasonló bírói eljárások közrehatottak annál, hogy a hatalmaskodások és dúlások utóbb ritkábbakká váltak.

Az odaítélt ingatlanok visszafoglalása miatti per.

A főperben Pozsonyban a kir. Kuriában 1589 márc. 6-án jelentkeztek tárgyalásra a Petrőczyek, de Ujfalussy János és Rudnay Pál nem jöttek, sem ügyvédet nem küldöttek, miért is igazolástól feltételezetten a szokásos bírói teherrel lettek sújtva.¹

Ugyanazon napon azonban Báthory István országbíró bírói széke előtt Ujfalussy János megbízólevelével jelentkezik Tarnovszky Boldizsár ügyvéd és megbízója, valamint pertársai

¹ Orsz. lvt. NRA. fasc. 529. Nr. 29.

(*litis consortes*) részéről is előadja, hogy még néhai idősebb Ujfalussy János néhai Báthory Miklós országbírónak intő (*admonitionalis*) levelével a nyitrai káptalan útján perbehívta Petrőczy Jánost és Istvánt, úgy néhai Miklós özvegyét Zay Borbálát és ennek legidősebb fiát III. Pált, mely perbehívás okait így részletezi: a néhai Ujfalussy Gergely és rokonai tulajdonát képező Fekete Erdő, a belai, lomniczai és nikói határookban, hatalmaskodásokkal el lett foglalva Petrőczy I. Pál és özvegye által, de Révay Ferenc nádori helytartó ítéletlevelével azt, teljesen jogerősen Dömjén ítélőmester útján, igaz és régi határai között, Ujfalussy Gergelynek és társainak (*cum hiis quibus congruit*) törvényesen visszaadatta és őket visszaiktattatta; ámde Petrőczy I. Pál fiai Miklós István és János már néhai Ujfalussy Gergelyt is zavarták a békés birtoklásban, miért ennek fia idősb János őket kisebb hatalmaskodás miatt a kir. Kuriába perbehívta; viszont a főperben (*causa principalis*) Petrőczy Miklós mint idősebb testvér Ujfalussy Gergelyt és pertársait perujítás jogán hívta perbe; de úgy Petrőczy Miklós, mint a vele megosztozott és különélő István és János nem várták be az újított per befejezését, mely alatt a törvény értelmében birtokon kívül kellett volna maradniok, hanem az 1583 junius 17-én tartott bírói széken id. Ujfalussy Jánost és rokonait eltiltották (*prohibitio*) a Klin, Skripovina, Szebedruzs és más, Krizsig terjedő hegyekben való belépéstől, mely hegyek együttesen Fekete Erdőknek neveztetnek; majd 1583 julius 2. táján Petrőczy Miklós részéről agilis Vrana András várnagy, Sirmer Zsigmond és Ádám, valamint Zahan János gyalogosok, továbbá Petrőczy István részéről Laksan Vaczlav (László) várnagy három gyalogossal, mindhármuk sok szolgájával és jobbágjával, fegyveres kézzel, hatalmasul a Fekete Erdőhöz tartozó Klin nevű hegyre a belai határban törtek és az ott szénát gyűjtő Kupczovecz Istvánt és fiát Jánost elfogták és szénájukat szekeken magukkal cipelve, Kasza várába vitték, hol még ma is börtönben synlődnék; ismét szept. 3-án embereik Klin, Skripovina és más hegyeket szállottak meg és a belai job-

bágyok 300 nagy és 100 drb kis marháját elhajtották, miáltal egyúttal Klint és Skripovinát a felperes és rokonai kezéről igazságtalanul és jogtalanul, a törvényes úton kívül visszafoglalták és így visszafoglalva őrzik és most is erőszakkal tartják és bírják, nem félve a büntetéstől, mely a bíróilag visszaadott javak visszafoglalásáért jár. Miknek valóságát bizonyítja az országbíró bírói parancsa mellett oldalagosan kivett tanuvallatásokról szóló három káptalani jelentés; kér igazságszolgáltatást.

Petrőczyek nevében Tótprónay Mátyás deák, ügyvéd első sorban a tárgyalási sorrendre nézve tesz megjegyzéseket, melyeket azonban a bíróság a törvények értelmében visszautasít. Ezután előadja az alperesek válaszát, hogy a keresetben nevezett Klin- és Skripovina-hegyeket az alperesek vissza nem foglalhatták, mert azok a Révay-féle ítélet végrehajtásakor a felpereseknek vissza nem adattak; a felperesek állítása, hogy a kérdéses hegyek békés birtoklását befejezték, nem felel meg az igazságnak, mit helyszíni szemlével és a szomszédok és határosok hiteles tanuskodásával, köztudomány kivétele útján, készek bizonyítani.

Felperesek: A szemle és a köztudomány kivételét nem engedik meg, mert az újított főperben Petrőczy Miklós perbehívójában és keresetében maga is beismerte, hogy Klin és Szebedruzs a Fekete Erdő részei és hogy Skripovinát Dömjén ítélmester a Fekete Erdő neve alatt adta át a mostani felperesek elődeinek; ugyancsak a királyi helytartónak 1582. évi ítéletlevele szerint a Klin-hegyet Petrőczy Miklós a Fekete Erdő tartozékaiként kvalifikálta.

Az 1582. évi ítéletlevél hosszuvolta miatt, bár felmutatott, a mostani ítéletlevélbe a bíróság megjegyzése szerint fel nem vétetik.

A felek ítéletet kérvén, az országbíró a vele bírói széket ülő főpapok, bírók, ítélmesterek és országnemesek, mint felesketett ülnökök, tanácsára (de consilio) következőleg ítél: a felek előadásából és a felperes által felmutatott ítéletlevelekből kitűnőleg néhai Petrőczy Miklós a Fekete Erdő iránti

pert perújítással felélesztette és akkor azt adta elő, hogy Skripovina a Fekete Erdőben fekszik, elősmervén, hogy azt Dömjén mester adta vissza a mostani felpereseknek; azután Petrőczy a Fekete Erdő határait perbeszédeiben meghatározván, ezen meghatározásokat helyszini szemlére és köztudomány útján való bizonyításra bocsátották; ezek eszközzése után újabb vita során id. Ujfalussy Jánosnak és pertársának eskü ítéltetett, mely perügy azonban még ma is függőben van; miután tehát Petrőczy Miklós előzőleg elismerte, hogy Skripovina a Fekete Erdő tartozéka, Klinről pedig azt adta elő perbeszédeiben, hogy szintén oda tartozik, így kétségtelen, hogy az alperesek azokat a perfüggés alatt foglalták el; mihez képest az alperesek az együtt ülő bírói szék tanácsára a hegyek visszafoglalásáért örök hűtlenségre (in nota perpetuae infidelitatis) ítéltetnek és kárhoztattatnak.

Mely ítélet ellenében az alperesek eltiltással élvén, a perügy márc. 15-én újból tárgyalatik, midőn is az alperesek ügyvéde előadja, hogy a Fekete Erdő miatti perben az ügyvédi szót azért vonta Petrőczy Miklós vissza, mert Klin és Skripovina a keresetbe és a Dömjén-féle visszaiktatásba befoglalva nem voltak és mielőtt az ügy a köztudomány kivételére küldetett, a bíróság kimondotta, hogy az akkori felperesek és alperesek által kvalifikált összes hegyekre és helyekre nézve a köztudományról szóló jelentés beérkezése után ítéletet fognak kapni; miből világosan kitűnik, hogy a visszavont és kvalifikált hegyekre és helyekre vonatkozó bírói döntés a jelentés beérkezése utánra halasztatott; a tanuk számbavétele után még kiegészítő eskü lett oly világos kitételrel ítélve, hogy az esküből kivétetnek a felperes által visszavont hegyek és erdők, melyek az esküformából tényleg ki is hagyattak és az eskü is ily szöveggel tétetett le, mely eskü ügye ma még függőben van; mindezekből kitűnik tehát, hogy Klint és Skripovinát a mostani felperes soha sem bírta és az ez iránti kétség eloszlatására, mely az alperesek tagadó válaszából fakad, a Hk. II. rész 37. címének értelmében indokolt lenne a köztudományi eljárást elrendelni.

Felperesi válasz: az alperesek okoskodása nem tartozik a mostani keresetre, mert a mostani kereset Klin és Skripovina visszafoglalására van alapítva, mely visszafoglalást az alperesek nem tagadják, nem tagadván azt sem, hogy azok most is kezükön vannak. A nádori helytartó esküt ítélő levélből kitünik, hogy Petrőczy Miklós nem előterjesztését (propositio) és meghatározásait (kvalifikáció) vonta vissza, hanem csak Rudna-hegyre vonatkozó perbeszédét és ügyvédének ahhoz való hozzájárulását, hogy az akkori alperesek szintén kvalifikálhassanak; ehhez képest Petrőczy meghatározásai jogerősek maradtak és le nem ronthatták az akkori alperesek meghatározásait, ahogy tényleg Rudnát kivéve a többi helyek bizonyítás alá lettek bocsátva; miután tehát Skripovina és Klin kvalifikációja megmaradt és az előbbi peres ügy még függőben van, így Petrőczyek nem voltak jogosítva ezen hegyeket visszafoglalni, mihez képest az előbbi ítélet fenntartandó.

Bírói ítélet: Az előbbi ítélet fenntartatik és Petrőczyek az eltiltás szokásos bírói terhében marasztaltatnak.

Március 21-én újabb tárgyalás tartatott.

Az alperesek ügyvéde előadja: Midőn a bíróság a főperben kisebb köztudomány beérkezése után a tanuk vallomásait számbavette (*calculatio testium*), úgy találta, hogy Ujfalussy és társa jobban látszottak bizonyítani a Szebedruzshoz és a többi erdőkhöz való jogukat és így kiegészítő esküt (*juramentum in supplementum*) ítéltek nekik; ámde Klin és Skripovina az esküből kihagyattak, mert azokra nézve a tanuk vallomásaival Petrőczy igazolta erősebben jogait; midőn pedig az ügy felebbezés útján a kir. helytartó elé került, ott szintén úgy történt a döntés, hogy ezen hegyek és erdők Petrőczynek hagyatnak és neki ítéltetnek oda; hogy ezen odaítélés miatt hagyatott ki az esküt megítélő levélből, azt nem tudja; ámde élnek még a helytartótanács tagjai, kik a felülvizsgálatkor ítélkeztek és emlékeznek a történetekre és az alperesek ezen előadását megerősítendik; de ha a bíróság most újból számbaveszi az akkori tanuvallomásokat, ki fog

tünni, hogy Petrőczy Skripovinára és Klinre nézve erősebben igazolta jogait.

Felperesi ügyvéd: ezen okoskodás semmis, mert ha valami hiba történt volna a Dömjén-féle visszaiktatás alkalmával, még sem voltak az alperesek jogosítva visszafoglalni a hegyeket, hanem a per során kiigazítást kérhettek volna.

A bíróság a törvényhez képest visszaveti az alperesek előadását.

Az alperesi ügyvéd újból előadja, hogy a Petrőczy I. Pál özvegye elleni per volt a legelső és az akkori keresetben követelt Fekete Erdő visszaadatott a felperesnek; Petrőczy Miklós pedig csak ezen erdőkre nézve kért perujítást és így az ezen alapkeresetet meghaladó kereset, válasz vagy követelés nem köthette a Petrőczyeket és nem lehet hátrányukra.

Felperes: a mostani per lényege és a kereset tárgya már eldöntvén, arra visszatérni nem lehet.

Alperes: a mostani kereset perpatvarkodást képez, mert a kérdéses helyek erőszakos elfoglalása, a marha elhajtása és a jobbágyság elfogása miatt más bíróság, Trencsén vármegye bírói széke előtt is folyik per, mely szintén az alperesek fejük vesztését célozza, melyben azonban az alperesek Trencsén vármegyének most bemutatott felterjesztése szerint fel lettek mentve.

Felperesi ügyvéd: a kifogásnak nincs helye, mert a Trencsén vármegye előtt emelt kereset csak a marha elhajtásának megtorlását célozta, most pedig a per tárgya a hegyek elfoglalása és így ez más kereset, nincs tehát patvarkodás.

A felek e tárgyban bírói döntést kérvén, a bíróság kimondja, hogy nem talál perpatvarkodást, mert az iratok átolvasása után meggyőződött, hogy a vármegye előtt nem valamely vitás helyeknek visszaszerzése, hanem csakis bizonyos rablások miatt büntetés céloztatott és az ezen perben tett nyilatkozatok még inkább megerősítik a mostani kereset igaz voltát.

Alperesek újból bizonyos fölösleges, nem részletezett. megjegyzéseket tesznek, melyek a bíróság által törvényesen

visszavettetik (de jure rejectis), mert a per lényegét és alapját (rationem et principales) nem érintik; mire a felperesi ügyvéd ítéletet kért.

A bíróság ítélete: miután az előadottakból kitűnik, hogy a Dömjén mester által Ujfalussy Gergelynek és társainak visszaadott Fekete Erdő részeit képező Skripovina- és Klin-hegyek visszafoglalása miatt néhai Ujfalussy János Petrőczy Jánost, Istvánt és néhai Miklóst a kir. Kuriába Báthory Miklós országbíró elé perbehívta; miután továbbá az alperesek elismerik, hogy ezen hegyek most is kezüknél vannak, de tagadják, hogy azokat Dömjén mester a felpereseknek visszaadta volna és állítják, hogy azokat a visszaiktatás alapján sem a felperes, sem elődei békésen nem bírták; ezzel szemben azonban a felperes vitatja, hogy Skripovina és Klin a Fekete Erdő részei és ezt Petrőczy Miklós a perujítást megadó engedélylevelével szerint kvalifikációjával egybehangzóan elismerte, mely kvalifikációját Petrőczy vissza nem vonta, hanem csak ügyvédeknek Rudna-hegyet illető és azon szavát vonta vissza, mellyel megengedte, hogy a mostani felperesek is kvalifikáljanak; mindezek alapján Skripovina- és Klin-hegyek nevezett felperesnek és azoknak, kiket vele együtt megilletnek (cum hiis, quibus congruit), visszaadandók és azokba azok visszaiktatandók. Továbbá Petrőczy János és István ezen hegyek visszafoglalása miatt a dicsőült királyok országos törvényei alapján a nagyobb hatalmaskodásban bűnösöknek mondandók ki és ebből folyólag örök hűtlenségben marasztalandók, vagyis fejük és összes, ezen Magyarország és kapcsolt részei bármely vármegyéjében fekvő javaik és birtokjogaik, örökjogának, (in facto majoris potentiae, ex eoque in nota perpetuae infidelitatis, amissione videlicet capitem, ac perpetuitatem universorum bonorum et jurium suorum possessionariorum) valamint ingó javaik elvesztésére ítélandók; és bár Petrőczy Miklóst, ha életben volna, hasonló büntetés érné, de miután időközben elhalálozott, így özvegye Zay Borbálya és fia Pál nem fejvesztésre, hanem csakis a Petrőczy Miklóst megilletett összes javak és birtokjogok

birtok- és örökjogának és ingóinak elvesztésére ítélandók; melyeknek két része a királyi kincstár, a harmadik rész pedig nevezett felperes kezére adandók. Az országbíró a vele bírói széket ülő főpapok, bárók, ítélőmesterek és országnemesek, mint a királyi bírói székének esküdt ülnökei által hozott ezen tanácsot és döntést ítéleterőre emeli, mert a nevezett hegyeknek Petrőczy János és István, valamint néhai Miklós által történt erőszakos visszafoglalását és az ezzel elkövetett nagyobb hatalmaskodást elnézni nem lehet, nehogy másoknak az hasonló tiltott cselekedetek elkövetésére például szolgáljon; sőt hogy a büntetés alkalmazása másokat ily hatalmaskodásoktól elriasszon, visszatartsa és példaként elijesszen, de azért is, hogy az elkövetők utódai a bűnért örökké szenvedjenek, úgy ítélt, hogy Skripovina- és Klin-hegyek nevezett felperesnek és azoknak, kiket azok vele együtt illetnek, visszaadandók és azok birtokába ők visszaiktatandók; továbbá Petrőczy János és István a hegyek visszafoglalásával az ország köztörvényeinek értelmében elkövetett nagyobb hatalmaskodásban bűnösöknek mondatnak ki és ebből folyólag örökhítlenségre, vagyis fejük és Magyarország és kapcsolt részei bármely vármegyéjében fekvő összes javaik és birtokjogaik tulajdon- és örökjogának, szintúgy ingó javaiknak elvesztésére ítéltetnek; és ha Petrőczy Miklós életben volna, ő is ezen büntetéssel sújthatnék, de miután időközben elhalt, így özvegyét, Zay Borbálát és fiát Pált a fejvesztés büntetése nem érheti ugyan, hanem ők csakis a Petrőczy Miklós után maradt összes javak és birtokjogok tulajdon- és örökjogának, valamint ingóknak elvesztésére ítéltetnek, melyeknek két része a királyi fiskus, egy része pedig a felperesek kezére adatik és száll.

A királyi bírói szék ezen elhatározásával és ítéletével (deliberatio et sententia) az alperesek megelégedve nem lévén, ügyvédjük útján kéri azt Fejérvöly István püspök, királyi helytartó bírói széke elé átküldeni (transmitti postulavit).

A királyi helytartó a bíraskodási időszak utolsó napján egyes főpapokkal és bárókkal, vagyis mindkét rendről való

királyi tanácsosokkal, kik a megfelelőbbezett ítéletek felülvizsgálata végett hozzá beosztattak és arra hivatva vannak, bírói széket ülven, nebojszai Balogh Gergely országbírói ítélőmester az ügy állását előadta; mit a királyi helytartó és a királyi tanácsosok megértvén, utóbbiak tanácsára és jól megfontolt határozata alapján a királyi helytartó az országbírói szék ítéletét minden pontjaiban, záradékaiban, szakszaiban és részleteiben magáévá tette, megerősítette, állapotában és erejében meghagyta és meghagyni rendelte.

Ezen felsőbbfokú ítélet alapján az országbíró bírói tekintéllyel meghagyta és rendelte a nyitrai káptalannak, hogy hiteles tanuskodásra küldje ki egyik tagját a királyi emberek egyikével, mely célra kijelöltetnek: Zerdahelyi István, Beniczky Imre, Ireny András és Lászlóffy Gergely a királyi ítélőszék esküdt jegyzői a kir. Kuriából, továbbá Baracskey Farkas és Gáspár, Simonyi András, Motesiczky, másként Majthényi Pál, nováki Majthényi Ráfael és Farkas, nagybossányi Bossányi Gábor és Imre, miticzi Roson László, Besznák Gáspár és Miklós, végül Zerdahelyi Mihály; kik közül az egyik a káptalan küldöttjével szálljon ki Klin- és Skripovina-hegyekre, melyek a Fekete Erdő név alatt ismert erdőkhez tartoznak; hívják oda össze törvényesen a szomszédokat és határosokat, kiknek jelenlétében ezen hegyeket a felperesnek azokkal, akiket illetnek, úgy összes örököseiknek és utódaiknak adja a királyi ember vissza és iktassa őket azokba vissza, nem törődve az alperesek és marasztaltak, valamint mások ellenmondásával és eltiltásával. Azután szálljon a királyi ember a káptalan küldöttjének kíséretében Petrőczy János, István és néhai Miklós birtokainak és birtokjogainak helyszínére, feküdjenek azok bármely vármegyében; oda is törvényes meghívással hívják össze a szomszédokat és határosokat; azokat bejárva méltóan becsülik meg, de előzőleg hasítsák ki a többi fiukat, leányokat, testvéreket, rokonokat, osztályosokat és idegeneket megillető részeket; azután foglalják le a nevezett alpereseket illető összes javakat és birtokjogokat, tárgyakat és ingódlgokat és utóbbiakat vigyék el;

úgy a lefoglaltakat, mint az elvitteket két részben a királyi fiskusnak, a harmadik részt pedig a felperesnek vagyis az ellenfélnek kezéhez adják ki és adják át, hogy az ellenfél azokat addig bírhasssa, míg a király vagy neki, vagy akinek érdemesnek ítéli, méltó becsáron való beváltás ellenében, odaadományozza; mi szintén a marasztalt alperes és mások ellenmondásának és eltiltásának figyelmenkívül hagyásával történjék; és ha a meglévő tárgyakat és ingókat valaki elrejtvé, a királyi ember és a káptalani küldött felhívására kiadni és előmutatni vonakodnék, az illető a felperesek ellenében 15-öd napra a kir. Kuriába az országbíró elé perbe-hívandó, hogy az elrejtés okát adja. Mely végrehajtási eljárásról 15-öd napra a királyi jelenlétnek jelentés adandó.

Az ítéletlevelet aláírták: nebojszai Balogh Gergely országbírói ítélőmester, ki azt kezeírása szerint kihirdette, közzétette, összeolvasta és kiadványozta, továbbá alapi Balogh Albert nádori helytartói, Zombathelyi Márton királyi helytartói és visi Székely Mátyás királyi személyes jelenléti ítélőmesterek.

A füzet utolsó lapján az országbíró pecsége mellé a káptalan félpecsétét ütötte oda a bemutatás és elintézés jeléül.¹

Ezen ítéletlevélben előadott tárgyalások egyikén a Petrőczyek azt vitatták, hogy Klin- és Skripovina-hegyek az 1582. évi ítélkezéskor nekik meghagyattak; ezen védekezésükkel függ össze a most ismertetendő lépésük. Az 1588. évi 30. tc. alapján a felsőrészek vármegyei számára Eperjesen rendszeresített nyolcados személyes jelenléti bírói szék előtt 1589 június 2-án Petrőczy István és János megjelenvén, előadják, hogy az 1582. évi Lukács-napi nyolcadkor a nádori helytartó által hozott ítélet Rádeczy István királyi helytartó elé megfélebbesztetvén, általa a felsőbbfokú ítélet Chernel Tamás nádori helytartói ítélőmester előadása alapján lett meghozva; és pedig az ítélet úgy hozatott, hogy miután Petrőczy Miklós ügyvédének a Klin- és Skripovina-hegyekre

¹ Rudnay lvtl.

vonatkozó szavát visszavonta, így azok nála ítéletileg meghagyattak; ámde Chernel ítélőmester hibájából ezen odaítélés az ítéletben kifejezve nem lett; kéri tehát, hogy az ítélet meghozatalánál akkor résztvevő Fejérkövy István püspök, most királyi helytartó, kisasszonyfalvi Istvánffy Miklós nádori helytartó és Révay Ferenc turóczi főispán és ajtónállómester erre nézve bizonyításra szóllíttassanak fel. A királyi jelenléti bíróság az ily hibát jóvátenni óhajtván, meghagyta a nevezetteknek, hogy kazaházi Joó János királyi személynök előtt vallást tegyenek.

A személynök junius 9-én Eperjesen a királyi helytartó ítélőtermében mindhármukat meghallgatta, kik bírói esküjök terhe alatt vallják, hogy bizonyos hegyek a Rádeczy előtti ítélkezéskor Petrőczy Miklós kezén hagyattak ugyan, de hogy azok Skripovina- és Klin-hegyeknek és erdőknek nevezettek, arra nem emlékeznek; miről a kérelmezőknek tanusítvány adatott.¹

Ezen reájuk nézve nem kielégítő válaszok Petrőczyeket hasonló irányban újabb lépésre serkentették.

Ugyanis most közvetlenül Rudolf királyhoz fordulnak, ki a Prágában 1589 okt. 21-én kelt, Petrőczy János, István és III. Pál kérésére kiadott rendeletében «az új törvények alapján» utasítja Fejérkövy István királyi helytartót, Istvánffy Miklós nádori és kazaházi Joó János személynöki helytartókat, Sándorffy Miklós országbírói és Márky János nádori helytartói helyetteseket, Szombathelyi Márton Szlavon és kir. helytartói, nebojszai Balogh Gergely országbírói, alapi Balogh Albert nádori helytartói, visi Székely Mátyás és Vízkelethy Bálint királyi személynöki helytartói ítélőmestereket, valamint a többi ülnököket, hogy miután a Petrőczyek panasza szerint, az Ujfalussy Jánosnak és Rudnay Pálnak esküt odaítélő ítéletlevélbe hibák és hiányok csúsztak az ítélőmester egyik irnokának hibájából be, melyeket a meghallgatandó bírói személyek lesznek hivatva részletesen megjelölni, így kívánják

¹ Orsz. lvtl. NRA. fasc. 486. Nr. 39. és 529. Nr. 19.

be a felektől az ítéletlevél példányait, igazítsák ki azokban a hibákat és kiigazítva adják ismét a feleknek ki.

Ámde ezen lépésük is sikertelen maradt, mert az okirat hátlapjára odajegyezve találjuk, hogy a Petrőczyek ügyvéde Rakolubszky István 1589 december 16-án megjelent Joó János királyi személynöki helytartó előtt és a királyi parancslevelet hat márka bírói teher lefizetése mellett elejtette, mely tehernek két része Ujfalussyé és Rudnayé, egy része pedig a bíróságé.¹

Még újabb oldalagos tanuskodások kivételével is kísérletet tesznek az ítélet megdöntésére a Petrőczyek, mely úton bizonyítani óhajtották, hogy az Ujfalussyak és Rudnayak Klin- és Skripovina-hegyeket tényleg birtokolták és így azokat a Petrőczyek vissza nem foglalták, amit azonban a per során, mint láttuk, nem tagadtak.

Kérelmükre Báthory István országbíró 1589 aug. 24-én nyitra- és trencsénvármegyei, egyházi és világi, nemes és nem-nemes tanuknak, «az eljáráskor részletezendő bizonyos ügyükben» oldalagos kihallgatását és helyszíni szemle megejtését rendeli el azon indokolással, mert senki sem tagadhatja meg az igazság kiderítését; királyi emberekül kijelölve: alsódrskóczi Székely János, Laszkár István, Motesiczky, másként Majthényi Pál és László, bobrovniki Halácsy Pál és János és livinai Aranyady (Aranyány) Ábrahám, kik közül az egyik a nyitrai káptalan küldöttjével eszközölje úgy a szemlét, mint a tanuk vallatását; az egyházi személyek lelkiismeretük tisztaságára hivatkozva, a világiak pedig az Istennek és a királynak, valamint a koronának tartozó hűségre történt figyelemztetés után letett hit alatt tegyenek tanuságot.

A káptalan Motesiczky-Majthényi László kir. emberrel Martinopolitanus György kanonokot küldi ki, kik is a 16 nehéz márka terhe alatt beidéztet tanukat arra nézve hallgatják ki, igaz-e vagy nem, hogy a trencsénvármegyei Skripovina- és Klin-hegyeken Ujfalussy Miklós és János, valamint

¹ Orsz. lvtl. NRA. fasc. 529. Nr. 31.

Rudnay Pál belai jobbágysai szántottak, árpát, zabot és más tavaszi veteményeket vetettek, learattak és begyűjtöttek és így a hegyeknek hasznát vették, ott nyájakat legeltettek, a réteken szénát gyűjtöttek?

Augusztus 26-án Tuchinán kezdik a kihallgatást, hol Tuchinszky György szolgabíró és szlavniczai Sándor György; majd Klobusiczon Czmar János, Pominovszky Márton esküdt ülnök, Maczko, másként Klobusiczky Miklós, Mateassovits Burdán és Tapos Mihály; Nagycolecsányban Colecsánszky János esküdt-ülnök és Márton, Zadecsny György, Horny Márton és Matusovecz Lőrincz, úgy Prileszből idősb és ifjabb Prileszy János nemesek vallják, hogy most nyáron látták a kérdéses hegyeken a belaiak árpa, zab, tönköly és pohanka vetéseit, látták ott legeltetni a belaiak nyájait is.

Ki lettek továbbá hallgatva: Missenen Baracskaý Gáspár tizenkét és Farkas nyolc; Csavojon es Temesen Bossányi János, András, István és ifj. András hét; Csicsmanon Kubinyi Kristóf kilenc; Zljehón a szkalkai apátság 97 jobbágysa, úgyszintén Sektoris Jakab ottani plébános Beszterczebányáról, ki előbb Dubniczon az iskola rektora volt és az elhalt ottani plébánossal Kolumbim Istvánnal járt a kérdéses hegyeken; Tunezsiczon az illavai plébánosnak nyolc; Nozdroviczon özv. Nozdroviczky Györgynének tíz; Illaván és Sztatinkán Osztrosits Andrásnak és Miklósnak 17; Nagyszlatinán, Trebicsaván, Sipkován és Csernalehotán a Zayak 76 jobbágysa; kik részben ugyanazt vallják, amit a nemesek; részben megemlékeznek a belaiak kijelentéséről, mely szerint uraik a királyi táblán a pert megnyervén, így a hegyeket élvezhetik; egyesek tudják, hogy a Petrőczyek darabontjai ezen hegyek alá t a belaiaktól ujabban ismét hét ekevasat vittek el; akadnak, akik miről sem tanuskodhatnak; a tanuk nagyobb része tudja, hogy a kérdéses hegyek Kasza vár tartozékai, de többen hozzáteszik, hogy ezt biztosan nem merik állítani és csak arról tudnak, hogy a kaszai darabontok, mint uraik tulajdonát, védték azokat; a tanuk egy részét a tanuskodás előtt a Petrőczyek hívták és előttük tiltakoztak, hogy a Laáz nevű

irtványokat az Ujfalussyak és Rudnay Pál jobbágysai hasznó-
élvezik. A tanuvallatások befejezése után szept. 11-én a Pet-
rőczyek tisztjei és szolgálai a helyszínén megmutatták a Skri-
povina- és Klin-hegyek aljában látható, részben letakarított,
részben még ott lévő terményeket, melyek a belai job-
bágysokéi.¹

Ezen eljárás azonban, melyről a tanusítvány 1589 nov.
28-án lett az országbíró előtt felmutatva,² nem akadályozta
meg a végrehajtás megkísérlését.

A nyitrai káptalan 1589 okt. 24-én jelenti a királyi sze-
mélyes jelenlétnek, hogy Báthory István országbírónak és a
királyi helytartónak 1589-ben, az Invocavit vasárnapi nyol-
cadkor hozott ítéleteik végrehajtása tárgyában Simonyi
András királyi ember Felnémethy Benedek kanonokkal el-
járt, kik a törvényben előírt hit alatt vallották, hogy október
14-én a Fekete Erdőben fekvő Klin- és Skripovina-hegyekre
kiszállván, ott a meghívott szomszédok közül megjelentek:
Jókuthy János és Márton, Besznák Márton és István, Divéky
János és Gáspár nemesek, továbbá Bossányi Tamás fia And-
rás és János csavoji, özvegy Zerdahelyi Istvánné és Bossányi
András temesi, Bossányi Imre dobrocsnai, Bossányi Lőrinc
kosztolnai jobbágysai másokkal együtt; kiknek jelenlétében a
királyi ember, a káptalani kiküldött tanusága mellett a két
hegyet Ujfalussy Jánosnak és társainak visszaakarta adni és
azokba őket visszaakarta iktatni; ámde a félnemes Suba János
Hrassóról, kaszai kapuőr és szolga, urai a Petrőczyek nevé-
ben kivont karddal ellenállást fejtven ki, visszaveréssel élt
(evaginato gladio repulsionis velamine obviasse), mely vissza-
verésért a királyi ember Suba János útján Petrőczy Jánost,
Istvánt, Miklós özvegyét és fiát Pált, Ujfalussy János elle-
nében a kir. Kuriába, a királyi személyes jelenlét elé, meg-
idézte.³

¹ Rudnay lvtl.

² U. o.

³ Rudnay lvtl.

A visszaverés igazolását célzó tárgyalás a személyes jelenlét előtt Pozsonyban 1589 nov. 2-án tartatott meg; felperesi ügyvéd Tarnovszky Boldizsár; az alperesek közül a megjelent özv. Petrőczy Miklósnét és fiát Pált Tuchinszky Lajos ügyvéd képviseli, Petrőczy János és István meg nem jelentek. Az alperesek az országbírói és helytartói ítéletek másolatát kérik, mit a felperes azon figyelmeztetésével kap meg, hogy a többi iratokról is most vegyen másolatokat, nehogy újabb halasztás szüksége álljon elő.

A tárgyalás november 8-án lett folytatva, midőn az alperesek a hozott ítéletek birói leszállítását, elejtését (judicialis condescendi deberet) kérik, mert azok nem azon hegyekről szólanak, melyek miatt Petrőczy Miklós előzőleg néhai idősebb Ujfalussy Jánossal perlekedett és így ifj. Ujfalussy János, a mostani felperes, a per átszállása címén nem perelhetett.

Felperes tagadja ezt és állítja, hogy az ítélkezés kellő alapon történt.

A bíróság kimondja, hogy az alperesek nincsenek jogosítva visszatérni a perben használt védekezésre.

Alperesek: Petrőczy Miklós özvegye ellen nem volt ítélet hozható, mert a hitbére címén neki férje vagyonából járó részen kívül egyebet férje jogán nem örökölt, de a nászajándék címén neki jutó ingók sem vihetők tőle el és azokat megtartani jogosult; miután az özvegy férje javaiban fiával sem hasznot, sem terhet nem oszt, így nem volt férje terhében fiával közösben elítélhető és ha máshova kell hurcolkodnia, úgy hitbérét és nászajándékát ki kell kapnia.

Felperes: az özvegy perbe volt hivandó, mert ő is visszaűzéssel élt; igényei más határnapon bírálhatók csak el.

Alperesek: az özvegy előbb nem a visszaverésről beszélt, hanem tiltakozott a perbehívás ellen.

Birói döntés: a felhozott okból az ítélet elejtése ki nem mondható és felhivatnak az alperesek, hogy a visszaverést indokolják, mert különben ítélet fog hozatni.

Alperesek tovább nem védekeznek, de eltiltást jelentenek be a mostani birói közbenszóló ítéletek ellen.

Ezen eltiltás következtében a tárgyalás november 14-én folytatattatik, midőn is felperes kéri a visszaverésért járó birói teher lefizetését.

Alperesek: özv. Petrőczy Miklósné és fia Pál tiltakozás mellett készek letenni a reájuk eső birói terhet, de kívánják, hogy amennyiben a visszaűzés igazolásával elüttetnének, úgy megismételhessék a visszaűzést.

Felperes: az alperesek birtokaránylag tartoznak lefizetni a birói terhet és Petrőczy János és István csak azért maradtak el a tárgyalásról, hogy ne kelljen azt megfizetniök.

Özv. Petrőczy Miklósné és fia birói terhének fedezésére az ügyvéd gyűrűjét adja át (solvit in anulo aureo).

Újabb tárgyalás nov. 28-án, midőn az alperesek ismétlik a már mondottakat és a Hk. II. rész 6o. címére hivatkoznak a visszaverés indokolása céljából.

Felperes: a visszaűzés nincs eléggé indokolva, mert sem keresete, sem az ítélet nem irányul a dotalista hitbérére és a végrehajtáskor csak Petrőczy Miklós javai és a két hegy kerestettek, de még ezen hegyek visszaadását is megakadályozta az özvegy visszaűzésével és így tudatosan haszonélvez, valamint védelmez olyat, ami után neki hitbér nem jár.

Birói döntés: a felhozott indokok nem elégségesek a visszaűzés igazolására, mert a két hegy után az özvegynek hitbér nem jár.

Alperesek: tiltakoznak a birói teher követelése ellen, mert felperes perpatvarkodást követett akkor el, midőn nem törődve a birói ítélettel és a végrehajtásra kiküldöttek eljárásával, előzőleg önhatalmúlág foglalta azokat, az ott lévő aklokkal együtt el, de elfoglalta a hegyek aljában lévő vetéseket és réteket is, mit kész köztudomány kivétele útján a szomszédok és határosok, vagy mások tanuskodásával igazolni és bemutatja az előzőleg ismertetett tanusítványt az oldalgos tanukihallgatásokról; kér ítéletet. Felperes: a visszaűzés igazolására mindez nem elég, mert most a végrehajtás elintézéséről van szó és ha a felperes ellen az

alperesek a hegyek elfoglalásáért akarnak fellépni, azt pereljék külön.¹

Itt megszakad a perirat, de az 1589. nov. 18-án kelt, a nyitrai káptalanhoz intézett, országbirói parancslevél szerint Petrőczy János és István ellen már akkor meghozatott az ítélet, mely szerint ezek az erőszakos visszaűzésért és a visszaűzés igazolásának elmulasztásáért a szokásos birói teherben lettek marasztalva; egyúttal újból elrendeltetett, hogy a felperes társaival együtt Klin és Skripovina hegyek birtokába visszavezetessék; kir. emberek: Zerdahelyi István, Benicz Imre és Lászlóffy Gergely esküdt jegyzők a kir. kuriából, úgy Baracska Farkas és Gáspár, Simonyi András, Motesiczky-Majthényi Pál, nováki Majthényi Rafael és Farkas, Bossányi Gábor és Imre, miticzi Roson László, Zerdahelyi Mihály, Besznák Gáspár és Miklós; kik közül az egyik a káptalan küldöttjével, nem törődve Petrőczy János és István, sem mások ellenmondásával és elűzésével hajtsák azt végre. Aláírva: nebojszai Balogh Gergely országbirói, alapi Balogh Albert nádori helytartói és Vízkelethy Bálint kir. személynöki ítélőmesterek.²

Ugyanaznap az országbirói szék Petrőczy Jánost és Istvánt a tárgyaláson való meg nem jelenésért szintén a szokásos birói teherrel sújtotta.³

Mindezen eljárások folytatása a csakhamar létrejött egyezés következtében feleslegessé vált.

Az újított főperben hozott ítélet és az egyezés.

Ujfalussy János és Rudnay Pál képviselőjében Tarnovszky Boldizsár Pozsonyban 1589 nov. 27-én az Istvánffy Miklós nádori helytartó birói széke előtt tartandó tárgyaláson megjelent, de a főperben felperes Petrőczyek részéről

¹ Rudnay lvtl.

² U. o.

³ U. o.

senki sem jelentkezővén, ezek a szokásos birói teherben lettek marasztalva.

Néhány nap múlva azonban a Petrőczyek elmaradásukat igazolják és a tárgyalás dec. 12-én megtartatott; az elhalt Petrőczy Miklós felperes helyébe testvérei, János és István, úgy fia Pál léptek és őket Tótprónay Mátyás képviseli; alperesek ügyvéde Tarnovszky Boldizsár. Miután az eskü letételéről szóló káptalani jelentés felolvastatott, a felperesi ügyvéd kérelmére, az alperesek hozzájárulásával, a per Báthory István országbíró székéhez lesz áttéve.

Az alperesek hivatkozván az eskü letételére, kérik maguknak a felperes keresetében foglalt és a per során meghatározott per alatti javakat és birtokjogokat, hegyeket, erdőket és helyeket ítéletileg visszaadni és azokba kérik magukat visszaiktatni, a felperesek további keresetétől pedig felmentést kérnek.

Felperesek nem kívánnak az alperesek által felhozottak ellen szólni, sem pedig ellenükben tovább védekezni.

Mindkét fél ítéletet kérvén, az országbíró a következő ítéletet mondja ki:

Az 1582. évi Szent Lukács napi nyolcados bíraskodáskor néhai id. Ujfalussy János és Rudnay Pál alpereseknek birói ítélettel kiegészítő eskü lett odaitélve és ők ezen nekik megítélt esküt az arra kijelölt határidőben és helyen, azonképen és módon, miként a nádori helytartó ítéletlevelében előíratott, a szokásnak és törvénynek megfelelően és teljesen, a meghatározott számú eskütársakkal letették és megállták; mely eskütételről a nyitrai káptalan hiteles bizonylatát ífj. Ujfalussy János és Rudnay Pál, ezidőszerinti alperesek, a nádori helytartónak bemutatván, ekkor a felek kívánságára a perügy a most ítélkező országbíróhoz lett áttéve; hol az alperesek az eskü letétele alapján a keresetben felsorolt hegyeket, erdőket és helyeket maguknak visszaadni és azok birtokába magukat visszahelyezni, valamint a felperesek további kereseteiktől magukat felmenteni és megszabadítani kérelmeztek; a felperesek pedig kijelentették, hogy a kérdéses

per tárgyában mit sem hozhatnak többé elő és az ügyet tovább nem folytathatják; ennekutána mindkét fél ítéletet kért. Miután pedig a Fekete Erdő, mely az alperesek meghatározása szerint Rokos, Blatnicza, Jacsmeniczka és Preszeka hegyekből és erdőkből, továbbá a szebedruzsai Fekete Erdőből, melyhez az Okruhle és Ftácsnik nevű erdők és hegyek, a Krizse nevű hely, a Kemenivrch nevű hegy déli és keleti oldala, az egész Balazsovláz nevű hely, úgy a Szebedruzsai hegynek és a Skripovina hegynek déli lejtője, a Kbezovi és Bukovszki hegyek, végül az Asszupatak és a Nyitricza, másként Nyitra folyó tartoznak, az alpereseknek örökjogon visszaadatni és azok birtokába azok visszahelyeztetni, valamint mindazokra nézve, melyekre a felperesek örökös és keresetijogát a perujítás felélesztette, utóbbiaknak az ország törvényei alapján örök hallgatás (perpetuum silentium) ítélendő, mi az országbíróval birói széket ülő főpapok, bárók, ítélőmesterek és a királyi szék egyéb ülnökei által nyilvánvalóan elhatároltatik.

Kiknek érett tanácsára és józan javaslatára, valamint az említett észszerű okokból az országbíró ítéletileg kimondja, hogy a nevezett Fekete Erdő nevű erdők, a felsorolt összes bármely nevű hegyekkel, erdőkkel és helyekkel, úgy ahogy az alperesek azokat a bejárással és helyszini szemlével, a köztudomány kivétele útján való tanuskodással és esküjükkel igazolták, újabb és ismétlendő bejárás után, a felperesek birtokaitól, határjelek állításával és ahol szükséges új határok kijelölésével való megkülönböztetés és elválasztás mellett, a megállapítandó határok között, az alpereseknek és összes örököseiknek, valamint utódaiknak, örökjogon leendő bírásra, visszaadatni és azok birtokába való visszaiktatás mellett kezüknél hagyatni; továbbá a felpereseknek és örököseiknek ezen pertárgyakra nézve, melyekre igényeik a perujítással fel lettek újítva, az ország törvényei szerint örök hallgatás kimondatni, ítéltetik, határoltatik és rendeltetik. Egyúttal az országbíró és a királyi ítélőszék ezen ítéletének végrehajtására királyi ember a nyitrai káptalannal rendeltetik kiküldetni.

Ehhez képest utasíttatik a nyitrai káptalan, hogy a kir. emberrel hiteles tanuskodásra egyik tagját küldje ki. Királyi embereknek kijelölve: Zerdahelyi István, petőfalusi Pethő István és Kersztury András a kir. ítélőszék jegyzői, a kir. kuriából, továbbá Baracska Farkas, Simonyi András, id. Bosányi András, Zerdahelyi Mihály, Besznák Miklós, Zsámbokréthy Kristóf és Zokolovszky Péter; kik közül az egyik szálljon ki a nyitrai káptalan küldöttjével a helyszínre, a Fekete Erdőbe, Nyitra vármegyében, hova a szomszédokat és határosokat is hívják össze és ott a qualificatio és a helyszíni szemle, valamint a köztudománykor kivett tanuskodások és az alperesek esküje szerint történt bizonyításnak megfelelően az alperesek részére a Fekete Erdő nevű erdőket járják be, a szükséges határjeleket állítsák fel és ezekkel különítsék és határolják el azokat a felperesek és más idegenek birtokjogaitól; azután a nevezett Rokos, Blatnicza, Jacsmeniszka és Preszeka hegyeket és erdőket, valamint a szebedruszai Fekete Erdőket, vagyis az Okruhle és Ftácsnik erdőket és hegyeket, Krizse helyet, a Kemenivrch déli és keleti oldalát, a Balazsovláz nevű helyet, a Szebedruszkevrch és a Skripovina nevű hegyek déli lejtőjét, a Kbezovi és Bukovszki-hegyeket, az Asszupatakot és Nyitricza, másként Nyitra folyót, végül a Klin hegyet, melyek mind a nevezett Fekete Erdőben Nyitra vármegyében fekszenek, összes hasznaikkal és minden néven nevezendő tartozékaikkal, örökjogon leendő bírásra, adják vissza az alpereseknek és összes örökösöknek és utódaiknak; nem törődve a nevezett Petrőczyek vagy mások ellenmondásával, eltiltásával és elűzésével, miután a per előtti okok többé fenn nem állanak (*prævia ratione non obstante*). Melyek elvégzéséről a kir. személyes jelenlétnek a befejezés utáni 15-ik napra jelentés lesz teendő.

Az ítéletlevélben az ítéletet megelőzi a per lefolyásának terjedelmes leírása.

Az öt, illetve hat ív hártján kiállított ítéletlevél íveit az országbíró viaszba nyomott függő pecsétének selyemzsinórja fűzi össze; a családi levéltárban őrzött három példány az

alpereseknek külön-külön lett kiadva; a példányok utolsó beirt oldalán a kihirdetést, közzéadást, összeolvasást és kiadványozást mind a három példányon nebojszai Balogh Gergely országbírói ítélőmester bizonyítja és írta alá, de a többi aláírások a három példányon nem ugyanazok; ugyanis kívülre az egyik példányt visi Székely Mátyás kir. személyes jelenléti és alapi Balogh Albert nádori helytartói; a másodikat alapi Balogh Albert, Szombathelyi Márton kir. helytartói és Vizkelethy Bálint kir. személyes jelenléti; a harmadikat pedig csak Vizkelethy Bálint személyes jelenléti ítélőmesterek írták alá.

Két példányon, Ujfalussy Jánosén és Rudnay Pálén, az aláírások alatt a nyitrai káptalan fél pecsétje van a bemutatás és a végrehajtás megtörténtének tanusításául odanyomva.¹

Az ítélet meghozatala után, valószínűleg már a per utolsó állapotában is, közbeléptek az akkori idők szokása szerint a békéltetők, kik a pervesztes fél fejről a végveszedelmet elhárítani igyekeztek és sikerült is nekik az egyezséget létrehozniok. Az egyezséget ugyancsak Ujfalussy János kötötte, de annak azon kitételei: «cum hiis quibus congruit», alkalmassá tették azt arra, hogy miként látni fogjuk, annak előnyeit Rudnay Pál alperestárs is igénybe vegye.

Ujfalussy János egyrésztől, másrésztől pedig kaszai Petrőczy István és III. Pál Pozsonyban 1589 december 17-én az az országbíró előtt jelennek meg; Petrőczy Pál egyúttal nagybátyja János és anyja özvegy Petrőczy Miklósné, Zay Borbálya nevében is eljár és Istvánnal együtt vállalják Petrőczy Miklós többi gyermekeinek Mártonnak, Imrének, Lőrincznek, Miklósnak, Dánielnek és Zsuzsannának terhét is. A megjelent felek együttesen előadják, hogy elődeik között birtokaik és birtokjogaik határai és határjelei miatt 1543 óta számtalan per folyt, mely perek reájuk szálltak; a határok miatti perben 1543-ban a kir. kuriában már végítélet hozott ugyan, de perujítás következtében a peres felek által

¹ Rudnay Ivlt.

felállított meghatározások és a perbeli állítások tárgyában helyszini szemle és köztudomány kivétele útján való bizonyítás lett bíróilag rendelve, melyeknek során Ujfalussy János jobban bizonyította a maga álláspontjának igazságát, semmint a Petrőczyek és így részére kiegészítő eskü lett odaitélve, melyet ő, azokkal, kiket az ügy illet, törvényesen le is tett. Az esküről szóló jelentés a mostani Lukács napi nyolcados bíraskodás idején bemutatattván, a felek ítéletet kaptak és pedig a vitás hegyek, erdők és helyek Ujfalussy János meghatározása, előadása és helyszini megmutatása szerint íj. Ujfalussy Jánosnak és azoknak, akiket a per vele együtt illetett (*cum hiis, quibus causa congruit*), lettek odaitélve. Ezen főperen kívül, Ujfalussy Petrőczyeket a kir. kuriába még Klin és Skripovina hegyek visszafoglalása miatt is perbe hívta, mely perben már szintén javára szóló ítélet hozatván, annak végrehajtása visszaveréssel lett megakasztva. De ezen pereken felül még más különböző perek is tétettek közöttük folyamatba. Ámde most jámbor férfiak közbenjárására békét és egyezséget kötöttek, melyet a következőkben adnak elő.

Miután a határok és határjelek megállapítása és kiigazítása érdekében a végítélethez és a helyszini szemlének és köztudománynak eredményéhez képest, id. Ujfalussy János megjelölése szerint, újabb bejárás és a határjelek újabb kitűzése lesz eszközzendő, így Petrőczy János és Pál ezen új bejárás és határmegállapítás mellett Sztudenecz, Szebedruzs, Skripovina, Klin és más nevű hegyekről és völgyekről, melyek ezen határok közé esnek, kezüket teljesen és végleg leveszik és azokat Ujfalussy Jánosnak átadják és átengedik. Miután továbbá néhai Ujfalussy Gergely és rokonai Szebedruzs praediumra, vagyis az ily nevű hegyekre és völgyekre, Nyitra vármegyében, a kir. joggal új adományt szereztek, de a beiktatáskor Petrőczyek nevében képletes ellentállás alkalmaztatott (*velamine obviatum fuisset*), így Petrőczy István és Pál a többi rokonok nevében is ezen ellenmondást azonnal és tényleg visszavonják és megsemmisítve hatálytalanítják. Azonban Ujfalussy János, valamint ősei és elődei ezen perek vitelére,

a viszályok kezdete óta igen nagy költségeket fordítottak, ennélfogva ezen költségek megtérítéseül a Petrőczyek Ujfalussy Jánosnak és azoknak, kiket ez illet (cum hiis quibus congruit), 1000 frtot és ugyancsak további 1000 frtot azon károk megtérítéseként fognak fizetni, melyeket a Petrőczyek Ujfalussy János és rokonai belai jobbjágyainak a marhák és nyájak elhajtásával, valamint egyéb ingóik és tárgyaik elvitelével okoztak; addigra is azonban, míg ezen 2000 frtot Ujfalussy-nak és azoknak, akiket illet, megfizetik, ezen 2000 forint erejéig Petrőczyek nekik, valamint örököseiknek és utódaiknak Trencsén vármegyében fekvő Kis-Poruba nevű egész falujukat zálog címén leendő bírásra beírják, lekötik, kezükre adják és bocsátják, mégis oly feltétellel, hogy ha a Petrőczyek, vagy közülök bármelyik, bármikor a 2000 frtot Ujfalussy Jánosnak és rokonainak megfizetnék, úgy a birtokot minden további birói eljárás nélkül lesznek kötelesek visszaadni és visszabocsátani.

Az egyezés megkötésénél jelen nem lévő Petrőczy János és özv. Petrőczy Miklósné tartoznak két hónap alatt a nyitrai káptalan előtt hozzájárulásukat és a szerződés elfogadását kinyilvánítani.

A felek ily módon befejezván ügyüket, összes egyéb, úgy a kir. kuriában, mint a vármegyéknél, bármely ügyben indított egymás elleni pereiket, valamint az ezen perekre vonatkozó perleveleket (litteræ causales), ítéletlevél, végrehajtási parancs stb. hatálytalanítják és semmiseknek nyilvánítják, mégis kivéve a főperre és határkiigazításra vonatkozó leveleket, melyek a néhai Ujfalussy János megállapítása és megmutatása alapján hozott ítélet szerint most végre lesznek hajtandók; egymást pedig a felek kölcsönösen nyugtatják és felmentik, oly kikötéssel, hogy amennyiben Petrőczy István, János és Pál, valamint rokonaik vagy özv. Petrőczy Miklósné a határok újabb bejárását és felállítását meg nem engednék, vagy pedig ha az ezen határok közé eső valamely, általuk eddig élvezett helyről kezüket le nem vennék, vagy ha ezen határokbán őket bármely módon zaklatnák, a határokat vagy

területeket akár egészben, akár részben elfoglalnák, vagy végül ha Petrőczy Miklós özvegye és Petrőczy János ezen egyezséget a nyitrai káptalan előtt két hónap alatt meg nem erősítenék, úgy ezen esetek beálltával az Ujfalussy János által a Petrőczyek ellen indított bármely című összes perek, úgy perbeli okiratok az előbbi jogerőre fognak emelkedni és azok a végső végrehajtásig lesznek folytathatók; mely perek ezen esetben minden más pereket megelőzve lesznek tárgyalhatók és azokban a Petrőczyek eltiltással és felebbezésekkel nem lesznek jogosítva élni, hanem az ítélet meghozatala után minden ellenmondás, betiltás, vagy bármely más bírósági jogorvoslat figyelmen kívül hagyásával végre lesz hajtható. Különösen kiköttetik még, hogy ha a Petrőczyek szolgái, jobbágjai és alattvalói a kérdéses újonnan állítandó határokon belül és a kijelölendő területeken, Ujfalussy Jánost és rokonait, vagy ezek jobbágyait, uraik tudta és akarata ellenére, bármely módon zaklatnák, vagy pedig erőszakkal ezen területek élvezetébe lépnének, akkor Ujfalussynak és rokonainak, Trencsén vármegyék szolgabirája útján kinyilvánított kívánságára, a Petrőczyek kötelesek lesznek 15-öd napra igazságot szolgáltatni és ha ezt tenni nem akarnák, vagy azt halasztgatnák, úgy az előbb kikötött következményeknek lesz helyük.¹

Az így létrejött egyezséghez özv. Petrőczy Miklósné Zay Borbála hozzájárulni óhajtván, miután a női nem gyarlósága miatt Nyitrára nem utazhatott, kérésére a nyitrai káptalan két kanonokját, Martinopolitanus Györgyöt és Dimkovics Pétert küldi ki Kaszára, ki 1590 jan. 4-én az özvegyet a városban szokott lakházában megtalálták és az kijelentette előttük, hogy a szerződéshez hozzájárul és azt megerősíti.²

Petrőczy János hasonló hozzájárulását a káptalan előtt 1590 január 11-én adta meg.³

Hogy Rudnay Pál az egyezség megkötésénél miért nem volt jelen és nem is lett az iratban említve, annak okát is

¹ Rudnay lvt.

² U. o.

³ U. o.

tudjuk; az öccsével Rudnay Lászlóval történt más tárgyú le-
számolásból¹ kétségtelen, hogy november hónapban Pozsony-
ban időzött, de Ujfalussy az ő távozását bevárta és pedig
tudatosan, mit igazol az, hogy, miként erre még rátérünk, a
2000 frtot és ennek fejében a kisporubai zálogbirtokot kizá-
rólág maga részére követelte és Rudnay csak sok kellemet-
lenkedés és per útján tudta a maga jogait megvédeni.

Visszatérve az országbirói ítélethez, annak végrehajtása
érdekében Besznák Miklós kir. ember Sannitius János gradnai
főesperes, nyitrai kanonokkal szállt 1590 szept. 11-én a Fekete
Erdőbe ki; a megjelent szomszédok: csömöri Zay János és
András, nováki Majthényi Rafael és Farkas, nemeskosztolá-
nyi idősb Kosztolányi András bajmóczi tiszttartó, ifj. Kosz-
tolányi András és Kálmán fia György, Zsámbokréthy Kristóf,
Zsámbokréthy másként Hrussóczy János, Bossányi Kristóf
fia András, Divéky János és Gáspár, Simonyi András, Tur-
csányi János, Latkóczy Ferencz, zomorjókuti Laczus János,
Miklós és Márton, Drgon János, Besznák Boldizsár és István,
Pominovszky Márton, Ghopos Mihály, Klobusiczky Miklós és
Dávid nemesek; a Petrőczyek nevében ott volt Tótprónay
Mátyás ügyvéd; továbbá Thurzó Bernát privigyei, bajmóczi
és kosi; Bossányi András, Lőrincz és Zerdahelyi Gábor kosz-
tolnafalusi; Bossányi András sutóczi; Besznák Miklós bas-
tyánkai; Motesiczky Pál és László verbényi; Zay Miklós, János és
Péter omasztinai és csernalehotai; Bossányi János és Zerda-
helyi Gábor temesi és szecsi; Bossányi Lőrincz dlzsini;
Bossányi János és István, úgy András árváinak csavoji, vé-
gül a szkalkai apátságnak zljechói jobbágysai uraik nevében és
mások, kik megjárták az odaitélt hegyeket, erdőket és helye-
ket, a határjeleket, ahol szükséges volt újból felállították és
kijelölték és így a határokat elkülönítették; a jelentésben a
hegyek, erdők, helyek és vizek részletesen lettek felsorolva,
úgy miként az ítéletben; mindezeket a királyi ember Ujfa-
lussy Jánosnak és Rudnay Pálnak, általuk összes örököseik-

nek és utódaiknak, örökjogon való bírásra átadta és őket azok birtokába bevezette, nem vévén figyelembe sem a Petrőczyek, sem mások részéről netalán történő ellenmondást, eltiltást vagy visszaűzést. Mely határjárásról, határjelállításról és beiktatásról hártýára írt, függőpecsétetes oklevelet állított ki a nyitrai káptalan, felsorolván annak végén kanonok-jait: Gudóczy István olvasókanonokot, kinek kezével az iratott, Simonidesz Jónás örkanonokot, Radoviczius Péter vikariust és trencsényi, valamint Sannitius János gradnai főespereseket.¹

A magyarul nevezett határjelek: jávorfa, fehérfenyő, rekettye és bükkfa.

Petrőczyek arról a kir. személyes jelenlét rendelete alapján 1590 dec. 20-án szintén kaptak másolatot.²

Rudnay Pál és fivére László szintén érkezettnek látták az időt, hogy Bela falunak őket megillető fele részére új adománylevelet eszközöljenek ki, melyet Fejérkövy István kir. helytartó Deákin 1590 dec. 21-én keltezetten ad ki; a kir. jogra is kiterjedő új adomány (nova donatio) a két Rudnay-nak a szent korona és a király érdekében különböző helyeken és időben tett hűséges szolgálataiért adatott meg. Kir. emberekül nevezve: Turcsányi László, Simonyi Pál, Zsámbokréthý Kristóf, Bossányi János, István és András, valamint Besznák Miklós.

Ezen új adománylevél alapján Turcsányi László kir. emberrel a nyitrai káptalan Sannitius János főesperest küldi ki, kik a beiktatást 1591 június 16-án foganatosították; megjelent szomszédok: Besznák Gáspár és Márton, Divéky János és Gáspár, ábrahámfalvai Jeszenszky Dömjén, jókuti Laczus Miklós, Mráz György és Hodikius János plébános; a helyszínen ellenmondás nem történt, azonban a beiktatás után hetednapra a káptalannál Ujfalussy János és András félnemes szolgálja Kovacsói Imre képletileg visszaűzéssel élt, miért is a felek a kir. helytartó elé 15-öd napra idézve lettek.³

¹ Rudnay lvtl.

² Orsz. lvtl. NRA. fasc. 330. Nr. 33.

³ Rudnay lvtl.

A perköltségek és a kártérítés miatt folytatott per.

Az 1589 dec. 17-én kötött egyezség szerint a Petrőczyek Ujfalussy Jánosnak és azon rokonainak, kiket a per illetett (et fratribus suis, cum his quibus causa congruit) 2000 frtot voltak kötelesek fizetni, melyből 1000 frt perköltségre, 1000 frt pedig a belai jobbágyoknak okozott károk megtérítése címén járt nekik; a Petrőczyek azonnal nem tudván fizetni, kiváltásig Kisoruba falut adták Ujfalussynek és azoknak, akiket a per illetett, egyezségileg zálogba.

Ezen egyezség alapján Ujfalussy 1590. év elején a Petrőczyektől Kisorubát átvévén, vonakodott annak felét Rudnay kezére adni, vitatván, hogy a «fratresek» alatt csakis az Ujfalussy család tagjai értendők és ha Rudnay Pál a Petrőczyektől valami perköltséget és kárpótlást követel, alkudjon meg külön velük; Petrőczyek azonban erről tudni nem akartak és hivatkoztak arra, hogy ők az alpereseket az egyezség szerint teljesen kielégítették.

A dolgok ily állása mellett Rudnay 1590. okt. 14-én megjelent Kisorubán és a jobbágyokat felszólította, hogy a szolgalmányok és munkák felét neki szolgáltatassák és végezzék, mit azok megtagadván, megdorgálta a falu bíróját, majd el akarta őt fogatni; ámde a jobbágyok Ujfalussy jelenlévő szolgáltnak biztatására Rudnayt fogják el, szolgáltaival együtt lefegyverzik és letartóztatják; midőn Rudnay néhány óra mulva kiszabadul, orvoslást keres, de a kisorubaiak még saját birtokain is zaklatni kezdik őt.¹

Rudnay elsősorban a királytól eszközöl ki oltalomlevelet, melyet Fejérvöy István kir. helytartónak bemutat; ki Deákin 1590 dec. 21-én kelt rendeletével meghagyja Forgách Imre trencsényi főispánnak, az alispánnak, szolgabírárnak, esküdtnököknek és a nemesi közönségnek, hogy miután a királyi felség Rudnay Pált, bárhol és bármely vármegyében fekvő összes törvényes javaival, birtokjogaival, ingóival és minden

¹ L. részletesebben a Csermenyek stb. című tanulmányom 83. lapján.

más vagyonával különös királyi védelmébe és gyámkodásába fogadta, mint a távolidőző király helyettese, ennek nevében rendeli, hogy a Rudnay Pál és Ujfalussy János között a Petrőczyekkel folytatott perből folyólag járó 2000 frt és a Kispörubai zálogbirtok miatt támadt viszály elintézésére rövid határidőt tűzzenek ki, idézzék meg mindkettőjüket és ha a perköltség és a Petrőczyek által okozott kár mindakettőjüket illeti és érte, akkor oltalmazzák meg Rudnayt nemcsak Ujfalussy, de mások ellenében is.¹

Ezen oltalom és bírói parancslevél Rudnay által 1591. jan. 5-én Kubinyi Kristóf trencsényi alispánnak oly kéréssel lett bemutatva, hogy a bírák annak engedelmeskedjenek. Az alispán pedig indokoltnak találta, hogy Ujfalussyt a legközelebbi bírói szék elé perbehívja.²

A két ellenfél a január 7-én tartott vármegyei bírói szék előtt jelent meg; Ujfalussy személyes jelenlétében Zatureczky János ügyvéd ünnepélyes tiltakozást jelent be a vád ellen és szintén panaszt emel, mely szerint Rudnay 1590. okt. 14-én vakmerő bátorsággal, vétkes birvágy által vezettetve, fegyveres szolgálival, jobbágyaival és zselléreivel Nyitra vármegyéből Trencsén vármegyében fekvő Kispöruba faluba, mely Ujfalussy tulajdona, betört, ott a bírót, soltész és a lakókat szidalmazva, kalodával, fogsággal és más bajokkal fenyegette, mely fenyegetés ellen a lakók védekezvén, Rudnay egyes embereit és szolgálit elfogták, de azután szabadon bocsátották, fegyvereiket pedig elszedték és az alispánnak adták át; kérelme az, hogy a fegyverek Rudnaynak vissza ne adassanak, hanem a vármegye szokásának megfelelően az alispán kezén hagyassanak; előadja továbbá, hogy Rudnay utóbb lesbe állítván embereit, Ujfalussynak két kispörubai emberét elfogatta, Rudnára vitette, hol a börtönben kínoztatta, verette és még ma is fogva tartja őket; miután pedig Rudnaynak Trencsén vármegyében javai, melyekből itt perbehívható volna, nincsenek, ellene utóbbi cselekményei miatt más bíróságnál

¹ Rudnay lvt.

² Rudnay lvt.

fog fellépni és így most csak tanusítványt kér tiltakozásáról, melyben kiemeltessék, hogy Rudnay fegyvereinek kiadását személyesen kérte; kijelenti egyúttal, hogy amennyiben valamely nagyobb baj, emberölés vagy egyéb történné Kisorubán, úgy Ujfalussy a Petrőczyekkel, mint tulajdonosokkal szemben, azért nem felelne és ha a kisorubiak önvédelemből valami kárt művelnének Rudnay embereiben azért sem felelni, sem embereit büntetni nem fogja; kéri tehát meginteni Rudnajt és embereit, hagyják őt békén; eltiltja végül Rudnajt Kisoruba birtoklásától, mert az őt meg nem illeti, mit bizonyít az, hogy amiatt rendes perük folyik a kir. Kuriában.

Rudnay Pál szintén személyesen van jelen és nevében Vilcsiczky Pál ügyvéd tiltakozva veszi tudomásul, hogy Ujfalussy emberei uruk tudtával és akaratából vitték el embereitől a fegyvereket és velük együtt őt magát is elfogták; ő is figyelmezteti Ujfalussyt, hogy kisorubai jobbágyait és embereit tiltsa el az ily erőszakoskodásoktól és ne akadályozza, hogy a kisorubaiak neki szintén engedelmeskedjenek; hivatkozik a periratokra és élő tanukra, hogy Kisoruba mindkettőjüket közös jogon illeti; miután «cum his, quibus congruit» áll az egyezségben is, így ezen alapon a falu fele őt illeti; bemutatja a kir. helytartó oltalomlevelét, a trencsényi alispánnak mostani perbehívóját és az országbírónak az egyezséget tartalmazó kiadványát, melyek alapján védelmet kér.

Ujfalussy: kérelmezi, hogy Rudnaynak semmiféle tanusítvány ki ne adassék, de ha kiadatnék, maga részére szintén kér ilyent; kéri Rudnajt törvényes úton való perbehívásra utasítani és kér a bemutatott iratokról másolatokat, mindezt azonban azzal a fenntartással, hogy az általa előadottak a perbe való bocsátkozásnak ne tekintessenek.

Rudnay: Ujfalussy eddigi nyilatkozataival már a perbe belebocsátkozott.

Bírói döntés: Az eddig bemutatott iratok nem bizonyítják azt, hogy a «cum his, quibus congruit» kifejezés alatt nem volna érthető más társ is.

Ujfalussy a bíróság ezen döntése ellen tiltakozik.

Rudnay felmutatja az országbírónak 1589. évi ítéletlevelét és a nyitrai káptalannak bevezető levelét, melyekben ő mint pertárs szerepel és ítéletet kér.

A bíróság döntése: az Ujfalussy által kért másolatok kiadatnak és azok kiadásáig Ujfalussy nem tartozik választ adni; a fegyverek azonban csak azután adhatók ki, ha eldől, hogy Rudnaynak van-e része Porubában? mert senki sem követhet el sajátjában hatalmaskodást,

Ily módon a másolatok kiadása halasztásra adván okot, az új tárgyalás ápr. 28-án tartatik meg.

Rudnayt ekkor Hidvégy László ügyvéd képviseli, ki hivatkozik az előző tárgyalásra, mely bizonyítja, hogy Ujfalussy már elfogadta a perbehívást.

Ujfalussy ügyvéde Bobrovsky András válaszolja: ügyfele csak a fegyvereknek bírói kézben való hagyását tárgyzó kérdésben bocsátkozott perbe és ezen pert is 3 frt bírói teherrel leteszi, miről oly célból kér tanusítványt, hogy azután az ügyet a maga útján perelhesse; a bírói teherre átadja gyűrűjét: «*deposuit onus ipsum in sigillo annullari*».

Rudnay: tiltakozik a per letétele ellen, mert arra Ujfalussy mint alperes nincs joposítva; különben is a per tárgyalásába személyes jelenlétével belebocsátkozott.

A felek most együttesen kérik a tárgyalás elhalasztását, mert egyezkedni kívánnak és ha az egyezés nem sikerül, úgy minden további perbeszéd nélkül ítéletet fognak kérni.

Az ennek következtében elhalasztott tárgyalás máj. 28-án lett folytatva.

Rudnay ügyvéde, Mokényi György kéri, hogy miután Ujfalussy a bíróság kezéből a Rudnay által bemutatott okleveleket elragadta, azok tőle visszaköveteltessenek.

Ujfalussy ügyvéde újból kijelenti, hogy miután a jelen perben ő mint felperes szerepel, a pert leteszi és a 3 frtot azonnal lefizeti.

Rudnay tiltakozik, mert ő a felperes és Ujfalussy mint alperes nem teheti le önmaga ellen a pert; kér újból védelmet és kéri fegyverei kiadását.

A bíróság döntése: ha Ujfalussy az ő tiltakozásának alapjául szolgáló fegyverekre nézve a pert vissza is vonja, azért fennmarad Rudnay tiltakozása és keresete, mely oltalomlevéllel van támogatva.

Ujfalussy ezen bírói döntés ellen tiltakozik; a fegyverek miatt perbehívás nincs; kér a történetekről tanusítványt és kifogásolja a maga perbehívásának módját, mert a Hk. II. rész 19. címe szerint birtokjogaiból kellett volna őt idézni.

Rudnay válaszolja, hogy Ujfalussy személyesen megtalálattván, idéztetett meg és így az idézés rendben van.

Ujfalussy folytatja kifogásait: a vármegyéhez való perbehívása a Hk. III. rész 7. cím (5. §.) szerint helytelen, mert a zálogbirtok, melyről szó van, több mint 100 frt értékű.

Rudnay: a perbehívás oka ki van fejtve és ő nem a 2000 frtot perli, hanem az őt illető zálogbirtokban való védelmet keres.

Ujfalussy: ha ő mástól valamit elfoglalt, úgy a perlésnek megvan a maga módja és kifogásolja a vármegyei bíróság illetékességét.

Rudnay: nem birtokperről, hanem a zálog útján szerzett birtokban való védelemről van szó, melynek birtoklásában Ujfalussy őt háborította.

Ujfalussy az eddig hozott összes bírói döntések (közben-szóló ítéletek) ellen felebbezést jelent be és kéri az ügyet a kir. Kuriába, a személyes jelenlét elé felterjeszteni.

Rudnay ezt nem tartja teljesíthetőnek, mert még nincs végítélet.

A bíróság döntése: az iratok felterjesztése halasztással járna, holott a közben-szóló ítéletek ellen bejelentett felebbezések nem akaszthatják meg az ügy végbefejezését, épen azért a felek a végszavak előterjesztésére hivatnak fel.

Ujfalussy kijelenti, hogy miután már felebbezett, így tovább nem védekezik.

A bíróság végítélete: miután Ujfalussy János a további védekezéstől elállott, így felebbezése elfogadtatik ugyan, de Rudnay Pál Kispöruba falunak őt illető fele része birtoklá-

sában az oltalomlevél szerint védelmeztetni és fenntartani (manutenere) elhatároztatik, nem törődven sem ellenmondással, sem eltiltással, sem visszaúzással.

Ujfalussy tiltakozik az ítélet ellen és azzal kéri a felebbezés felterjesztését, hogy Rudnay azt sem igazolta, hogy Kisorubának melyik és mekkora része illeti őt.

A bíróság fenntartja ítéletét és a felterjesztést a kir. Kuriába elrendeli.

Midőn június 14-én a bíróság a felterjesztést kiadványozni akarta, megjelent Bathalicz János esztergomi örkanonok és bemutatja Fejérkövy királyi helytartónak Pozsonyban 1591. június 8-án kelt, Trencsén vármegye alispánjához, szolgabíráihoz és esküdt-ülnökeihez intézett parancslevelét, mely szerint Ujfalussy János előtte panaszt emelt, hogy bár ő az ügynek a vármegye bírói széke előtt lefolyt tárgyalásakor a bírói szék illetékességét kifogásolta, mégis az ügy nemcsak befejezésre lett juttatva, de abban ítélet is hozatott, mely ítélet szerint Rudnay Pál Ujfalussy javainak birtokába ellenmondás, eltiltás és visszaúzás kizárásával rendeltetett beiktattatni; ő felebbezett ugyan az ellen és a felebbezés el is lett fogadva, de a bíróság az ítéletet a felebbezéstől függetlenül az ellenfélnek mégis nemcsak kiadta, hanem még a végrehajtást is, Ujfalussy legnagyobb kárára, foganatosítani kívánja. A királyi helytartó a panaszlónak méltánylást érdemlő jogait védelmezni kívánván, a király távollétében őt megillető helytartói jogánál fogva, a király nevében inti a bíróságot és rendeli, hogy amennyiben a dolog úgy áll, miként a panaszló által előadatott, úgy ne adja ki az ítéletlevelet; ha pedig már kiadta, úgy vegye vissza és a panaszló kárának megelőzése végett terjessze fel a kir. Kuriába, a királyi helytartó elé; végül rendeli, hogy ne merészelje a bíróság az ítéletet a felsőbb ítélet meghozatala előtt végrehajtani, sem pedig az alperest más módon zaklatni.¹

Ezen helytartói bírói parancslevél felolvasása után Rud-

¹ Rudnay lvt.

nay Pál ügyvéde Vilcsicz Pál, párhuzamosan (collateraliter), vagyis a per menetének megakasztása nélkül, másolatot kér arról és előadja, hogy Ujfalussy a Kisporubába való beiktatást illetőleg igazságtalan (causa indebita) panaszt emelt, mert a bíróság ítéletében ilyesmit nem határozott el, hanem csak a birtokban való védelmet és fenntartást monddta ki.

A bíróság ítélete: Felperesnek a másolat megadatik. Ujfalussy János azon panasza, mintha a bíróság Rudnayt Ujfalussy javaiba ellenmondás, eltiltás és visszaűzés figyelmen kívül hagyásával rendelte volna beiktatni, helyt nem álló (indebita), mert ilyesmit a felperes sem kért és a királyi helytartó által a felperes részére kiadott oltalomlevélben szintén csak az foglaltatik, hogy védelmeztessék annak birtokában meg, ami kezén van; sem a főispán, sem a vármegye nem tettek mást, mint hogy Rudnayt a békés birtoklásban Ujfalussy és más zaklatók és gonoszok ellenében védelmezték; a bíróság a király parancsának mindenben engedelmeskedni kívánván, ítéletében Kisporubát Ujfalussy kezéről el sem veszi; miután pedig a perben felmutatott iratok ellen Ujfalussy ellenvetést nem tett és felperes ellen nem védekezett, hanem leginkább csak az ítélőszék tekintélyét emlegette, ezért az lett ítélve, hogy a felperes nem hogy bevezetessék az alperes javaiba, hanem hogy csak saját javai birtokában fenntartassék; mert ha valaki valakit a közös birtokból kizár, ez szintén foglalást képez és ezért lett az ítéletben hozzátéve, hogy ellenmondással, eltiltással és visszaűzéssel nem törődve, fog Rudnay megvédeni. A felebbezésnek azonban hely adott azzal, hogy időközben a felperes a birtoklásban, az említett elfoglalás erőszakos természetéhez képest, bent hagyassék, mit most is helyesnek ítélvén a bíróság, azt fenntartja. De mert a helytartó, a káptalan útján kézbesített rendeletében a vármegyét az ítéletlevélnek a felperes részére való kiadásától és a Kuria ítélezése előtt való végrehajtásától eltiltotta, a vármegyei bírói szék pedig, mint alsóbbfokú bíróság (pedaneus) alkalmazkodni tartozván, így az ítéletlevél ki

nem adatik; ámde lássa a királyi helytartó, hogy mely célból rendelkezett ily módon (sua dominatio reverendissima viderit, quo fine id mandet). Végül Ujfalussy János az igazságtalan panaszért 25 nehéz márka, vagyis 100 frt bírói teherrel sújtatik,¹ melynek kétharmada a bíróságé, a többi pedig az ellenfélé; ezen bírói teher ingó javaiból, ha azokból nem telik, úgy trencsénvármegyei ingatlanaiból hajtandó be.

Az ítéletnek a bírói terhet kimondó utóbbi része ellen Ujfalussy ügyvéde Bobrovniczky András felebbezést jelent be és kéri azt a királyi személyes jelenléti bírósághoz terjeszteni fel.

Rudnay mint felperes ünnepélyesen tiltakozik az ellen, hogy a felebbezés sorsától tétetik függővé a Kisoruba birtoklásában való megvédetése.²

Június 21-én Rudnay ismét megjelenik személyesen a vármegye bírói széke előtt és a királyi helytartó által Ujfalussynak adott parancslevelével szemben bemutatja Báthory István országbírói székének Nebojszán (Balogh Geregely ítélőmester lakhelye) 1591 június 20-án kelt, Forgách Imre trencsényi főispánhoz, az alispánhoz, szolgabírákhoz és esküdttülnökökhöz intézett parancslevelét, melyben a tényállás ismertetése után az van mondva, hogy Rudnay panasza szerint a vármegye bírósága őt Kisoruba birtoklásában a felebbezéstől függetlenül megvédeni elhatározta; ámde ezzel szemben az ellenfél a kir. helytartótól olyan bírói parancsot eszközölt ki, mellyel a vármegye az ítéletlevél kiadásától és végrehajtásától eltiltatott, mi ellen Rudnay az országbírótól kért méltányos védelmet. Miután pedig a kir. helytartó bírói parancslevelében világosan bent van a justificatoria clausula (ha az ügy úgy áll, miként előadatott), miután továbbá Ujfalussy ok nélküli (indebita) panasszal fordult a kir. helytartóhoz, így az országbíró helytelennek ismeri fel a vármegye azon eljárását, hogy ítéletét Rudnaynak ki nem adta; tekintettel pedig arra,

¹ Hk. II. 72. cím.

² Rudnay ivlt.

hogy a szerződés szerint mind a két fél jogos birtokosa Kisporubának és mindössze az egyik fél a másikat ki akarja abból zárni, így csakis a vármegyei bíróság lelkiismeretének megnyugtató végett volt tisztázandó azon kérdés, hogy Rudnay a falu birtokában megvédelmezendő-e vagy nem? és ezen kérdés nem mondható olyannak, melyben jogorvoslatnak volna helye. Mindezek figyelembevételével az országbíró bírói hatalmánál fogva inti és figyelmezteti a vármegye bírói székét, hogy ha a dolgok így állanak, úgy hagyja figyelmen kívül a kir. helytartó által Ujfalussy homályos előadása (*sinistra informatio*) alapján kiadott parancsot és adja ki Rudnaynak haladéktalanul az ítéletet, de védje is Ujfalussy ellenében őt a törvényes eszközökkel meg Kisporuba felének birtokában, úgy miként azt a kir. helytartó első ízben rendelte volt.

Ezen országbírói kiadvány felolvasása után Rudnay annak foganatosságát kéri.

Ujfalussy képviselőjében Zathureczky János ügyvéd másolatot kér.

A bíróság döntése: Másolat adatik, de csak párhuzamosan (*collateraliter*), Rudnay Pálnak pedig 'az ítélettel kiadatván, ahhoz képest a birtoklásban fenntartatik.

Ujfalussy ünnepélyesen tiltakozik ezen döntés ellen, mely ellentétben van a helytartó parancslevelével és eltiltja a bíróságot az ítélet kiadásától, továbbá kívánja, hogy az ügy a kir. Kuriába felterjesztessék.¹

Az ugyanazon napon keltezett felterjesztésben a most ismertetett bírói döntés így lett előadva: az országbírói parancslevelél (*litterae praeceptoriae, mandatum*) következtében a bíróság alaposan megfontolta a kir. helytartó és az országbíró ellentétes rendelkezését és miután a későbbinek engedelmessékedni kellett, az ítéletlevelet Rudnaynak kiadja és ahhoz képest őt Kisporuba felének birtoklásában fenntartani (*manutenerere*) határozza; mégis az egész ügyet a parancslevelekkel együtt a kir. Kuriába a kir. helytartó elé felterjeszti.

¹ Rudnay lvt.

A felterjesztést aláírták: Kubinyi Kristóf alispán, Zsámbokréthy Miklós, Pominovszky Márton, Hlevenszky Pál és Zalupszky György szolgabírák, Nedeczky Tóbiás, Vilcsiczky György, Majthényi László, Kerek Flórián, Klobusiczky Miklós és Kotesóy Mihály ülnökök, Somogyi István aljegyző.¹

Közben Forgách főispán is igyekezett katonáinak kiküldésével Rudnayt Kisoruba felének birtokában megvédeni; a május 28-án meghozott vármegyei ítélet következtében június 13-án udvari emberét Vizkelethy Jánost, a vármegye követével küldi a faluba, ki Rudnay jelenlétében intette a jobbágyokat, hogy Rudnaynak engedelmeskedjenek; ámde azok közül Richtár Tamás Rudnayt megtámadta és rajta halálos sebet ejteni igyekezett, majd utóbb Rudnayt szebed-ruzsai birtokán éjjeli időben zaklatták.

Forgách főispánt a trencsényi vár megszerzése körüli nagy költségei fedezhetése végett ismételt kéréseire² az Ujfalussyak 1584-ben kölcsönnel támogatták és így érthető, hogy egyelőre nehezebbre esett Ujfalussyval szemben érélyesen fellépnie és előbb levelek útján igyekezett Ujfalussyt engedelkenységre bírni; első levele ez:

«Emlékezhetik kegyelmed róla, minémű sok panaszokat tett ez nemes vármegye előtt és én előttem Rudnay Pál uram kegyelmed ellen, sokféle háborúságról kiket mívelt kegyelmed rajta. Arról is emlékezhetik kegyelmed, hogy locumtenens uramtól hozott protectionalist, hogy manum teneam Rudnay Pál uramot és megoltalmazzam kegyelmed ellen Kisorubában, kiről ez nemes vármegye is azt deliberálta, hogy tartozom őtet kegyelmed ellen megoltalmazni. Az szegényemberekhez is, Kisorubaiakhoz bocsáttam (így) vala szolgámat és vármegye követével egyetembe; kiket meginttettem, hogy Pál uramhoz szintén úgy hallgassanak, mint szintén kegyelmedhez, secundum deliberationem comitatus. Az szegény emberek készek volnának hozzá, de kegyelmed im-

¹ U. o.

² Rudnay lvt.

pediálja őket. Nem értem miért műveli, hogy kegyelmed főispánnak és az egész vármegye deliberációjának ellene cselekszik és nem akar engedni és darabontokat tart ott az faluba ellene. Ez elmúlt mostani székkort (így) ismét megkérdeztem ez nemes vármegyét Rudnay uram levele mellett, mit kellessék cselekedni. Most is azt találák, hogy tartozom manum teneálni és megoltalmazni az jószágban. Lám eleget laboráltam mostanis egynehány főnemes uraimmal, hogy ez sok háborúságot componálhattuk volna kegyelmetek között. De nem akara kegyelmed accedálni hozzá és hova-tovább mind gonoszabb dolog következendik. Az mint beszélte Rudnay Pál uram, hogy most is darabontokat tart ott kegyelmed az faluba, kik ne hadják neki szolgálni az falút.

Azért most is intem ez *offitio meo supremi comitis* kegyelmedet és kérem is, hogy ez nemes vármegyének bíraria való deliberációjának engedjen és ne háborgassa, az én auctoritásomat is, mint főispánnak, megbecsülje és az mely darabontokat ott tart kegyelmed, elhozassa onnét. Ha nem míveli kegyelmed, nincs mit tennem, ha apám ellen volna is, az mint megesküdtem igazságra, meg kell oltalmaznom igazságába Rudnay uramot, kire, tudja Isten, nem örömet mennék, de az igazság reá viszen, meg kell mívelnem. De mégis ez superabundanti kérem és intem is kegyelmedet, hogy engedjen vármegye deliberációjának és ez intésemnek és az igazságnak, hogy ne menne ez dolog nagyobbra. Kegyelmedtől erre választ várok ezen embertől. Isten tartsa meg kegyelmedet. *Data es castro nostro Thrynchin. Julii veteris calendarii, anno dei 1591. Emericus Forgách de Ghymes eques auratus et comes Thrynchiniensis. mp.*»

Ujfalussy válasza nincs meg, de Forgách újabb leveléből kitűnik, hogy tagadásba vette a vármegye határozatát.

«Az kegyelmed levelét vettem és megértettem, de én egyebet nem mívelhetek annál, hanem az, kit az vármegye judicialiter pronuntiált, hogy én megoltalmazzam Rudnay Pált kegyelmed ellen. Ez az adjudicáta és exmissionális, kit kegyelmed ír, hogy nincsen. Ezt kegyelmed sem tagadhatja,

hogy nem volna, mert itt volt kegyelmed az vármegye ítélőszékében, mikorondon (így!) az sentenciát pronunciálták és kiadták, kegyelmed is hallotta füleivel. Továbbá kegyelmednek ezt is akarám írnom jóakaratomból kegyelmedhez, hogy kegyelmed ezen ez dolgon továbbá ne veszekedjék, én az tanács (így!) mert kegyelmed maga is jól érti, hogy nincsen ebbe kegyelmednek semmi módja Rudnay Pál ellen és heában haszontalanul igyekezik kegyelmed, per hanc viam elvenni Rudnaytól az falút. Meglátja kegyelmed idővel is, hogy én kegyelmednek ebben most hív és igaz tanácsot adok, kit ha kegyelmed most meg nem fogad, kárával esik kegyelmednek, kit bizony bánnék. De ha kegyelmed meg nem alkuszik Rudnayval, miképen kerülhesse el kegyelmed ezt az kit írok, én nem látom. Azért kegyelmedet meg is kérem és intem, hogy moderaciora sequatur consilia immár hogy nem mint ez ideig és magának erővel pört, kárt ne keressen, ki nélkül mind el lehetett volna kegyelmed, ha principio megadta volna kegyelmed Rudnaynak az övét.

Végezetre a mint kegyelmed itt végeze nálam létében, azt is adnám kegyelmednek tanácsul, mennétek el Gergely¹ mester uramhoz és végeznéje (így!) el kegyelmetek ott minden háborúságot, az mi kegyelmetek között vagyon. Isten tartsa meg kegyelmedet. Data ex castro Trenchiniensi, 3 die mensis Julii stilo veteri, Anno 1591. Emericus Forgách de Ghymes comes Trenchiniensis. m. p.»

Ezen újabb levélre a fogalmazás szerint Ujfalussy ezt írta válaszul:

«Az nagyságod levelét vettem, melyben írt nagyságod énnekem, hogy egyebet nem mívelhet nagyságod annál, hanem hogy megoltalmazza Rudnay Pált én ellenem, mert ott voltam az vármegye ítélőszékében, mikoron az sentenciát pronunciálták és kiadták, hallottam füleimmel.

Amiaz sentencia pronunciációját illeti és kiadását, mely ugyan apellációban vagyon, kérem nagyságodat, mint eleitől

¹ Balogh ítélőmester.

fogván jó akaró uramat, egy piciny defendálás mellett hatalmasul semmit nagyságod rajtam ne cselekedjék vagy cselekedtessen. Mert nagyságodnak az sentencia semmi útát nem adott, se hogy bocsássa nagyságod énnekem, se hogy részt adjon ő neki. Miképen defendálja nagyságod in sua porcione, aki nem volt abban, nincsen mostan is, azt lássa nagyságod.

Ami az nagyságod jó tanácsát illeti, azt míg élek, meg akarom szolgálnom; emlékezhetik nagyságod, káromat nem tekintettem, tisztességem szerint nagyságod szavára kész voltam mindenre és fizettem, akivel ugyan nem tartoztam volna is.»¹

Ujfalussy ezen levele tanusítja, hogy még mindég bízott abban, hogy Forgách jó akaratával és a szerencse kedvezésével Rudnayt Kisoruba fele részéből, illetve az 1000 frthoz való igényéből kiforgatja.

Ámde a főispán újból katonákat adott Rudnayval, ki azok segélyével Kisorubán összefogdosta Ujfalussynak lázító gazdatisztjeit, nemes Mráz Györgyöt és Doghányi Istvánt, valamint több jobbágyot; kérésére a főispán fogott bírakat hívott össze, kik 1591 augusztus 19-én négy jobbágyot fejük és javaik elvesztésére ítélték, Mráz Györgynek és Doghányi Istvánnak pedig eskütársakkal arra nézve eskü lett ítélve, hogy nem a jobbágyok fellázítása végett jártak a Kisorubán, ami bizony Forgách levelei szerint is a tényekkel ellenkezett.

Ezen fogott birói eljárást más művemben már részletebben ismertetvén,² most az eskü letételével kapcsolatos elég érdekes eseményeket fogom elmondani.

Mráz és Doghányi a főispán trencsényi várában tartattak fogva és a fogott bírák ítéletének értelmében az esküt szeptember 30-án voltak kötelesek eskütársaikkal együtt a trencsényi városi templomban letenni.

Hlevenzsky Pál szolgabírónak tótnyelvű jelentése szerint szeptember 30-án reggel Ujfalussy a szolgabíró Motesiczky

¹ Rudnay lvtl.

² A Csermenyek stb. 83—87. lapok.

László esküdt ülnökkel a főispánhoz küldötte azon kérelemmel, hogy a rabokat (tich wezniow), akik megesketendők, küldje le. Minek az volt az értelme, hogy az eskütársak együtt vannak. A főispán azt válaszolta, hogy előbb megkérdi Rudnayt, mit szól ehhez. Később a szolgabíró és társa ismét jelentkeztek és a főispán most már azon választ adja, hogy Mráz és Doghányi Rudnay rabjai lévén, forduljanak ahhoz, de egyúttal tanácsolta a nála időző Rudnaynak, hogy a rabokat azonnal vezettesse le, mit ez meg is tett.

Mráz eskütársai: Zerdahelyi János, Kisaponyi Miklós és Ádám, Krencsey Mihály, Jáczy Bernát, Jáczy másként Szeles Kristóf, Rédeky István, Rédeky másként Zsigó Miklós, Laczus Miklós és Márton, Jeszenszky Dömjén, Koncsek másként Simonovics János, Koncsek Menyhért és ifj. Imre, Markoviczky másként Kvasnicz Imre, Benyus másként Csepcsánszky Uriel, Zeman Mihály, Batiz János, Csepcsánszky másként Vladár István és Benedek, Latkóczy András és Márton, Latkóczy másként Martinovics János és Latkóczy másként Valentovics Miklós.

Doghányi eskütársai: Kozák Mózes, Viszocsányi másként Sipvak György, Márton és Félix, Baran László, Nemák György, Márton és ifj. János, Dvoreczky Ádám, Palcsek Miklós, Kürthy másként Fáy Bálint, Hrabathy Benedek, Sztricsa János, Wlk János és György, Repa Bálint, Bachó János és László, Pothvor Zsigmond, Mokony István és Ferencz, Csalticzky János, Jaros Benedek és Gyuracska Mátyás,¹ kik is az esküt letévén, Ujfalussy Mrázt és Doghányit az eskütársak elé vezette és azok előtt tiltakozott, hogy bár az esküt már letették és már szabadoknak kellene lenniök, még mindig meg vannak bilincselve. Rudnay azonban a főispán darabontjait (drabow) előszólította és velük a templom ajtait elállotta, úgy, mintha lázadók lettek volna a templomban; ez ellen Ujfalussy ismét tiltakozott és a két megláncoltat eskütársaikkal együtt a templomból erőszakkal kivezetvén, velük, a darabontok

¹ Trencsénvm. Ivl. X. 106.

szidalmi között, trencsényi házába vonult. A főispán rögtön oda izent Ujfalussyhoz, hogy a bíróság által leendő szabadon bocsátásig küldje a rabokat hozzá vissza; de Ujfalussy hivatkozván az eskü letételére, mely letétel után az ítélet szerint szabadokká válnak, kérte lányaik levételét és kérette a főispánt, hogy miután reggel Rudnay rabjainak mondotta őket, velük többé ne törődjön.

A főispán újból oda küldötte szolgálait: Pellérdy Pétert, Kálnay Jánost, Ferenczfy Miklóst és Horváth Jánost azon üzenettel, ha Ujfalussy azonnal nem küldi vissza a rabokat, úgy megfogja találni Ujfalussy házát és nem fogja sem a munkát, sem a golyót sajnálni, hanem reá dönti azt. Ujfalussy újból tiltakozott; ő — úgymond — a főispánhoz képest szegény legény és nem akar ellene véteni, sőt szolgálátára áll; majd a küldöttek felhívására Apponyi Györgyöt és Beöthy Bálintot küldi a főispánhoz, kérvén, hogy a vasakat szedesse le a rabokról és ha a főispán megígéri, hogy kész ezt megtenni, úgy a rabokat is felküldi a várba. A főispán átvévén az üzenetet, kikelt Ujfalussy János, Egresdy (Hresiedovszky) Gáspár és Apponyi György ellen, mert a templomban szintén erőszakoskodtak, az ő és ő Felsége katonáira, itt a király városában, buzogányokat emeltek, a rabokat az eskütársak segítségével kiszabadították, darabontjait megvérezték; küldje fel Ujfalussy rögtön a rabokat, mert ha nem, úgy majd ő veszi el tőle.

Ujfalussy a választ meghallván, Horváth György porkoláb előtt tiltakozik az ellen, mintha ő erőszakoskodott volna, nem is akar ilyesmit tenni, sőt kész a tömlöcpénzt (penize temnicke) és a szolgabírónak és esküdtnek járó díjat is lefizetni, de a bilincsek levételét kívánja és ha nem veszik le, úgy ott ahol kovácsot talál, vereti le azokat és majd a pénzzel együtt visszaküldi. A porkoláb a pénz átvételét, miután erre a főispántól útasítása nem volt, megtagadta, Ujfalussy pedig sietett a rabokkal együtt a városból távozni és Farkascse községbe érven, ott a bilincseket leverette és két forinttal együtt a főispánhoz visszaküldötte — mikről az eskü letéte-

léről szóló jelentés bemutatásakor a bíróság Rudnaynak tanusítványt adott.²

Mindenesetre oka lehetett Ujfalussynak arra, hogy szolgálait nem merte újból a főispán kezére adni, de az okot legfeljebb találgatnunk lehetne.

A Rudnay által Mrázon és Doghányin, valamint a lefejezett négy jobbágyon kívül elfogott és a főispán kezére adott többi kisorubai jobbágy továbbra is a trencsényi vár foglya maradt mindaddig, míg 1592 február 11-én értük Rakolupszky István kezességet (mediante fidejussione) nem vállalt.²

Ujfalussy és Rudnay között ezen ügyekből folyólag hosszú évekig erős viszály dult és az több, ide nem tartozó perre adott okot.

Kisoruba kiváltása.

Petrőczy János, István és Pál képviselőjében Rakolupszky István ügyvéd 1591 szeptember 24-én jelentkezik Trencsén vármegye bírói széke előtt és bejelenti, hogy a Petrőczyek Kisoruba falut vissza kívánják váltani, mely célból a 2000 frtot tartalmazó ládát (cistam seu ladulam quandam onustam) magával hozta; bemutatja egyúttal Báthory István országbírónak az egyezséget és zálogba adást tartalmazó kiadványát, amely igazolja, hogy a falu Ujfalussy Jánosnak (cum his quibus congruit) lett 2000 forinton zálogba adva és azt bármikor jogosítva vannak visszaváltani.

A Petrőczyek által eleve értesített Rudnay Pál megjelenvén, kijelenti, hogy a 2000 forintnak őt illető fele részét kész azonnal felvenni és kész a fél falut rögtön kibocsátani.

A szintén előre értesített Ujfalussy azonban nem jött el; bár a bíróság újabb meghívását fölöslegesnek tartja, mégis Pominovszky Márton szolgabíró és Maczko másként Klo-

¹ Rudnay lvt.

² Orsz. lvt. NRA. fasc. 484. Nr. 31.

busiczky Miklós esküdtülnököt küldi Ujfalussyhoz, hogy jelenjék meg a bírói szék előtt; kik is október 23-án jelentették, hogy Ujfalussyt szeptember 30-án Trencsén városban megtalálták és vele a bíróság meghívását közölték és bár Ujfalussy azóta folyton a városban időzött, a bíróságnál még sem jelent meg. Ennek következtében csak egymaga Rudnay vette fel október 23-án a reá eső 1000 forintot és Kisoruba felét azonnal Petrőczyek kezére bocsátotta.²

Rudnay 1591 december 1-én megjelenik a kir. személyes jelenléti bíróság előtt és a Petrőczyeket Kisoruba felének visszabocsátásával az 1000 forint iránt nyújtja.²

Ujfalussy Jánost a Petrőczyek Ioó János kir. személynöki helytartó útján Pozsonyban 1591 november 6-án személyesen megintik a pénz felvételére, de ez azt megtagadván, nevükben Tótrónay Mátyás ügyvéd öt másnapra, november 7-re a személyes jelenléti bírói szék elé idézteti,³ ki ott magát pécsi Bornemisza János ügyvéd által képviselteti.

A tárgyaláson a Petrőczyek ünnepélyes tiltakozással előadják, hogy még elődeik Ujfalussy János és Rudnay Pál elődei ellen bizonyos Fekete erdő nevű hegyek és erdők miatt a királyi kuriában pereket folytattak és végül a mostani Ujfalussy velük végleges egyezséget kötött, mely szerint a Petrőczyek Ujfalussynak és rokonainak, kikkel őt a per együtt illette, perkölségekre és az okozott károk megtérítése címén kisorubai birtokukat 2000 magyar forintban zálogba engedték és átadták, mégis oly feltétellel, hogy a 2000 forint visszafizetése esetén Ujfalussy és azok, akiket az ügy illetett, a birtokot visszabocsátani tartoznak; de Ujfalussy és Rudnay között Kisoruba falu haszonélvezete miatt viszály törvén ki, Fejérvöly István kir. helytartó oltalomlevele alapján Trencsénvármegye alispánja, szolgabírái, esküdtülnökei és nemesi közönsége úgy döntöttek, hogy a birtok felének hasznát

¹ Rudnay lvt.

² Orsz. lvt. NRA. fasc. 529. Nr. 27.

³ Hk. II. rész, 24. cím, 4. §.

Ujfalussy, másik felét pedig Rudnay élvezték; Ujfalussy mégis az egészet védelmezte, viszont Rudnayt a maga igazában a bíróság védte; Petrőczyek látván, hogy ezen viszály a birtokot végpusztulásra juttatja, Trencsénvármegye ítélőszéke útján Ujfalussyt és Rudnayt a 2000 forint felvételére és a birtok visszabocsátására hívták fel; Rudnay a maga részét felvette és a birtok felét visszabocsátotta, azonban Ujfalussy a maga felerészének felvételét megtagadta, bár őt most a kir. személyes jelenlét útján is felhívták, az 1000 forint felmutatásával, annak átvételére; bemutatják az országbírónak az egyezséget tartalmazó kiadványát, valamint a nyitrai káptalannak jelentését a visszaiktatásról, melyek tanusítják, hogy a Fekete Erdő mindkettőjük együttes tulajdona, végre bemutatják Trencsén vármegyének 1590 december 17-én kelt már ismertetett kiadványát.

Mindezek felolvasása után a Petrőczyek ítéletet kérnek.

Ujfalussy válasza: ő a 2000 forint fele részének felvételére lett megintve, de az egyezséglevélbe foglalt zálogbaadás alapján Kisporubát csak úgy bocsátja ki, ha ő az egész 2000 forintot megkapja.

Petrőczyek: a per épen úgy illette a Rudnay, mint az Ujfalussy-családot, mely alapon az 1000 forint Rudnaynak ki lett már fizetve; Ujfalussynak pedig szintén csak ugyanannyi fizethető és többet ő sem követelhet.

Ujfalussy: a záloglevélben Rudnay neve elő sem fordul.

A tárgyalás november 26-ra halasztatván, Ujfalussy ügyvéde most azt vitatja, hogy a 2000 forint fele Ujfalussy belai jobbágysági kárának, másik fele perkölségeinek megtérítésére adatván, az meg nem csonkítható.

Petrőczyek: Ujfalussy és Rudnay a pert együtt vitték, az eskü együttesen lett nekik megítélve és azt mindketten letették; az egyezés szerint a 2000 forint szintén mindkettőjüknek, vagyis Ujfalussynak azzal, akit illet, jár; ezenfelül Belát is együtt bírják, mihez képest az összeg fele helyesen lett Rudnaynak kifizetve; kéri Ujfalussyt az 1000 forint felvételére kötelezni.

Ujfalussy: a közös birtoklást nem tagadja ugyan, de ő csak személyében egyezett ki a Petrőczyekkel, nem pedig Rudnay nevében is; amit a Petrőczyek előadtak, annak előadása legfeljebb Rudnayt illethetné.

A felek ítéletet kérvén, a bírói széken együtt ülő főpapok, bárók, ítélőmesterek és az ország nemes bírái, vagyis a bírói szék felesketett ülnökei, józan és érett megfontolás után úgy találták, hogy miután Rudnay Pál a főperben Ujfalussy Jánosnak alperes társa volt és együtt tettek esküt, de miután az egyezséglevél szerint is a 2000 forint Ujfalussyt azokkal együtt illeti, kiket az megillet, így világos, hogy ez alatt csak Rudnay érthető, ki pertársa volt és most is birtokostársa; ehhez képest Rudnay jogosan vette fel a reá eső részt és Ujfalussy jogosan szintén csak 1000 magyar forintot igényelhet és vehet fel; a kir. személyes jelenlét mindezt helyesnek találván, az ítéletet így kimondja és kihirdeti.

Ujfalussy a kihirdetés után az 1000 forintot felveszi, arról a Petrőczyeket nyugtatja és Kisorubának zálogcímén őt illető felerészét a bírói szék színe előtt visszabocsátja.¹

Ezen eljárással az 1543-ban megkezdett különböző perek végbefejezést nyertek és hogy a perlekedő felek között a béke teljesen helyre álljon, Petrőczy Miklósnak legifjabb fia Dániel, csakhamar feleségül vette Ujfalussy Jánosnak első nejétől Révay Krisztintól született leányát, Erzsébetet.

Néhány évvel a per befejezése után a Petrőczyek nagyporubai jobbágynak nem volt elég bükkmakkjuk és rászorultak a belai határra; az Ujfalussyak és Rudnayak nem zárkóztak el a szomszédi szolgálattól, de csak írás mellett engedték a legeltetést meg, mely levél így szól:

Én Petrőczy Dániel vallom e levellemnek rendiben, hogy az én kérésemre, sógor uramék, Ujfalussy uramék és Rudnay uramék, mint hogy belai hegyek nagyporubai határ mellett termettek (bükkmakkot) és se az ő kegyelmüknek marhája, sem az belai marha afelé nem jár most, heában veszne az

¹ Rudnay lvlt.

lűkkmak, engedték meg ő kegyelmők, hogy az nagyporubaiak apró marhájokkal etessék ki. Én is fogadom ő kegyelmüknek, hogy azzal az pascuációval ő kegyelmeik belai határának veszedelmére nem igyekezem és az megengedett usus mellett jövőendőben semmi usust nem prætendálok, hanem az ő kegyelmeik jó akaratjáig (amíg akarják) eresztik ott szegény embereim marhájokat. Kinek nagyobb bizonyására adom ez levelemet, kezem írásával és pecsétemmel megerősítvén. Actum in Lédecz. Idem qui supra. P. H.¹

¹ Rudnay lvit.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

Rövidítések : b. = birtok, vm. = vármegye, cs. = család, l. = lásd.

Ábrahámfalvai Jeszenszky

1. Jeszenszky.

Adomány 40—42, 45—52, 76, 112, 221.

Akác István, nagyunyomi, ifjabb,
1562. 79, 83, 86.

Alapi Balogh 1. Balogh.

Alispán 19, 127, 130, 131, 132, 133,
134, 135, 139, 141, 142, 143, 144, 159,

161, 182, 190, 195, 222, 223, 229, 231.

Alnádor, nádori helyettes, 92, 206.

Alországbíró 206.

Alsódrskóczi Laszkár 1. Laszkár.

Alsódrskóczi Székely 1. Székely.

Alsóelefánti Elefánthy 1. Elefánthy.

Alsóhohkovecz 1. Hohkovecz.

Alsókoskovecz 1. Koskovicz.

Alsóelócz b. Nyitra vm 101.

Alsóelóczi Tarnovszky 1. Tarnovszky.

Alsólendvai Bánffy 1. Bánffy.

Alsóleszkovecz 1. Lészkó.

Alsómostenecz 1. Mostenecz.

Alsóporuba 1. Poruba.

Alsósatócz b. Nyitra vm. 101.

Alsószuha b. Trencsén vm. 100.

Alsóvásárd b. Nyitra vm. 162, 167.

Ambrus advocatus 1516. 49.

Andics Miklós 1583. 135, 136.

Anna királyné, I. Ferdinand neje,
48, 49, 53—55.

Apponyi, nagyapponyi cs. 162. István
és neje Roson Hesztera 1571. 51,
52, 53. László 1574. 100. Pál 1584.

164. György 1591. 236. Borbála 1.
Ujfalussy.

Aranyadi vagy zlatniki völgy Nyitra
vm. 59.

Aranyány, livinai, Dömjén itélőmester,
nejei: Zsámbokréthy Mártha és Pet-
rőczy Anna; gyermekei: Imre, Péter,
Katalin, Dorottya és Ábrahám, 1541.
56, 59, 61, 63, 69, 72—75, 77, 79,
81—85, 88, 90, 92, 94, 103, 106—108,
111, 113, 115, 118, 121, 197—199,
202, 207.

Aranyarsarkantyús vitéz 232, 233.

Árpádkor 42, 179.

Árva vm. 81, 82, 91, 92.

Asszupatak, Ménpatak, Pejkovjarek,
Pejkovláz, Pejkovpotok, Biszkupo-
vasztudnicza, Szuhipotok, Szuhi-
jarek, Bélapatakon Nyitra vm. 39,
41, 90, 94, 99, 103, 124, 214, 215.

Baán város Trencsén vm. 161, 181, 188.

Babolcsay Péter kir. bíróiszék jegy-
zője, 1573. 92.

Babin András 1584. 178.

Babindály András 1583. 127.

Bachó János és László 1591. 235.

Bacskaifalvay, Bacsikády, Bálint 1574.

101.—Miklós 1574. 101, 106. Pál 1583.

121. Péter 1583. 121. Márton 1584.

137. János 1584. 163, 173.

Bajmócz vár és város Nyitra vm. 59,
65, 66, 101, 163, 178, 220.

- Balassa András 1584. 153.
 Balazsovláz hegy Bélapatakon 41, 94, 98, 106, 124, 214, 215.
 Balogh Albert, alapi, ítélőmester 1589. 205, 206, 212, 216.
 Balogh Gergely, nebajszai, ítélőmester 1573. 95, 106, 204—206, 212, 216, 229. — Lukács ítélőmester 1583. 17, 158.
 Bánffy Katalin, alsólendvai l. Ujfalussy. — László 1574. 100.
 Banka b. Nyitra vm. 65, 101, 137, 153, 163, 173.
 Bánrévy Benedek 1584. 137.
 Bányavárosok 158.
 Baracska, miseni, Gáspár 1589. 204, 208, 212. — János 1547. 62. — Pál 1547. 64, 68, 74. — Domokos 1554. 73. — Farkas 1574. 100, 134, 152, 153, 162, 177, 204, 208, 212, 215. — Orsolya l. Ujfalussy.
 Baran, Kishlivényi, János 1583. 128, 132, 133, 145. — László 1591. 235.
 Bars vm. 81, 82, 85, 91, 92, 101.
 Barsi plebános Ambrus 1528. 48.
 Basó Mátyás 1548. 143, 191.
 Bastyánka b. Nyitra vm. 101, 153, 163, 172, 220.
 Bastyánkai Kosztolánszky l. Kosztolánszky.
 Bathalicz János kanonok 1590. 227.
 Batiz János 1591. 235.
 Báthory András országbíró 1556. 76. — Miklós országbíró 1569. 86, 95, 106, 152, 159, 197, 202. — István országbíró 1589. 75, 196, 207, 209, 213, 229, 237.
 Bazna b. Trencsén vm. 152. 153.
 Bécs város 49, 111.
 Beczenczy, lippói, Kelemen, nádori helytartói helyettes, 1573. 92.
 Bélabánya város, Fehérbánya, Bjelabánya 39.
 Bélapatak b. Nyitra vm. Valaszka Béla 15, 39, 40, 41, 57, 60, 73—240.
 Bélapatak folyó, Fehérvíz, Fehérpatak, Nyitricza, Kisnyitra, Belanka, Bjelapotok, Bjelávoda, Bjelárjeka, Belanszkipotok, 38, 39, 41, 76, 94, 98, 99, 137, 215.
 Belanszky, belai, cs. 160. — János 1574. 100, 121.
 Bélavár András kanonok 1547. 63.
 Belus vár és b. Trencsén vm. 46, 66, 100, 152, 153, 160, 162, 166, 170.
 Benedekrendű szalkai apátság 74, 90, 101, 112, 132, 162, 171, 208, 220.
 Beniczky János 1574. 101, 163. — Miklós szolgabíró 1587. 195. — Imre kir. bírói szék jegyzője 1589. 204, 212.
 Benkos, másként Laczkovszky István, csuklási, 1584. 167.
 Benyovszky cs. 160. — Gábor esküdt 1583. 126, 134.
 Benyus l. Csepnánszky.
 Beöthy Bálint 1591. 236.
 Bersthieni Brestyenszky l. Brestyenszky.
 Bessenyei Saár l. Saár.
 Besznákfalú b. Nyitra vm. 65, 137.
 Besznák, besznákfalusics. 101. — Péter fia János és anyja 1543. 59, 67. — idősb. György 1548. 65, 67, 137, 153, 163. — Gáspár 1569. 85, 92, 112, 153, 166, 204, 212, 221. — Miklós 1569. 85, 92, 96, 112, 129, 133, 135, 137, 152, 204, 212, 215, 220, 221. — István 1574. 100, 209, 220. — János 1574. 59, 65, 69, 74, 100, 137. — Boldizsár 1584. 183, 166, 220. — ifj. György 1584. 137, 172. — Márton 1584. 153, 166, 209, 221. — Pál 1584. 174, 186. — Fruzsina l. Rudnay.
 Besztercze, Bisztricza, vár és b. Trencsén vm. 49, 162, 180.
 Besztercebánya város 208.
 Beyczy Ambrus 1543. 58.
 Bírói teher 8, 29, 33, 34, 61, 62, 63, 69, 75, 107, 112, 114, 119, 139, 140, 142, 196, 207, 211, 212, 213, 229.
 Biszkupovasztudnicza l. Asszupatak.
 Bisztricza hegy Kislehotán 41, 97.
 Bisztricsény b. Bars vm. 101.

- Blaho 1584. 165.
 Blanka l. Klobusiczky.
 Biatnicza hegy Rudnán 41, 81, 83, 85, 88, 89, 92, 93, 97, 118, 121, 214, 215.
 Bobrovniczky, Bobrovsky András 1589. 141, 225, 229.
 Bobrovniki Halácsy l. Halácsy.
 Bodalehotai Boda Miklós 1473. 47.
 Bodoki plebános Bálint oltárnok 1548. 65, 69, 70.
 Bogárdy János, deák 1548. 67.
 Bohunicz b. Trencsén vm. 100.
 Bolesó b. Trencsén vm. 50.
 Borcsicz János 1571. 52. — Borbálya l. Zsámbokréthy.
 Borju László 1473. 47.
 Bornemiszsza János, pécsi, 1591. 238.
 Bornemiszsza Pál püspök, kir. helytartó 1569. 84.
 Boronkay György szolgabíró 1584. 137, 163, 167.
 Bossác b. Trencsén vm. 100.
 Bossányi, nagybossányi, cs. 101, 105, 8, 157, 163, 171, 174, 176, 178, 184. — János 1527. 48. — Idősb Kristóf 1543. 60, 112. — ifj. Kristóf 1548. 65, 69, 74, 101. — Péter, Szokolovszky, 1548. 65, 69, 73, 74, 101, 153, 163, 176, 215. — Máté 1548. 65. — Tóbiás 1569. 112. — Ferencz özvegye Csery Katalin 1570. 101, 112. — Mátyás 1554. 73, 74. — Lőrincz 1574. 101, 105, 153, 163, 173, 176, 209, 220. — János 1574. 101, 112, 137, 152, 153, 163, 167, 174, 176, 179, 186, 208, 209, 220, 221. — Tóbiás fia András 1574. 101, 137, 153, 163, 173, 176, 179, 186, 208, 215. — Kristóf fia András 1584. 137, 163, 167, 176. 208, 220, 221. — Gábor 1584. 163, 175, 176, 204, 212. — Tamás 1584. 163, 173. — György fia István 1584. 137, 153, 163, 167, 176, 186, 208. — Imre 1584. 137, 152, 153, 163, 172, 175, 176, 204, 209, 212. — Tamás fia András 1589. 209. — András árvái 1590. 220. — István 1590. 220, 221. — Anna l. Rudnay.
 Bozóki Tardy l. Tardy.
 Breheny János 1473. 47.
 Brestyenszky, bersthienei, Mátyás, György és Miklós 1572. 52.
 Brezán b. Nyitra vm. 65.
 Brezova b. Nyitra vm. 101.
 Brunovszky 1584. 166, 193.
 Buda vár és város 45, 46, 48.
 Budai Tamás kanonok 1473. 47.
 Bukovecz, Bukovszki hegy Béla-patakon 41, 90, 94, 99, 124, 214, 215.
 Busián cs. 160.
 Büntető eljárás 11, 37, 38, 135, 142—196, 231.
 Casa l. Kasza.
 Chernel Tamás, csernelházai, ítélőmester 1574. 106, 117, 205, 206.
 Choron János 1574. 101.
 Családy András 1543. 60. 65.
 Csalticz b. Trencsén vm. 61, 69.
 Csalticz, Csalticzky Péter és neje Ilona 1528. 48, 58, 60, 61, 62, 63, 68, 69. — Mátyás 1548. 69. — János 1591. 235.
 Császári Mátyás kanonok 1556. 74.
 Csavoj b. Nyitra vm. 69—74, 101, 105, 137, 148, 152—157, 163—186, 208, 209, 220.
 Csekharov hegy Rudnán 96.
 Cselkovalehota b. Trencsén vm. 100.
 Cselko György, cselkovalehotai, 1574. 100. — Mihály 1584. 175.
 Csepcsánszky másként Benyus Uriel 1591. 235.
 Csepcsánszky másként Vladár l. Vladár.
 Cserenye b. Bars vm. 101.
 Csermeny cs. 101. — Péter 1548. 65. — István és özvegye 1584. 137. 163.
 Csernalehota b. Trencsén vm. 66, 89, 94, 98, 100, 112, 118, 152, 208, 220.
 Cserni Márton 1580. 178.
 Cserni hori l. Fekete Erdő.
 Csernyánszky István 1584. 153.
 Csery Ferencz 1584. 163, 172. — Kata-lin l. Bossányi.

- Csicsman b. Trencsén vm. 100, 153, 157, 158, 175, 208.
- Csimorác b. Trencsén vm. 100. 112.
- Csízicz, ma Szádok b. Nyitra vm. 59, 79.
- Csömöri Zay l. Zay.
- Csuklasi Benkovics l. Benkovics.
- Csuthy Zsigmond esküdt 1584. 137.
- Czmar János 1580. 178.
- Czobor Imre, czoborszentmihályi, nádori helytartó 1573. 92, 106, 113, 116, 117, 119.
- Dahics János kanonok 1576. 119.
- Dancs Margit, dezseri, l. Rudnay.
- Darabos cs. 55.
- Deáki b. Pozsony vm. 221, 222.
- Dergon l. Jókuthy.
- Dezser b. Trencsén vm. 67.
- Dezseri Dancs l. Dancs. — Filipek l. Filipek. — Potvor l. Potvor. — Rudnyánszky l. Rudnyánszky.
- Dezső Menyhért, nagyemőkei, neje Elefánthy Magdolna 1569. 112.
- Dimkovics Péter kanonok 1584. 195.
- Divék b. Nyitra vm. 38, 65, 101, 137, 153, 163, 172, 184.
- Divék nemzetsége 38, 42, 44, 102. — Bálint és neje bessenyei Saár Makicza 1348. 44.
- Divékujfalu b. Nyitra vm. 38, 66, 70, 74, 125, 138, 152.
- Divékujfalusi Ujfalussy l. Ujfalussy.
- Divékujfalusi Zsámbokréthi l. Zsámbokréthi.
- Divéky, egyházasdivéki, Leonard 1543. 59, 64, 65, 68, 69, 70, 74. — János 1574. 67, 74, 100, 112, 137, 153, 166, 209, 220, 221. — István 1574, 100, 112. — Uriel 1570. 112. — Gáspár 1584. 153, 166, 209, 220, 221. — Katalin l. Rudnay.
- Divéki luter. lelkész 1584. 166.
- Dlzsín b. Nyitra vm. 101, 105, 153, 163, 176, 220.
- Dobó Ferencz főkapitány 1583. 133, 134.
- Dobrasov b. Trencsén vm. 100.
- Dobrocna b. Nyitra vm. 65, 69, 74, 92, 100, 101, 104, 112, 120, 137, 153, 163, 176, 209.
- Dobrokuthi Mihály kanonok 1543. 58, 72.
- Doghányi István 1591. 234, 235, 237.
- Doktor Péter özvegye Brigitta 1548. 66, 103.
- Doman 1584. 75.
- Domanek Ferencz 1584. 195.
- Domanis b. Trencsén vm. 52, 100, 160.
- Domanis Mihály 1584. 195.
- Dömjén mester l. Aranyány.
- Drakonides Tamás Leopóltanus kanonok 1583. 123, 138.
- Draskovits György 1572. 52.
- Drjetoma b. Trencsén vm. 50.
- Dubnicza b. Trencsén vm. 66, 100, 152, 153, 162, 208.
- Dubraviczky Albert és neje Roson Ilona 1571. 51, 53, 100.
- Duló b. Trencsén vm. 50.
- Dunántul 53, 55.
- Dvorecz b. Trencsén vm. 153, 162, 170.
- Dvoreczky Ádám 1591. 235.
- Ebergényi Farkas 1564. 80, 83, 86, 113.
- Egresdy, tótul Hresiedovszky Kilián 1527. 48. — Gáspár 1584. 152, 236.
- Egyházasdivéki Divéky l. Divéky.
- Egyházaskürti Kürthy l. Kürthy.
- Egyszerű vallatás l. Oldalagos vallatás.
- Elefánthy, alsó és felsőelefánti, cs. 60. — Boldizsár és Mihály 1527, 48. — Mihály árvái 1548. 65, 66, 69, 112. — János 1548. 65, 66, 69, 112. — Simon 1571. 51. — Imre 1573. 92, 101, 137, 153. — Ferencz 1570. 112. — Farkas 1584. 163, 176. — Magdolna l. Zsámbokréthi.
- Eltiltás (prohibitio, inhibitio) 9, 30, 34, 40, 57, 62, 63, 73, 79, 80, 86, 124, 129, 197, 199, 204, 210, 227, 230.
- Eördögh János, lászlófalusí, 1583. 121.
- Eperjes város 205, 206.
- Erdélyi vajda Magyar Balázs 1473. 46.
- Erőszakos kihányás 35.
- Eskü 20, 26, 27, 28, 75, 92, 110, 117, 119, 121, 132, 136, 199, 206, 213, 234.

- Esztergom város 48.
 Esztergomi érsekség 102, 176.
 Esztergomi káptalan 51, 70, 85, 107, 120, 152, 227.
 Facskó b. Trencsén vm. 153, 157, 162, 180.
 Fajkúrti Kürthy 1. Kürthy.
 Fánasy György 1584. 152, 162.
 Farkascse b. Trencsén vm. 236.
 Fay másként Kürthy 1. Fajkúrti Kürthy.
 Fehérbánya, Bjelábana, 1. Bélabánya.
 Fehérvíz, Fehérpatak 1. Bélapatak.
 Fej és jószágvesztés, örökhűtlenség, főbenjáróítélet 12, 14, 36, 199, 202.
 Fejérkövy István püspök, kir. helytartó 1589. 31, 203, 206, 221, 222, 227, 238.
 Fekete Erdő, magna silva Fekete, Csernihori, Nyitra és Trencsén vm.-ben, 39—128, 145, 147, 197—215, 220, 238, 239.
 Fellebbezés 8, 9, 10, 30, 31, 68, 84, 110, 117, 136, 141, 189, 195, 203, 204, 205, 226—230.
 Felnémethy Benedek kanonok 1589. 209.
 Felsőelefánti Elefánthy 1. Elefánthy.
 Felső Hohkovecz 1. Hohkovecz.
 Felső Kocskovecz 1. Kocskovecz.
 Felsőlelőcz b. Nyitra vm. 101.
 Felsőleszkovecz 1. Leszkócz.
 Felsőleszkóczi Leszkovszky 1. Leszkovszky.
 Felsőleszkóczi Martinovics 1. Martinovics.
 Felsőleszkóczi Spanyolvecz 1. Spanyolvecz.
 Felső Magyarország 56.
 Felsőmosencz b. Trencsén vm. 153.
 Felsőmosencz 1. Mosencz.
 Felsőporuba 1. Poruba.
 Felsősóki 1. Soóky.
 Ferdinand 1. király 7, 41, 47—50, 53, 63, 69, 72, 77, 80, 107, 142.
 Ferenczfy Miklós 1591. 236.
 Filipek Ferencz és László, Dezséri, 1583. 121.
 Fogott bíróság 234.
 Foktői Sárközy 1. Sárközy.
 Forgách, ghimesi, Péter 1548. 65. — Zsigmond 1548. 65. — Miklós 1583. 127. — Imre Trencsényi főispán 1583. 128, 153, 222, 229, 231, 232, 233, 234.
 Forrószeghy másként Ipolyt András 1583. 121, 137, 152, 153, 163, 172.
 Foydsac b. Trencsén vm. 46.
 Főispán 127, 128, 133, 206, 222, 229, 231—236.
 Főkapitány 133, 134.
 Fráter György helytartó 1545. 50.
 Ftácsnik hegy Bélapatakon 41, 81, 83, 85, 89, 92, 94, 98, 118, 121, 214, 215.
 Fugger cs. 102.
 Fülöp deák követ 1545. 50. 51.
 Füssy Klára 1. Zsámbokréthy.
 Garay Pál kanonok 1562. 80.
 Gbezove hegy Bélapatakon 146.
 Gersei Pethő 1. Pethő.
 Ghimesi Forgács 1. Forgács.
 Ghopos Mihály 1590. 220.
 Ghyecz István 1574. 101. — Pál 1584. 162, 167.
 Giletinczi Osztrosits 1. Osztrosits.
 Glósz György lelkész 1584. 160.
 Gosztonyi Ferencz 1583. 121.
 Gradnai főesperes 220, 221.
 Gregorovecz, Hrehorovecz Miklós 1584. 171, 175.
 Gruska Anna 1. Zsámbokréthy.
 Gudóczy István kanonok 1590. 221.
 Gugi Trombitás 1. Trombitás.
 Gyarmathy Benedek deák 1564. 80. 81.
 Győre nemzetség 54.
 Gyulaffy 55.
 Gyulay Gergely leánya Katalin Petróczy Pálné, majd Tarnóczy Miklósné 1541. 55. 56. 72.
 Gyuracska Mátyás 1591. 235.
 Gyurgyove b. Trencsén vm. 45, 46, 51, 101, 160.
 Gyurovecz István 1584. 195.
 Habsburgok 7.
 Hadsereg fizető mestere 50.

- Halácsy, Halacsovsky, bobrovniki, Hrabovszky, hrabovai, Jánosné Roson
 Ferencz 1537. 50. — Miklós és Katalin 1572. 52, 53. — Gáspár
 Ráfael 1547. 62. — János alispán esküdt 1584. 195.
 1583. 130, 132, 134, 135, 139. 141, Hraszó b. Trencsén vm. 209.
 144, 159, 161, 182, 190, 207. — János Hrehorovetz, Gregorovetz János és
 1589. 207. — Anna l. Rudnay. Mihály 1584. 175.
 Hanzlikovszky Péter 1584. 180. Hricsó vár 46.
 Hatalmaskodás 4, 6, 12, 13, 14, 57, 58, Hresiedovszky l. Egresdy.
 60, 71, 73, 76, 104, 107, 129, 131— Hrubí György 1548. 179.
 181, 197, 202, 222, 234, 235. Hrussóy, Hrussóczy, másként Zsám-
 Hedvig tesseni hercegnő Szapolyay bokréthy János 1545. 50, 220.
 István özvegye 1519. 40. Hubina b. Nyitra vm. 101.
 Helyszini szemle 20, 22, 24, 82, 85, Hunyady János 46.
 92, 96, 116, 198, 207. Hvorenczy cs. 1584. 160.
 Hencz János 1473. 47. Illava, Lewa vár, város és b. Tren-
 Henczeflly István, petróczi, petroviczi, csén vm. 46, 48, 66, 100, 152, 153,
 1515. 54. 158, 160, 162, 167, 168, 169, 172,
 Hethesi Pethe l. Pethe. 173, 176, 208.
 Herbotin, Herbersin b. Trencsén vm. Intőlevél 9.
 45, 46. Ipolt l. Forrószeghy.
 Hibák a kiadványokban 33, 70, 120, Ireny András, kir. birói szék jegy-
 123, 149, 205, 206. zője, 1589. 204.
 Hidvéghy László 1591. 225. Istvánffy Miklós, kisasszonyfalvai,
 Hiteles helyek tagjai: 24, 47, 48, 50, nádori helytartó 1582. 117, 124, 130,
 52, 58, 61, 63, 65, 69, 70, 72, 74, 77, 206, 212.
 78, 80, 86, 96, 112, 119, 120, 123, Itélet 9, 10, 29, 58, 59, 62, 64, 67, 68,
 138, 152, 207, 209, 219, 220, 221, 227. 73, 74, 79, 81, 84, 88, 91, 109, 110,
 Hlevenszky Pál szolgabíró 1591. 115, 116, 117, 129, 132, 136, 140, 142.
 231, 234. 147, 148, 149, 150, 151, 160, 169,
 Hlosa b. Trencsén vm. 45, 46. 182, 189, 191, 194, 198, 200, 201, 202,
 Hodikius János lelkész 1584. 166, 221. 204, 205, 210, 211, 213, 220, 224, 225,
 Hodnik hegy Rudnán 81. 226, 228, 230, 240.
 Hodossy Benedek, kir. birói szék Itélet kiigazítása iránti előterjesztés
 ülnöke, 1564. 82. 8, 30, 199, 200, 201, 210, 224, 225.
 Hohnovecz, alsó és felső Trencsén Itélőmester, 9, 16, 81, 88, 214, 240.
 vm. 45. Izdenczey György 1548. 67. — Fe-
 Hollósy János, nemes hollósi, 1584. rencz 1554. 73. — László 1557. 74.
 131, 139, 140, 149, 161, 182, 187. — Péter 1574. 101. — Katalin l.
 Hont vm. 81, 82. Terstyánszky.
 Honvédelem 12, 13, 133. Jacsmeniczka hegy Lestyénen 41, 66,
 Horincsán b. Trencsén vm. 49. 67, 81, 83, 85, 88, 89, 92, 93, 97,
 Horny Márton 1589. 208. 118, 121, 214, 215.
 Hornyán b. Trencsén vm. 100. Jáczy Bernát 1591. 235. — másként
 Horovecz b. Trencsén vm. 100. Szeles Kristóf 1591. 235.
 Horváth János 1584. 159, 178, 235. Jakusits Ferencz árvái 1584. 153, 169.
 — György. 1591. 235. János király 12, 47, 48, 49, 50.
 Hrabathy Benedek 1591. 235. János Zsigmond fejedelem 50.

- Jaros Benedek 1591. 235.
 Jeskofalva, másként Mocsoínok b. Nyitra vm. 41, 65, 97, 101.
 Jeszenszky Simon vm. főjegyzője 1583. 128, 162, 195.
 Jeszenszky Dömjén, ábrahámfalvai 1591. 221, 235.
 Jesztrebe b. Trencsén vm. 50.
 Jogi meggyőződés 4, 5, 6, 11, 12, 14.
 Jókuthy, szomorfalvai, szomorjókuti' cs. 101. — másként Dergon id Mihály 1543. 59, 67. — Dergon Mihály 1543. 59, 67. — Laczus Mihály 1556. 74. — Dergon János 1574. 100, 153, 163, 166, 220. — Laczus Miklós 1574. 100, 137, 153, 166, 220, 221, 235. — Laczus Márton 1574. 100, 153, 209, 220, 235. — Laczus János 1584. 166, 209, 220.
 Joó János, kazaházi, kir. személynöki helytartó, 1589. 206, 207, 238.
 Kálnay János 1591. 236.
 Kalnicza b. Trencsén vm. 50.
 Kamencsán, Kamenecz, b. Bars vm. 74, 100, 102.
 Kamenicza b. Trencsén vm. 139, 152.
 Kamocsay Mihály 1561. 79.
 Kanyánka b. Nyitra vm. 101, 163.
 Kápolna b. Pozsony vm. 102.
 Kápolnay Mihály 1548. 67, 74.
 Kas, Kos, b. Nyitra vm. 101, 152, 153, 163, 220.
 Kasza, Casa, Kazza, Kassa, Kaza, Kascha, Kosecz, vár és b. Trencsén vm. 12, 39—219.
 Kaszai Petrőczy l. Petrőczy.
 Kaszay, Kaszavári, utóbb sztriczai, Somrák fia János 1272. 45. — István fia János és fiai Miklós és György 1462. 45. — Jakab fiai János, Miklós és István 1462. 45. — Cs. 1547. 62.
 Kaszapodhragy, l. Kaszaváralja.
 Kaszatunesicz l. Tunesicz.
 Kaszaváralja, Podhragy, b. Trencsén vm. 45, 46, 98, 158, 169.
 Katzianer János vezérkapitány 1535. 49, 50.
 Kawka Benedek 1574. 101.
 Kazaházi Joó l. Joó.
 Kbezove hegy Béalapatakon 41, 90, 94, 99, 124, 126, 214, 215.
 Kemenivrch hegy Béalapatakon 41, 89, 94, 98, 124, 214, 215.
 Kenezovalehota b. Trencsén vm. 51, 100, 160.
 Kerek Flórián esküdt 1591. 221.
 Kerekovics Jakab 1583. 132.
 Keresztúry András, kir. birói szék jegyzője, 1589. 215.
 Kerka folyó Vas vm. 54.
 Kezesség 127, 130, 139, 140, 227.
 Kinizsy Pál és neje Magyar Benigna 1473. 13, 40, 46, 47, 110, 111.
 Kir. ajtónálló mester 206.
 Kir. birói szék jegyzői 48, 79, 92, 204, 212, 215.
 Kir. birói szék országgyűlésileg választott nemes birái 16, 81, 85, 240.
 Királyi ember 19, 21, 24, 46, 47, 48, 50, 51, 52, 53, 62, 64, 65, 68, 69, 70, 73, 74, 79, 92, 96, 109, 112, 152, 204, 209, 212, 215, 220, 221.
 Kir. helytartó és felebbviteli birói széke, kir. tanács, 10, 16, 27, 30, 31, 32, 68, 84, 87, 88, 117, 123, 126, 128, 132, 152, 203, 205, 206, 209.
 Kir. helytartó titkára 92.
 Kir. helytartó ítélőmestere 16, 205, 206, 216.
 Kir. ítélőmester 85, 95.
 Kir. kisebb kanczellária 85.
 Kir. Kuria bíróságai 7, 8, 10, 12, 15, 16, 17, 18, 22, 24, 27, 29, 31, 33, 38, 48, 57, 75, 78, 81, 92, 130, 138, 141, 189, 195, 199, 202, 204, 205, 209, 214, 216, 227, 230, 240.
 Kir. személynök és a személyes jelenléti birói szék 10, 16, 18, 29, 37, 47, 48, 52, 67, 68, 69, 72, 73, 76, 77, 78, 80, 83, 85, 86, 88, 96, 120, 136, 139, 141, 144, 195, 206, 207, 209, 210, 238, 240.
 Kir. személynöki ítélőmester 16, 59, 69, 78, 79, 80, 82, 84, 86, 92, 205, 206, 212, 216.

- Kir. tanács 68, 84, 117, 203, 204.
 Kir. vezérkapitány 49.
 Királyné főpohárnoka 48, 49.
 Kisaponyi Miklós 1591. 235.
 Kisasszonyfalvai Istvánffy I. Istvánffy.
 Kisilavka b. Trencsén vm. 100.
 Kislehota I. Lehota Rudna mellett.
 Kisnyitra I. Bélapatak folyó.
 Kis Petrőczy Pál 55, 106. I. Petrőczy.
 Kispöruba b. Trencsén vm. 18, 31, 32, 46, 89, 94, 98, 127, 155, 173, 174, 175, 177, 181, 195, 218, 222—240.
 Kis szlatina b. Trencsén vm. 153, 162.
 Klin hegy Bélapatakon 21, 83, 90, 94, 99, 113, 124, 129, 132, 135, 147, 197—217.
 Klobuk b. Trencsén vm. 101.
 Klobusicz b. Trencsén vm. 101, 153, 162, 208.
 Klobusiczy, Klobusiczky, Klobusiczi cs. 160. — Gallus és Bene 1473. 47. — Benedek és Antal fia Bene dek 1473. 47. — másként Zmar György 1528. 48. — Blanka Márton és László 1528. 48. — Gáspár 1528. 48. — György 1548. 67. — Moczek Benedek 1574. 101, 153, 162, 169, 187. — Blanka Benedek 1584. 169. — Moczkó Miklós esküdt 1584. 153, 162, 169, 208, 220, 221, 237. — Dávid 1590. 220. — János 1554. 73, 75, 76.
 Kochanovszky György és neje Welikay Borbála 1571. 51, 53, 101.
 Kocskovecz, alsó és felső, b. Trencsén vm. 46.
 Kocsnár Márton 1584. 154, 155, 174, 175.
 Kocur b. Nyitra vm. 101.
 Kolecsány b. Trencsén vm. 208.
 Kolecsányi, Kolecsánszky, Kiskolecsányi, Miklós esküdt 1574. 100, 159, — János esküdt 1589. 208. — Márton 1589. 208. — Magdolna I. Rudnay.
 Kolumbin István plebános 208.
 Koncsek másként Simonovics János 1591. 235. — Menyhért 1591. 235. — ifj. Imre 1591. 235.
 Kondé Lázár, pókateleki, 1546. 61, 63, 73, 74.
 Kopecz b. Trencsén vm. 45, 46, 89, 90, 94, 98, 99.
 Kordos cs. 1584. 160.
 Korecz György és Miklós 1584. 195.
 Korossy Bernát 1569. 112. — Ferencz 1584. 152.
 Korpona város 163, 167.
 Kosztka 1535. 50.
 Kosztolán város Nyitra vm. 46.
 Kosztolán, Nemes, b. Bars vm. 102. 220.
 Kosztolánszky János, bastyáncái, 1584. 153, 166.
 Kosztolányi, nemeskosztolányi, Kálmán 1583. 121. — Idősb András 1590. 220. — Ifj. András 1590. 220.
 Kosztolányi Rajcsányi I. Rajcsányi.
 Kosztolnafalu b. Nyitra vm. 65, 74, 101, 163, 173, 209, 220.
 Kotesóy Mihály esküdt 1591. 231.
 Kovacsóy Imre 1591. 221.
 Kozák Mózes 1591. 235.
 Kozinecz, Kozivrch hegy Bélapatakon 99, 126, 137, 138.
 Kozniczai György kanonok 1567. 77.
 Kömlősi Márton 1584. 170.
 Körmöczbánya város 169.
 Kőrösy Lőrincz 1547. 62.
 Középmiticzi Zará I. Zará.
 Közgazdasági dolgok 12, 15, 66, 67, 155, 156, 157, 165—181.
 Köztudomány kivétele 9, 11, 19, 22, 23, 24, 25, 26, 63, 64, 65, 73, 74, 79, 82, 85, 91, 96, 100, 108, 116, 150, 151, 161, 198, 200.
 Krajcsovics Tibor, György és másik György 1516. 49.
 Krászna b. Trencsén vm. 100, 152, 162.
 Kremenistye hegy Bélapatakon 41, 89, 94, 98, 118.
 Krencs b. Nyitra vm. 125.
 Krencsey Mihály 1583. 121, 235.
 Kristánfalva, Krstýánfalva, Terestyén, Tristánfalva, b. Nyitra vm. 41, 57, 65, 81, 83, 85, 89, 93, 97, 101, 102, 103, 113.

- Krizse hegy Bélapatakon 41, 81, 83, 85, 89, 92, 94, 98, 113, 118, 121, 129, 145, 197, 214, 215.
- Kszina, Xina b. Trencsén vm. 66, 89, 93, 97, 100, 118.
- Kubinyi Kristóf alispán 1554. 73, 74, 78, 79, 83, 101, 153, 163, 172, 208, 223, 231.
- Kupecz Márton 1566. 76. — István és János 1583. 130, 131, 132, 197.
- Kürthy István, egyházaskürti, 1573. 92.
- Kürthy, másként Fáy Bálint, fajkürti, 1583. 121, 235.
- Kvasnicz l. Markoviczky.
- Kvassó b. Trencsén vm. 74, 160.
- Kvassay, Kvassovszky, Kvassói, cs. 74. — Pál, Ádám és János 1584. 160.
- Laczkovszky Mátyás városi jegyző 1572. 52. — Másként csuklasi Benkovics 1584. 167.
- Lajos II. király 7, 47, 53, 54.
- Laksan László (Vaczlav) 1584. 135, 158, 169, 186, 197.
- Laszkar István, alsódrskőci, 1583. 121, 207.
- Laszkáry Anasztázia l. Rudnay.
- Lászlófalusi Eördögh l. Eördögh.
- Lászlóffy Gergely kir. birói szék jegyzője 1589. 204, 212.
- Latkóczy Ferencz 1590. 229. — András és Márton 1591. 235. — másként Martinovics János 1591. 235. — Valentovics Miklós 1591. 235.
- Lázföld Lestyén, Lomnicza és Nikó tartozéka, 60, 63, 64, 65, 67, 68, 89, 93, 97, 115, 118, 208.
- Lecze, Lédecz b. Trencsén vm. 154, 155, 166, 170, 241.
- Lednicz vár Trencsén vm. 49.
- Lehota, Rudna mellett, b. Nyitra vm. 41, 60, 101, 102, 153, 163.
- Lehotka b. Trencsén vm. 51, 160.
- Lengyel zaskórnokok 126, 143.
- Lengyelország 48, 49, 143.
- Leopoltianus Drakonides l. Drakonides.
- Lestyén b. Nyitra vm. 41, 57, 58, 60, 63—68, 76, 81, 83, 85, 89, 93, 97, 101, 102, 112, 113, 137, 153, 163, 173.
- Leszkó, Leszkócz, Leszkovecz, alsó és felső, b. Trencsén vm. 45, 46, 50, 100, 101, 153, 160, 162, 164.
- Leszkovszky Máté és János, felső-leszkói, 1574. 100.
- Lewa l. Illava.
- Liborcsa, Luborcze b. Trencsén vm. 153, 162, 169, 180.
- Lipcsey Dorottya l. Ujfalussy.
- Lipovniczky Borbála l. Ujfalussy.
- lippói Beczenczy l. Beczenczy.
- Liptó vm. 81, 82, 85, 91, 92.
- Liszkolczy Miklós 1473. 47.
- Livina b. Nyitra vm. 59, 73.
- Lobkovitz hercegek 100.
- Lomnicza p. Nyitra vm. 41, 57, 60, 77, 79, 81, 82, 88, 89, 93, 113, 118, 197.
- Lukács Márton 11, 192.
- Luther Márton 11.
- Lutova b. Trencsén vm. 100.
- Mácsó b. Nyitra vm. 65, 101, 153, 163.
- Maczák, Záhorszky Ádám Trencsén város bírása 1584. 153, 158, 180.
- Maczko György 11, 192.
- Madocsányi, Madocsánszky Pál és neje Roson Margit 1571. 51, 53, 100, 153, 162, 164.
- Magyar Balázs 1462. 13, 40, 45, 46. — leánya Benigna Kinizsy Pálné 46, 49, 51, 66, 111.
- Majthényi, kesselőkői, nováki, zavari, János 1543. 60, 65, 67. — Pál 1548. 65, 66. — Bertalan 1548. 65. — Kristóf 1569. 85, 101. — László 1574. 101. — Uriel 1574. 101. — Zsigmond 1574. 101, 105. — Ráfael 1589. 204, 212, 220. — Farkas 1589. 204, 212, 220. — Ilona l. Ujfalussy.
- Majthényi másként Motesiczky l. Motesiczky.
- Majtin, Mathin, Mojtin b. Trencsén vm. 45, 51.
- Majzel b. Nyitra vm. 174.
- Maloveczky Miklós szolgabíró 1584. 189.

- Mariássy Anna l. Ujfalusy. Mohácsi vész 49, 90.
 Markoslehotá, Markusovalehotá, b. Mokágy Péter 1572. 52.
 Trencsén vm. 45, 46. Mokényi György 1591. 225.
 Markoviczky másként Kvasnicz Imre Mokony István és Ferencz 1591.
 1591. 235. 235.
 Márky János nádori helytartói helyet- Móré János 15, 84, 181.
 tes 1589. 206. Morvaország 81, 82, 156, 170.
 Marsovszky, Marsófalvai, Marsovai, Mosóczy Zachariás püspök, főispán
 Bálint alispán 1571. 52, 135, 141, 1583, 127.
 142, 190, 195. — Mihály 1571. 52. Mostenecz, Mosenecz, alsó és felső,
 — Félix szolgabíró 1571. 52, 195. Trencsén vm. 45, 46, 52, 101, 160,
 Martinopolitanus György kanonok 162, 164.
 1589. 207, 219. Motesicz b. Trencsén vm. 162.
 Martinovics János, felsőleszkóczi, 1584. Motesiczky másként Majthényi, alsó
 166. és felső motesiczi, János 1543. 60.
 Martinovics l. Latkóczy. 112, 137. — özvegye és árvái 1574.
 Márton kaszai kapuőr 126, 156. 101. — Pál szolgabíró 1556. 74, 101,
 Mateych Mihály kanonok 1569. 86. 112, 130, 137, 153, 161, 163, 172,
 Matteassovics Burdán 1589. 208. 173, 182, 204, 207, 212, 220. —
 Matussovecz Lőrincz 1589. 208. László esküdt 1584. 137, 153, 162,
 Mátyás I. király 11, 12, 14, 40, 45, 46, 163, 172, 174, 207, 220, 231, 234.
 66, 107, 109, 110, 111, 185, 186, 191. Mráz György 1591. 221, 234, 235, 237.
 Mazan András és Tamás 1546. 61. Mura folyó Vas vm. 54.
 Mazlagh Miklós özvegye 1574. 102. Murapetróczy b. Vas vm. 54.
 Medenczés Anna Vathay András Mzarov b. Trencsén vm. 45, 51.
 özvegye 1574. 101. Nachbezovem hegy Bélapatakon 138.
 Medgyessy Sebestyén 1561. 78. Nádasd nemzetség 54, 55.
 Medossóczy János ítélőmester 1573. 92. Nádasdy l. Terstyánszky.
 Megyessy Imre 1574. 106, 113. Nádasdy cs. 55. — Tamás nádor 1554.
 Ménpatak l. Asszupatak. 73, 101.
 Mérey Gáspár 1574. 101. — Ferencz Nádor és bírói széke 16, 19, 73.
 1573. 92. Nádori helytartó és bírói széke 25,
 Merey Mihály nádori helytartó 1569. 84. 27, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 70, 71, 72,
 Mihálik Péter 15, 84, 170. 77, 84, 92, 106, 113, 116, 117, 119,
 Miksa kir. 51, 80, 85, 111, 145. 124, 130, 137, 197, 206, 212.
 Mikusolczy György 1548, 67. Nádori ítélőmester 16, 59, 61, 69, 72,
 Milohó b. Trencsén vm. 45, 46. 73, 79, 85, 106, 117, 197, 205, 206,
 Milon 1584, 194. 212, 216.
 Misen b. Trencsén vm. 101, 153, 162, Nagy Bálint 1543. 59.
 177, 208. Nagybossány b. Nyitra vm. 163.
 Miticz b. Trencsén vm. 50. Nagybossányi Bossányi l. Bossányi
 Miticzi, Mithai, nemesmiticzi Roson Nagycsepesényi Vladár l. Vladár.
 l. Roson. Nagyemőkei Dezső l. Dezső.
 Miticz János 1498. 53. Nagy János 1584. 164.
 Mocsolnok l. Jeskofalva. Nagylucsey György kanonok 1574. 96.
 Mocsolnoki Vathay l. Vathay. Nagymihályi György 1560. 79.
 Moczko l. Klobusiczky. Nagypalugyai Plathy l. Plathy.

- Nagyporuba b. Trencsén vm. 46, 89, 94, 98, 129, 240.
- Nagyszlatina b. Trencsén vm. 100.
- Nagyszombat város 130.
- Nagyunyani Akác 1. Akác.
- Nagyváradi béke 50.
- Nagyváralka 1. Kassaváralka.
- Nagyváthy Antal ítélőmester 1548. 29, 69, 78, 79, 80.
- Nebojsza b. Pozsony vm. 229.
- Nebojszai Balogh 1. Balogh.
- Nedeczky István, nedeczei, 1583. 126, 153, 157, 165, 186. — Tóbiás esküdt 1591. 231.
- Nemák György, Márton és ifj. János 1591. 235.
- Nemecz Márton 1584. 138.
- Nemeskosztolányi Kosztolányi 1. Kosztolányi.
- Nemesmiticzi Roson 1. Roson.
- Németpróna b. Nyitra vm. 163.
- Nemsova b. Trencsén vm. 153, 162, 173.
- Neporacz b. Trencsén vm. 50.
- Nevidzén b. Nyitra vm. 65, 69, 101, 112, 126, 153, 163, 175.
- Neuburgi Salmis 1. Salmis.
- Nikópuszta Nyitra vm. 41, 57, 60, 76, 77, 79, 81—83, 85, 88, 89, 93, 98, 115, 118, 130, 172, 197.
- Nosicz, Nosticz b. Trencsén vm. 45, 46, 49.
- Novák b. Nyitra vm. 101.
- Nováki Majthényi 1. Majthényi.
- Nozderkócz b. Trencsén vm. 50.
- Nozdrovicz b. Trencsén vm. 153, 160, 162, 165, 208.
- Nozdroy, Nozdroviczky Pál 1473. 47. — György 1473. 92, 153, 160, 162, 166. — György özvegye 1589. 208.
- Nozváczy Albert 1473. 146.
- Nyáry István 1574. 101.
- Nyitrai káptalan 46, 47, 48, 50, 58, 61, 62, 63, 65, 67, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 77, 79, 82, 86, 95, 96, 112, 119, 120, 121, 197, 204, 207, 209, 212, 215, 218, 219, 220, 221, 225.
- Nyitrai püspökség 100, 127.
- Nyitrai székesegyház 48.
- Nyitraszeg b. Bars vm. 101.
- Nyitra vár és város 86, 134, 138, 160, 167, 177, 181, 219.
- Nyitra vármegye 38, 40, 45, 56, 63, 64, 65, 76, 78, 79, 81, 82, 85, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 98, 100, 101, 102, 109, 112, 113, 118, 121, 124, 126, 127, 128, 136, 137, 139, 145, 152, 160, 162, 163, 184, 192, 193, 215, 217, 223.
- Nyitricza, Nyitra f. 1. Bélapatak folyó.
- Nyivnyicza b. Trencsén vm. 100.
- Obraz hegy Bélapatakon 106.
- Okiratokkal bizonyítás 19.
- Okruhle hegy Bélapatakon 41, 81, 83, 85, 89, 92, 93, 98, 118, 121, 214.
- Oldalagos tanuvallatás 19, 20, 21, 22, 107, 108, 126, 137, 152, 159, 187, 189, 190, 198, 207.
- Olgyay György ítélőmester 1560. 82, 84, 92.
- Óltalomlevél 10, 31, 32, 39, 128, 190, 222, 224, 227, 224.
- Omasztina b. Trencsén vm. 66, 88, 93, 100, 103, 220.
- Omasztina lehota b. Trencsén vm. 117.
- Omsar b. Trencsén vm. 46.
- Ondriskovicz Miklós 1583. 132, 162, 166, 169, 208.
- Oroszlánkővár Trencsén vm. 100, 162, 164.
- Oroszlánkőy Miklós 1527. 48. — János 1548. 67.
- Országbíró és bírói széke 16, 21, 30, 75, 76, 86, 95, 96, 106, 152, 159, 196, 197, 198, 202, 204, 205, 207, 209, 212, 213, 216, 220, 229, 237.
- Országbírói ítélőmester 16, 17, 69, 106, 204, 205, 206, 212, 216, 229, 233.
- Ország cs. 13.
- Országos nagybírák 8, 10, 16, 17, 19, 22.
- Oszlány b. Bars vm. 101.
- Oszlár 1584. 154, 174.
- Osztróluczky Gáspár, osztrólukai, 1560. 79.
- Osztrosits János, giletinczi. 1547. 64,

- 66, 68, 105. — Miklós 1574. 100, 105, 153. — András 1584. 153, 162, 169, 208.
- Oszuska b. Nyitra vm. 101.
- Örök hallgatás 36, 214.
- Paczolay Ferencz, paczolai, 1584. 165.
- Palojthay Miklós, kir. bírói szék ülnöke 1560. 82. — István 1574. 101.
- Patrik Tamás 1584. 159. 187.
- Patvarkodás 36, 139, 140, 142, 201, 211.
- Pavlove, Pavlovláz, hegy Rudnán 41, 97, 103.
- Pazeki hegy 98.
- Pejkovjarek 1. Asszupatak.
- Pekár Gábor, János és Márton 15, 84, 169, 179, 187.
- Pellérdy Péter 1591. 236.
- Pepár Gábor 1584. 166.
- Peráttétel 8, 6, 3, 73, 86, 213.
- Perbeavatkozás 67.
- Perbehívás 7, 8, 9, 17, 18, 34, 58, 61, 63, 72, 74, 77, 78, 80, 126, 129, 131, 132, 135, 138, 139, 144, 150, 205, 223, 226, 237.
- Perleszállítás 210.
- Perletétel 8, 107, 139, 207, 218, 225.
- Perneszy András ítélőmester 1560. 82.
- Perorvoslatok 8.
- Persztenszky 1548. 66.
- Perujítás 8, 35, 72, 77, 88, 130, 141, 214.
- Petáncz ma Szécsénykut Vas vm. 54.
- Péterhegy 1. Petróc.
- Pethe, hethesi, ítélőmester 1569. 84, 86.
- Pethő cs. gersei 54, 55.
- Pethő István, petőfalusi, kir. bírói szék jegyzője 1589. 215.
- Petróc, ma Péterhegy b. Vasvm. 54.
- Petróczi, petrovicz Henczelffy, 1. Henczelffy.
- Petrovalehota b. Trencsén vm. 50.
- Petróczy, de Petrecz, Petrewcz, Petrevcz et in Kasza, kaszavári, cs. 11—42, 53—185, 222—240. — I. Pál és neje Gyulay Katalin 1527. 41—106, 197, 201. — I. Miklós és neje Zay Borbála 1541. 52—206. 209—219. — II. Pál 1541. 56, 73, 76. — I. István 1541. 14, 52, 56, 57, 72—77, 112, 123, 127—219. — János 1541. 52, 56, 57, 75, 77, 112, 123, 127—219, 237. — Katalin 1541. 56, 57. — Anna, Aranyány Dömjenné, utóbb Tarnovszky Boldizsárné 1541. 56, 57, 59, 73. — III. Pál 1589. 56, 75, 141, 197, 202—237. — Márton és neje Révay Erzsébet 1589. 56, 216. — Imre 1589. 56, 216. — Lőrincz 1589. 56, 216. — II. Miklós 1589. 56, 216. — Dániel és neje Ujfalusy Erzsébet 1589. 44, 55, 56, 216, 239, 240. — Zsuzsanna 1589. 56, 216. — II. István báró 1647. 56.
- Petróczy Mihály fia János 1399. 53.
- Philo János kanonok 1584. 152.
- Plathy Bernát, nagypalugyai, kir. bírói szék ülnöke, 1560. 82. Dorottya 1. Ujfalusy.
- Podhubai dűlő Bélapatakon 154.
- Podhorceze, Podhora, b. Trencsén vm. 45, 46.
- Podmaniczky, podmanini, cs. 12, 41, 50, 57, 179. — János, Pružinszky, 1527. 41, 49, 50, 104. — Ráfael 1529. 41, 49, 50. — László 1473. 47.
- Podmaniczky összesküvés 104, 105.
- Podhragy 1. Kaszaváralja.
- Podszkale b. Trencsén vm. 46, 51, 100, 160, 162, 164, 165.
- Podvase b. Trencsén vm. 46.
- Podzbale b. Trencsén vm. 45.
- Polonusz Miklós 1584. 160.
- Pominovszky Fülöp 1574. 101. — Márton esküdt, szolgabíró 1589. 208, 220, 231, 237.
- Pongrácz, szentmiklósi, Gáspár és neje Szunyogh Borbála 1571. 51, 52, 53, 92.
- Poppel, Lobkovitz, László 1574. 100.
- Porkoláb Bertalan 1473. 47.
- Poruba b. Nyitra vm. 101, 153, 163.
- Poruba b. Trencsén vm. 45.
- Posár Katalin 1. Ujfalusy.
- Pothurnay András 1527. 48.

- Pozsony város 18, 58, 60, 61, 72, 75, 77, 80, 85, 95, 106, 128, 137, 196, 212, 216, 220, 227, 237, 238.
- Pozsony vm. 102.
- Prága város 51, 206.
- Praznovszky Pál 1554. 73.
- Predvráta b. Trencsén vm. 46.
- Prerita, Prejta, b. Trencsén vm. 46, 66, 100.
- Presinszky Ráfael, lhotai, szolga-bíró 1583. 126, 134, 135, 139, 144, 159, 160, 190, 195.
- Preszeka hegy Bélapatakon, 41, 81, 83, 85, 89, 92, 93, 94, 104, 118, 121, 130, 214.
- Prezlav 1583. 126, 156.
- Prilesz b. Trencsén vm. 208.
- Prileszy, Prileszky, prileszi, Mihály 1547. 62, 64, 65, 68. — Gábor fia id. János 1584. 153, 168. — ifj. János 1589. 208.
- Privigye város 101, 152, 153, 220.
- Prónay Mátyás deák, tótprónai, 1589. 75, 117, 119, 140, 151, 187, 198, 213, 220, 238.
- Pruzsina b. Trencsén vm. 45, 46, 49, 51, 100, 160, 162, 164.
- Pruzsenszky Menyhért 1530. 49.
- Pruzsinszky I. Podmaniczky.
- Pusztaszentmihályi Tardy I. Tardy.
- Pusztaszuha b. Trencsén vm. 100.
- Püspök 117, 127, 132, 203.
- R. Mihály ítélőmester 1548. 69.
- Rádeczy István püspök, kir. helytartó, 1574. 117, 123, 128, 132, 137, 205, 206.
- Radisa b. Trencsén vm. 66.
- Radovicus Péter vikárius és főesperes 1590. 221.
- Rajcsányi György 1574. 102. — Kosztolányi R. Sandrin 1583. 121.
- Rakolupszky László 1587. 195. — István 1589. 207, 237.
- Rakovszky Miklós 1574. 100.
- Rédeky András 1554. 73. — István 1591. 235. — Zsigó Miklós 1591. 235.
- Rendek Máté 1587. 194.
- Repa Bálint 1591. 235.
- Révay Ferencz nádori helytartó, 1543. 58, 60, 70, 72, 77—85, 90—94, 106, 110, 118, 121, 197. — Ferencz főispán 1589. 206. — Krisztina I. Ujfaluussy. — Erzsébet Petrőczy Mártonné, utóbb Zsámbokréthy Györgynél. Petrőczy.
- Ribény b. Trencsén vm.
- Richtár Ádám 1584. 195. — Tamás 1591. 231.
- Rokos hegy Rudnán és Kristánfalván 41, 66, 81, 82, 83, 85, 88, 92, 93, 96, 97, 117, 118, 121, 214.
- Roson, rosonmiticzi, nemesmiticzi, mitnai, cs. 12, 48, 49, 51, 53, 57, 81, 82, 90, 93, 103, 105, 107, 115. — I. Benedek 53. — Kelemen 1499. 41, 47, 51, 53, 66, 67, 81, 104. — I. László 1495. 41, 51, 53, 81. — Osvát 1499. 53. — János 1528. 47, 48, 49, 51, 53, 60. — Pál 1533. 47, 49, 50, 53, 104. — Kristóf 1537. 50, 53, 60. — Borbála Szunyogh Lászlóné 51, 53. — Margit Welikay Balázsné 51, 53. — II. Benedek gyermekei II. László alispán, Miklós, II. Péter és Kata'in Hrabovszky Jánosné 1571. 51, 52, 53, 60. — I. Péter fiai György és Ferencz 1537. 50, 51, 52, 53, 100, 141, 162, 164, 204, 212. — II. László neje Ujfaluussy Dorottya 53, 60. — János leányai Ilona Dubraviczky Albertné és Margit Madocsányi Pálné 1571. 51, 52, 53. — Osvát leánya Anna Zsámbokréthy Jánosné 52, 53.
- Rovna b. Trencsén vm. 45, 46, 138, 139, 171, 175.
- Rozgonyi cs. 13.
- Rudolf király 206.
- Rudna b. Nyitra vm. 38, 41, 63, 64, 81, 83, 85, 88, 93, 96, 103, 104, 108, 113, 114, 118, 123, 124, 126, 138, 152, 176, 223.
- Rudna hegy és erdő 83, 85, 88, 92, 93, 97, 103, 113, 114, 115, 200, 202.
- Rudnalehota I. Lehota.

- Rudnay, rudnai, cs. 12, 15, 38—44, 57, 67, 72, 81, 85, 103. — András és nejei 1373. 44. — János, neje Dancs Margit 1424. 44. — János, neje Laszkáry Anasztázia 1462. 44. — Bernát, neje Halácsy Anna 1489. 44. — Osvát, nejei Besznák Fruzsina és Zerdahelyi Zsófia 1489. 44, 58, 60, 63, 72, 77, 82, 83, 85. 92, 93. — Péter 1510. 40, 41, 44, 83, 89, 90, 93, 94, 103, 105, 118. — Miklós 1517. 44. — György, neje Tarnóczy Erzsébet 1519. 44, 60, 62, 63, 68, 69, 70, 71, 72, 76, 78, 80, 83, 86, 119, 145. — János, neje Kolecsányi Magdolna 1558. 44, 86, 117, 119. — Pál, neje Szentkereszty Borbála 1558. 14, 15, 18, 28, 31, 32, 44, 117—240. — László, nejei Bossányi Anna és Divéky Katalin 1584. 44, 220, 221. Rudnyánszky, dezseri, cs. 67. — György 1548. 163. — Péter 1583. 121. Rusznyák Pál, Mihály és Miklós 1583. 11, 28, 129—133, 172, 192. Saár heggy 99. Saár Makicza, besenyői, 1. Divék nemz. Salmis Gyula gróf, neuburgi, 1574. 101. Sándor, szlavniczai, Miklós 1547. 62, 162, 170. — László 1571. 52. — György 1583. 121, 208. — István 1584. 153, 162, 170. Sándorffy Miklós országbírói helytartó 1589. 206. Sannitius János főesperes 1590. 220, 221. Sárközy Bálint, foktői, 1543. 58. Sasinszky Mátyás 1589. 141. Sedik 1584. 165. Sektoris Jakab 1589. 208. Selmeczbánya város 39. Sempthe vár 50. Simády Péter deák, kir. birói szék ülnöke 1569. 85. Simonides Jónás kanonok 1590. 221. Simonovics másként Koncsek Menyhért 1591. 235. Simonyi Sandrin 1547. 62. — András 1574. 101, 132, 204, 209, 212, 215, 220. — Gáspár 1583. 121. — Pál 1590. 221. Sipkov b. Trencsén vm. 100, 153, 162. 208. Sipvak 1. Viszocsányi. Sirmiensis, Sermerius, Syrmier Zsigmond 1583. 135, 154, 157, 168. 170, 177, 178, 197. — Ádám 1583. 135. Skripovina hegy Bélapatakon 21, 41, 83—217. Soóky András, felsősóki, 1573. 92. Solyom Katalin, Koloni, és Magdolna 1. Ujfalussy. Somogyi István vm. aljegyző 1591. 231. Spanyolvecz Máté, felsőleszkőci, 1584. 153. Stiboricz Miklós 1397. 13, 39, 45, 111. Stiria 54. Stubnya fürdő 152. Suba János 1589. 209. Sucza lakhely 170. Sutócz b. Nyitra vm. 137, 220. Svancsár Márton és János 1584. 17, 169, 180, 186. Svecz György 1584. 154, 155, 157, 168, 177, 179. Szádok 1. Csizicz. Szapolyay, Szepesi urak, cs. 13, 40, 41, 47, 51. 90, 93, 104. — István nádor és neje Hedvig, tesseni hercegnő, 1510. 40. — János és György 41, 47, 103, 118. Szárazpatak 1. Asszupatak. Szászy András itélőmester 1569. 85. Szavcsina b. Trencsén vm. 101. Szebedruzs b. Nyitra vm. Novák mellett 101. Szebedruzs p. Nyitra vm. 39—42, 76, 89, 94, 98—100, 106, 111—113, 118, 121, 122, 124, 128, 129, 145, 197, 198, 200, 214, 217. Szebedruzs b. Trencsén vm. 40, 45, 46, 69, 70, 71, 99, 110, 145. Szebedruzsai fekete erdő, 1. Fekete Erdő.

- Szebedruzs hegy Bélápatakon 41.
 Szeben város 45, 111.
 Széchy Julia 1574. 100.
 Szecs b. Nyitra vm. 101, 137, 153, 163, 176, 220.
 Szécsénykut 1. Petáncz.
 Székely János, alsódrskóczy, 1589. 207.
 Székely Máttyás, visí, itélőmester 1589. 205, 206, 216.
 Székesfehérvár város 47.
 Szeles 1. Jáczy.
 Szentgyörgy vár 46.
 Szentkereszty Borbála 1. Rudnay.
 Szentmiklósi Pongrácz 1. Pongrácz.
 Szenttamási Zongor 1. Zongor.
 Szepes vm. 81, 82, 85, 91, 92.
 Szepesi János és György 1. Szapolyay.
 Szeptenczujfalu b. Nyitra vm. 163, 167.
 Szered b. Nyitra vm. 70.
 Szilécia 81, 82.
 Szitne b. Trencsén vm. 66, 100.
 Szkaacsányi Ádám kanonok 1574. 96, 120.
 Szalkai benczés apátság 74, 90, 101, 112, 162, 208, 220.
 Szklabina b. Turóc vm. 70.
 Szlatina b. Trencsén vm. 153, 208.
 Szlavnicza b. Trencsén vm. 153, 162, 170.
 Szlavniczai Sándor 1. Sándor.
 Szlavonországi itélőmester 206.
 Szlopná b. Trencsén vm. 101, 153, 162, 164.
 Szlopnay Merhard 1473. 47, 100.
 Szokolovszky 1. Bossányi Péter.
 Szolgabírák 17, 18, 19, 26, 73, 126, 130, 132, 134, 135, 136, 137, 139, 143, 144, 159, 161, 182, 189, 190, 195, 222, 229, 231, 234, 237.
 Szombathelyi Márton itélőmester 1589. 205, 206, 216.
 Szomorfalú b. Nyitra vm. 101, 163.
 Szomorfalvi, zomorjókuti Jókuthy 1. Jókuthy.
 Szatralehota b. Nyitra vm. 101.
 Sztreczenszky Miklós 1574. 100.
 Sztrecsek György 1584. 153.
 Sztredine, Sztrednya, b. Trencsén vm. 45, 46, 90, 94, 99.
 Sztricsa János 1591. 235.
 Sztricze b. Trencsén vm. 59, 61.
 Sztriczai Kaszay 1. Kaszay.
 Sztudenecz hegy Bélápatakon 75, 76, 83, 91, 100, 126, 129, 217.
 Szucsány b. Nyitra vm. 38.
 Szudy Gallus 1584. 163, 167.
 Szunyogh László és Roson Borbála leányai Hesztara Apponyi Istvánné és Borbála Pongrácz Gáspárné 1571. 51, 53.
 Tánzos Benedek 1574. 103. — Miklós 1523. 133. — Menyhért 1584. 176.
 Tankos András 1583. 129.
 Tapolcsányi Mihály kanonok 1572. 52.
 Tapolcsányi Tamás, kistapolcsányi, 1547. 64. — Ferenczné Aranyány Katalin 1. Aranyány.
 Tapos Mihály 1589. 208.
 Tardy Gáspár 1574. 101. — István, bozóki vagy pusztaszentmihályi, alispán 1584. 136.
 Tarnóczy Miklós, neje Gyulay Katalin 1546. 56, 60, 61, 62, 68, 70, 71, 72, 145.
 Tarnovszky, Tarnóczy, alsóelölőczy, Máttyás kir. kisebb kancz. jegyzője 1569. 85, 86, 113. — Boldizsár, neje Petrőczy Anna 1541. 56, 75, 117, 137, 190, 196, 210, 212, 213. — Márton 1574. 92, 101. — János szolgabíró 1564. 136. — Kristóf 1584. 165, 186. — Erzsébet 1. Rudnay.
 Tarródy Péter, szecsődi, 1546. 61, 63, 67.
 Telekessy 179.
 Temes b. Nyitra vm. 69, 74, 101, 112, 137, 152, 163, 167, 173, 179, 180, 208, 209, 220.
 Tepla b. Trencsén vm. 152, 153, 159, 160, 162.
 Terestyén vagy Tristánfalva, 1. Kristánfalva.
 Terstyánszky, nádasi, tersztyei, Gáspár 1528. 48. — György 1573. 47. — Kristóf 1572. 52, 160. — Miklós

1572. 53. — idősb János 1572. 52.
— László 1572. 52, özvegye Izdenczy
Katalin 1574. 101. — ifj. János
1572. 52.
Tersztye b. Trencsén vm. 160.
Tesseni hercegnő Hedvig 1. Hedvig.
Thuróczy Péter 1584. 137, 153, 163, 172.
Thurzó Bernát 1584. 153, 220. — János
1584. 153.
Timorác b. Trencsén vm. 153.
Tolnay Antal kanonok 1546. 61, 74.
Tótprónay 1. Prónay.
Tőkésujfalu b. Nyitra vm. 101.
Tőkésujfalussy 1. Ujfalussy.
Tököly Imre fejedelem 56.
Trebichava b. Trencsén vm. 100. 162,
208.
Trencsén vár 40, 41, 60, 89, 90, 93, 94,
101, 103, 105, 118, 122, 131, 152, 153,
162, 164, 168, 170, 173.
Trencsén város 17, 18, 52, 100, 136,
153, 158, 159, 162, 169, 180, 195,
232, 233, 238.
Trencsén vm. 11—240.
Trencsény főesperes 221.
Trn Miklós 1584. 179.
Trnovi Valovics 1. Valovics.
Trombitás Lukács, gugi. 1543. 59.
Tuchinszky, tuhinai, Lajos 1573. 92,
96, 127, 129, 138, 142, 190, 210. —
György esküdt, szolgabíró, 1587.
195, 208.
Tuhina b. Trencsén vm. 100. 208.
Tunesicz b. Trencsén vm. 45, 46, 100,
152, 153, 160, 162, 167. 208.
Turdomeszticz, Tvrdoméz b. Nyitra
vm. 59.
Turesányi György, turesánkai, esküdt
1543. 60, 65, 101, 136. — János
1548. 65, 67, 220. — László 1590. 221.
Turóc vm. 63, 64, 81, 82, 85, 91, 92,
109.
Tuzsina b. Nyitra vm. 101, 153.
Udvarbíró Márton 1543. 59.
Ugrócz 1. Zayugrócz.
Ujfalussy, divékujfalusi, cs. 12, 15, 27,
38—44, 57, 81, 106, 111, 119, 126,
129, 176, 209. — János, nejei Maj-
thényi Ilona és N. Erzsébet 1402.
44. — Gáspár, neje Plathy Dorottya
1436. 44. — Imre, nejei Lipovniczky
Borbála, Ujfalussy Erzsébet és
Apponyi Borbála 1464. 44, 66, 67,
104. — György, neje Ujfalussy
Eufrozina 1503. 44, 145. — László
1503. 44. — Gergely, nejei Posár
Katalin, Lipcsey Dorottya és Sólvyom
Katalin 1511. 11, 15, 18, 44, 58, 60.
— 85, 91—93, 105, 112, 145, 197,
202, 217. — Idősb János 1511. 14,
44, 80, 86, 112, 120—147, 197—217.
— Márton 1588. 44. — László, neje
Sólvyom Magdolna 1565. 44, 86, 112.
— Ifj. János, nejei Révay Krisztina
és Bánffy Katalin 1565. 14, 18, 44,
75, 100, 112, 124—161, 196, 200,
206—240. — Dorottya Roson László-
né 1570. 44, 53, 60. — István 1569.
44, 112. — Imre 1569. 44, 112. —
János 1609. 44. — Gergely, neje
Mariássy Anna 44. — Erzsébet
Petrőczy Dánielné 1609. 44, 56, 240.
— Miklós, neje Baracska Orsolya
1584. 136, 138, 139, 148, 149,
207. — András 1590. 221.
Ujfalussy, tőkésujfalusi, Erzsébet és
Eufrozina 1. divékujfalusi Ujfalussy.
— Miklós 1574. 101. — István 1548.
65. — László 1548. 65. — János
1584. 153, 163, 173.
Ujhelyi Miklós deák, kir. birói szék
jegyzője 1573. 92.
Új naptár 160.
Ulászló király 54, 185, 186, 191.
Ung vm. 56.
Uralkodó követeit megillető be-
bocsátási jog 33.
Ügyvédek 10, 11, 36, 37, 58, 61, 67,
73, 74, 75, 78, 80, 83, 86, 106, 113,
117, 119, 127, 128, 129, 131, 132, 133,
135, 138, 139, 140, 141, 142, 145, 149,
151, 159, 161, 164, 182, 190, 195, 196,
198, 207, 210, 212, 213, 223, 224, 225,
228, 229, 230, 237, 238.

- Ügyvédi eljárás 10, 11, 36, 37.
 Ügyvédi szó visszavonása 8, 10, 23, 29, 36, 64, 83, 84, 86, 108, 113, 114, 199.
 Valaszka Béla 1. Bélapatak.
 Valentovics I. Latkóczy.
 Valovics Miklós, trnovi, 1583. 121.
 Váralja 1. Kaszaváralja.
 Várday Pál kir. helytartó 1548. 68.
 Vármegyei bírói szék 7, 10, 11, 15, 16, 17, 18, 19, 22, 27, 28, 31, 32, 33, 36, 37, 38, 126, 129, 130, 132, 133, 135, 136, 138, 139, 140, 141, 143, 144, 145, 159, 161, 182, 222, 229, 231, 238.
 Vármegyei esküdt ülnökök 17, 18, 19, 26, 126, 132, 134, 136, 137, 159, 161, 162, 182, 195, 222, 229, 231, 238.
 Vármegyei jegyzők 162, 195, 231.
 Varsányi Benedek 1574. 101.
 Vas vm. 53, 54.
 Vathay András, mocsolnoki, neje Medenczés Anna 1569. 101, 112.
 Verba György 1548. 66.
 Verbény b. Nyitra vm. 66, 101, 163, 172, 220.
 Vesztenicz b. Nyitra vm. 59.
 Viczmándy János 1584. 153, 163, 172.
 Vilcsiczky György esküdt 1584. 161, 195, 231. — Pál 1591. 224, 228.
 Visnicz Benedek esküdt 1584. 161, 195.
 Vizocsányi Ferencz 1547. 64, 68. — György 1548. 69. — János 1554. 73, 100. — Márk, Sipovák György, Márton és Félix 1591. 235.
 Viszola b. Trencsén vm. 100.
 Viszolaajszki 1584. 166, 192.
 Visszaülés 8, 9, 34, 209, 210, 211, 212, 217, 221, 227.
 Vizelay Miklós 1473. 47.
 Vizkeletky Bálint ítélőmester 1589. 206, 212, 216. — János 1591. 231.
 Vladár, Csepcsánszky, nagycsepcsányi, István és Benedek 1591. 235. — Miklós, Menyhért és Márton 1583. 121.
 Vozokány b. Nyitra vm. 101.
 Vozokányi Félix 1583. 121.
 Vrana Péter 1584. 131, 135, 139, 161, 182. — András 1584. 135, 154, 157, 158, 169, 170, 174, 175, 177, 178, 179, 186, 197. — János 1583. 145.
 Waldenburg Vitzus, hadsereg fizető-mestere 1535. 50.
 Welikay Balázs deák neje Roson Margit 53. — Borbála Kochanovszky Györgyné 1571. 52.
 Wlk János és György 1591. 235.
 Zahan János 1583. 197.
 Zahorszky I. Maczák.
 Zalupszky György szolgabíró 1591. 231.
 Zaluszky János kir. helytartói titkár 1570. 92. — Miklós 1572. 52, 160.
 Zamárdy János, zamaróczy, 1571. 52.
 Zara János, középmiticzi, 1583. 121.
 Zátureczky János 1591. 223, 230.
 Závadka b. Trencsén vm. 45, 51.
 Závoda b. Trencsén vm. 46, 66, 89, 93, 94, 97, 100, 118, 160, 162, 171.
 Závratye puszta Trencsén vm. 45, 51.
 Zay, csömőri, cs. 100, 102, 162, 208. — Ferencz 1570. 112. — Lőrincz 1584. 152, 162. Miklós 1584. 153, 220. — András 1584. 152, 220. — János 1584. 152, 156, 162, 171, 220. Péter 1584. 162, 220. — Borbála Petrőczy Dánielné 56, 75, 141.
 Zayugrócz vár Trencsén vm. 40, 45, 51, 60, 66, 89, 93, 97, 100, 102, 103, 118, 153, 156, 181.
 Zbin György 1566. 14, 76, 156, 157, 166, 167, 172, 173, 176, 177, 179, 180, 181, 182, 186, 192, 193, 194.
 Zedecsny, Zádacsny Balázs, ifj. és id. Mihály és Zsigmond 1574. 100. — György 1574. 100, 208.
 Zelsz b. Trencsén vm. 100.
 Zeman Mihály és János 1584. 138, 194.
 Zerdahelyi, nyitrazerdahelyi, István és özvegye 1570. 101, 112, 179, 209. — András 1556. 74. — Péter kanozok 1560. 78, 112. — István kir. bírói szék jegyzője 1589. 204, 212.

215. — Mihály 1589. 204, 212, 215.
 — Gábor 1590. 220. — János 1591.
 235. — Zsófia l. Rudnay.
 Zernegh János 1584. 153.
 Zium 1589. 169.
 Zlatócz, Zlatovecz b. Trencsén vm. 162.
 164.
 Zláchó b. Trencsén vm. 39, 74, 90, 94,
 99, 103, 112, 127, 128, 129, 132, 152,
 154, 162, 171, 172, 174, 175, 176,
 208, 220.
 Zólyom vm. 81, 82.
 Zomorvalu l. Zomorvalu.
 Zongor István. szenttamási, 1569. 85.
 Zubák 1584. 165.
 Zubovszky Éliás 1473. 47.
 Zuchahora hegy Bélapatakon 98.
 Zsámbokrét b. Nyitra vm. 63.
 Zsámbokrét l. Hrussov.
 Zsámbokrét l. Hrussov.
 Zsámbokrét, divékujfalusi, cs. 43,
 44. — Boldizsár, neje Zsámbokrét Orsolya 1436. 44. — Ambrus, neje
 Borcsicz Borbála 1464. 44. —
 György, neje Gruska Anna 1539.
 44, 60, 61, 62, 71, 97. — Boldizsár
 neje Elefánthy Magdolna 1556. 74,
 112. — Miklós 1570. 92, 101. —
 Ferencz 1574. 100, 152. — Tamás
 1584. 163. — György neje Révay
 Erzsébet 56.
 Zsámbokrét, kishámbokrét, János,
 neje Roson Anna 52, 53. — Miklós
 esküdt, szolgabíró, 1572. 52, 53, 162,
 195, 231. — Benedek, Mihály és
 Miklós 1572. 52, 53. — Márta,
 Aranyán Dömjenné 59.
 Zsámbokrét, kishámbokrét, Orsolya
 l. divékujfalusi Zsámbokrét. —
 György és neje Füssy Klára 1556.
 74, 85, 92, 112. — Kristóf 1589. 215
 220, 221. — Pál 1570. 92.
 Zsembery Boldizsár 1584. 153, 162.
 Zsigmond király 39, 42, 45.
 Xina l. Kszina.

TARTALOM.

	Lap
A periratok tanulmányozásának célja	3
A XVI. századbeli jogszolgáltatás jellemzése	6
Egyes perjogi cselekmények	16
A perek tárgya és az egyik peres fél	38
Kasza vára és a Petrőczyek	45
Az alapper	57
Az első perujtó engedély és újabb hatalmaskodások	72
A főperben adott újabb perujtó engedély	77
A szemle és a köztudomány kivétele a főperben	96
Tárgyalás az ítélmester előtt és kapcsolatos dolgok	106
Tárgyalás a nádori helytartó bírói széke előtt	113
Az eskü letétele a főperben	121
A hatalmaskodások újabb sorozata	124
Büntető eljárás a Petrőczyek ellen	142
A büntetőperben oldalagosan eszközölt tanúkihallgatások	152
A büntetőügyben kivett köztudomány	161
A büntető perben hozott ítélet	182
Az odaitélt ingatlanok visszafoglalása miatti per	196
Az újított főperben hozott ítélet és az egyezség	212
A per költségek és a kártérítés miatt folytatott per	222
Kisporuba kiváltása.	237